

KARLOS KASTANEDA

MOĆ TIŠINE

Nastavak učenja don Huana

**Preveo sa engleskog
MILOŠ KOMADINA**

BEOGRADSKI IZDAVAČKO-GRAFIČKI ZAVOD

PREDGOVOR

Moje knjige su istinito objašnjenje metoda obučavanja kojima se don Huan Matus — meksički indijanski vrah — služio da bi mi pomogao da shvatim svet vrahova. U tom smislu, moje knjige su objašnjenje jednog procesa koji se dešava, koji meni postaje jasniji kako vreme protiče.

Potrebne su godine vežbanja da naučimo da se inteligentno odnosimo prema svetu svakodnevnog života. Naše školovanje — bilo ono koje se bavi prostim rasuđivanjem ili ono koje se tiče određenih predmeta — neumoljivo je, jer je znanje koje pokušavamo da prenesemo veoma složeno. Isti kriterijum važi i u svetu vrahova: njihovo školovanje u kojem se smenjuju govorna uputstva i manipulisanje svešću, iako se razlikuje od našeg, jednako je tako neumoljivo, jer je njihovo znanje isto tako složeno, a možda i *složenije*.

Naslov originala

Carlos Castaneda

THE POWER OF SILENCE

Further Lessons of don Huan

Copyright © 1987 by Carlos Castaneda

Copyright © Serbo—Croat Language Edition by BIGZ, Belgrade

»All Rights Reserved«

UVOD

Da bi mi olakšao, don Huan je u raznim prilikama pokušao da svoje znanje imenuje. Činilo mu se da najbolje odgovara ime *nagualizam*, ali da je taj termin previše nejasan. Nazvati ga prosto »znanje« čini ga suviše neodređenim, a zvati ga »vračenje«, ponižavajuće je. »Umeće *nameravanja*« suviše je apstraktno, a »potraga za totalnom slobodom« je suviše dugo i metaforično. Konačno, pošto nije mogao da pronađe ime koje bi bolje odgovaralo, nazvao je to »čarobnjaštvo«, iako je priznao da ni to nije baš najpreciznije.

Tokom godina, davao mi je najrazličitije definicije čarobnjaštva, ali je uvek tvrdio da se definicije menjaju kako se znanje uvećava. Pred kraj mog šegrtovanja, osetio sam da sam u stanju da prihvatim jednu jasniju definiciju, tako da sam ga još jednom zapitao.

»Kako to vidi prosečan čovek«, rekao je don Huan, »čarobnjaštvo je besmislica, ili je jedna zlokobna misterija koju ne može da pojmi. I on je u pravu — ne zato što je to jedna apsolutna činjenica, već stoga što prosečnom čoveku nedostaje energija da bi se pozabavio čarobnjaštvom.«

Zastao je za trenutak, pre no što je nastavio. »Ljudska bića se rađaju sa konačnom količinom energije«, rekao je don Huan, »sa energijom koja se sistematski širi, počevši od trenutka rađanja, kako bi se najkorisnije upotrebila po modalitetu vremena.«

»Šta podrazumevaš pod ‚modalitetom vremena‘?«, upitao sam.

»Modalitet vremena je određen svežanj energetskih polja koja se opažaju«, odgovorio je. »Verujem da se ljudska percepcija promenila kroz stoleća. Aktuelno vreme određuje tu skalu; vreme određuje koji će se tačno svežanj energetskih polja — od jednog neizračunljivog broja — koristiti. A rukovanje modalitetom vremena — tom nekolicinom energetskih polja — uzima svu našu raspoloživu energiju, ne ostavljajući nam ništa što bi nam pomoglo da koristimo bilo koje od tih drugih energetskih polja.«

Izazivao me je prepredenim pokretanjem obrva da sve to razmotrim.

»To je ono što mislim kad kažem da običnom čoveku nedostaje energija koja mu je potrebna da bi se pozabavio čarobnjaštvom«, nastavio je. »Ako koristi samo tu energiju koju ima, ne može da opaža svetove koje opažaju vračevi. Da bi njih opažali, vračevi moraju da koriste jato energetskih polja koja se obično ne upotrebljavaju. Prirodno, ako prosečan čovek treba da opaža te svetove i da razume opažanje vračeva, on mora da upotrebi isto jato koje su oni koristili. A to naprosto nije moguće, jer je sva njegova energija već u upotrebi.«

Napravio je pauzu kao da traži odgovarajuće reči da bi prešao na stvar.

»Gledaj na to ovako«, nastavio je. »Ne učiš ti čarobnjaštvo kako vreme protiče; pre će biti da je čuvanje energije to što učiš. A ta energija će ti omogućiti da rukuješ nekim energetskim poljima koja su ti sada nedostupna. I to je čarobnjaštvo: sposobnost da se upotrebe energetska polja koja nisu neophodna da bi se opažao običan poznati svet. Čarobnjaštvo je stanje svesti. Čarobnjaštvo je sposobnost da se opaža nešto što obična percepcija ne može da opazi.

»Sve što si prošao«, nastavio je don Huan, »svaka od tih stvari koje sam ti pokazao bila je samo lukavstvo da te uverim kako u nama postoji više nego što nam upada u oči. Ne treba nam niko da nas uči čarobnjaštvu, zato što tu zaista nema ništa za učenje. Potreban nam je učitelj da nas ubedi da nam je neproračun-

ljiva moć nadohvat ruke. Kako je to čudan paradoks! Svaki ratnik na stazi znanja pomišlja u jednom ili u drugom trenutku da uči čarobnjaštvo, ali sve što on čini jeste da pušta sebe da se uveri u moć skrivenu u sopstvenom biću, i da može da dođe do nje.«

»Da li je to ono što ti radiš, don Huane, — ubeđuješ me?«

»Tačno. Ja pokušavam da te ubedim da možeš doći do te moći. Ja sam prošao kroz to isto. I mene je bilo isto tako teško ubediti kao i tebe.«

»Kad jednom dođemo do nje, šta tačno radimo sa njom, don Huane?«

»Ništa. Kad jednom dođemo do nje, ona će, sama od sebe, omogućiti korišćenje energetskih polja koja su nam dostupna ali su nedostižna. I to je, kao što sam rekao, čarobnjaštvo. Tada počinjemo da *vidimo* — to jest, da opažamo — nešto drugo; ne kao maštariju, već kao stvarno i konkretno. I tada počinjemo da znamo i ne koristeći reči. A šta bilo da svaki od nas radi sa tom povišenom percepcijom, sa tim nemim znanjem, zavisi od našeg sopstvenog temperamenta.«

U drugoj prilici, dao mi je drugu vrstu objašnjenja. Raspravljali smo o nekoj temi koja s tim nije bila u vezi kada je iznenada promenio temu i počeo da mi priča jednu šalu. Smejao se, i vrlo nežno me lupkao po leđima između lopatica, kao da se stidi i da je drsko to što me dodiruje. Kikotao se zbog moje nervozne reakcije.

»Šta se snébivaš«, rekao je zadržavajući me, i pljesnuo me po leđima nešto snažnije.

U ušima mi je zujalo. Na trenutak sam izgubio vazduh. To je izgledalo kao da mi je povredio pluća. Svaki mi je dah pričinjavao veliku nelagodnost. Ipak, pošto sam se gušio i nakašljao se nekoliko puta, otvorili su mi se nosni prolazi i našao sam se kako duboko udišem, što me je smirivalo. Osećao sam takvo blagostanje da se čak nisam ni ljutio na njega zbog udarca koji je bio snažan koliko i neočekivan.

Tada je don Huan započeo najznačajnije objašnjenje. Jasno i sažeto, dao mi je jednu različitu i mnogo precizniju definiciju čarobnjaštva.

Ušao sam u čudesno stanje svesti! Um mi je bio toliko oštar da sam mogao da shvatim i da usvojim sve što je don Huan govorio. Rekao je da u univerzumu postoji jedna neizmerna, neopisiva sila koju vračevi zovu *namera*, i da je apsolutno sve što postoji u čitavom kosmosu pričvršćeno za *nameru* spojnim beočugom. Vračevi, ili ratnici, kako ih je on nazivao, interesovali su se da rasprave, shvate i iskoriste taj spojni beočug. Naročito ih je interesovalo čišćenje kočućeg dejstva koje su izazivala obična interesovanja njihovog svakodnevnog života. Na tom nivou čarobnjaštvo se može objasniti kao proces čišćenja čovekovog spojnog beočuga s *(namerom)* ^{DUHOM} Don Huan je naglasio da je taj »proces čišćenja« izuzetno teško shvatiti, ili naučiti da se obavi. Vračevi su stoga razdvojili svoje uputstvo na dve kategorije. Jedno je bilo uputstvo za svakodnevno stanje svesti, gde je proces čišćenja bio prikazan prerušen. Drugo je bilo uputstvo za stanja povišene svesti, upravo takva u kakvom sam se trenutno nalazio, u kojima su vračevi dobijali znanje neposredno od *namere*, bez zbunjujućeg uplitanja govornog jezika.

Don Huan je objasnio da su, koristeći povišenu svest tokom hiljada godina bolne borbe, vračevi zadoobili naročite uvide u *nameru*; i da su to grumenje neposrednog znanja prenosili iz generacije u generaciju sve do danas. Rekao je da je zadatak čarobnjaštva da pristupi tom naoko nepojmljivom znanju i da ga učini razumljivim po standardima svesti svakodnevnog života.

Zatim je objasnio ulogu vodiča u životima vračeva. Rekao je da se vodič naziva »nagual«, i da je nagual muškarac ili žena sa izuzetnom energijom, učitelj koji poseduje trezvenost, izdržljivost, postojanost; neko koga vidovnjaci *vide* kao svetlosnu sferu koja ima četiri odeljka, kao da su četiri svetlosne lopte sabijene skupa. Zbog svoje izuzetne energije, naguali su posrednici. Njihova im energija omogućava da kanališu mir, sklad, smeh i znanje neposredno iz izvora, iz *namere*, i da ih prenose do svojih drugova. Naguali su odgovorni da stvore ono što vračevi nazivaju »minimalna šansa«: čovekovu svest o povezanosti sa *namerom*.

Rekao sam mu da moj um prosto grabi sve što mi govori, da je jedini deo njegovog objašnjenja koji mi je još uvek nejasan zašto su potrebne dve vrste podučavanja. S lakoćom sam mogao da shvatim sve što je govorio o svom svetu, a ipak je on taj proces razumevanja opisao kao veoma težak.

»Trebaće ti ceo život da se setiš tih uvida koje si danas imao«, rekao je, »zato što su oni većinom nemo znanje. Kroz nekoliko trenutaka ćeš ih zaboraviti. To je jedna od nedokučivih misterija svesti.«

Tada me je don Huan naveo da promenim nivo svesti udarivši me s leve strane, po rubu grudnog koša.

Odmah sam izgubio izuzetnu jasnoću uma i nisam mogao da se setim da sam je ikad imao...

Sam don Huan mi je dao zadatak da pišem o preduslovima čarobnjaštva. Jednom mi je, vrlo neočekivano u ranom periodu mog naukovanja, predložio da napišem knjigu kako bih iskoristio beleške koje sam stalno pravio. Nakupio sam tabake beležaka i nikako nisam mogao da rešim šta da učinim sa njima.

Raspravljao sam se kako je taj predlog besmislen, jer ja nisam pisac.

»Naravno, ti nisi pisac«, rekao je, »pa ćeš morati da se poslužiš čarobnjaštvom. Prvo, moraš sebi da predstaviš svoja iskustva kao da ih ponovo doživljavaš, a zatim moraš da *vidiš* tekst u *sanjanju*. Za tebe, pisanje ne treba da bude književna vežba, već više vežbanje u čarobnjaštvu.«

Na taj način sam pisao o preduslovima čarobnjaštva baš onako kako ih je don Huan meni objasnio, u kontekstu njegovog učenja.

Po njegovom planu obuke, koji su razvili vračevi davnih vremena, bilo je dve kategorije uputstava. Jedna se zvala »učenje za desnu stranu«, i vršila se u običnom stanju svesti. Druga se zvala »učenja za levu stranu«, i obavljala se u praksi jedino u stanju povišene svesti.

Te dve kategorije omogućavale su učiteljima da svoje učenike obučavaju na području tri veštine: *umeću* svesti, *umetnosti traganja* i *umeću namere*.

Ta tri područja veštine su tri zagonetke sa kojima se vračevi susreću u svojoj potrazi za znanjem.

Umeće svesti je zagonetka uma; to je zbunjenost koju vračevi dožive kada spoznaju zaprepašujuću tajanstvenost i obim svesti i opažanja.

Umetnost *traganja* je zagonetka srca; to je zbunjenost koju vračevi osećaju kada postanu svesni dve stvari: prvo, da nam svet izgleda nezamenljivo objektivno i činjeničan zbog osobitosti naše svesti i percepcije; drugo, da ukoliko druga osobitost opažanja uđe u igru, baš to u vezi sa svetom koji izgleda tako nezamenljivo objektivno i činjeničan, menja se.

Umeće *nameravanja* je zagonetka duha, ili paradoks apstraktnog — misli i dela vračeva prenesenih izvan našeg ljudskog stanja.

Don Huanova uputstva o umetnosti *traganja* i majstoriji *namere* zavisila su od njegovih uputstava za majstoriju svesti, koja je bila kamen-temeljac njegovih učenja, i koja se sastojala od sledećih osnovnih pretpostavki:

1. Univerzum je beskonačna gomila energetskih polja, koja podsećaju na trake svetlosti.

2. Ta energetska polja, zvana Orlova zračenja, zrače iz jednog izvora nezamislivih proporcija koji se metaforično zove Orao.

3. Ljudska bića se takođe sastoje od neizračunljivog broja istih tih trakastih energetskih polja. Ta Orlova zračenja grade jednu obloženu gomilu koja se pokazuje kao lopta svetlosti veličine ljudskog tela sa rukama produženim sa strane, kao veliko svetlosno jaje.

4. Samo malu grupu tih energetskih polja u unutrašnjosti te svetlosne lopte pali jedna tačka snažne briljantnosti koja je smeštena na površini lopte.

5. Percepcija nastaje kada energetska polja u toj maloj grupi u neposrednoj blizini briljantne tačke pruže svoju svetlost da obasjaju identična energetska polja izvan lopte. Pošto se jedino opažaju ona energetska polja koja obasjava tačka visokog sjaja, ta se tačka zove »tačka u kojoj se skuplja opažanje« ili prosto »skupna tačka.«

6. Skupna tačka se može pomeriti sa svog uobičajenog položaja na površini svetlosne lopte na drugi položaj, ili po površini, ili u unutrašnjost. Pošto briljantnost skupne tačke može da upali svako energetsko polje sa kojim dođe u dodir, kada se pomeri na novi položaj ona odmah osvetljava nova energetska polja tako da se mogu opažati. Takva percepcija je poznata kao *viđenje*.

7. Kada se skupna tačka zaokrene, omogućava opažanje jednog potpuno drugačijeg sveta, koji je podjednako objektivno i činjeničan kao i onaj koji normalno opažamo. Vračevi odlaze u taj drugi svet da bi došli do energije, moći, do rešenja za opšte i pojedinačne probleme, ili da bi se suočili sa nezamislivim.

8. *Namera* je prožimajuća sila koja je uzrok opažanja. Mi ne bivamo svesni zato što opažamo; to jest, naše opažanje je rezultat pritiska i nametanja *namere*.

9. Cilj vračeva je da dosegnu stanje totalne svesti kako bi iskusili sve mogućnosti opažanja dostupnog čoveku. Takvo stanje svesti čak u sebi sadrži i jedan alternativni vid umiranja.

Nivo praktičnog znanja bio je uključen kao deo učenja majstorije svesti. Na tom praktičnom nivou don Huan je podučavao o postupcima neophodnim da se pokrene skupna tačka. Dva velika sistema koje su smislili vračevi vidovnjaci iz davnih vremena da se to postigne bili su: *sanjanje*, kontrola i korišćenje snova; i *traganje*, kontrola ponašanja.

Pokretanje sopstvene skupne tačke bio je suštinski manevar koji je svaki vrač morao da nauči. Neki od njih, nagualali, takođe su učili da ga izvode drugima. Mogli su da izmeste skupnu tačku sa njenog uobičajenog položaja, zadajući snažan udarac neposredno u skupnu tačku. Takav udar, koji se doživljava kao udarac po desnoj lopatici — iako se telo nikad ne dodiruje — ima za posledicu stanje povišene svesti.

Pridržavajući se tradicije, don Huan je isključivo u takvim stanjima povišene svesti obavljao najvažniji i najdramatičniji deo svojih učenja: uputstva za levu

stranu. Zbog izuzetnosti tih stanja, don Huan je zahtevao da o njima ne raspravljamo sa drugima sve dok ne završimo sve po šemi obuke vračeva. Nije mi bilo teško da se držim tog zahteva. U tim jedinstvenim stanjima svesti moje sposobnosti razumevanja uputstava bile su neverovatno uvećane, ili su istovremeno moje sposobnosti da ih opišem ili čak i zapamtim bile umanjene. U tim stanjima sam funkcionisao vično i sigurno, ali kada bih se jednom vratio u svoju normalnu svest nisam mogao da se setim ničega o njima.

Bile su mi potrebne godine da se osposobim da izvršim presudno pretvaranje svoje proširene svesti u obično sećanje. Moje rasuđivanje i moj zdrav razum odlagali su taj trenutak jer su se direktno sudarali sa besmislenom, nezamislivom stvarnošću povišene svesti i neposrednim znanjem. Godinama me je taj nered u spoznaji terao da izbegavam taj ishod tako što o njemu nisam ni mislio.

Što god sam pisao o svom čarobnjačkom šegrtovanju, sve do sada, bilo je izlaganje o tome kako me je don Huan naučio majstoriji svesti. Još nisam opisao umetnost *traganja* ili umeće *namere*.

Don Huan me je učio njihovoj primeni i principima uz pomoć dvojice svojih drugova: jednog vrača po imenu Vinsente Medrano i drugog po imenu Silvio Manuel, ali sve što sam naučio od njih još uvek zamračuje ono što je don Huan nazvao zamršenostima povišene svesti. Do sada mi je bilo nemoguće da pišem, pa čak i da razmišljam povezano o umetnosti *traganja* i umeću *namere*. Moja greška bila je u tome što sam na njih gledao kao na predmet normalnog pamćenja i sećanja. Oni to jesu, ali istovremeno i nisu to. Da bih razrešio tu oprečnost, nisam te predmete pratio neposredno — stvarna nemogućnost — već sam se njima pozabavio posredno, kroz završni predmet don Huanovih uputstava: preko priča o vračevima prošlosti.

Pričao je te priče da bi pokazao šta je nazivao apstraktnim jezgrima svojih lekcija. Ali ja sam bio nesposoban da usvojim prirodu tih apstraktnih jezgara uprkos njegovim razumljivim objašnjenjima, koja su, to znam sad, bila tu pre da mi otvore um nego da bilo

šta razumno objasne. Njegov način pričanja naveo me je da verujem tokom mnogo godina da su njegova objašnjenja apstraktnih jezgara poput akademskih disertacija; i sve što sam mogao da učinim u takvim okolnostima bilo je da njegova objašnjenja prihvatam kao što ih je davao. Ona su postala deo mog prećutnog prihvatanja njegovih učenja, ali ih sam nisam temeljno procenio, što je bilo suštinsko da bi se razumela.

Don Huan je predstavio tri grupe, od kojih je u svakoj bilo po šest apstraktnih jezgara poređanih od jednostavnih ka složenijima. Ovde se bavim prvim skupom, koji se sastoji od sledećeg: ispoljenje duha, kucanje duha, varanje duha, silazak duha, zahtevi *namere* i manipulisanje *namerom*.

Moč tišine

1 ISPOLJAVANJE DUHA

Prvo apstraktno jezgro

Don Huan je, kada god je to bilo važno, imao običaj da mi pripoveda kratke priče o vračevima svoje loze, naročito o svom učitelju, nagualu Hulijanu. To zapravo i nisu bile priče, već više opisi načina ponašanja tih vračeva i vidova njihovih ličnosti. Svaki od tih izveštaja bio je sačinjen tako da osvetli određeno područje mog naukovanja.

Iste te priče čuo sam od ostalih petnaest članova don Huanove grupe vračeva, ali ni jedan od izveštaja nije mogao da mi pruži jasnu sliku ljudi koje su opisivali. Pošto nisam imao načina da don Huana nagovorim da mi da više detalja o tim vračevima, pomirio sam se sa idejom da o njima nikad ništa neću znati.

Jedno popodne, u planinama južnog Meksika, don Huan je, pošto mi je nešto više objašnjavao zamršeno-sti umeća svesti, izjavio nešto što me je potpuno zbunilo.

»Mislím da je došlo vreme da razgovaramo o vračevima iz naše prošlosti«, rekao je.

Don Huan je objasnio da je neophodno da ja počnem da izvlačím zaključke oslanjajući se na sistematski uvid u prošlost, zaključke kako o svetu svakodnevnih događaja tako i o svetu vračeva.

»Vračeve bitno zanima njihova prošlost«, rekao je. »Ali ne mislim na njihovu ličnu prošlost. Za vračeve, njihova prošlost je ono što su učinili vračevi u davnim

danima. I proučavanje prošlosti je to što ćemo sada da radimo.

Običan čovek stalno ispituje prošlost. Ali to što ispituje je uglavnom njegova lična prošlost, i on to radi iz ličnih razloga. Vračevi rade sasvim suprotno; oni se savetuju sa svojom prošlošću kako bi dobili tačku spram koje će se snalaziti.«

»Ali, zar to nije ono što svi rade? Gledaju u prošlost ne bi li se lakše snalazili?«

»Ne!« nedvosmisleno je odgovorio. »Prosečan čovek odmerava se u odnosu na prošlost, bilo u odnosu na svoju ličnu prošlost ili na prošlo znanje svog vremena, kako bi pronašao opravdanje za svoje sadašnje ili buduće ponašanje, ili da bi za sebe ustanovio obrazac. Samo vračevi istinski traže tačku spram koje će se snalaziti u prošlosti.«

»Možda bi mi, don Huane, ta stvar bila jasnija kad bi mi rekao šta je za vrača tačka snalaženja.«

»Za vračeve, ustanovljavanje tačke snalaženja znači dobijanje prilike da se proučava *namera*«, odgovorio je. »I to je upravo cilj, poslednja tema ovih uputstava. A ništa vraču ne može pružiti bolji pogled na *nameru* nego priče o drugim vračevima koji se bore da shvate istu tu silu.«

Objasnio je da su, dok su proučavali svoju prošlost, vračevi njegove loze pažljivo beležili osnovni apstraktni poredak svog znanja.

»U čarobnjaštvu postoji dvadeset i jedno apstraktno jezgro«, nastavio je don Huan. »I potom, zasnovane na tim apstraktnim jezgrima postoje grupe priča vračeva o nagualima naše loze u borbi da shvate duh. Sada je vreme da ti kažem apstraktna jezgra i priče vračeva.«

Čekao sam da don Huan počne da mi priča priče, ali on je promenio temu i vratio se na objašnjavanje svesti.

»Čekaj malo«, bunio sam se. »Šta je sa pričama vračeva? Zar nećeš da mi ih ispričaš?«

»Naravno da hoću«, rekao je. »Ali to nisu priče koje čovek može da priča kao da su bajke. Ti moraš sam da ih promisliš, pa da ih zatim ponovo razmotriš — da ih ponovo doživiš, da tako kažem.«

Tišina je potrajala. Postao sam veoma oprezan i plašio sam se da nastavim da ga i dalje molim da mi priča te priče, jer sam se možda upuštao u nešto što sam kasnije mogao da zažalim. Ali moja ljubopitljivost je bila veća od mog zdravog razuma.

»Pa hajde, nastavimo s tim«, graknuo sam.

Don Huan se, pošto je očigledno shvatio suštinu mog razmišljanja, pakosno nasmejavao. Ustao je i dao mi znak da ga sledim. Sedeli smo na nekim osušanim stenama na dnu jedne jaruge. Bila je sredina popodneva. Nebo je bilo mračno i oblačno. Visoki, gotovo crni kišni oblaci lebdeli su iznad planinskih vrhova prema istoku. U poređenju s tim, činilo se da zbog visokih oblaka nebo na jugu izgleda vedro. Ranije je žestoko padala kiša, ali zatim je izgledalo da se kiša povukla u skrovište, ostavljajući za sobom samo pretnju.

Trebalo bi da sam bio promrzao do kosti, pošto je bilo vrlo hladno. Ali bilo mi je toplo. Kada sam šćepao kamen koji mi je don Huan dao da držim, shvatio sam da mi je to osećanje toplote po gotovo ledenom vremenu bilo poznato, pa ipak me je svaki put čudilo. Kada god mi se činilo da ću da se smrznem, don Huan bi mi davao da držim granu, ili kamen, ili bi mi stavio pregršt lišća pod košulju, na vrh moje grudne kosti, i to bi bilo dovoljno da mi podigne telesnu temperaturu.

Bezuspješno sam pokušavao da to ponovim, sam, bez njegove pomoći. Rekao mi je da me nije njegova pomoć već njegova unutrašnja tišina ugrijala, i da su grane i kamenje i lišće bili samo sredstva da uhvate moju pažnju i da je drže u žiži.

Brzo se krećući, peli smo se strmom zapadnom stranom planine sve dok nismo stigli na jednu stenovitu ispupčenu ivicu na samom vrhu. Bili smo u podnožju jednog lanca visokih planina. Sa kamene ispupčine mogao sam da vidim da je magla počela da se kreće na južnom kraju doline u podnožju pod nama. Izgledalo je da se prema nama pruža pramenje magle i takođe klizi sa crno-zelenih visokih planinskih vrhova na zapadu. Posle kiše, pod tamnim oblačnim nebom, dolina i planine prema istoku i jugu, pojavili su se prekriveni ogrtačem od crno-zelene tišine.

»Ovo je savršeno mesto za razgovor«, rekao je don Huan, sedeći na kamenom podu skrivene plitke pećine.

Pećina je bila savršena da nas dvojica sednemo jedan pored drugoga. Glave su nam gotovo dodirivale tavanicu i leđa su nam bila priljubljena uz izdubljenu površinu kamenog zida. To je bilo kao da je pećina bila izdubljena namerno da bi se u njoj smestile dve osobe našeg rasta.

Primetio sam još jednu čudnovatu odliku pećine: kada sam stajao na kamenom ispustu, mogao sam da vidim čitavu dolinu i planinski venac od istoka ka jugu, ali kada bih seo, bio sam zatvoren stenama. Pa ipak je kameni ispust bio u nivou poda pećine, i zaravnjen.

Hteo sam da na taj čudan efekat ukažem don Huanu, ali on je to naslutio.

»Ovu pećinu je napravio čovek«, rekao je. »Taj ispust je nagnut, ali oko ne primećuje nagib.«

»Ko je napravio ovu pećinu, don Huane?«

»Stari vračevi. Možda pre više hiljada godina. A jedna od osobitosti ove pećine jeste da se životinje i insekti pa čak i ljudi drže podalje od nje. Izgleda da su je stari vračevi ispunili zloslutnim nabojem od kojeg se sve živo oseća nelagodno.

Ali začudo, ja sam se tu bezrazložno osećao siguran i srećan. Osećanje fizičkog zadovoljstva činilo je da me čitavo telo pecka. Zaista sam imao najprijetnij, najsladji osećaj u stomaku. To je bilo kao da me neko golica po nervima.

»Ja se ne osećam nelagodno«, primetio sam.

»Ni ja«, rekao je on. »A to samo znači da ti i ja po temperamentu nismo tako daleko od tih vračeva iz prošlosti; to je nešto što me beskrajno zabrinjava.«

Plašio sam se da o tom predmetu nastavljamo dalje, pa sam stoga čekao da on progovori.

»Prva priča vračeva koju ću ti ispričati zove se »Ispoljenje duha« započeo je don Huan, »ali nemoj da te ime zavede. Ispoljavanje duha je samo prvo apstraktno jezgro oko kojeg je prva priča vračeva sazdana.

I samo to prvo apstraktno jezgro je priča«, nastavio je. »Ta priča kaže da je jednom davno bio jedan

čovek, jedan običan čovek bez ijedne naročite osobine. On je, kao i svako drugi, bio provodnik duha. I zahvaljujući tome, kao i sve drugo, bio je deo duha, deo apstraktnog. Ali on to nije znao. Bio je toliko zauzet svetom da niti je imao vremena niti istinske želje da razmotri tu stvar.

Duh je bezuspešno pokušavao da otkrije njihovu povezanost. Koristeći unutrašnji glas, duh je odao svoje tajne, ali taj čovek nije bio sposoban da shvati otkrovenja. Prirodno, čuo je unutrašnji glas, ali je verovao da su to njegova sopstvena osećanja koja je osećao, i njegove sopstvene misli koje je promišljao.

Duh mu je, da bi ga protresao iz dremeža, dao tri znaka, tri uzastopna ispoljenja. Duh se fizički sreo sa tim čovekom na najočigledniji način. Ali taj čovek je bio nesvestan bilo čega drugog osim svojih ličnih briga.

Don Huan je prekinuo i pogledao me, što je činio uvek kada je očekivao moje primedbe i pitanja. Nisam imao ništa da kažem. Nisam shvatao poentu toga što je pokušavao.

»Upravo sam ti rekao prvo apstraktno jezgro«, nastavio je. »Još jedino što mogu da dodam jeste da je zbog potpune nezainteresovanosti čoveka da razume, duh bio primoran da se posluži prevaram. I prevara je postala suština staze vračeva. Ali to je druga priča.«

Don Huan je objasnio da vračevi ta apstraktna jezgra shvataju kao šematske planove događaja, ili kao povratne obrasce koji se javljaju svaki put kada *namera* daje znak o nečemu značajnom. Apstraktna jezgra su, dakle, bila šematski planovi za čitave lance događaja.

Uveravao me je da se na nepojmljiv način svaka pojedinost svakog apstraktnog jezgra ponovo pokazivala svakom šegrtu nagualu. Dalje me je uveravao da je pomogao *nameri* da me upetlja u sva apstraktna jezgra čarobnjaštva, na isti način na koji su njegov dobrotvor, nagual Hulijan i svi naguali pre njega, uvodili svoje učenike. Postupak po kojem se svaki učenik nagual susretao sa apstraktnim jezgrima stvarao je serije objašnjenja satkanih oko tih apstraktnih jezgara koja u

sebi sadrže određene pojedinosti okolnosti, i ličnosti svakog od učenika.

Rekao je, na primer, da ja imam svoju sopstvenu priču o ispoljenju duha, da on ima svoju, da je njegov dobrotvor imao svoju, isto je imao i nagual koji je njemu prethodio, i tako dalje i tome slično.

»Koja je moja priča o ispoljenju duha?« upitao sam pomalo zaveden.

»Ako je ijedan ratnik svestan svojih priča onda si to ti«, odgovorio je. »Konačno, ti si o njima godinama pisao. Ali nisi primetio apstraktna jezgra jer si praktičan čovek. Ti sve činiš samo da bi uvećao svoju praktičnost. Iako si svojim pričama baratao do iscrpljenosti nisi imao pojma da u nima postoji jedno apstraktno jezgro. Sve što sam ja učinio, tebi zato izgleda kao jedna često čudnovata praktična aktivnost: podučavanje čarobnjaštvu, nezainteresovanog, i veći deo vremena, glupog učenika. Dok god to budeš gledao na taj način, apstraktna jezgra će te mimoilaziti.

»Moraš mi oprostiti don Huan«, rekao sam, »ali tvoji stavovi me mnogo zbunjuju. Šta ti govoriš?«

»Pokušavam da priče vraćeva uvedem kao predmet«, odgovorio je. »Nikad ti nisam govorio isključivo o tom predmetu, jer on po tradiciji ostaje skriven. To je poslednja smicalica duha. Rečeno je da kada učenik shvati apstraktna jezgra, to je kao da se postavlja ploča koja zatvara i zapečaćuje piramidu.«

Spuštao se mrak i izgledalo je kao da će ponovo da pada kiša. Brinuo sam da ćemo, ako vetar bude duvao od istoka prema zapadu dok pada kiša, biti potpuno mokri u ovoj pećini. Bio sam siguran da je don Huan svestan toga, ali izgledalo je kao da on to ne primećuje.

»Neće padati kiša sve do sutra izjutra«, rekao je.

Kada sam čuo odgovor na sopstvene misli nenaмерно sam poskočio i glavom udario u tavanicu pećine. To je bio tup udar koji je zvučao gore nego što sam se ja osećao.

Don Huan se smejaao držeći se za stomak. Malo kasnije glava me je stvarno zbolela i morao sam da je masiram.

»Tvoje mi je društvo toliko zabavno kao što mora da je moje bilo mom dobrotvoru«, rekao je i ponovo počeo da se smeje.

Nekoliko minuta smo ćutali. Oko nas je bila zloslutna tišina. Zamišljao sam kako mogu da čujem šuštanje niskih oblaka dok se spuštaju na nas sa viših planina. Onda sam shvatio da je to što čujem blag vetar. Iz mog položaja u plitkoj pećini, zvučao je kao šapat ljudskih glasova.

»Imao sam neverovatnu sreću da me podučavaju dva naguala«, rekao je don Huan i prekinuo hipnotički stisak kojim me je tog trenutka vetar držao. »Jedan je, naravno, bio moj dobrotvor, nagual Hulijan, a drugi je bio njegov dobrotvor, nagual Elijas. Moj slučaj je jedinstven.«

»Zašto je tvoj slučaj jedinstven?« upitao sam.

»Jer su generacijama naguali okupljali svoje učesnike godinama pošto su njihovi sopstveni učitelji napustili svet«, objasnio je. »Osim mog dobrotvora. Postao sam učenik naguala Hulijana osam godina pre nego što je njegov dobrotvor napustio svet. Imao sam osam godina milosti. To je bilo najsrećnija stvar koja je mogla da mi se dogodi, jer sam imao priliku da me podučavaju dva suprotna temperamenta. To je bilo kao da me podižu moćan otac i još moćniji deda koji se međusobno ne sreću. U takvim prilikama deda uvek pobeđuje. Tako sam ja pravi proizvod podučavanja naguala Elijasa. Njemu sam bio bliži ne samo po temperamentu već i po pogledima. Mogao bih da kažem da njemu dugujem svoje dobro raspoloženje. Ipak, najveći deo posla oko mog pretvaranja od jadnog bića u besprekornog ratnika obavio je moj dobrotvor, nagual Hulijan.

»Kako je nagual Hulijan fizički izgledao?«, upitao sam.

»Da znaš da mi je i dan-danas teško da ga sebi predstavim«, rekao je don Huan. »Znam da apsurdno zvuči, ali u zavisnosti od njegovih potreba ili od okolnosti, mogao je da bude mlad ili star, privlačan ili ružan, iscrpljen i bolestan ili muževan i jak, debeo ili mršav, srednje visine ili izuzetno nizak.«

»Da li hoćeš da kažeš da je bio glumac koji je igrao različite uloge uz pomoć pomagala?«

»Ne, nikakvih pomagala tu nije bilo, i nije on bio tek glumac. Bio je, naravno, veliki glumac, ali ovo je nešto drugo. Stvar je u tome da je on bio sposoban da se preobrazi i da postane svaka od tih potpuno suprotnih ličnosti. Pošto je bio veliki glumac mogao je da podražava sve i najmanje pojedinosti u ponašanju, zbog kojih je svaka od tih osobina bila stvarna. Recimo da mu je svaka promena bića lako padala. Kao što tebi lako pada presvlačenje.«

Žudno sam upitao don Huana da mi kaže nešto više o preobražajima njegovog dobrotvora. Rekao je da ga je neko naučio kako da izvede te preobražaje, ali da bi ga dalje objašnjavanje nateralo da skače iz priče u priču.

»Kako je nagual Hulijan izgledao kada se nije preobražavao?«, upitao sam.

»Recimo da je pre nego što je postao nagual bio vitak i mišićav«, rekao je don Huan. »Kosa mu je bila crna, gusta, i talasasta. Imao je dug, tanak nos, jake krupne bele zube, jaku vilicu, i sjajne tamnokestenjaste oči. Bio je visok oko sto osamdeset santimetara. Nije bio Indijanac, pa ni mrki Meksikanac, ali nije takođe bio ni belac. U stvari, njegov ten je bio različit od svih drugih, naročito u poznijim godinama, kada mu se u stalnoj promeni ten menjao neprekidno od tamnog do vrlo svetlog i opet do tamnog. Kada sam ga prvi put sreo bio je svetlomrk stari čovek, onda kako je vreme proticalo, postao je mladić svetle kože, možda samo nekoliko godina stariji od mene. Tada sam imao dvadeset godina.

Ali ako su promene njegove spoljašnjosti bile zaprepasavajuće«, nastavio je don Huan, »promene raspoloženja i ponašanja koje su išle zajedno sa svakim preobražajem bile su čak još više zapanjujuće. Na primer, kada je bio debeo mladić, bio je veseo i senzualan. Kada je bio mršav starac bio je sitničav i osvetoljubiv. Kada je bio stariji debeo čovek bio je najveći mogući imbecil.«

»Da li je on ikad bio on sam?« upitao sam.

»Ne na način na koji sam to ja«, odvratio je. »Pošto nisam zainteresovan za preobražaje, ja sam uvek isti. Ali on uopšte nije bio kao ja.«

Don Huan me je posmatrao kao da procenjuje moju unutrašnju snagu. Nasmejao se, zaklimao glavom i prasnuo u grohotan smeh.

»Šta je to tako smešno, don Huane?« upitao sam.

»Činjenica je da si ti još uvek suviše nepristupačan i krut da bi u potpunosti umeo da ceniš preobražaje mog dobrotvora u njihovom celokupnom obimu«, rekao je. »Jedino se nadam da kad ti o njima budem pričao nećeš postati bolesno opsednut.«

Iz nekog razloga odjednom mi je bilo vrlo nelagodno i morao sam da promenim temu.

»Zašto se naguali nazivaju dobrotvori a ne jednostavno učitelji?« upitao sam nervozno.

»Nazivanje naguala dobrotvorom je gest njegovih učenika«, rekao je don Huan. »Nagual stvara zaprepasavajuće osećanje zahvalnosti kod svojih učenika. Končno, nagual ih uobličava i vodi ih kroz nezamisliva područja.«

Primetio sam da je po mom mišljenju podučavanje najveći i najnesebičniji čin koji iko može da učini nekom drugom.

»Za tebe, podučavanje je razgovor o obrascima«, rekao je. »Za vrača, podučavanje je ono što nagual radi za svoje učenike. Za njih on toči preovlađujuću silu univerzuma: *nameru* — silu koja menja i preuređuje stvari ili ih održava onakvima kakve jesu. Nagual formuliše i zatim usmerava posledice koje ta sila može da ima na njegove učenike. Bez nagualovog uobličavanja *namere* ne bi bilo strahopoštovanja, niti bi bilo čuda za njih. I njegovi učenici, namesto da se ukrcaju na magično putovanje otkrivanja, naučili bi samo neki zanat: lekara, proricanje sudbine, šarlatana ili šta bilo drugo.«

»Možeš li da mi objasniš *nameru*?« upitao sam.

»Jedini način da se upozna *namera*«, odvratio je, »jeste da se upozna neposredno preko žive veze koja postoji između *namere* i svakog svesnog bića. Vračevi

nameru nazivaju neopisivo, duh, nagual, apstraktno. Meni se najviše dopada da je zovem nagual, ali to ime se poklapa sa imenom za vođu, dobrotvora, koji se takođe zove nagual, pa sam izabrao da je zovem duh, *namera*, apstraktno.«

Don Huan je iznenada prestao i preporučio mi da ćutim i razmislim o onom što mi je rekao. Do tada je već pao mrak. Tišina je bila tako duboka da, umesto da me uljuljka u jedno prijatno stanje, uzrujavala me je. Nisam mogao da sačuvam neki red u svojim mislima. Pokušao sam da svoju pažnju usmerim na priču koju mi je ispričao, ali umesto toga razmišljao sam o svemu drugom, dok na kraju nisam zaspao.

Besprekornost naguala Elijasa

Nije bilo načina da odredim koliko sam dugo spavao u toj pećini. Trgnuo me je i probudio don Huanov glas. Govorio je da je prva priča čarobnjaštva koja govori o ispoljenju duha bila izveštaj o odnosu *namere* i naguala. To je bila priča o tome kako duh postavlja mamac za naguala, jednog mogućeg učenika, i o tome kako nagual treba da proceni taj mamac pre no što odluči da li da ga prihvati ili odbaci.

U pećini je bilo prilično mračno, i mali prostor je ograničavao. Obično bih od prostora takve veličine postao klaustrofobičan, ali ova pećina me je i dalje smirivala, razgoneći brižnost koju sam osećao. Takođe, nešto u obliku te pećine upijalo je odjek don Huano-vih reči.

Don Huan je objasnio da je svaki čin koji izvedu vračevi, a naročito naguali, bio izveden ili da ojača njihov beočug povezanosti s *namerom* ili kao odgovor koji je pokrenuo sam beočug. Vračevi, a naročito naguali, moraju stoga biti aktivni i stalno oprezni zbog ispoljenja duha. Takva ispoljenja nazivaju se pokreti

duha, ili, daleko jednostavnije, ukazanja ili znamenja.

Ponovio je priču koju mi je već bio ispričao; priču o tome kako je upoznao svog dobrotvora, naguala Hulijana.

Don Huana su dva pokvarena čoveka nagovorili da prihvati posao u usamljenoj hacijendi. Jedan od tih ljudi, predradnik na imanju hacijende, prosto je don Huana uzeo pod svoje i od njega napravio roba.

Očajan i ne znajući šta da radi, don Huan je pobegao. Nasilni predradnik ga je gonio i stigao ga na seoskom putu, gde mu je pucao u grudi i ostavio ga da tu umre.

Don Huan je ležao na putu bez svesti, i krvario kada je naišao nagual Hulijan. Koristeći se svojim isceliteljskim znanjem, zaustavio je krvarenje, pa je don Huana, koji je još uvek bio bez svesti, preneo kući i izlečio ga.

Ukazanja koja je duh dao nagualu Hulijanu o don Huanu bila su, prvo, jedan mali vihor koji se u kupi prašine digao na putu nekoliko jardi* od mesta gde je ležao. Drugo znamenje bila je misao koja je nagualu Hulijanu pala na pamet samo trenutak pre nego što je čuo revolverski pucanj sa razdaljine od nekoliko jardi: da je došlo vreme da nađe učenika naguala. Trenutak kasnije, duh mu je pružio treće znamenje, kada je potrčao da se zakloni umesto da se sukobi sa revolverašem, nagnao ga je u beg, i tako ga možda sprečio da ponovo puca u don Huana. Sukob sa nekim je gruba greška kakvu ni jedan vrač, a ponajmanje nagual, ne sme nikad da napravi.

Nagual Hulijan je odmah procenio priliku. Kada je *video* don Huana shvatio je razlog za ispoljenja duha: pred njim je bio dvostruki čovek, savršen kandidat da postane učenik nagual.

To je izazvalo novo zanovetanje i brigu za mene. Želeo sam da znam da li vračevi mogu da znamenje protumače pogrešno. Don Huan je odvratio da je moje pitanje, iako zvuči savršeno na mestu, bilo neprimenjivo, kao i većina mojih pitanja, pošto sam ih ja po-

* Jard — 09144 metra — *Prim. prev.*

stavljaos oslanjajući se na svoja iskustva iz sveta svakodnevnog života. Tako su ona uvek bila u vezi sa procedurama ispitivanja, o postupcima koje treba slediti, i preterano preciznim pravilima, ali nikada nisu imala ništa sa preduslovima čarobnjaštva. Ukazao je na to da je tok mog razmišljanja bio takav da uvek zaboravam da uključim svoja iskustva iz sveta vračeva.

Pobunio sam se, da samo nekolicina mojih iskustava iz sveta vračeva ima kontinuitet, i da zato ta iskustva ne mogu da iskoristim u svom svakodnevnom životu. Samo nekoliko puta, i to samo kad sam bio u stanjima duboke povišene svesti, sećao sam se svega. U tom nivou povišene svesti obično je jedino iskustvo koje sam doživljavao a koje je imalo kontinuitet između prošlosti i sadašnjosti bilo to što njega poznajem.

Odsečno je uzvratio da sam savršeno sposoban da počnem da koristim poimanje vračeva, jer sam proživio preduslove čarobnjaštva u svom normalnom stanju svesti. Nešto umilnijim tonom dodao je da to povišena svest ne otkriva sve dok god se ne završi čitava zgrada čarobnjačkog znanja.

Onda mi je odgovorio na pitanje da li vračevi mogu da pogreše u pogledu znamenja. Objasnio je da kad vrač tumači znamenje on tačno zna njegovo značenje, a da nema nikakvo znanje o tome odakle to zna. To je jedan od zbunjujućih efekata spojnog beočuga s *namerom*. Vračevi imaju osećanje da stvari znaju neposredno. Koliko su sigurni zavisi od njihove snage i čistote njihovog spojnog beočuga.

Rekao je da je osećanje koje svi poznajemo kao »intuiciju« aktiviranje naše veze sa *namerom*. I pošto vračevi promišljeno veruju u razumevanje i ojačavanje tog beočuga, moglo bi se reći da oni sve intuitivno predviđaju nepogrešivo i tačno. Čitanje znamenja je sasvim obično za vračeve — greške se događaju samo kada se umešaju lična osećanja i zamagle vračev spojni beočug s *namerom*. Inače je njihovo neposredno znanje sasvim tačno i funkcionalno.

Neko vreme smo ćutali.

Odjednom je rekao: »Ispričaću ti priču o nagualu Elijasu i ispoljenjima duha. Duh se vraču ispoljava, a

naročito nagualu, na svakom koraku. U stvari, to nije cela istina. Cela je istina da se duh otkriva svakome istom jačinom i učestanošću, ali samo vračevi, a posebno naguali, usklađeni su sa takvim otkrovenjima.

Don Huan je započeo svoju priču. Rekao je da je nagual Elijas jahao na svom konju u grad jednog dana, vodeći ga prećicom kraj nekih njiva sa kukuruzom kada se iznenada njegov konj propeo preplašen niskim, brzim preletom jednog sokola koji je nagualov slamni šešir promašio svega za nekoliko inča*. Nagual je smesta sjahao i počeo da gleda okolo. Video je čudnog mladog čoveka u visokoj, suvoj kukuruznoj šaši. Čovek je bio odeven u skupo tamno odelo i tu je izgledao kao stranac. Nagual Elijas bio je navikao da viđa seljake ili zemljoposjednike u poljima, ali nikad nije video elegantno odevenog čoveka iz grada kako prolazi poljima očigledno ne pazeci na svoje skupe cipele i odelo.

Nagual je privezao konja i krenuo prema mladom čoveku. Let sokola prepoznao je kao očigledno ispoljenje duha, koje nije mogao da ne poštuje isto kao i pojavu čoveka. Prišao je vrlo blizu mladom čoveku i video šta se događa. Čovek je jurio seljancicu koja je bežala na nekoliko jardi pred njim, vijajući i smejući se s njim.

Suprotnost je bila vrlo jasna nagualu. To dvoje ljudi koji su skakali tamo-amo po kukuruznoj njivi nisu spadali zajedno. Nagual je mislio da taj čovek mora biti sin zemljoposjednika a žena služavka iz kuće. Osećao se zbunjen što ih posmatra i hteo je da se okrene i ostavi ih, kada je soko ponovo proleteo iznad njive sa kukuruzom i ovog puta okrznuo glavu mladog čoveka. Soko je uznemirio par i oni su stali i gledali gore, pokušavajući da predvide sledeći nalet. Nagual je primetio da je čovek suv i privlačan, i da ima upečatljive žive oči.

Onda se par zamorio od stražarenja zbog sokola i vratio se svojoj igri. Čovek je uhvatio ženu, zagrlio je i nežno je položio na zemlju. Ali umesto da sa njom pokuša da vodi ljubav, što je nagual smatrao

* 1 inč — 2,54 santimetra. — *Prim. prev.*

da će sledeće uraditi, skinuo je odelo sa sebe i paradi-
rao go pred tom ženom.

Ona nije stidljivo sklopila oči niti je vrištala od
zbunjenosti ili straha. Kikotala se hipnotisana šepure-
njem golog čoveka, koji se oko nje kretao kao satir,
pravio nepristojne pokrete i smeja se. Konačno, savla-
dana prizorom, divlje je kriknula, ustala i bacila se
u naručje tom mladom čoveku.

Don Huan je rekao da mu je nagual Elias priznao
da ga je tom prilikom otkriće duha najviše zbunjivalo.
Bilo je sasvim očigledno da je taj čovek bio lud. Inače,
znajući kako seljaci čuvaju svoje žene, ne bi se usudio
da zavodi mladu seljanku usred dana na nekoliko
jardi od puta — i to go golcat.

Don Huan je prasnio u smeh i rekao mi da je u
to vreme skinuti odelo i upustiti se u seksualni akt
usred dana na takvom mestu značilo ili da je čovek lud
ili da je blagosloven duhom. Dodao je da to što je
čovek učinio, danas možda ne bi izazivalo pažnju. Ali
tada, pre skoro sto godina, ljudi su bili beskraino
zatvoreniji.

Sve to je uverilo naguala Elijasa, od trenutka kada
je ugledao čoveka, da je bio i lud i blagosloven duhom.
Brinuo se da se seljaci slučajno ne nalaze u blizini,
da se ne razbesne i ne linčuju čoveka na tom mestu.
Ali nikog nije bilo. Nagualu je izgledalo kao da je vreme
stalo.

Kada je čovek prestao da vodi ljubav, obukao je
svoje odelo, izvadio maramicu, pažljivo obrisao svoje
cipele od prašine, istovremeno obećavajući devojci kule
i gradove, i otišao svojim putem. Nagual Elias ga je
pratio. U stvari, pratio ga je nekoliko dana i saznao
da mu je ime Hulijan i da je glumac.

Zatim ga je nagual viđao na sceni, dovoljno često
da shvati da je taj glumac bio veoma harizmatičan.
Publika, a naročito ženska, volela ga je. A on nije
imao skrupula kada se koristio svojim šarmerskim
darom da bi zaveo obožavateljke. Dok je nagual pratio
glumca, mogao je da se uveri u njegovu tehniku zavo-
đenja više nego jednom. Sastojala se iz toga što se,

čim bi se našao nasamo sa svojim obožavateljicama, po-
kazivao go, zatim bi čekao dok se žene ošamućene nje-
govim razmetanjem ne predaju. Izgledalo je da je ta
tehnika za njega bila izuzetno uspešna. Nagual je mo-
rao da prizna da je glumac imao ogroman uspeh, izuzev
u jednom slučaju. Bio je na smrt bolestan. Nagual je
bio *video* crnu senu smrti koja ga je posvuda sledila.

Don Huan je ponovo objasnio nešto što mi je već
govorio ranije — da je naša smrt crna tačka odmah
iza našeg levog ramena. Rekao je da vračevi znaju kada
je neka osoba blizu umiranja, jer mogu da *vide* tamnu
tačku, koja postaje pokretna senka velika tačno koliko
i osoba kojoj pripada.

Kada je uvideo blisko prisustvo smrti nagual je
utonuo u oduzimajuću zbunjenost. Čudio se zašto duh
ukazuje na tako bolesnu osobu. Učili su ga da u prirod-
nom stanju preovlađuje zamena a ne popravka. I
nagual nije bio uveren da ima sposobnosti i snage da
izleči tog mladog čoveka, i da se odupre crnoj seni
njegove smrti. Čak je sumnjao da li će uspeti da otkrije
zašto ga je duh upleo u tako očigledno pokazanu uza-
ludnost.

Nagual nije mogao da učini ništa drugo osim da
ostane uz glumca, da ga uokolo prati, i da čeka priliku
da ga *vidi* dublje. Don Huan je objasnio da je nagua-
lova prva reakcija, kada je suočen sa ispoljenjima duha,
da *vidi* sve upletene osobe. Nagual Elias je do po-
jedinosti gledao čoveka, da ga *vidi* od prvog trenutka
kad su se sreli. Takođe je *video* seljanku koja je bila
deo ispoljenja duha, ali nije *video* ništa što je po nje-
govoj proceni opravdavalu ukazivanje duha.

Kada se osvedočio u novo zavođenje, ipak je nagua-
lova sposobnost da *vidi* doprla u nove dubine. Tog puta,
glumčeva dragana je bila ćerka bogatog zemljoposredni-
ka. I od samog početka ona je u potpunosti bila pod
kontrolom. Nagual je saznao za njihove sastanke, jer
je prisluškivao i čuo kako nagovara glumca da se sa
njom sastane narednog dana. Nagual se krio sa druge
strane ulice kada je mlada žena u zoru napustila kuću i,

umesto da pođe na jutarnju misu, pošla da se sastane sa glumcem. Glumac je čekao i ona ga je nagovorila da je prati u polja. On je izgleda oklevao, ali ona je naveljivala i nije mu dopuštala da se povuče.

Dok ih je nagual posmatrao krijući se, bio je u potpunosti uveren da će se tog dana dogoditi nešto što ni jedno od to dvoje ne sluti. *Video* je da je glumčeva crna sena narasla, i bila gotovo duplo veća od njega samog. Nagual je iz tajanstvenog mračnog pogleda ženinih očiju zaključio da i ona takođe intuitivno oseća crnu senu smrti. Glumac je izgledao zamišljen. Nije se smejao kao u drugim slučajevima.

Odšetali su prilično daleko. U jednom trenutku, primetili su da ih nagual prati, ali on je smesta počeo da se pretvara da radi na zemlji, da je seljak koji tu spada. Od toga je paru laknulo i to je nagualu omogućilo da priđe bliže.

Onda je došao trenutak kada je glumac svukao svoje odelo i pokazao se devojci. Ali umesto da se onesvesti i padne mu u naručje kao što su činile druge pokorene, devojke je počela da ga udara. Udarala ga je i tukla nemilosrdno i gazila mu je po bosim stopalima, tako da je vikao od bola.

Nagual je znao da taj čovek nije plašio niti povredio tu mladu ženu. Nije je ni pipnuo. Ona je njega tukla. On je samo pokušavao da odbije udarce, i stalno je, ali bez entuzijazma, pokušavao da je zavede pokazujući joj svoje genitalije.

Nagual je osećao i odvratnost i divljenje. Mogao je da vidi da je glumac jedan neodoljivi sladostrasnik, ali je takođe s podjednakom lakoćom mogao da vidi kako tu ima nešto jedinstveno, iako odvratno u vezi sa njim. Naguala je zbunjivalo što *vidi* da je čovekov snojni beočug s duhom bio izuzetno jasan.

Konačno, napad se završio. Žena je prestala da udara glumca. Ali zatim, umesto da pobegne, ona mu se predala, legla je dole i rekla glumcu da sa njom može da čini šta mu je volja.

Nagual je primetio da je čovek toliko iscrpljen da je gotovo bio u nesvesti. Ipak, uprkos svom premoru

prešao je pravo na stvar i pozabavio se svojom izabranicom.

Nagual se smejao i razmišljao o beskorisnosti čovekove ogromne izdržljivosti i predodređenosti, kada je žena kriknula a glumac počeo da hropeće.

Na tom mestu don Huan je načinio digresiju da bi detaljno govorio o nečemu što je objašnjavao ranije: opisao je bio pukotinu, otvor na našoj svetlosnoj školjki u visini pupka, gde sila smrti nemilosrdno udara. Ono što je don Huan sada objašnjavao bio je da kada smrt udara zdrava bića čini to u obliku lopte — kao udarcem pesnice. Ali kada bića umiru, smrt ih udara u obličju bodeža.

Tada je nagual Eljas nepobitno znao da je glumac na samrti, i to umiranje je namah prekinulo njegovo lično interesovanje za ukazanja duha. Više nije bilo preostalo planova; smrt je sve ujednačila.

Podigao se sa svog skrovitog mesta i krenuo da ode kada ga je nešto nateralo da zadrhti. To je bila mirnoća te mlade žene. Nemarno je oblačila onih nekoliko komada odeće koje je bila skinula i zviždukala je nemelodično kao da se ništa nije desilo.

I tada je nagual *video* da je, opuštajući se da prihvati prisustvo smrti, telo tog čoveka zbacilo zaštitni veo i otkrilo svoju pravu prirodu. On je bio dvostruki čovek, izvanrednih mogućnosti, sposoban da stvori zastor da bi se prurušio — prirodni vrač i savršen kandidat za učenika naguala, samo da nije bilo crne sene smrti.

Nagual je bio potpuno zaprepašćen kada je to uočio. Sada je shvatio ukazanja duha, ali nije mogao da shvati kako je taj beskorisni čovek mogao da se uklopi u svet vračeva.

Žena je u međuvremenu ustala i čak i ne pogledavši čoveka, čije se telo grčilo od samrtnih grčeva, otišla odatle.

Kada je nagual *video* njen sjaj shvatio je da je njena izuzetna agresivnost bila rezultat ogromnog dotoka viška energije. Bio je uveren da ako tu energiju ne

bude trezveno koristila, ona će odneti njen najbolji deo i nije se moglo ni zamisliti kakvu bi nesreću mogla da joj donese.

Dok je nagual posmatrao sa kakvom nebrigom ona odlazi, shvatio je da mu duh pruža novo ispoljenje. Morao je da bude hladan, bezbrižan. Morao je da dela kao da nema šta da izgubi i da se uplete po svaku cenu. Na zaista nagualski način odlučio je da se lati nemogućeg, pred duhom kao jedinim svedokom.

Don Huan je napomenuo da su potrebni takvi slučajevi da bi se ispitalo da li je nagual pravi ili lažni. Naguali donose odluke. Ne razmišljajući o posledicama oni delaju, ili odlučuju da to ne čine. Varalice razmišljaju i bivaju paralizovani. Nagual Elijas, pošto je odlučio, pošao je lagano ka čoveku na smrti i učinio je prvo što ga je sopstveno telo, ne njegov um, prisililo da učini: udario je čovekovu skupnu tačku da bi ga naveo da uđe u povišenu svest. Udarao ga je pomamno opet i opet sve dok mu se skupna tačka nije pomerila. Uz pomoć sile same smrti, nagualovi udari su poslali čovekovu skupnu tačku na mesto gde smrt više nije bila u pitanju, i tu je on prestao da umire.

Do trenutka kada je čovek ponovo počeo da diše, nagual je postao svestan važnosti sopstvene odgovornosti. Da bi čovek odbio napad sile svoje smrti, bilo je neophodno da on ostane u duboko povišenoj svesti sve dok smrt ne bude odbijena. Pogoršanje čovekovog stanja značilo je da on ne sme da se pomera sa tog mesta inače će smesta umreti. Nagual je učinio jedino što je mogao u takvim okolnostima: sagradio je kolibu oko čoveka. Tu je, tokom tri meseca, negovao potpuno nepokretnog čoveka.

Moj razum je proradio i, umesto da samo slušam, želeo sam da znam kako je nagual Elijas mogao da sagradi kolibu na zemlji koja pripada nekom drugom. Bio sam svestan strasti seljaka za posedništvom i osećanjem neprikosnovenosti poseda koje ide uz to.

Don Huan je priznao da je i sam postavio to isto pitanje. I nagual Elijas je odgovorio da je sam duh to

omogućio. Takav je slučaj sa svime čega se poduhvati nagual, ukoliko sledi ispoljenja duha.

Prvo što je nagual Elijas učinio, kada je glumac došao do daha, bilo je da potrči za onom mladom ženom. Ona je bila važan deo ispoljenja duha. Sustigao je nedaleko od mesta na kojem je glumac ležao, jedva u životu. Umesto da joj govori o neprilici tog čoveka i da je ubeđuje da mu pomogne, ponovo je preuzeo potpunu odgovornost za sopstvene poduhvate i skočio na nju kao lav, zadajući njenoj skupnoj tački moćni udar. I ona i glumac bili su sposobni da podnesu udarce života i smrti. Njena skupna tačka se pomerila, ali, kada je jednom bila oslobođena, počela je da se zaokeće nastrano.

Nagual je preneo mladu ženu do mesta na kojem je ležao glumac. Onda je proveo čitav dan sprečavajući je da ne izgubi um, i sprečavajući čoveka da ne izgubi život.

Kada je već bio prilično siguran da poseduje izvestan stepen kontrole, otišao je devojčinom ocu i rekao mu da mora da je grom pogodio njegovu ćerku i da je ona od toga privremeno poludela. Odveo je oca do mesta gde je bila devojka i rekao da je taj mladi čovek, ma ko on bio, primio glavni udar tog groma svojim telom i tako spasao devojku sigurne smrti, ali da je sam povređen u toj meri da ne može da se pokreće.

Zahvalni otac pomogao je nagualu da sagradi daščaru za čoveka koji mu je spasao kćer. I kroz tri meseca nagual je izvršio nemoguće. Izlečio je tog mladog čoveka.

Kada je došlo vreme da nagual ode, njegovo osećanje odgovornosti i dužnost zahtevali su i da obavesti devojku o njenoj izuzetnoj energiji i o opasnim posledicama koje bi mogla da ima po njen život i zdravlje, i da je pita da se pridruži svetu vračeva, pošto je to jedina odbrana od njene samouništavajuće snage.

Žena nije odgovorila. I nagual Elijas bio je obavezan da joj kaže sve što naguali govore mogućim učenicima vekovima: da vračevi o čarobnjaštvu govore kao o magičnoj, tajanstvenoj ptici koja u svom letu zastaje

da bi čoveku dala nadu i svrhu; da vračevi žive pod kri-
lom te ptice, koju nazivaju ptica mudrosti, ptica slobode;
da je oni hrane svojom posvećenošću i svojom besprekornošću. Rekao joj je da vračevi znaju da je let
te ptice slobode uvek pravolinijski, pošto ona nema načina
da pravi zaokrete, nema načina da pravi krugove niti da se
vraća; i da ta ptica slobode može da čini samo dve stvari,
da sobom ponese vračeve, ili da ih ostavi za sobom.

Nagual Eljas nije mogao da na isti način razgovara
sa mladim glumcem, koji je još uvek bio na smrt bo-
lestan. Taj mladi čovek nije imao baš mnogo izbora. Pa ipak,
nagual mu je rekao da, ukoliko želi da se izleči, mora da
bezuslovno sledi naguala. Te uslove glumac je bespogovorno
smesta prihvatio.

Tog dana kada su nagual i glumac krenuli nazad kući,
mlada žena ih je mirno očekivala na kraju grada. Nije
nosila kofere, čak ni jednu korpu. Izgledalo je da je došla
samo da ih vidi kako odlaze. Nagual je nastavio da hoda a
da je nije ni pogledao, ali se glumac kojeg su nosili na
nosilima napregao da joj kaže zbogom. Ona se nasmejala i
bez reči se priključila društvu naguala. Nije razmišljala i
nije imala problema da sve ostavi za sobom. Savršeno je
razumela da za nju neće biti druge prilike, da ta ptica
slobode ili nosi vračeve sa sobom, ili ih napušta.

Don Huan je primetio da to nije bilo iznenađujuće. Silina
nagualove ličnosti uvek je toliko privlačila da je on bio
praktično neodoljiv, a nagual Eljas privlačio je duboko to
dvoje ljudi. Tri meseca je proveo sa njima i navikao ih na
sopstvenu doslednost, nepristupačnost i svoju objektivnost.
Bili su opčinjeni njegovom trezve-
nošću i, pre svega, time što im se u potpunosti posvećivao.
Svojim primerom i svojim postupcima, nagual Eljas pružio
im je dublji uvid u svet vračeva: svet koji pruža podršku
i odgaja, ali je pun zahteva. To je bio svet koji je dopuštao
svega nekoliko grešaka.

Don Huan me je podsetio na nešto što je često ponavljao,
našta sam ja uvek nekako uspevao da ne mišlim. Rekao je da
ne smem da zaboravim ni jednog tre-

na, da ptica slobode ima veoma malo strpljenja sa neodlučnima,
i da se, kad odleti, nikad ne vraća.

Osvežavajući zvuk njegovog glasa učinio je da okolina,
koja je samo sekund pre toga bila mirna i tamna, zaplamti
neposrednošću.

Don Huan je mir tame vratio istom brzinom kojom je
sve prozeo hitnošću. Lako me je potapšao po ruci.

»Ta žena je bila toliko moćna da je mogla da se ponese
sa bilo kim«, rekao je. »Ime joj je bilo Talijsa.«

2 KUCANJE DUHA

Apstraktno

Vratili smo se u don Huanovu kuću u ranim jutarnjim satima. Trebalo nam je prilično vremena da se spustimo s planine, uglavnom zbog toga što sam se plašio u tami da ne padnem sa neke litice, i don Huan je morao da zastajkuje da bi došao do daha koji je izgubio smejući mi se.

Bio sam mrtav umoran, ali nisam mogao da zaspim. Pre podneva počela je da pada kiša. Zvuk žestokog pljuska po crepovima na krovu, umesto da me uspava, uklanjao je svaki trag sanjivosti.

Ustao sam i pošao da potražim don Hauna. Našao sam ga kako se ljulja u stolici za ljuljanje. U trenutku kada sam mu se približio bio je potpuno budan. Poželeo sam mu dobro jutro.

»Izgleda da ti nisi imao problema da zaspiš«, primetio sam.

»Kada si uplašen ili uzbuđen, ne treba da ležeš da spavaš«, rekao je ne gledajući me. »Spavaj sedeći u mekoj stolici kao ja.«

Jednom je predložio da, ako želim da telu pružim okrepljujući odmor, treba da dugo spavam, ležeći na stomaku sa licem okrenutim nalevo i nogama preko podnožja kreveta. Da bih izbegao da mi bude zima, preporučio mi je da preko ramenâ, podalje od vrata, prebacim mek jastuk, i da nosim debele čarape, ili da prosto ne skidam cipele.

Kada sam prvi put čuo njegov predlog, mislio sam da se šali, ali sam kasnije promenio mišljenje. Spavanje u takvom položaju pomagalo mi je da se izuzetno odmorim. Kada sam nešto rekao o iznenađujućim efektima, posavetovao me je da njegove savete poštujem do najmanjih pojedinosti i da ne razmišljam o tome da li im verujem ili ne verujem.

Napomenuo sam don Huanu da je noć ranije mogao da mi kaže to o spavanju u sedećem položaju. Objasnio sam mu da je uzrok moje nesanice, pored toga što sam bio izuzetno umoran, bila čudna zabrinutost u vezi sa onim što mi je rekao u pećini vračeva.

»Ostavi se toga!« uzviknuo je. »Ti si video i čuo daleko više zabrinjavajuće stvari a da nisi izgubio ni trenutka sna. Nešto drugo tebe muči.«

Za trenutak sam pomislio kako on smatra da nisam bio iskren u vezi sa onim čime sam stvarno zaoкупljen. Počeo sam da objašnjavam, ali on je nastavio da priča kao da ja uopšte nisam progovarao.

»Bespogovorno si tvrdio prošle noći da ti u toj pećini nije bilo neugodno«, rekao je. »Pa, očigledno je da jeste. Prošle noći nisam dalje nastavljao o samoj pećini jer sam čekao da osmotrim tvoju reakciju.«

Don Haun je objasnio da su tu pećinu stvorili vračevi davnih vremena da bi služila kao katalizator. Njen oblik je bio pažljivo napravljen da odgovara dvojici ljudi kao dva polja energije. Mišljenje vračeva bilo je da priroda stene i način na koji je izdubljena dopušta da ta dva tela, te dve svetlosne lopte isprepletu energiju.

»Odveo sam te u tu pećinu zbog određenog razloga«, nastavio je, »ne zato što ja volim to mesto — ne volim ga — već stoga što je ono stvoreno kao jedan instrument koji treba da učenika gurne duboko u povišenu svest. Ali na žalost, ono takođe zamračuje temu. Stari vračevi nisu bili naklonjeni razmišljanju. Oni su više naginjali delanju.«

»Ti uvek kažeš da je tvoj dobrotvor bio kao oni«, rekao sam.

»To je moje sopstveno preterivanje«, odgovorio je »veoma nalik onom kad kažem da si ti budala. Moj do-

brotvor je bio moderan nagual koji je težio za slobodom, ali je više voleo da dela nego da razmišlja. Ti si moderan nagual, u istom traganju, ali ti daleko više naginješ odstupanjima razuma.«

Mora da je mislio kako mu je poređenje veoma smešno; smeh mu je zvonio u praznoj sobi.

Kada sam razgovor ponovo vratio na temu pećine, pravio se da me ne čuje. Znam da se pretvarao, zbog sjaja u njegovim očima i načina na koji se smeškao.

»Prošle noći smišljeno sam ti rekao prvo apstraktno jezgro«, rekao je, »nadajući se da ćeš, imajući u vidu način na koji sam se sve ove godine odnosio prema tebi, stvoriti sliku ostalih jezgara. Sa mnom si dugo vremena pa me vrlo dobro poznaješ. Tokom svakog minuta našeg druženja ja sam pokušavao da svoja dela i misli prilagodim obrascima apstraktnih jezgara.

Priča o nagualu Eliasu je druga stvar. Iako se čini da je to priča o ljudima, to je zapravo priča o *nameri*. *Namera* stvara građevine pred nama i poziva nas da uđemo u njih. Tako vračevi razumeju šta se dešava oko njih.«

Don Huan me je podsetio da sam ja uvek nastojao u pokušavanju da otkrijem skriveni poredak u svemu što mi je govorio. Mislio sam da me prekoreva zbog mojih pokušaja da sve što me je učio okrenem na problem društvenih nauka.

Počeo sam da mu govorim kako su se moji pogledi promenili pod njegovim uticajem. Zaustavio me je i nasmešio se.

»Ti stvarno ne razmišljaš baš najbolje«, rekao je i uzdahnuo. »Ja želim da shvatiš skriveni smisao svega što sam te učio. Moje primedbe odnose se na ono što ti smatraš skrivenim poretком. Za tebe, to su tajne procedure ili skrivena doslednost. Za mene to znači dve stvari: i građevinu koju *namera* stvara u trenu treptaja i postavlja je pred nas da uđemo u nju, i znake koje nam pruža tako da se ne izgubimo kad jednom uđemo unutra.

Kao što možeš da vidiš, priča naguala Elijasa nešto je više nego prosta lista pojedinosti od kojih je sastavljen događaj«, nastavio je. »Ispod svega toga je građe-

vina *namere*«. A priča je zamišljena da ti pruži sliku o tome kakvi su naguali iz prošlosti bili, da bi ti mogao da uvidiš kako su oni delali i da bi uskladio njihove misli i dela sa građevinama *namere*.«

Vladala je poduža tišina. Nisam imao šta da kažem. Ali da razgovor ne bi zamro, rekao sam prvo što mi je palo na pamet. Rekao sam da sam iz priča koje sam čuo o nagualu Eliasu stvorio veoma pozitivno mišljenje o njemu. Dopadao mi se nagual Elias; ali iz nepoznatih razloga, sve što mi je don Huan pričao o nagualu Hulijanu smetalo mi je.

Samo pominjanje moje nelagodnosti ushitilo je don Hauana preko svake mere. Morao je da ustane iz svoje stolice da se ne bi ugušio od smeha. Spustio mi je ruku na rame i rekao mi da mi ili volimo ili mrzimo one koji su odrazi nas samih.

Ponovo me je smešna samosvest sprečila da ga ne upitam šta je time hteo da kaže. Don Huan je nastavio da se smeje, očigledno svestan mog raspoloženja. Končno je primetio kako je nagual Hulijan bio kao dete — kod njega su ozbiljnost i umerenost uvek poticale spolja. On nije imao unutrašnju disciplinu osim vežbi koje je imao kao učenik vračeva.

Imao sam iracionalnu potrebu da se branim. Rekao sam don Huanu da moja disciplina potiče iz moje nutrine.

»Svakako«, rekao je on pokroviteljski. »Ne možeš baš očekivati da budeš potpuno isti kao on.« Onda je ponovo počeo da se smeje.

Nekad bi me don Huan do te mere razdražio da sam bio spreman da vičem. Ali to moje raspoloženje nije dugo trajalo. Brzo bi nestalo, i jedna druga briga bi počela da se nerazgovetno pomalja. Upitao sam don Huana da li je moguće da sam ušao u povišenu svest a da toga i nisam bio svestan. I da nisam možda u njoj ostao već danima?

»Na ovom stupnju ti sasvim sam ulaziš u povišenu svest«, rekao je. »Povišena svest je tajna samo za naš razum. U praksi, to je vrlo jednostavno. Kao i u svemu drugom, mi komplikujemo stvari na taj način što og-

romnost koja nas okružuje pokušavamo da učinimo razumljivom.«

Primetio je da treba da razmišljam o apstraktnom jezgru koje mi je dao a ne da se beskorisno svađam u vezi sa svojom ličnošću.

Rekao sam mu da sam o tome razmišljao celo jutro i da sam zaključio da je metaforična tema te priče bilo ispoljenje duha. Ono što nisam mogao da razlikujem, bilo je to apstraktno jezgro o kojem je on govorio. To bi moralo da bude nešto neizrečeno.

»Ponavljam«, rekao je kao kakav školski učitelj koji vežba svoje učenike, »ispoljenje duha je ime tog prvog apstraktnog jezgra u pričama vračeva. Očigledno je da je ono što vračevi nazivaju apstraktnim jezgrom tebi u ovom trenutku izmaklo. Deo koji ti je izmakao vračevi nazivaju građevina *namere*, ili nemi glas duha, ili onostrana razvrstanost apstraktnog.«

Rekao sam da ja shvatam da onostrano znači nešto što nije potpuno otkriveno, kao »skriveni motiv«. A on je odgovorio da u tom slučaju onostrano znači više; to znači znanje bez reči, izvan našeg trenutnog poimanja — naročito izvan mog. Dopustio je da poimanje o kojem je govorio može biti samo izvan moje trenutne sposobnosti, ali ne izvan krajnjih mogućnosti razumevanja.

»Ako su apstraktna jezgra izvan mog razumevanja, kakva je svrha da pričamo o njima?«, upitao sam.

»Pravilo kaže da apstraktna jezgra i čarobnjačke priče treba da se pričaju na ovom stupnju«, odgovorio je. »I jednog dana skrivena razvrstanost apstraktnog, koja je znanje bez reči ili građevina *namere*, koji su u samim pričama, otkriće ti se iz samih priča.«

Još ga nisam razumeo.

»Onostrana razvrstanost apstraktnog nije samo red po kojem se tebi prikazuju apstraktna jezgra«, objasnio je, »niti ono što imaju zajedničko, pa čak ni mreža koja ih povezuje. To je pre da se apstraktno zna neposredno, bez uplitanja jezika.«

Odmerio me je u tišini od glave do pete sa očiglednim ciljem da me *vidi*.

»Još uvek ti to nije jasno«, izjavio je.

Napravio je nestrpljiv pokret, kao da gubi strpljenje, kao da ga je sekirala moja sporost. A to je mene zabrinulo. Don Huan nije obično pokazivao znake psihičkog nezadovoljstva.

»To nema ništa sa tobom niti sa tvojim postupcima«, rekao je kada sam ga upitao da li je ljut na mene ili sam ga razočarao. »To je bila jedna misao koja mi je pala na pamet u trenutku kada sam te *video*. Postoji jedna karakteristika u tvom svetlosnom biću za koju bi stari vračevi dali sve samo da je imaju.«

»Reci mi šta je to«, zahtevao sam.

»Podsetiću te na to neki drugi put«, rekao je. »A do tada, nastavimo sa tom stvari koja nas sada zaokuplja: sa apstraktnim. Sa elementom bez kojeg ne bi bilo staze ratnika, niti ijednog ratnika u potrazi za znanjem.«

Rekao je da teškoće kroz koje prolazim njemu nisu ništa. On sam je prošao kroz mučne patnje sve da bi razumeo onostranu razvrstanost apstraktnog. I da nije bilo pomoći naguala Elijasa završio bi kao njegov dobrotvor, sve bi bilo akcija a vrlo malo razumevanja.

»Kako je izgledao nagual Elijas?«, upitao sam da bih promenio temu.

»Uopšte nije bio kao njegov učenik«, rekao je don Huan. »Bio je Indijanac. Veoma tamnopus i krupan. Imao je grube crte, velika usta, jak nos, sitne crne oči, gustu kosu bez ijedne sede. Bio je niži od naguala Hulijana i imao je velike šake i stopala. Bio je vrlo miran i vrlo mudar ali nije zasenjivao. U poređenju sa mojim dobrotvorom bio je glup. Uvek je i sam bio zamišljen i zapitan. Nagual Hulijan se obično šalio da njegov učitelj saopštava mudrost na tone. Iza njegovih leđa često ga je zvao nagual Tonac.

»Nikad nisam video razlog za njegove šale«, nastavio je don Huan. »Meni je nagual Elijas bio kao svež povetarac. Sve mi je pažljivo objašnjavao. Vrlo slično kao što ja tebi objašnjavam stvari, ali imalo je tu možda još nešto. Ne bih to nazvao sažaljenjem, već pre saživljavanjem. Ratnici nisu sposobni da oseće sažaljenje, jer oni više ne osećaju žaljenje prema sebi. Bez pokretačke sile samosažaljenja, sažaljenje je besmisleno.«

»Da li to hoćeš da kažeš, don Huane, da je ratnik samo za sebe?«

»Na izvestan način, jeste. Za ratnika sve započinje i završava se sa njim samim. Pa ipak, njegova veza sa apstraktnim, uzrok je što on prevazilazi osećanje samovažnosti. Tada biće postaje apstraktno i bezlično.

Nagual Elias je osećao da su naši životi i naše ličnosti sasvim slični«, nastavio je don Huan. »Iz tog razloga je osećao obavezu da mi pomogne. Ja ne osećam takvu sličnost sa tobom, tako mislim da se prema tebi odnosim dosta slično kao što se nagual Hulijan odnosio prema meni.«

Don Huan je rekao da ga je nagual Elias štitio pod svojim krilom od prvog dana kada je stigao u kuću svog dobrotvora da započne naukovanje, i da je počeo da mu objašnjava šta se događa u njegovoj obuci, ne vodeći računa o tome da li je don Huan sposoban da to razume. Njegova potreba da pomogne don Huanu bila je tako velika da ga je praktično držao kao zadržanika. Na taj način ga je štitio od snažnih udara naguala Hulijana.

»U početku, ostajao sam u kući naguala Elijasa sve vreme«, nastavio je don Huan. »I voleo sam to. U kući mog dobrotvora bio sam uvek obazriv, uvek na oprezu, plašeći se onog što će sledeće da mi učini. Ali u kući naguala Elijasa osećao sam se sigurno i prijatno.«

»Moj dobrotvor me je nemilosrdno pritiskao. A ja nisam mogao da shvatim zašto me toliko snažno pritiska. Mislio sam da je taj čovek načisto lud.«

Don Huan je rekao da je nagual Elias bio Indijanac iz države Oaksaka, koga je podučavao drugi nagual po imenu Rozendo, koji je poticao iz tog istog područja. Don Huan je naguala Elijasa opisao kao veoma konzervativnog čoveka koji je negovao svoju privatnost. A ipak, on je bio poznat iscelitelj i vrač, ne samo u Oaksaki već u celom južnom Meksiku. Pored toga, uprkos toj njegovoj zaokupljenosti i tome što je bio poznat, živio je u potpunoj izolaciji na sasvim drugom kraju zemlje, u severnom Meksiku.

Don Huan je prestao da priča. Podignutih obrva, gledao me je upitno. Ali sve što sam ja želeo bilo je da on nastavi da priča svoju priču.

»Svaki put kada mislim da ćeš da postaviš pitanje, ti ne pitaš«, rekao je. »Siguran sam da si me čuo kada sam rekao da je nagual Elias bio poznat vrač koji je svakodnevno imao posla sa ljudima u južnom Meksiku, a da je istovremeno bio pustinjač u severnom Meksiku. Zar to ne budi tvoju ljubopitljivost?«

Osećao sam se beskrajno glup. Rekao sam mu da mi je ta misao pala na um, dok mi je iznosio te činjenice, da je taj čovek morao imati strašnih teškoća pri putovanju na posao.

Don Huan se smejao, i pošto sam postao svestan pitanja, upitao sam ga kako je bilo moguće da nagual Elias bude istovremeno na dva mesta.

»Sanjanje je čarobnjakov mlaznjak«, rekao je. »Nagual Elias je bio *sanjač* kao što je moj dobrotvor bio *tragač*. Mogao je da stvori i projektuje ono što vračevi znaju kao *sanjajuće telo* ili kao Drugi, i da istovremeno bude na dva udaljena mesta. Svojim *sanjajućim telom* mogao je da nastavi svoj posao kao vrač, a da sa svojim prirodnim bićem bude usamljenik.«

Primitio sam da me zaprepašćuje to što tako lako prihvatam mogućnost da je nagual Elias bio sposoban da stvori svoju čvrstu sliku u tri dimenzije, ali da ipak, čak i kad bi mi život od toga zavisio, ne mogu da shvatim objašnjenje apstraktnih jezgara.

Don Huan je rekao da ideju o dvostrukom životu naguala Elijasa mogu da prihvatim zato što duh stvara konačne potvrde kapaciteta moje svesti. Na to sam prasnulo i zasuo ga protestima o nerazgovetnosti njegove tvrdnje.

»Nije nerazgovetna«, rekao je. »To što tvrdim je činjenica. Možeš da kažeš da je nepojmljiva činjenica ovog trenutka, ali trenutak će se promeniti.«

Pre nego što sam mogao da odgovorim, ponovo je počeo da govori o nagualu Eljasu. Rekao je da je nagual Elias bio veoma radoznao i da je vrlo dobro

umeo da radi rukotvorine. Na svojim putovanjima kao *sanjač* video je mnoge stvari, koje je podražavao u drvetu i kovanom gvožđu. Don Huan me je uveravao da su neki od tih predmeta bili očaravajuće, izuzetne lepote.

»Kakve su stvari bili originali?« upitao sam.

»Nema načina da se to zna«, rekao je don Huan. »Moraš shvatiti da je, pošto je bio Indijanac, nagual Elijas odlazio na svoja putovanja *sanjača* kao što divlje životinje idu u potragu za hranom. Životinja se nikad ne pokazuje u vidokrugu ukoliko u blizini postoje značajne aktivnosti. Ona dolazi samo kad uokolo nema nikoga. Nagual Elijas je kao usamljeni *sanjač* posećivao, da tako kažemo, dubrište večnosti, kada nikoga nije bilo u blizini — i kopirao je šta je tamo video, ali nikad nije znao za šta su se te stvari koristile, niti otkud potiču.«

Opet nisam imao teškoća da shvatim to što govori. Ta ideja mi nije izgledala nategnuta ni u kom pogledu. Hteo sam to da prokomentarišem kada me je prekinuo pokretom obrva. Onda je nastavio izlaganje o nagualu Elijasu.

»Kada sam ga posećivao osećao sam ogromnu pretnju«, rekao je, »i istovremeno i čudnovatu krivicu. Nasmrt sam se tamo dosađivao. Ne zato što je nagual Elijas bio dosadan, već zato što nagual Hulijan nije imao premca i zato što bi svakog pokvario za ceo život.«

»Ali ja sam mislio da si u kući naguala Elijasa osećao poverenje i da si se osećao lagodno«, rekao sam.

»I jesam, i to je bio izvor moje krivice i mog umišljenog problema. Kao i ti, i ja sam voleo da sebe mučim. U samom početku sam mislio da sam pronašao mir u društvu naguala Elijasa, ali sam kasnije, kada sam bolje shvatio naguala Hulijana, pošao njegovim putem.«

Rekao mi je da je kuća naguala Elijasa imala spredu jedan pokriveni otvoreni deo, gde je on imao gomilu alati za kovanje i drvodeljstvo. Krov koji je pokrivao kuću bio je od ćerpiča, a kuća se sastojala iz pro-

strane sobe sa zemljanim podom gde je on živio sa pet žena vidovnjaka, koje su u stvari bile njegove žene. Tu su još bila četiri muškarca, vraća vidovnjaka iz njegovog društva i oni su živeli u malim kućicama koje su bile oko nagualove kuće. Svi su oni bili Indijanci iz raznih krajeva Meksika koji su se svi doselili u ovaj deo zemlje, u severni Meksiko.

»Nagual Elijas je jako mnogo poštovao seksualnu energiju«, rekao je don Huan. »Verovao je da nam je ona data tako da je možemo koristiti u *sanjanju*. Verovao je da je *sanjanje* izašlo iz upotrebe zato što ono može da poremeti nepouzdanu mentalnu ravnotežu sumnjičavih ljudi.

Naučio sam te *sanjanju* na isti način na koji je i on mene naučio« nastavio je. »On me je naučio da se, dok mi sanjamo, naša skupna tačka pomera vrlo nežno i prirodno. Mentalna ravnoteža nije ništa drugo do učvršćivanje skupne tačke na jednom mestu na koje smo navikli. Ako snovi navedu tu skupnu tačku da se pokrene, a *sanjanje* se upotrebljava da bi to prirodno kretanje držalo pod kontrolom, i seksualna energija je potrebna za *sanjanje*, rezultat je ponekad katastrofalan kada se seksualna energija proćerdava na seks umesto na *sanjanje*. *Sanjači* pomeraju svoje skupne tačke nestalno i gube um.«

»Šta to pokušavaš da mi kažeš don Huane?«, upitao sam pošto sam osećao da predmet *sanjanja* nije pripadao prirodnom sledu razgovora.

»Ti si *sanjač*«, rekao je. »Ako nisi obazriv sa svojom seksualnom energijom, mogao bi isto tako da se navikneš na ideju da nestalno pomeraš svoju skupnu tačku. Samo trenutak ranije bio si zbunjen sopstvenom reakcijom. Pa, tvoja skupna tačka kreće se gotovo nestalno, jer tvoja seksualna energija nije uravnotežena.«

Napravio sam glupu primedbu koja nije bila na mestu u vezi sa seksualnim životom odraslih muškaraca.

»Naša seksualna energija je ono što upravlja *sanjanjem*«, objasnio je. »Nagual Elijas me je naučio, a ja sam naučio tebe — da, ili vodiš ljubav sa svojom

seksualnom energijom ili sa njom *sanjaš*. Ne postoji drugi način. Razlog što sam to uopšte pominjao jeste taj što ti imaš velike teškoće da zaokreneš svoju skupu tačku kako bi šćepala naš poslednji predmet: apstraktno.

Isto to se i meni dogodilo«, nastavio je don Huan. »Samo kada moja seksualna energija nije bila upletena u svet, sve je bilo na mestu. To je pravilo za *sanjače*. Kod *tragača* je suprotno. Moj dobrotvor je bio, moglo bi se reći, seksualni sladostrasnik i kao prosečan čovek i kao nagual.«

Izgledalo je da je don Huan bio na samoj ivici da otkrije dela svoga dobrotvora, ali se očigledno predomislio. Zavrteo je glavom i rekao da sam ja na izvestan način previše krut za takva otkrića. Ja nisam navaljivao.

Rekao je da je nagual Elias imao trezvenost kakvu postižu jedino *sanjači* posle nezamislivih bitaka sa sobom samima. Koristio se svojom trezvenošću da se zagnjuri u zadatak odgovaranja na pitanja don Huana.

»Nagual Elias je objasnio da je moja teškoća da shvatim duh bila ista kao i njegova«, nastavio je don Huan. »On je mislio da tu postoje dva različita pitanja. Jedno je potreba da se posredno shvati šta je duh i, drugo, da se shvati šta je duh neposredno.

»Ti imaš poteškoća sa ovim prvim. Kada jednom shvatiš šta je duh, drugo pitanje će se automatski rešiti, i obrnuto. Ako ti duh govori, koristeći se nemim rečima, svakako ćeš smesta znati šta je duh.«

Rekao je da je nagual Elias verovao da je teškoća bila u tome što mi odbijamo da prihvatimo da znanje može postojati i bez reči koje ga objašnjavaju.

»Ali ja nemam teškoća da to prihvatim«, rekao sam.

»Prihvatanje tog uslova nije tako lako, kao samo reći da se prihvata«, rekao je don Huan. »Nagual Elias mi je često govorio da se sav ljudski rod preselio iz apstraktnog, iako smo nekada bili bliski s njim. Mora da je ono bilo snaga koja nas je podržavala. A onda

se nešto dogodilo i odvuklo nas od apstraktnog. Sada ne možemo da mu se vratimo. Govorio je da su učeniku potrebne godine da se osposobi da se vrati apstraktnom, to jest, da zna da jezik i znanje mogu da postoje nezavisno jedno od drugog.«

Don Huan je ponovio da je vrhunac naših teškoća u vraćanju apstraktnom bilo naše odbijanje da prihvatimo da možemo da znamo bez reči i čak i bez misli.

Hteo sam da se svađam kako on govori besmislice kada me je obuzelo snažno osećanje da mi nešto nedostaje i da je njegov stav za mene izuzetno važan. On je zaista pokušavao da mi kaže nešto, nešto što nisam mogao da dokučim, niti je moglo u potpunosti da se saopšti.

»Znanje i jezik su razdvojeni«, ponovio je nežno.

I ja sam baš hteo da kažem: »Znam to«, kao da sam to zaista znao, kada sam u tome sebe ulovio.

»Rekao sam ti da nema načina da se govori o duhu«, nastavio je, »zato što se duh može jedino iskusiti. Vračevi taj uslov pokušavaju da objasne kada kažu da duh nije ništa što bi se moglo videti ni osetiti. Ali on je tu i stalno se nazire nad nama. Ponekad dolazi nekima od nas. Najveći deo vremena izgleda nezainteresovano.«

Ćutao sam. A on je nastavio da objašnjava. Rekao je da je duh po mnogo čemu bio neka vrsta divlje životinje. Drži se na udaljenosti od nas sve do trenutka kada ga nešto ne izmamiti. Tada se ispoljava.

Ukazao sam na činjenicu da ukoliko duh nije entitet, a ni prisustvo, i ako nema suštinu, kako ga iko može izmamiti?

»Tvoj problem«, rekao je on, »jeste što ti razmišljaš jedino o svojoj sopstvenoj ideji apstraktnog. Na primer, unutrašnja suština čoveka, ili osnovni princip, za tebe su apstrakcije. Ili možda nešto još nejasnije, kao što je karakter, voljnost, hrabrost, ponos, čast. Duh se, naravno, može objašnjavati u svim tim terminima. I to je ono što toliko zbunjuje — da je on sve to i da nije ni jedno od toga.«

Dodao je da su, ono štao ja smatram apstrakcijama, bile ili suprotnosti svih praktičnosti na koje sam mogao pomisliti ili stvari za koje sam odlučio da nemaju stvarnog postojanja.

»Zato je za vrača apstraktno nešto što nema paralelu u ljudskom stanju«, rekao je.

»Ali to je isto«, viknuo sam. »Zar ne vidiš da obojica pričamo o istoj stvari?«

»Ne govorimo«, tvrdio je. »Za vrača, duh je apstraktno zato što on to zna bez reči i čak i bez misli. On je apstraktno zato što vrač ne može da pojmi šta je duh. Pa ipak, bez i najmanje mogućnosti ili želje da ga shvati, vrač rukovodi duhom. On ga prepoznaje, pozdravlja, mami, postaje blizak s njim, i izražava ga svojim delima.«

Vrteo sam glavom u očajanju. Nisam mogao da vidim razliku.

»Koren tvog pogrešnog razumevanja je taj što sam ja upotrebljavao reč 'apstraktno' da bih opisao duh«, rekao je. »Za tebe, apstrakcije su reči koje opisuju stanja intuicije. Primer za to je reč 'duh', koja ne opisuje razum niti pragmatičko iskustvo, i koja, naravno, za tebe nema drugačiju korist sem da ti golica maštu.«

Bio sam besan na don Huana. Rekao sam mu da je tvrdoglav, a on mi se smejao. Napomenuo je da bih ja ukoliko bih razmišljao o uslovu da znanje ne mora da zavisi od jezika ne upinjući se da ga shvatim, možda ugledao svetlost.

»Razmotri ovo«, rekao je. »Činjenica što si mene sreo nije to što je tebi važno. Tog dana kada sam te sreo ti si upoznao apstraktno. Ali pošto o tome nisi mogao da govoriš, nisi to ni primetio. Vračevi se sreću s apstraktnim a da ne razmišljaju o njemu niti da ga vide ili dodiruju ili da osećaju njegovo prisustvo.«

Ostao sam miran jer nisam uživao da se svađam sa njim. Ponekad sam smatrao da je on sasvim namerno nejasan. Ali izgledalo je da se don Huan beskrajno zablavlja.

Poslednje zavođenje naguala Hulijana

U dvorištu don Huanove kuće bilo je hladno i tiho kao u hodniku manastira. Tu je bilo nekoliko voćaka koje su posađene izuzetno gusto, i to je izgleda regulisalo temperaturu i upijalo svu galamu. Kada sam prvi put došao u njegovu kuću, pravio sam kritičke primedbe o nelogičnosti načina na koji je drveće bilo posađeno. Ja bih mu dao više prostora. On je odgovorio da to drveće njemu ne pripada, da je ono slobodno i nezavisno ratničko drveće i da se pridružilo njegovom društvu ratnika i da moje primedbe — koje su se odnosile na obično drveće — nisu bile važne.

Njegov odgovor mi je zvučao metaforično. Tada nisam znao da sve što kaže don Huan misli doslovno.

Don Huan i ja sedeli smo u pletenim foteljama i gledali drveće voćaka. Svako drvo je imalo plod. Primetio sam da je to bilo ne samo lepo na izgled već tačke i vrlo interesantno, jer nije bila sezona tog voća.

»O tome postoji jedna zanimljiva priča«, priznao je. »Kao što znaš, ta drveta su ratnici mog društva. Rađaju sada, pošto su svi članovi mog društva pričali i iznosili svoja osećanja u vezi sa poslednjim putovanjem, tu pred njima. I to drveće sada zna da će nam se, kada se ukrcamo na naše poslednje putovanje, i ono pridružiti.«

Gledao sam ga, zaprepašćen.

»Ne mogu da ga ostavim«, objasnio je. »Ona su takođe ratnici. I ona su dosta toga doprinela društvu naguala. I ona znaju šta prema njima osećam. Skupna tačka drveća smeštena je veoma nisko na njihovoj ogromnoj svetlosnoj školjki, i to im omogućava da znaju naša osećanja, na primer ta osećanja koja sad imamo dok razmatramo moje poslednje putovanje.«

Ostao sam miran, jer nisam želeo da se zadržavam na toj temi. Don Huan je govorio i razgonio takvo moje raspoloženje.

»Drugo apstraktno jezgro priča vračeva zove se Kucanje duha«, rekao je. »Prvo jezgro, Ispoljenje du-

ha, jeste građevina koju *namera* gradi i postavlja pred vraća, i zatim ga poziva da uđe. To je građevina *name-re* koju vrač *vidi*. Kucanje duha je ista ta građevina kako je vidi početnik koji je pozvan — ili bolje, nateran — da uđe.

To drugo apstraktno jezgro samo za sebe je priča. Ta priča kaže da je, pošto se duh ispoljio tom čoveku o kojem smo pričali i nije dobio odgovor, postavio zamku tom čoveku. To je bilo poslednje izvrđavanje, ne zato što je taj čovek bio naročit, već zato što je nepojmljivi lanac događaja duha osposobio čoveka da bude prijemčiv baš u trenutku kada je duh zakucao na vrata.

Ne mora ni da se kaže da sve što je duh otkrio čoveku njemu nije ništa značilo. U stvari, to je bilo u suprotnosti sa svim što je čovek znao, protiv svega što je bio. Čovek je, naravno, odmah tu odbio da ima bilo šta sa duhom, pod tako nesigurnim okolnostima. Nije hteo da se preda zbog takve besmislene gluposti. On je znao bolje. Rezultat svega toga bio je potpuno nerešen.

Mogu da kažem da je ovo jedna idiotska priča«, nastavio je. »Mogu ti reći da je ovo što ti dajem umirenje za one koji se ne osećaju prijatno u tišini apstraktnog.«

Zurio je u mene jedan tren a onda se nasmešio.

»Ti voliš reći«, rekao je optužujući. »I sama ideja nemog znanja te plaši. Ali priče, bez obzira kako one glupe bile, ushićuju te i osećaš se siguran.«

Osmeš mu je bio toliko đavolast da nisam mogao a da se ne nasmejem.

Tada me je podsetio da sam već čuo njegov detaljan izveštaj o tome kako mu je prvi put duh zakucao na vrata. Za trenutak nisam mogao da se setim o čemu govori.

»Nije samo moj dobrotvor naleteo na mene kada sam umirao ustreljen«, objasnio je. »Duh me je takođe našao i pokucao na moja vrata tog dana. Moj dobrotvor je shvatio da je tu da bi bio provodnik duha. Bez uplitanja duha, to što sam sreo svog dobrotvora ne bi ništa značilo.«

Rekao je da nagual može da bude provodnik tek kada duh ispolji želju da bude upotrebljen — ili gotovo neprimetno ili direktnom komandom. Zbog toga nagualu nije moguće da bira svoje učenike u skladu sa sopstvenim željama, ili sa svojim računima. Ali kada se jednom preko znamenja razotkrije voljnost duha, nagual ne šteti truda da ga zadovolji.

»Nakon čitavog života vežbe«, nastavio je, »vračevi, a posebno naguali, znaju da li ih duh poziva u velelepnu građevinu pred njima. Oni su naučili da disciplinuju svoje spojne beočuge s *namerom*. Tako su uvek upozoreni, uvek znaju šta im duh sprema.

Don Huan je rekao da je napredak duž staze vraća u principu drastičan proces čija je svrha da taj spojni beočug dovede u red. Spojni beočug s *namerom* običnog čoveka praktično je mrtav, i vračevi započinju s beočugom koji je *beskoristan*, zato što ne odgovara dobrovoljno.

Naglasio je da za oživljavanje tog beočuga vračevi-ma treba rigorozna žestoka svrha — naročito stanje uma koje se zove *nepokolebljiva namera*. Shvatanje da je nagual jedina osoba koja je sposobna da stvori *nepokolebljivu nameru* najteži je deo vračevog naukovanja.

Primetio sam da tu ne vidim nikakvu teškoću.

»Učenik je neko ko se bori da očisti i vrati u život spojni beočug s duhom«, objasnio je. »Kada se jednom beočug povрати, on više nije učenik, ali do tog vremena, da bi mogao da nastavi, njemu je potrebna žestoka svrha, koju, naravno, nema. Zato on dopušta nagualu da tu svrhu stvori i da uradi ono što mora da bi se odrekao svoje individualnosti. To je najteži deo.«

Podsetio me je na nešto što je često govorio: da dobrovoljci nisu dobrodošli u svet vračeva, zato što oni već imaju sopstvenu svrhu, što im naročito otežava da se odreknu sopstvene individualnosti. Ukoliko svet vračeva traži ideje i dela koja su suprotna svrsi dobrovoljca, dobrovoljci jednostavno odbijaju da se promene.

»Oživljavanje učenikovog beočuga je najizazovniji i najprivlačniji posao za naguala«, nastavio je don Hu-

an, »i takođe jedna od njegovih najvećih glavobolja. Naravno, zavisno od učenikove ličnosti planovi duha su ili krajnje jednostavni ili su najkomplicovaniji lavirinti.«

Don Huan me je uveravao da, — iako možda imam dokaze za suprotno, moje naukovanje njemu nije bilo toliko tegobno kao što je njegovo moralo biti njegovom dobrotvoru. Priznao je da sam ipak imao nešto samodiscipline koja je dobrodošla, dok on nije imao ni malo. A njegov nagual je zauzvrat imao još manje.

»Te razlike su primetne u ispoljenjima duha«, nastavio je. »U nekim slučajevima, ona su jedva primetna; u mom slučaju bila su komande. Mene su ustrelili. Krv je isticala iz rane na mojim leđima. Moj dobrotvor je morao da dela brzo i sigurno, baš kao i njegov sopstveni dobrotvor. Vračevi znaju, da što je komanda teža, to i učenik ispada teži.«

Don Huan je objasnio da je najveća prednost njegovog druženja sa dva naguala bilo to što je mogao da čuje iste priče sa dve različite tačke gledišta. Na primer, priča o nagualu Elijasu i ispoljenjima duha, iz perspektive učenika, bila je priča o teškom kucanju duha na vrata njegovog dobrotvora.

»Sve što je bilo u vezi sa mojim dobrotvorom bilo je vrlo teško«, rekao je i počeo da se smeje. »Kada je on imao dvadeset i četiri godine, duh ne samo da mu je kucao na vrata, gotovo ih je razvalio.«

Rekao je da je priča počela mnogo godina ranije, kada je njegov dobrotvor bio privlačan mladić iz dobre porodice iz Meksiko Sitija. Bio je imućan, školovan, šarmantan, i imao je harizmatičnu ličnost. Žene su se u njega zaljubljuivale na prvi pogled. Ali već je bio samozadovoljan i nedisciplinovan, lenj za bilo šta što mu nije pružalo trenutno zadovoljstvo.

Don Huan je rekao da je sa takvom ličnošću i takvom vrstom vaspitanja — bio je jedini sin dobrostojeće udovice koja je, zajedno sa četiri sestre koje su ga obožavale, obigravala oko njega — mogao da se ponaša samo na jedan način. Upuštao se u svaku svojim prijateljima koji su isto tako bili samozadovoljni, bio

je poznat kao moralni delikvent, koji je živio da bi radio sve što je svet smatrao za moralno pogrešno.

Tokom dužeg vremena, njegovi ispadi su ga fizički oslabili i smrtno se razboleo od tuberkuloze — užasne bolesti tog vremena. Ali njegova bolest, umesto da ga obuzda, stvorila je fizičko stanje u kojem se osećao senzualniji nego ikad. Pošto nije imao ni trunke samokontrole, previše se odao razvratu, i zdravlje mu se sve više pogoršavalo, sve dok više nije bilo nade.

Izreka da je preko hleba tražio pogaču, svakako je bila tačna u slučaju don Huanovog dobrotvora. Kako mu je zdravlje propadalo, njegova majka, koja mu je tada bila jedina podrška i jedini izvor prihoda, umrla je. Ostavila mu je poveliko nasleđe, koje je moglo da ga izdržava sasvim dobro celog života, ali kakav je nedisciplinovan bio, za nekoliko meseci potrošio je i poslednji cent. Pošto nije imao zanimanja, niti trgovine kojoj bi se posvetio, morao je da se sopstvenim snagama izdržava.

Bez novca, više nije imao prijatelja; čak su mu i žene koje su ga nekad volele okrenule leđa. Po prvi put u životu našao se suočen sa surovom realnošću. S obzirom na njegovo zdravlje, to je trebalo da bude kraj. Ali on je bio savitljiv. Odlučio je da zarađuje za život.

Ipak, njegove seksualne navike nisu se mogle promeniti i one su ga naterale da posao potraži na jedinom mestu gde se osećao ugodno: u pozorištu. Njegove kvalifikacije su bile takve da je bio rođeni glumac i da je veći deo svog zrelog života proveo u društvu glumica. Pridružio se jednoj pozorišnoj trupi iz provincije, daleko od svog porodičnog kruga prijatelja i poznanika, i postao veoma istaknut glumac, tražen junak religioznih i čednih drama.

Don Huan je primetio da je čudna ironija obeležavala život njegovog dobrotvora. Bio je tu, savršen izopačenik, umirujući od posledica raspusnosti, i igrajući uloge svetaca i mistika. Čak je igrao Isusa u komadu »Hristovo stradanje« tokom Velike nedelje.

Zdravlje ga je poslužilo tokom jednog putovanja trupe kroz severne države. Onda su se u gradu Duran-

go dogodile dve stvari: život mu se približio kraju i duh mu je pokucao na vrata.

I njegova smrt i kucanje duha došli su u isto vreme — usred dana u žbunju. Smrt ga je sustigla kada je zavodio jednu mladu ženu. Već je bio izuzetno slab, i tog dana se bio izuzetno premorio. Ta mlada žena, koja je bila živa i snažna i ludo zanesena, obećavši mu ljubav navela ga je da hoda do udaljenog mesta bogu iza leđa. I tu ga je tukla satima. Kada mu se konačno podala, on je bio potpuno istrošen, i kašljao je tako gadno da skoro nije mogao ni da diše.

Tokom njegovog poslednjeg strastvenog izliva osetio je bol u ramenu koji ga je žario. Osećao je kao da mu se grudi cepaju i kašalj ga je naterao da nekontrolisano bljuje. Ali njegova strast da traži zadovoljstvo naterala ga je da nastavi sve dok smrt nije došla u vidu krvarenja. Tada je duh pristupio, što je omogućio jedan Indijanac koji mu je pritekao u pomoć. Ranije je primetio tog Indijanca kako ih prati, ali ga nije pažljivo osmotrio, pošto je bio zanesen zavodjenjem.

Video je, kao u snu, tu devojkicu. Nije se uplašila niti je bila uzbuđena. Tiho i sigurno obukla je svoje odelo i krenula odatle, brzo kao zec koga jure psi.

Takođe je video Indijanca kako trči prema njemu pokušavajući da ga postavi u sedeći položaj. Čuo je gde govori budalaštine. Čuo je kako ga zavetuje duhu i mrmlja nerazumljive reči na tuđem jeziku. Zatim je Indijanac delao veoma brzo. Stojeći mu iza leđa, zadao mu je žustar udarac u leđa.

Vrlo razložno, čovek na samrti zaključio je da taj Indijanac ili pokušava da pomeri ugrušak krvi ili da ga ubije.

Dok ga je Indijanac stalno iznova udarao po leđima, čovek koji je umirao zaključio je da je taj Indijanac ili ljubavnik one žene ili njen muž i da ga ubija. Ali kada je video jako sjajne oči tog Indijanca, promenio je mišljenje. Znao je da je Indijanac naprosto bio lud i da nije imao veze sa tom ženom. Poslednjim ostatkom svesti, usredsredio je pažnju na čovekovo mrmljanje. On je govorio da se ljudska moć ne može izračunati, da smrt postoji samo zato što je mi *name-*

ravamo sve od samog rođenja, da se *namera* smrti može preduprediti navođenjem skupne tačke da promeni položaj.

Tada je video da je taj Indijanac potpuno lud. Položaj mu je bio tako teatralan — umirao je na rukama ludog Indijanca koji je mrmljao i frfljao — da se zavetovao da će ostati loš glumac sve do gorkog kraja, i obećao je sebi da neće umreti od krvarenja niti od udaraca, već da će umreti od smeha. I smeja se sve dok nije umro.

Don Huan je primetio da njegov dobrotvor prirodno nije bio u mogućnosti da Indijanca shvati ozbiljno. Niko takvu osobu ne može uzeti za ozbiljno, naročito ne mogući učenik, koji i ne treba da bude dobrovoljac za zadatak čarobnjaštva.

Don Huan je zatim rekao da mi je dao različite verzije onoga od čega se sastoje priče vračeva. Rekao je da neće biti drsko da obelodani da se, sa tačke gledišta duha, zadatak sastoji od toga da spojni beočug njime i čistimo. Ta građevina kojom *namera* paradira pred nama, jeste, dakle, čistionica, u kojoj ne nalazimo baš mnogo postupaka da očistimo naš spojni beočug kao što je nemo znanje koje omogućava da počne proces čišćenja. Bez tog nemog znanja ne može da se odvija ni jedan postupak, i sve što bismo imali bilo bi neko nejasno osećanje da nam je nešto potrebno.

Objasnio je da su ti događaji, pušteni sa uzice kao rezultat nemog znanja, bili tako jednostavni a ipak toliko apstraktni da su vračevi davno odlučili da o tim događajima govore samo u simboličnim terminima. Ispoljenja i kucanje duha su primeri za to.

Don Huan je rekao da je, na primer, opis onoga što se dešava za vreme inicijalnog susreta između naguala i mogućeg učenika sa tačke gledišta vračeva potpuno neshvatljivo. Bilo bi besmisleno objašnjavati da nagual uz pomoć svog životnog iskustva usmerava nešto što ne možemo da zamislamo, svoju drugu pažnju — povišenu svest zadobijenu kroz vežbanje čarobnjaštva — na njegovu nevidljivu vezu sa nečim neobjašnjivim apstraktnim. On to radi zato da uveća i očisti nečiju drugu nevidljivu vezu s neobjašnjivim apstraktnim.

Rekao je da je svako od nas razdvojen od nemog znanja prirodnim preprekama, naročitim za svakog pojedinca; i da je najnesavladivija od mojih prepreka moja težnja da pruršim svoje zadovoljstvo u nezavisnost.

Čikao sam ga da mi da konkretan primer. Podsetio sam ga da me je jednom upozorio da je najomiljenija smicalica u diskusiji davanje uopštenih kritika koje se ne mogu potkrepiti konkretnim primerima.

Don Huan me je pogledao, a zatim se zadovoljno nasmešio.

»U prošlosti, davao sam ti biljke moći«, rekao je. »U početku, išao si u krajnosti da bi sebe uverio da su to što si iskusio halucinacije. Zatim su to bile naročite halucinacije. Sećam se da sam se podsmevao tvom navaljivanju da ih nazoveš didaktička halucinatorna iskustva.«

Rekao je da me je moja potreba da dokažem svoju umišljenu nezavisnost naterala u takav položaj da nisam mogao da prihvatim ono što mi je govorio da se dešava, iako je to bilo ono što sam nemo i sam znao. Znao sam da koristi biljke moći, iako su one bile vrlo ograničena pomoć, da me navede da uđem u privremena ili trajna stanja povišene svesti, pomerajući moju skupnu tačku sa njenog uobičajenog položaja.

»Ti si tu prepreku nezavisnosti koristio da bi prešao preko te smetnje«, nastavio je. »Ista ta prepreka postoji sve do današnjeg dana, tako da ti još uvek imaš to osećanje beskrajne muke, možda ne baš toliko izraženo. Sada je pitanje, kako si složio svoje zaključke tako da tvoja tekuća iskustva budu u skladu sa tvom šemom samozadovoljstva?«

Priznao sam da je jedini način da zadržim svoju nezavisnost bio taj da uopšte ne mislim o svojim iskustvima.

Don Huan je skoro pao iz svoje pletene fotelje od srdačnog smeha. Ustao je i hodao okolo da bi povratio vazduh. Seo je ponovo i umirio se. Gurnuo je stolicu nazad i prekrstio noge.

Rekao je da mi kao obični ljudi ne znamo, niti ćemo ikad znati da je nešto potpuno stvarno i delotvorno

— naš spojni beočug s *namerom* — to što nam pruža naslednu zaokupljenost sudbinom. Složio se da tokom naših života nikad nemamo priliku da odemo preko tog nivoa zaokupljenosti, jer nas od drevnih vremena uspavanka svakodnevnih događaja uspavljuje. Tek kada se naši životi približe samom kraju, nasledna zaokupljenost sudbinom počinje da poprma drugačiji karakter. Navodi nas da počinjemo da vidimo kroz maglu svakodnevnih zbivanja. Na nesreću, to buđenje uvek dolazi podruku s gubitkom energije koji izaziva starenje, kada više nemamo snage da našu zaokupljenost pretvorimo u pragmatičko i pozitivno otkriće. U toj tački, sve što je preostalo jeste jedan amorfan, prodoran bol, čežnja za nečim neopisivim, jednostavno, bes što smo promašili.

»Volim pesme iz više razloga«, rekao je. »Jedan razlog je taj što ne odslikavaju raspoloženje ratnika i objašnjavaju ono što se teško može objasniti.«

Priznao je da su pesnici oštro svesni našeg spojnog beočuga s duhom, ali da su toga svesni intuitivno, a ne na promišljen, pragmatičan način kao vračevi.

»Pesnici nemaju neposredno znanje duha«, nastavio je. »Zbog toga pesme ne mogu da pogode u samo središte postupaka za duh. Pa ipak, pogađaju prilično blizu.«

Uzeo je jednu od mojih knjiga poezije sa stolice koja je bila pored njega, zbirku Huana Ramona Himesa. Otvorio je na mestu gde je bio postavio obeleživač, dodao mi je i dao mi znak da čitam.

*Jesam li to ja što šetam
po svojoj sobi ili je to prosjak
koji se šunja po mojoj bašti
u sumrak?*

*Gledam uokolo
i vidim da sve
je isto i nije isto...
Je li prozor bio otvoren?
Da nisam već bio zaspao?*

Zar bašta nije bila bledozelena?...
Nebo je bilo vedro i plavo...
I oblaci su tu
i vetrovito je
i vrt mračan i sumoran.

Mislim da mi je kosa bila crna...
Bio sam u sivo odeven...
Sad mi je kosa seda
i odeven sam u crno...
Da li to ja hodam?

Da li ovaj glas, koji ječi u meni,
ima ritam glasa koji sam nekad imao?
Da li sam to ja ili sam prosjak
koji se šunja po mojoj bašti
u sumrak?

Gledam uokolo...
Oblačno je i vetrovito...
Vrt je taman i sumoran...

Dolazim i odlazim... Nije li istina
da sam odavno zaspao?
Kosa mi je seda... I sve je
isto i ništa nije isto...

Ponovo sam u sebi pročitao tu pesmu i shvatio
sam pesnikovo osećanje nemoći i zbunjenosti. Pitao
sam don Huana da li i on oseća isto.

»Mislim da je pesnik osetio pritisak starenja i napetost kakvu takva spoznaja donosi. Drugi deo koji mene interesuje, jeste da pesnik, iako nikad nije pomerio svoju skupnu tačku, naslućuje da se događa nešto izuzetno. Sa velikom sigurnošću on naslućuje da tu postoji neki bezimeni činilac, koji uliva strahopoštovanje svojom jednostavnošću, koji određuje našu sudbinu.

3 VARANJE DUHA

Čišćenje beočuga duhom

Sunce se još nije pomolilo iza planinskih vrhova na istoku ali dan je već bio vreo. Kada smo stigli do prvog strmog nagiba, nekoliko milja udaljenog od puta koji vodi kroz periferiju grada, don Huan je stao i prešao na stranu asfaltiranog puta. Seo je kraj nekih ogromnih kamenova koji su dinamitom odvaljeni s lica planine kada je put građen, i dao mi znak da mu se pridružim. Obično bismo tu stali da popričamo ili da se odmorimo kada bismo išli u obližnje planine. Don Huan je rekao da će ovo putovanje dugo trajati i da ćemo u planinama možda ostati danima.

»Sada ćemo da razgovaramo o trećem apstraktnom jezgru«, rekao je don Huan. »Ono se naziva varanje duha, ili prevara apstraktnog, ili *traganje* za sobom, ili čišćenje beočuga.«

Izenadila me je raznovrsnost imena, ali nisam ništa rekao. Čekao sam da on nastavi objašnjavanje.

»I ponovo, kao i kod prvog i drugog jezgra«, nastavio je, »to može da bude priča. Priča kaže da pošto je pokucao na vrata tog čoveka o kojem smo već razgovarali, i pošto sa njim nije imao uspeha, duh je iskoristio jedino sredstvo koje mu je bilo pri ruci: prevaru. Konačno, duh je i sve prethodne ćorsokake razrešio prevarom. Bilo je očito da ako želi da se sastavi s tim čovekom mora da ga nagovori. Tako je duh počeo da

upućuje čoveka u tajne vračeva. I školovanje vrača postalo je ono što i jeste: put lukavstva i izvrđavanja.

Priča kaže da je duh nagovorio tog čoveka tako što ga je navodio da neprestano šeta između nivoa svesti da bi mu pokazao kako da čuva energiju koja je potrebna da bi njegov spojni beočug ojačao.

Don Huan je rekao da ukoliko njegovu priču primenimo u savremenom kontekstu imamo slučaj naguala, živog provodnika duha, koji ponavlja strukturu tog apstraktnog jezgra i pribegavanje lukavstvu i izvrđavanju u svrhu podučavanja.

Iznenada je ustao i krenuo prema planinskom vencu. Pošao sam za njim i mi smo započeli penjanje, rame uz rame.

Vrlo kasno popodne stigli smo na vrh visokih planina. Čak i na toj visini bilo je veoma toplo. Čitav dan smo išli po gotovo nevidljivom putu. Konačno smo stigli na malu čistinu, na jednu staru osmatračnicu koja se pružala u pravcu severa i zapada.

Tu smo seli i don Huan je naš razgovor vratio na priču vračeva. Rekao je da sad znam priču o tome kako se *namera* ispoljila nagualu Elijasu i priču o tome kako je duh kucao na vrata naguala Hulijana. I znam kako je on upoznao duh, i da sigurno ne mogu da zaboravim kako sam ga sam sreo. Sve te priče, izjavio je, imaju istu strukturu; samo se likovi razlikuju. Svaka od tih priča je jedna apstraktna tragikomedija, s jednim apstraktnim glumcem *namerom*, i dva ljudska glumca, nagualom i njegovim učenikom. Nacrt te priče je apstraktno jezgro.

Pomislio sam da sam konačno shvatio šta je hteo da kaže, ali nisam čak ni sebi u potpunosti mogao da objasnim šta sam to razumeo, niti sam to mogao da objasnim don Huanu. Kada sam pokušao da svoje misli pretvorim u reči počeo sam da brbljam.

Izgledalo je da don Huan prepoznaje stanje mog uma. Predložio je da se opustim i da slušam. Rekao mi je da je njegova sledeća priča o procesu dovođenja učenika u realnost duha, o procesu koji vračevi nazivaju varanje duha, ili čišćenje spojnog beočuga s *namerom*.

»Već sam ti ispričao priču o tome kako me je nagual Hulijan odveo u svoju kuću pošto su me ustrelili i negovao mi ranu sve dok se nisam povratio«, nastavio je don Huan. »Ali nisam ti ispričao kako je očistio moj beočug, kako me je naučio da *tragam* po sebi.

Prva stvar koju nagual radi svom mogućem učeniku jeste da ga vara. To jest, zadaje mu udarac u njegov spojni beočug s duhom. Postoje dva načina da se to učini. Prvi je preko poluprirodnih kanala, koji sam ja koristio s tobom, a drugi je uz pomoć čistog čarobnjaštva koji je moj dobrotvor koristio sa mnom.

Don Huan mi je ponovo ispričao priču kako je njegov dobrotvor uverio ljude koji su se okupili na putu da je ranjenik njegov sin. Zatim je platio nekim ljudima da ponesu don Huana, onesvešćenog od šoka i gubitka krvi, u njegovu sopstvenu kuću. Don Huan se u njoj probudio posle mnogo dana, i video da ljubazni stari čovek i njegova debela žena neguju njegovu ranu.

Starac je rekao da se zove Belisario i da mu je žena poznati iscelitelj, i da oboje gledaju da mu zacele ranu. Don Huan im je rekao da nema novaca, a Belisario je rekao da će, kada se povрати, već naći nekog načina da plati.

Don Huan je rekao da je bio potpuno zbunjen, što za njega nije bilo ništa novo. On je bio tek mišićav, nemaran, dvadesetogodišnji Indijanac, bez mozga, bez formalnog obrazovanja, i gadne naravi. Nije imao koncepciju zahvalnosti. Mislio je da je vrlo ljubazno što su mu starac i njegova žena pomogli, ali *nameravao* je da sačeka da mu rana zaceli i da potom naprosto nestane usred noći.

Kada se dovoljno povratio i kad je bio spreman da ispari, stari Belisario odveo ga je u jednu sobu i drhtavim šapatom otkrio mu da kuća u kojoj su pripada jednom čudovištu od čoveka koji njega i njegovu ženu drži kao zarobljenike. Molio je don Huana da im pomogne da povrate svoju slobodu, da pobegnu od porobljivača i mučitelja. Pre no što je don Huan mogao da odgovori, čudovišni čovek ribljeg lica je pravo iz strašne priče provalio u sobu, kao da je prisluškivao iza vrata. Bio je zelenkasto-siv, imao je samo jedno oko

bez kapka nasred lica, i bio je veliki kao vrata. Naglo je krenuo prema don Huanu, spreman da ga rastrgne, i preplašio ga je toliko da se ovaj onesvestio.

»Njegov način da mi zada udarac po mom spojnom beočugu s duhom bio je remek-delo.« Don Huan se smejao. »Moj dobrotvor me je, naravno, pomerio u povišenu svest pre ulaska monstruma, tako da je ono što sam ja u stvari *video* kao čudovišnog čoveka bilo ono što vračevi nazivaju neorganskim bićem, jedno bezoblično polje energije.«

Don Huan je rekao da zna bezbrojne prilike kada je đavolstvo njegovog dobrotvora stvorilo vesele i zbujujuće situacije za sve njegove učenike, naročito za samog don Huana, čije su ozbiljnost i ukočenost od njega pravili savršen predmet za didaktičke šale njegovog dobrotvora. Dodao je još da ne mora da se kaže da su te šale zabavljale njegovog dobrotvora beskrajno.

»Ako ti misliš da se ja tebi smejem — što i činim — to nije ništa u poređenju sa tim kako se on meni smejao«, nastavio je don Huan. Moj đavolasti dobrotvor naučio je da plače da bi skrio svoj smeh. Ne možeš ni da zamisliš koliko je često plakao kada sam započeo svoje naukovanje.«

Nastavljajući svoju priču don Huan je izjavio da mu život više nikad nije bio isti pošto je *video* tog čudovišnog čoveka. Njegov dobrotvor se pobrinuo da tako bude. Don Huan je objasnio da kada jednom nagual upozna svog mogućeg učenika, naročito svog učenika naguala, mora da se bori da na prevaru obezbedi njegovu povinovanje. To povinovanje može biti dve različite vrste. Ili je mogući učenik toliko disciplinovan i usklađen da je dovoljna samo njegova odluka da se pridruži nagualu, kao što je bilo u slučaju mlade Tali. Ili je mogući učenik neko ko ima vrlo malo ili nimalo discipline, i u tom slučaju nagualu je potrebno dosta vremena i mnogo rada da ubedi svog učenika.

U don Huanovom slučaju, pošto je on bio divlji mladi seljak i nije uopšte razmišljao, proces uveravanja je uzimao bizarne obrte.

Posle tog prvog udarca, njegov dobrotvor mu je zadao još jedan, pokazujući mu sopstvenu sposobnost

da se preobražava. Jednog dana njegov dobrotvor je postao mladić. Don Huan nije bio sposoban da shvati njegov preobražaj drugačije nego kao primer savršene glumačke veštine.

»Kako je on postizao te promene?« upitao sam.

»On je bio i mag i umetnik«, odgovorio je don Huan. »Njegova magija sastojala se u tome da se preobražava pomerajući svoju skupnu tačku u položaj koji je donosio svaku promenu koju je želeo da postigne. A njegova umetnost ogledala se u savršenstvu njegovih preobražaja.«

»Ne shvatam u potpunosti to što mi govoriš«, rekao sam.

Don Huan je rekao da od percepcije zavisi sve što čovek jeste ili što radi, i da percepcija zavisi od položaja u kojem se nalazi skupna tačka. Stoga, ukoliko ta tačka promeni položaj, čovekova percepcija ili svet menjaju se u skladu s tim. Vrač koji tačno zna gde da postavi skupnu tačku može da postane sve što želi da bude.

»Vičnost naguala Hulijana u pokretanju skupne tačke bila je toliko veličanstvena da je mogao da postigne najfinije preobražaje«, nastavio je don Huan. »Kada vrač postane, na primer, vrana, to je bez sumnje veliko postignuće. Ipak, pomeranje u položaj debelog čoveka ili starog čoveka, zahteva minimalan zaokret i najoštrije poznavanje ljudske prirode.«

»Radije bih izbegao da o tim činjenicama pričam ili razmišljam kao da su istinite«, rekao sam.

Don Huan se nasmejao kao da sam bio rekao najsmušniju moguću stvar.

»Da li je postojao neki razlog za preobražaje tvog dobrotvora?« upitao sam. »Ili se on jednostavno zabavljao?«

»Ne budi glup. Ratnici ne rade ništa samo iz zabave«, odvratio je. »Njegovi preobražaji su bili strateški. Njih je diktirala potreba, kao njegov preobražaj iz starca u mladića. Povremeno, bilo je smešnih posledica, ali to je druga stvar.«

Podsetio sam ga da sam ranije pitao kako je njegov dobrotvor naučio te preobražaje. Rekao mi je da je

njegov dobrotvor imao jednog učitelja, ali nije hteo da mi kaže koga.

»Taj vrlo tajanstveni vrač, koji je naš tutor, naučio ga je to«, odvratio je don Huan odsečno.

»Kakav je to tajanstveni vrač?« upitao sam.

»Izazivač smrti«, rekao je i pogledao me upitno.

Za sve vračeve don Huanovog društva, izazivač smrti je bio najživlja ličnost. Po njima, izazivač smrti je bio vrač iz davnine. Uspeo je da preživi do današnjeg dana manipulišući svojom skupnom tačkom, pomerajući je na posebne načine u naročite položaje unutar svog energetskog polja. Takvi manevri su omogućavali njegovoj svesti i životnoj snazi da istraju.

Don Huan mi je pričao o dogovoru koji su vidovnjaci njegove loze sklopili s tim izazivačem smrti pre više vekova. On im je davao darove u zamenu za životnu energiju. Zbog tog dogovora, smatrali su ga svojim tutorom i zvali su ga »zakupac«.

Don Huan je objasnio da su vračevi iz davnina bili majstori u navođenju skupne tačke u pokret. Radeći tako otkrili su izuzetne stvari u vezi sa percepcijom, ali su takođe otkrili kako je lako izgubiti se u odstupanjima. Položaj izazivača smrti za don Huana je bio klasičan primer zastranjivanja.

Don Huan je ponavljao kada god je mogao da ukoliko skupnu tačku gura neko ko ne samo *vidi* već ima i dovoljno energije da je pokrene, ona klizi unutar svetlosne lopte, u bilo koji položaj da je usmeri onaj koji gura. Njena briljantnost je bila dovoljna da zapali traka energetska polja koja dodiruje. Rezultirajuće opažanje sveta je jednako celovito, ali nije isto kao naša normalna percepcija svakodnevnog života i, stoga je trezvenost od najvećeg značaja kod pokretanja skupne tačke.

Nastavljajući svoju priču, don Huan je rekao da se brzo navikao da o starom čoveku koji je svoj život očuvao razmišlja kao o mladom čoveku koji se maskirao u starca. Ali jednog dana mladi čovek je ponovo postao stari Belisario koga je don Huan ranije upoznao. On i žena, za koju je don Huan mislio da mu je žena,

pakovali su svoje stvari, i dva nasmejana čoveka pojavili su se niotkuda sa nekoliko mula.

Don Huan se smejaio uživajući u svojoj priči. Rekao je da ga je, dok su goniči tovarili mule, stari Belisario odvuкао na stranu i kazao mu da su on i njegova žena ponovo prurušeni. On je ponovo bio starac, a njegova prelepa žena bila je debela naprasita Indijanka.

»Bio sam toliko mlad i glup da je za mene imalo vrednosti samo ono što je očigledno«, nastavio je don Huan. »Samo pre nekoliko dana bio sam video njegov neverovatan preobražaj od nemoćnog starca sedamdesetih godina u energičnog mladog čoveka u dvadesetim godinama, i poverovao sam mu na reč da je starost bila samo prurušavanje. Njegova se žena takođe promenila od ozlojeđene debele Indijanke u prelepu vitku mladu ženu. Ta se žena, naravno, sama nije preobrazila onako kao moj dobrotvor. On je jednostavno zamenio žene. Naravno, mogao sam i sam sve da prozrem, ali mudrost uvek dolazi s bolovima i po malo.«

Don Huan je rekao da ga je stari čovek uveravao da mu je rana izlečena, iako se još uvek nije osećao sasvim dobro. Zatim je zagrlio don Huana i istinski tužnim glasom prošaputao: »tom čudovištu si se toliko dopao da je mene i moju ženu oslobodio ropstva i uzeo te da mu budeš jedini sluga«.

»Smejao bih mu se«, nastavio je don Huan, »da nije bilo dubokog životinjskog režanja i zastrašujućeg hropla koji je dopirao iz soba tog čudovišta.«

Don Huanu su se oči sjajile od unutrašnjeg zadovoljstva. Hteo sam da ostanem ozbiljan, ali nisam mogao a da se ne nasmejem.

Belisario se, svestan don Huanovog straha, preterano izvinjavao zbog obrta sudbine koja je njega oslobodila a zarobila don Huana. Puckao je jezikom zbog odvratnosti i proklinjao čudovište. Suze su mu navirale dok je nabrajao sve što je čudovište htelo da se svakodnevno obavi. I kada se don Huan pobunio, rekao je tihim glasom, da nema načina da se izbavi, jer je čudovište u poznavanju vradžbina bilo bez premca.

Don Huan je pitao Belisarija da mu preporuči kako da dela. A Belisario je počeo nadugačko i naširoko

o mogućnostima delovanja koje bi bile odgovarajuće kada bismo samo imali posla sa običnim ljudskim bićima. U ljudskom kontekstu, mi možemo da planiramo i da kujemo zavere, i da zavisno od sreće, i naše prepređenosti i posvećenosti, i uspemo. Ali suočeni sa nepoznatim, a naročito u položaju u kojem je don Huan, jedina nada da preživimo jeste da se pomirimo i da razumemo.

Jedva čujnim glasom Belisario je don Huanu priznao da, da bi se osigurao da čudovište nikad neće poći da ga traži, mora da pođe u državu Durango da uči za vrača. Pitao je don Huana da li bi i on, takođe, pristao da uči za vrača. A don Huan je, prestravljen i na samu tu pomisao, odvratio da neće da ima ništa s vešticama.

Don Huan se držao za stomak smejući se i priznao je da uživa u razmišljanju kakvo mora da je zadovoljstvo njegovom dobrotvoru predstavljalo njihovo uzajamno dejstvo. Naročito kada je on sam, raspomamljen od straha i strasti, odbacio otvoren poziv da uči za vrača, govoreći: »Ja sam Indijanac. Ja sam rođen da mrzim i plašim veštice.«

Belisario je izmenjavao poglede sa svojom ženom i telo je počelo da mu se grči. Don Huan je shvatio da on bezglasno plače, očigledno povređen takvim odbijanjem. Njegova žena je morala da ga pridržava sve dok se nije povratio.

Dok su on i žena odlazili, Belisario se okrenuo i dao još jedan savet don Huanu. Rekao je da se to čudovište gnuša žena, i da don Huan treba da pazi da nađe muškarca da ga zameni ako bi se dogodilo da se on dopadne čudovištu toliko da hoće da promeni slugu. Ali ne treba da se nada previše, jer će proći čitave godine pre nego što uopšte bude mogao da napusti kuću. To čudovište voli da bude sigurno da su mu robovi verni i da ga bar poštuju.

Don Huan to više nije mogao da podnese. Bio je slomljen, počeo je da plače, i rekao je Belisariju da ga niko neće zarobiti. Uvek je mogao da se ubije. Starog čoveka je veoma duboko dirnuo don Huanov izliv i priznao je da je i sam imao istu ideju ali, avaj, čudovište je moglo da mu čita misli i sprečilo ga je da sebi oduzme život svaki put kada je to pokušao.

Belisario je još jedanput ponudio don Huanu da ga povede u Durango da uči čarobnjaštvo. Rekao je da je to jedino moguće rešenje. A don Huan mu je rekao da je to rešenje kao skakanje iz vrućeg tiganja u vatru.

Belisario je počeo glasno da plače i zagrlio je don Huana. Proklinjao je trenutak kada je tom drugom čoveku spasao život i zaklinjao se da nije imao pojma da će međusobno zameniti mesta. Ušmrknuo se i, gledajući don Huana gorućim očima, rekao: »Prerušavanje je jedini način da se preživi. Ako se ne ponašaš kako treba, čudovište ti može ukrasti dušu i pretvoriti te u idiota koji izvršava zadatke, i ništa više. Stvarno je šteta što nemam više vremena da te naučim da glumiš.« Zatim je još više plakao.

Don Huan ga je, gušeći se u suzama, pitao da mu opiše kako može da se pruruši. Belisario je potvrdio da monsturno ima jako oštar vid, i preporučio je don Huanu da isproba različitu odeću koja pristaje njegovoj mašti. Konačno, pred njim su godine pokušavanja različitog prerušavanja. Zagrlio je don Huana na vratima, otvoreno plačući. Njegova žena je stidljivo dodirнула ruku don Huana. I onda su otišli.

»Pre toga nikad u životu nisam osetio toliku stravu i očaj«, rekao je don Huan. »Čudovište je tumbalo stvari po kući kao da me je nestrpljivo iščekivalo. Seo sam ispred vrata i cvileo kao pas koji trpi bol. Zatim sam od čistog straha povraćao.«

Don Huan je sedeo satima nesposoban da se pokrene. Nije se usuđivao da ode, a nije se usuđivao ni da uđe unutra. Ne bi bilo preterano kad bi se reklo da je on upravo umirao kada je video Belisarija kako mu maše rukama, izbezumljeno pokušavajući da mu privuče pažnju sa druge strane ulice. I to što ga ponovo vidi pružilo je don Huanu trenutno olakšanje. Belisario je čučao pored trotoara, posmatrajući kuću. Davao je znake don Huanu da ostane po strani.

Nakon mučno dugog vremena, Belisario je prepuzio nekoliko metara na rukama i kolenima prema don Huanu, a zatim ponovo čučnuo, potpuno nepokretan. Puzeći na takav način stigao je na don Huanovu stranu. Za to su mu bili potrebni sati. Mnogi ljudi su tuda prolazi-

li, ali izgledalo je da niko od njih ne primećuje očajanje don Huana niti postupke starog čoveka. Kada su njih dvojica bili rame uz rame, Belisario je došapnuo da oseća da nije u redu da don Huana ostavi kao psa vezanog za stub. Njegova žena se protivila, ali on se vratio da pokuša da ga spase. Konačno, zahvaljujući don Huanu on je povratio slobodu.

Pitao je don Huana zapovedničkim šapatom da li je spreman i voljan da učini sve da bi ovo izbegao. A don Huan ga je uveravao da će učiniti bilo šta. Najtajanstvenije je pružio zamotuljak odeće don Huanu. Zatim je izložio svoj plan. Trebalo je da don Huan ode u onaj deo kuće koji je najudaljeniji od soba čudovišta i da polako skine svoju odeću, skidajući svaki put po jedan deo, počevši od šešira, završavajući cipelama. Tada je trebalo da svu tu odeću stavi na drveni kostur, na konstrukciju poput krojačke lutke, koju je morao da napravi brzo i efikasno, što pre može, čim uđe u kuću.

Sledeći korak plana bio je da don Huan obuče jedinu preobuku koja je mogla da prevari to čudovište: odeću iz zamotuljka.

Don Huan je požurio u kuću i sve pripremio. Napravio je držače kao za strašilo za vrane od nekih letava koje je našao iza kuće, skinuo je svoju odeću i stavio je na njih. Ali kada je otvorio zamotuljak doživeo je najveće iznenađenje u svom životu. Zamotuljak se sastojao od ženske odeće!

»Osećao sam se glupo i izgubljeno«, rekao je don Huan, »i baš sam hteo da ponovo obučem svoje odelo kada sam začuo neljudsku riku tog čudovišnog čoveka. Bio sam vaspitan da prezirem žene, da verujem kako je njihova jedina uloga da se brinu o muškarcu. Za mene je oblačenje ženske odeće bilo jednako kao da sam postao žena. Ali moj strah od tog čudovišta bio je toliko snažan da sam zatvorio oči i obukao tu prokletu odeću.«

Gledao sam don Huana, zamišljajući ga u ženskom odelu. To je bila slika do te mere smešna da sam i protiv sopstvene volje prasnuo u gromoglasan smeh.

Don Huan je rekao da je stari Belisario, koji ga je čekao na drugoj strani ulice, kada je video prerušenog

don Huana, počeo nekontrolisano da plače. Plaćući, poveo je don Huana do predgrađa gde je čekala njegova žena sa dvojicom vodiča mula. Jedan od njih je veoma smelo upitao Belisarija da li je ukrao tu čudnu ženu da bi je prodao javnoj kući. Starac je plakao toliko da se činilo da je na ivici da se onesvesti. Mladi goniči mula nisu znali šta da rade, ali je Belisarijeva žena, umesto da saoseća, počela da vrišti od smeha. A don Huan nije mogao da shvati zbog čega.

Društvo je krenulo po mraku. Išli su sporednim putevima i stalno se kretali prema severu. Belisario nije mnogo govorio. Izgledalo je da se plaši i da očekuje nevolje. Njegova žena se svađala s njim i sve vreme se žalila da su mogućnost da se oslobode odbacili tako što su sa sobom povelili don Huana. Belisario joj je izdao strogo naređenje da to više ne pominje, jer se plašio da bi goniči mula mogli da otkriju da je don Huan prerušen. Upozorio je don Huana da on, pošto ne zna kako da se uverljivo ponaša kao žena, treba da se ponaša kao devojka koja je malo udarena.

Posle nekoliko dana don Huanov strah prilično je opao. U stvari, on je postao toliko samouveren da se čak nije ni sećao da se plašio. Da nije bilo tog odelo koje je nosio, mogao je da zamisli da je sve što je doživeo bilo noćna mora.

Nošenje ženske odeće u takvim okolnostima podrazumevalo je, naravno, seriju drastičnih promena. Belisarijeva žena je podučavala don Huana veoma ozbiljno svim aspektima potrebnim da se bude žena. Don Huan joj je pomagao da kuva, pere odeću i da skuplja drva za vatru. Belisario je obrijao don Huanu glavu i stavio na nju lek jakog mirisa i rekao goničima mula da tu devojku uznemiravaju vaške. Don Huan je rekao da mu, pošto je još bio mladić bez brade, nije bilo teško da prođe kao žena. Ali bio je sam sebi odvratan i bili su mu odvratni svi ti ljudi, i iznad svega njegova sudbina. Želeo je da prestane da nosi žensku odeću, a obavljanje ženskih poslova bilo je više nego što je mogao da podnese.

Jednog mu je dana prekipelo. Goniči mula su bili kap koja je prepunila čašu. Očekivali su i zahtevali da

im ta čudna devojka u svemu izlazi u susret. Don Huan je rekao da je takođe stalno morao da bude oprezan jer su mu pretili.

Morao sam da mu postavim pitanje.

»Da li su goniči mula bili u dosluhu sa tvojim dobrotvorom?« — upitao sam.

»Ne«, odvratio je i počeo gromoglasno da se smeje. »Oni su bili samo dva dobra čoveka koji su privremeno potpali pod njegov uticaj. On je unajmio njihove mule da prenese lekovito bilje i rekao im je da će im bogato platiti ako mu pomognu da kidnapuje jednu mladu ženu.«

Delokrug postupaka naguala Hulijana zavrteo mi je maštu. Predstavio sam sebi kako se don Huan brani od seksualnih napada i vikao sam od smeha.

Don Huan je nastavio svoj izveštaj. Rekao je da je strogo rekao starom čoveku da je maskarada dovoljno dugo trajala, i da ga ti ljudi seksualno napastvuju. Belisario ga je bezbrižno posavetovao da ima više razumevanja, jer su muškarci muškarci, i opet je zaplakao, potpuno zbunjujući don Huana, koji se našao u ulozi žene koja se besno brani.

Toliko je stradao od ženskih nevolja da se uplašio sebe. Rekao je Belisariju da će završiti u gorem stanju nego da je ostao kao rob čudovišta.

Don Huanov nemir se još više uvećao kada je starac počeo da mrmlja besmislice: život je sladak, mala cena koju čovek za njega plaća je šala, to čudovište će da rastrgne don Huanovu dušu i neće mu čak dozvoliti ni da se sam ubije. »Očijukaj s goničima mula«, posavetovao je don Huana pomirljivim tonom. »Oni su prosti seljaci. Oni samo hoće da se poigraju, uzvratu im stoga kad navale na tebe. Pusti ih neka ti pipkaju noge. Šta te briga?« I ponovo je neobuzdano plakao. Don Huan ga je upitao zbog čega tako plače. »Zato što si ti savršen za sve ovo«, rekao je i telo mu se uvilo od silnog jecanja.

Don Huan mu se zahvalio za saosećanje i za sve nevolje kroz koje je morao da prođe zbog njega. Rekao je Belisariju da se sad oseća siguran i da hoće da ode.

»Umetnost *traganja* je učenje svih hirova tvog preušavanja«, rekao je Belisario, ne obraćajući pažnju na ono što mu je don Huan govorio. »I to znači da ih moraš naučiti tako dobro da niko ne zna da si prerušen. Da bi to postigao moraš biti nemilosrdan, prepreden, strpljiv, i ljubazan.

Don Huan nije imao pojma o čemu Belisario govori. Umesto da to proveriti, radije je od njega zatražio neko muško odelo. Belisario je bio pun razumevanja. Dao je don Huanu neku staru odeću i nekoliko pesosa. Obećao je don Huanu da će njegova preobuka uvek biti tu u slučaju da mu zatreba i vatreno je navaljivao da dođe u Durango zajedno sa njim i da uči čarobnjaštvo i zauvek se oslobodi tog čudovišta. Don Huan je odgovorio da neće i zahvalio mu. Tako mu je Belisario poželeo srećan put i više puta ga je prilično snažno potapšao po ramenu.

Don Huan se presvukao i upitao Belisarija za pravac. On je odvratio da će don Huan, ako bude išao putem prema severu, pre ili kasnije stići u sledeći grad. Rekao je da bi čak mogli ponovo da im se ukrste putevi, jer obojica idu u istom pravcu — što dalje od čudovišta.

Don Huan je, konačno oslobođen, krenuo što je brže mogao. Hodao je otprilike četiri ili pet milja kada je naišao na znake prisustva ljudi. Znao je da je grad u blizini i da će tu možda dobiti posao dok ne odluči kuda će da ide. Seo je da se nakratko odmori, razmišljajući o uobičajenim teškoćama na koje mora naići stranac u zabačenom gradiću, kada je krajičkom oka opazio kretanje u žbunju pokraj staze za tovarne životinje. Osećao je da ga neko posmatra. Odjednom se toliko prestravio da je skočio i počeo da trči u pravcu grada; to čudovište je skočilo za njim i naglo zaokrenulo da bi ga zgrabilo za vrat. Promašilo je za malo. Don Huan je kriknuo kao nikad ranije, ali još uvek je imao dovoljno samokontrole da zaždi u pravcu iz kojeg je bio došao.

Dok je don Huan trčao da spase svoj život, čudovište ga je pratilo, kršeći se kroz žbunje na svega nekoliko stopa. Don Huan je rekao da je to bio najstrašniji

zvuk koji je ikada čuo. Konačno je video mule kako se lagano kreću u daljini, i povikao je u pomoć.

Belisario je prepoznao don Huana i potrčao prema njemu pokazujući otvoreno strah. Dobacio je don Huanu svežanj ženske odeće vičući: »Trči kao žena, budalo jedna.«

Don Huan je priznao da ne zna otkud mu prisustvo duha da trči kao žena, ali trčao je. Čudovište je prestalo da ga juri. A Belisario mu je rekao da se brzo pre-svuče dok je čudovište udaljeno.

Don Huan se pridružio Belisarijevoj ženi i goničima mula ne gledajući ni u koga. Natrag su krenuli drugim putevima. Danima niko nije progovarao; zatim mu je Belisario davao svakodnevne lekcije. Rekao je don Huanu da su indijanske žene praktične i da uvek idu u srž stvari, ali i da su takođe vrlo stidljive, i da, kada su izazvane, pokazuju znake fizičkog straha tako što kolutaju očima, stežu usne i šire nozdre. Sve te znake prati strahovita tvrdoglavost, a ovu, opet, stidljiv smeh.

Naterao je don Huana da vežba veštinu ženskog ponašanja u svakom gradu kroz koji su prolazili. I don Huan je iskreno verovao da ga on podučava da bude glumac. Ali Belisario je tvrdio da je to što ga podučava umeće *traganja*. Rekao je don Huanu da je *traganje* moguće na svemu primeniti i da postoje četiri koraka da se to nauči: nemilosrdnost, prepredenost, strpljenje i ljubaznost.

Osetio sam da još jednom moram da prekinem njegovu izlaganje.

»Ali, zar se *traganje* ne uči u dubokoj, povišenoj svesti?«, upitao sam.

»Svakako«, odvratio je cereći se. »Ali moraš da shvatiš da nekim ljudima to što nose žensku odeću otvara vrata za povišenu svest. U stvari, takva sredstva su delotvornija nego guranje skupne tačke, ali ih je vrlo teško stvoriti.«

Don Huan je rekao da ga je njegov dobrotvor svakodnevno vežbao u četiri načina *traganja* i da je tražio da don Huan shvati da nemilosrdnost nije surovost, da prepredenost ne sme biti okrutnost, da strpljenje nije nemar, i da ljubaznost ne sme biti budalaština.

Naučio ga je da se ova četiri koraka moraju vežbati i usavršavati sve dok ne budu išli tako glatko da su neprimetni. Verovao je da su žene prirodni *tragači*. I njegovu uverenje je bilo toliko snažno da je izjavio da pre-rušen u ženu svaki muškarac zaista može da nauči *traganje*.

»Išao sam s njim na svaku pijacu u svakom gradu kojim smo prolazili, i sa svima se cenjkao«, nastavio je don Huan. »Moj dobrotvor je obično stajao po strani i posmatrao me. 'Budi nemilosrdan ali šarmantan', govorio mi je. 'Budi prepreden ali fini. Budi strpljiv ali aktivan. Budi ljubazan ali smrtonosan. Samo žene to mogu. Ako se čovek ponaša na taj način on je cepidlaka.'«

I kao da bi osigurao da će don Huan biti poslušan, povremeno se pojavljivao onaj čudovišni čovek. Don Huan bi ga povremeno ugledao kako tumara po poljima. Mnogo češće ga je viđao pošto mu je Belisario snažno izmasirao leđa, što je trebalo da mu ublaži oštar bol nerava u vratu. Don Huan se smejaio i rekao da nije imao pojma da je izmanipulisan u povišenu svest.

»Trebalo nam je mesec dana da stignemo u grad Durango«, rekao je don Huan. »U tih mesec dana isprobao sam uputstva za četiri načina *traganja*. To me nije stvarno u mnogome promenilo, ali mi je pružilo priliku da nazrem šta otprilike znači biti žena.«

Četiri načina traganja

Don Huan je rekao da treba da sedim tu na toj staroj osmatračnici i da iskoristim podršku zemlje da bih pokrenuo svoju skupnu tačku i da bih se prisetio drugih stanja povišene svesti u kojima me je on učio *traganje*.

»U prošlih nekoliko dana, mnogo puta sam pomenuo četiri načina *traganja*«, nastavio je. »Pomenuo sam nemilosrdnost, prepredenost, strpljenje i ljubaznost nadajući se da bi ti mogao da se setiš šta sam te o njima

naučio. Bilo bi divno kada bi ti mogao da iskoristiš da te provedu i dovedu do toga da se svega prisetiš.»

Ćutao je, kako se činilo, jedan neobično dug trenutak. Zatim je rekao nešto što nije trebalo da me iznenadi ali me je ipak iznenadilo. Rekao je da me je učio ta četiri načina *traganja* u severnom Meksiku uz pomoć Vinsentea Medrana i Silvija Manuela. Nije dalje o tome pričao već je tu svoju izjavu ostavio da se ureže. Pokušao sam da se setim, ali sam konačno odustao, i hteo sam da viknem kako ne mogu da se setim nečeg što se nikad nije ni dogodilo.

Dok sam se borio da izustim svoj protest, brižne misli su počele da mi se premeću po glavi. Znao sam da don Huan nije to rekao samo da bi me sekirao, što sam ja radio svaki put kada bi od mene tražio da se setim povišene svesti. Postao sam opsesivno svestan da zaista nema kontinuiteta u tim doživljajima koje sam iskusio pod njegovim vođstvom. Ti se događaji nisu nizali kao događaji u mom svakodnevnom životu, linearno složeni. Bilo je savršeno moguće da je on u pravu. U don Huanovom svetu ni u šta nisam smeo da budem potpuno siguran.

Pokušao sam da izustim svoje sumnje ali on je odbio da to sluša i požurivao me je da se setim. Do tada je već bio pao mrak. Bilo je vetrovito, ali meni nije bilo zima. Don Huan mi je bio dao pljosnat oblatak da ga stavim na grudnu kost. Moja svest je bila oštro podešena za sve uokolo. Osetio sam iznenadno povlačenje, koje nije bilo ni spoljašnje ni unutrašnje, već je to više bilo osećanje stalnog povlačenja za neki neodredljivi deo mene samog. Odjednom sam počeo da se sećam, sa stravičnom jasnoćom, jednog sastanka kome sam prisustvovao pre mnogo godina. Sećao sam se događaja i ljudi toliko živo da me je to plašilo. Osetio sam jezu.

Sve sam to rekao don Huanu, na koga to izgleda nije ostavilo neki naročit utisak, niti ga se ticalo. Govorio mi je da se ne predajem mentalnom niti fizičkom strahu.

Sećanje mi je bilo toliko izvanredno da je bilo kao da sam ponovo doživljavao to iskustvo. Don Huan je

ćutao. Nije me čak ni gledao. Osećao sam se kao da sam zanemio. To osećanje zanemlosti lagano je prošlo.

Ponovio sam sve one stvari koje sam uvek govorio don Huanu kada bih se setio nekog događaja koji nije imao linearno postojanje.

»Kako je to moguće, don Huane? Kako sam mogao da zaboravim sve to?«

A on je ponovio sve one stvari koje je uvek govorio.

»Ta vrsta pamćenja i zaboravljanja nema nikakve veze sa normalnim pamćenjem«, uveravao me je. »Ono se odnosi samo na pomeranje skupne tačke.«

Potvrdio je da, iako ja posedujem celokupno znanje o tome šta je *namera*, još uvek ne zapovedam tim znanjem. Poznavati šta je *namera* znači da čovek može, u svako doba, da objasni to znanje, ili da ga koristi. Jedan nagual se snagom svog položaja obavezuje da svojim znanjem tako zapoveda.

»Čega si se prisetio«, upitao me je.

»Prvog puta kada si mi rekao za četiri načina *traganja*«, rekao sam.

Nekakav proces, neobjašnjiv terminima moje uobičajene svesti sveta, oslobodio je sećanje koje pre samo jednog minuta nije postojalo. I ja sam se prisetio čitavog niza događaja koji su se odigrali pre mnogo godina.

Baš kad sam napuštao don Huanovu kuću u Sonori, zamolio me je da se nađemo sledeće nedelje oko podne, sa one strane granice Sjedinjenih Država, u Nogalesu u Arizoni, na autobuskom depou Grejhaunda.

Stigao sam oko sat vremena ranije. On je stajao pored vrata. Pozdravio sam ga. Nije odgovorio već me žurno poveo na stranu i šapnuo mi da izvadim ruke iz džepova. Bio sam zatečen. Nije mi dao vremena da odgovorim, već mi je rekao da mi je šlic otvoren, i da je sramota što se vidi da sam seksualno uzbuđen.

Brzina kojom sam pojurio da se pokrijem bila je fenomenalna. Dok sam shvatio da je to bila okrutna šala već smo bili na ulici. Don Huan se smejaao, neprestano me snažno udarao po leđima, kao da proslavlja

takvu šalu. Odjednom sam se našao u stanju povišene svesti.

Otišli smo do kafea i seli. Um mi je bio toliko bistar da sam želeo u sve da gledam, da *vidim* suštinu stvari.

»Ne traći energiju!« nastavio je don Huan strogim glasom. »Ovde sam te doveo da otkrijem da li možeš da jedeš kada ti je pomerena skupna tačka. Ne pokušavaj da uradiš više od toga.«

Ali tada je jedan čovek seo za sto ispred mene i odvuкао je svu moju pažnju.

»Kruži očima«, objasnio je don Huan. »Ne gledaj u tog čoveka.«

Bilo mi je nemoguće da prestanem da gledam tog čoveka. Osećao sam da me zahtev don Huana uznemirava.

»Šta *vidiš*?« čuo sam da me don Huan pita.

Video sam svetlosnu čahuru načinjenu od svetlosnih krila sklopljenih oko same čahure. Krila su se raslopile, lepršala jedan trenutak, otpala, i zamenila bi ih nova krila, koja su ponavljala isti proces.

Don Huan je bezobrazno okrenuo moju stolicu sve dok se nisam našao kako gledam u zid.

»Kakvo traćenje«, rekao je glasno uzdišući, pošto sam mu bio opisao šta ja *vidim*. »Istrošio si gotovo svu svoju energiju. Opusti se. Ratniku je potrebna usredsređenost. Šta koga briga za krila na svetlosnoj čahuri?«

Rekao je da je povišena svest kao odskočna daska. Sa nje čovek može da skoči u večnost. Uvek iznova je naglašavao da, kada se skupna tačka pomeri, ona se ili ponovo smesti u položaju veoma blizu svom uobičajenom ili nastavlja da se kreće u večnost.

»Ljudi nemaju pojma o čudesnoj moći koju nosimo u sebi«, nastavio je. »U ovom trenutku, na primer, ti imaš sredstvo da dosegneš večnost. Ako nastaviš da se bezvezno ponašaš, mogao bi uspeti da svoju skupnu tačku gurneš preko određenog mesta, posle kojeg više nema povratka.«

Shvatio sam opasnost o kojoj je govorio, odnosno, imao sam telesni osećaj da stojim na rubu ponora, i da ću, ako se napred nagnem, pasti u njega.

»Tvoja skupna tačka se pomerila u povišenu svest«, nastavio je, »zato što sam ti pozajmio svoju energiju.«

Jeli smo u tišini, vrlo jednostavnu hranu. Don Huan mi nije dozvolio da pijem čaj ili kafu.

»Dok koristiš moju energiju«, rekao je, »ne nalaziš se u svojem sopstvenom vremenu, već u mojem. Ja pijem vodu.«

Dok smo hodali nazad do mojih kola bilo mi je pomalo muka. Zateturao sam se i skoro izgubio ravnotežu. To je osećanje bilo slično onom kada se hoda dok se prvi put nose naočare.

»Priberi se«, rekao je don Huan smešeći se. »Tamo kuda idemo treba da budeš izuzetno sabran.«

Rekao mi je da vozim preko granice u grad bliznac Nogalesa u Meksiku. Dok sam vozio on me je upućivao: kojom ulicom da idem, kada da skrenem desno ili levo, koliko brzo da idem.

»Ja poznajem ovaj kraj«, rekao sam prilično ozlovoljen. »Kaži mi kuda hoćeš da ideš i ja ću te tamo odvesti. Kao vozač taksija.«

»O. K.«, rekao je. Odvezi me u Hevnvord aveniju br. 1573.«

Nisam znao gde je Hevnvord avenija, niti da li takva ulica zaista postoji. Sumnjao sam da je on prosto izmislio ime da bi me zbunio. Cutao sam. U očima mu je bio podrugljiv sjaj.

»Egomanija je pravi tiranin«, rekao je. »Neprekidno moramo da radimo na tome da je zbacimo.«

Nastavio je da mi priča kuda da vozim. Konačno mi je rekao da zaustavim pred jednom jednospratnicom svetlobež boje, na uglu, u imućnom kraju.

Nešto je bilo kod te kuće što mi je odmah privuklo pažnju; gust pokrivač od oker šljunka svuda oko nje. Čvrsta vrata prema ulici, prozorski okviri i kuća bili su svi ofarbani oker kao i taj šljunak. Na svim prozorima bili su spuštene zasuni. Po svim odlikama bilo je to tipično prigradsko boravište srednje klase.

Izašli smo iz kola. Don Huan je išao napred. Nije kucao niti je vrata otvorio ključem, već su se ona, kada smo došli do njih, sasvim sama tiho otvorila na podmazanim šarkama, bar koliko sam ja mogao da otkrijem.

Don Huan je brzo ušao. Nije me pozvao unutra. Jednostavno sam ga sledio. Zanimalo me je ko je iznutra otvorio vrata, ali tamo nije bilo nikoga.

Unutrašnjost kuće delovala je veoma umirujuće. Nije bilo slika na glatkim, veoma čistim zidovima. Nije bilo ni svetiljki, a nije bilo ni polica za knjige. Pod popločan zlatnožutim pločama stajao je u najlepšem odnosu sa mat belim zidovima. Nalazili smo se u malom i uzanom holu koji se otvarao prema prostranoj dnevnoj sobi sa visokim stropom i zidanim kaminom. Polovina sobe bila je potpuno prazna, ali u blizini kamina bio je polukrug skupog nameštaja: dva velika bež kauča u sredini, sa dve fotelje sa strane prekrivene štoфом iste boje. Tu je bio i težak, okrugao čvrst orahov sto u sredini. Sudeći po onome što sam video oko kuće, izgleda da su ljudi koji su tu živeli bili imućni ali štedljivi. I očigledno su voleli da sede oko vatre.

Dva čoveka, koji su imali nešto oko pedeset i neku, sedeli su u foteljama. Ustali su kada smo ušli. Jedan od njih je bio Indijanac a drugi Latinoamerikanac. Don Huan me je prvo predstavio Indijancu, koji mi je bio bliži.

»Ovo je Silvio Manuel«, rekao mi je don Huan. »On je najmoćniji i najopasniji vrač u mom društvu, a takođe je i najtajanstveniji.«

Izgled Silvija Manuela bio je kao sa freske Maja. Ten mu je bio bleđ, gotovo žut. Pomislio sam da izgleda kao Kinez. Oči su mu bile nagnute ali ne i iskošene. Bile su krupne, crne i sjajne. Nije imao bradu. Kosa mu je bila crna crncijata prošarana sedim pramenovima. Imao je visoke jagodice i pune usne. Bio je visok oko pet stopa* i sedam inča, suv i žilav i nosio je žutu

* Stopa — 0,3048 metara. — *Prim. prev.*

sportsku košulju, mrke pantalone i tanak svetlosmeđi sako. Sudeći po njegovom odelu i načinu ponašanja, izgledalo je da je američki Meksikanac.

Nasmešio sam se i pružio ruku Silviju Manuelu, ali je on nije prihvatio. Lako je klimnuo glavom.

»A ovo je Vinsente Medrano«, rekao je don Huan, okrećući se prema drugom čoveku. »On je najučeniji i najstariji među mojim drugovima. On nije najstariji po godinama, već po tome što je bio prvi učenik mog dobrotvora.«

Vinsente je isto tako ovlaš klimnuo glavom kao i Silvio Manuel, i kao i on nije rekao ni reč.

On je bio malo viši od Silvija Manuela, ali isto tako mršav. Imao je ružičast ten i negovane brkove i bradu. Crte lica su mu bile gotovo prefinjene: tanak, divno izvajan nos, mala usta, tanke usne. Čupave tamne obrve bile su u suprotnosti sa njegovom prosirom bradom i kosom. Oči su mu bile mrke i takođe sjajne i nasmejane uprkos njegovom namrštenom izrazu.

Bio je konzervativno odeven u zelenkasto odelo od lake pamučne tkanine. Takođe je izgledalo da je i on Meksikanac iz SAD. Pogađao sam da je on vlasnik kuće.

Nasuprot njima don Huan je izgledao kao indijanski seljak. Njegov slamni šešir, iznošene cipele, stare kaki pantalone i karirana košulja bili su kao u baštovana ili pomoćnog radnika.

Gledajući ih svu trojicu zajedno, imao sam utisak da je don Huan prurušen. Nametnulo mi se vojničko poređenje, da je don Huan komandni oficir tajne operacije, oficir koji, bez obzira koliko snažno to pokušavao, nije mogao da sakrije svoje godine komandovanja.

Takođe sam imao utisak da su svi oni bili približno istih godina, iako je don Huan izgledao mnogo stariji od druge dvojice, ali i daleko snažniji.

»Takođe pretpostavljam da vi znate da je Karlos daleko najveći razmaženko kojeg sam upoznao«, rekao mi je don Huan najozbiljnijeg izraza lica. »Veći čak i od našeg dobrotvora. Uveravam vas, da ako postoji iko ko razmaženost uzima ozbiljno, to je ovaj čovek.«

Nasmejao sam se, ali se niko drugi nije smejao. Ta dva čoveka su me posmatrali sa čudnim sjajem u očima.

»Sigurno je da ćete vi sačinjavati neuporediv trio«, nastavio je don Huan. »Najstariji i najučeniiji, najopasniji i najmoćniji, i najrazmaženiji.«

Oni su i dalje ostali ozbiljni. Proučavali su me sve dok nisam postao svestan sebe. Tada je Vinsente prekinuo tišinu.

»Ne znam zašto si ga doveo u kuću«, rekao je suvim, odsečnim tonom. »On nam je od male koristi. Odvedi ga napolje u zadnje dvorište.«

»I zaveži ga«, dodao je Silvio Manuel.

Don Huan se okrenuo prema meni. »Hajde«, rekao je nežnim glasom i pokazao mi brzim pokretom glavom u pravcu zadnjeg dela kuće.

Bilo je više nego očigledno da se toj dvojici ljudi nisam dopadao. Nisam znao šta da kažem. Bio sam krajnje povređen i ljut, ali je ta osećanja nekako odvrćalo moje stanje povišene svesti.

Otišli smo u zadnje dvorište. Don Huan je neočekivano uzeo kožnu oputu i ovio mi je oko vrata neverovatnom brzinom. Njegovi pokreti su bili toliko brzi i tako spretni da sam trenutak kasnije, pre nego što sam mogao da shvatim šta se dešava, bio vezan oko vrata kao pas, za jedan od dva stuba od sabijene šljake koji su podupirali težak krov iznad zadnje verande.

Don Huan je odmahivao glavom u znak ljutnje i neverice i pošao nazad u kuću, dok sam ja počeo da se derem na njega da me odveže. Uže mi je toliko čvrsto bilo stegnuto oko vrata da me je sprećavalo da vičem onoliko glasno koliko sam to želeo.

Nisam mogao da verujem da se to sve dešava. Suzdržavajući svoj bes, pokušao sam da odrešim čvor na vratu. Bio je toliko čvrst kao da su kožne trake bile slepljene. Povredio sam nokte pokušavajući da ih razdvojim.

Imao sam napad nekontrolisanog gneva i urlikao sam kao nemoćna životinja. Onda sam zgrabio užu, obmotao ga oko ruku i, odupirući se nogom o stub od blokova, povukao. Ali koža je bila suviše čvrsta za

snagu mojih mišica. Osećao sam se ponižen i uplašen. Strah mi je doneo trenutak trezvenosti. Znao sam da sam pustio da me lažna aura don Huanove umerenosti obmane.

Procenio sam svoju situaciju što sam objektivnije mogao i uvideo da nema načina da se oslobodim osim da prekinem kožni kaiš. Izbeumljeno sam počeo da ga trljam o oštar ugao stuba od blokova. Mislio sam da ću, ukoliko uspem da prekinem kaiš pre nego što ijedan od ljudi izađe napolje u dvorište, imati priliku da otrčim do svojih kola i odem, i da se nikad ne vratim.

Dahtao sam i znojio se i trljao užu sve dok ga gotovo nisam prekinuo. Onda sam se jednom nogom odupro o stub, obmotao užu oko ruke i očajnički vukao dok nije puklo, a ja sam odleteo unazad u kuću.

Dok sam natraške nahrupio kroz otvorena vrata, don Huan, Vinsente i Silvio Manuel su stajali u sredini sobe i aplaudirali.

»Kakav dramatičan povratak«, rekao je Vinsente, pomažući mi da ustanem. »Prevario si me. Nisam mislio da si sposoban za takve eksplozije.«

Don Huan mi je prišao i odrešio čvor, oslobađajući mi vrat od preostalog komada užeta.

Drhtao sam od straha, naprezanja i besa. Iznemoglim glasom upitao sam don Huana zašto me tako muči. Njih trojica su se smejali i u tom trenutku su najmanje od svega izgledali zastrašujući.

»Hteli smo da te isprobamo i da ustanovimo kakav si ti stvarno čovek«, rekao je don Huan.

Odveo me do jednog kauča i uglađeno mi ponudio da sednem. Vinsente i Silvio Manuel su seli u fotelje, a don Huan je seo naspram mene na drugi kauč.

Smeškao sam se nervozno ali više nisam bio uplašen svojom situacijom, niti od don Huana i njegovih prijatelja. Svi su me posmatrali sa iskrenim zanimanjem. Vinsente nije prestajao da se smeje, iako je izgledalo da očajnički pokušava da izgleda ozbiljan. Silvio Manuel je klimao glavom ritmično dok je zurio u

mene. Oči mu nisu bile u fokusu ali ih nije skidao sa mene.

»Vezali smo te«, nastavio je don Huan, »jer smo hteli da znamo da li si ljubazan ili strpljiv ili nemilosrdan ili prepreden. Našli smo da nisi ništa od svega toga. Samo da si najveći mogući razmaženko kao što sam već bio rekao.

»Da se nisi prepustio nasilnosti, svakako bi primetio da je taj famozni čvor na užetu oko tvog vrata bio lažan. On se odrešuje. Vinsente je napravio taj čvor da bi varao svoje prijatelje.«

»Kidao si uže nasilno. Sigurno je da nisi ljubazan«, rekao je Silvio Manuel.

Jedan trenutak su ćutali, a zatim sva trojica prsnuli u smeh.

»Nisi ni nemilosrdan niti prepreden«, nastavio je don Huan. »Da jesi, jednostavno bi odrešio oba čvora i pobegao sa vrednom kožnom užicom. Nisi ni strpljiv. Da jesi, ti bi cvileo i plakao sve dok ne bi primetio par baštenskih makaza pored zida sa kojima si mogao da presečeš uže za dve sekunde i da sebi prištediš bol i napor.

»Ne možeš, dakle, naučiti da budeš nasilan ili glup. Ti to već jesi. Ali možeš da naučiš da budeš nemilosrdan, prepreden, strpljiv i ljubazan.«

Don Huan mi je objasnio da su nemilosrdnost, prepredenost, strpljenje i ljubaznost suština *traganja*. Oni su osnova koju sa svim njihovim grananjem treba učiti obazrivo, preciznim koracima.

Obraćao se meni, ali je govorio gledajući Vinsentea i Silvija Manuela, koji su ga slušali sa punom pažnjom i povremeno klimali glavama u znak odobravanja.

Stalno iznova je ponavljao da je podučavanje *traganja* jedna od najtežih stvari koju rade vračevi. I naglasio je da bez obzira na to šta oni rade da bi me naučili *traganju*, i bez obzira na to šta ja nasuprot tome mislio, besprekornost je ono što diktira njihova dela.

»Budi uveren da mi znamo šta radimo. Naš dobrotvor, nagual Hulijan, pobrinuo se za to«, rekao je don Huan, i sva trojica su prasnuli u takav gromoglasan

smeh da sam se osećao prilično nelagodno. Nisam znao šta da mislim.

Don Huan je ponovio da je vrlo važno razmotriti da posmatraču ponašanje vračeva može izgledati zlo, iako je ono u stvari uvek besprekorno.

»Kako možeš da uvidiš razliku ako si ti taj posmatrač?«, upitao sam.

»Zla dela čine ljudi zbog lične koristi«, rekao je. »Vračevi, dakle, imaju jedan drugačiji cilj zbog kojeg delaju, koji nema ništa s ličnom koristi. Činjenica da oni uživaju u svojim delima ne računa se kao dobit. Pre se može reći da je to odlika njihovog karaktera. Običan čovek dela samo ukoliko postoji prilika za ličnu dobit. Ratnici kažu da ne delaju za dobit već za duh.«

Razmišljao sam o tome. Delovanje bez očekivane nagrade bilo je zaista tuđ koncept. Bio sam odgajan da ulažem i da se nadam nekoj vrsti nagrade za sve što činim.

Mora da je don Huan moje ćutanje i zamišljenost shvatio kao neku vrstu sumnjičavosti. Smejao se i gledao u svoja dva drugara.

»Pogledaj, na primer, nas četvoricu«, nastavio je. »Ti smatraš da u ovu situaciju ulažeš i da ćeš eventualno od toga nešto da dobiješ. Ako se naljutiš na nas, ili ako te mi razočaramo, možeš da se poslužiš zlim delima i da tako budeš s nama načisto. Mi, nasuprot tome, ne pomišljamo na ličnu korist. Naša su dela vođena besprekornošću — mi se ne možemo naljutiti niti razočarati u tebe.«

Don Huan se nasmešio i rekao mi da je sve od trenutka kada smo se tog dana našli na autobuskom depou, sve što je radio sa mnom, iako možda tako ne izgleda, bilo zapovedeno besprekornošću. Objasnio je da mu je bilo potrebno da me dovede u položaj bez odbrane da bi mi pomogao da uđem u povišenu svest. Zbog toga mi je bio rekao da mi je šlic raskopčan.

»To je bio jedini način da te prodrmam«, rekao je cereći se. »Mi smo sirovi Indijanci, i tako su svi naši udarci nekako primitivni. Što je prefinjeniji ratnik to su njegovi udari mnogo istančaniji i razrađeniji. Ali

moram da priznam da smo prilično odstupili od svoje sirovosti, naročito kada smo te vezali za vrat kao psa.«

Sva trojica su se cerili i smejali tiho kao da je u kući bilo još nekog koga nisu želeli da uznemire.

Veoma tihim glasom don Huan je rekao da sam, pošto sam u povišenoj svesti, spremniji da razumem ono što će mi reći o dve majstorije: o *traganju* i *nameri*. Nazvao ih je krunskim vrhuncem starih i novih vračeva, glavnom stvari kojom se danas vračevi bave, baš kao što su se bavili i vračevi hiljadama godina ranije. Naglasio je da je *traganje* početak i da, pre no što se bilo šta pokuša na stazi ratnika, ratnici moraju naučiti *traganje*; posle toga moraju naučiti *nameravanje*, i tek tada mogu da pomere skupnu tačku po sopstvenoj volji.

Tačno sam znao o čemu govori. Znao sam, ne znajući kako, šta se može postići pomeranjem skupne tačke. Ali nisam imao reči da objasnim to što znam. Stalno sam pokušavao da im ispričam svoje znanje. Oni su se smejali mojim neuspesima i stalno me podbadali da pokušam ponovo.

»Kako bi ti se dopalo da ja to kažem mesto tebe?«, upitao je don Huan. »Može biti da ja mogu da nađem svaku reč koju bi ti hteo da kažeš ali ne možeš.«

Po njegovom izgledu, prosudio sam da ozbiljno traži moju dozvolu. Situacija mi je izgledala tako nepodesna da sam počeo da se smejem.

Don Huan me je, pokazujući veliko strpljenje, ponovo upitao a ja sam ponovo dobio nov napad smeha. Njihov izgled iznenađenosti i zabrinutosti govorio mi je da im je moje reagovanje nerazumljivo. Don Huan je ustao i objavio da sam ja suviše umoran i da je vreme da se vratim u svet običnih zbivanja.

»Čekaj, čekaj«, molio sam. »Dobro sam. Samo mi je smešno to što ti mene pitaš da ti dam dozvolu.«

»Moram da pitam za tvoju dozvolu«, rekao je don Huan, »jer ti si jedini ko može da dozvoli da se reči zadržane u tebi mogu obznanimi. Mislim da sam pogrešio što sam pretpostavio da ti razumeš više nego što razumeš. Reči su strašno moćne i važne i magično su vlasništvo svakoga ko ih poseduje.

»Vračevi znaju pravilo zasnovano na iskustvu: oni kažu, da što se dublje skupna tačka pomeri, snažnije je osećanje da čovek poseduje znanje i da nema reči da ga objasni. Ponekad skupna tačka običnog čoveka može da se pomeri bez poznatog uzroka i da on toga i nije svestan, osim što mu se jezik zaveže, zbrkan je i nejasan.«

Vinsente se umešao i predložio da sa njima ostanem malo duže. Don Huan se složio i okrenuo se prema meni.

»Osnovni princip *traganja* jeste da ratnik *traga* po sebi«, rekao je. »On *traga* po sebi nemilosrdno, prepredeno, strpljivo i ljubazno.«

Hteo sam da se smejem ali mi on nije dao vremena. Veoma jezgrovito definisao je *traganje* kao umetnost korišćenja ponašanja na neobičan način za naročite svrhe. Rekao je da je normalno ljudsko ponašanje u svetu svakodnevnog života rutina. Svako ponašanje koje odskake od rutine uzrokuje neobične posledice u našem celokupnom biću. Vračevi su tragali za tim neobičnim efektima jer su se oni nagomilavali.

Objasnio je da su vračevi vidovnjaci iz davnine, uz pomoć svog *viđenja*, prvi primetili da neuobičajeno ponašanje izaziva potres skupne tačke. Uskoro su otkrili da, ukoliko se neuobičajeno ponašanje upražnjava sistematski i mudro usmerava, ono može da natera skupnu tačku da se pokrene.

»Pravi izazov za te vračeve vidovnjake«, nastavio je don Huan, »bio je da pronađu sistem ponašanja koje nije bilo ni usko niti kapriciozno, već kombinacija moralnosti i osećanja za lepo po kojem se vračevi vidovnjaci razlikuju od običnih veštica.«

Prestao je da govori, i oni su me posmatrali kao da u mojim očima i na mom licu traže tragove umora.

»Svako ko uspe da svoju skupnu tačku pomeri u novi položaj jeste vrač«, nastavio je don Huan. »A iz tog novog položaja on može da radi sve dobre i loše stvari svojim sadruzima. Vrač se, prema tome, može biti, kao obučar ili pekar. Cilj vračeva vidovnjaka je da odu izvan tog stanovišta. A da bi to ostvarili potrebni su im moral i lepota.«

Rekao je da je *traganje* za vručve osnova na kojoj je sve ostalo što oni čine sagrađeno.

»Neki vručvi imaju primedbi na termin *traganje*«, nastavio je, »ali taj naziv je prihvaćen jer podrazumeva skriveno ponašanje.«

»Ono se takođe naziva umetnost potaje, ali taj termin je jednako nesrećan. Mi lično, zbog našeg nevojničkog temperamenta, zovemo ga umetnost kontrolisane ludosti. Možeš ga zvati kako god hoćeš. Mi ćemo, ipak, nastaviti sa terminom *traganje*, zato što je tako jednostavno reći *tragač* a, kao što je moj dobrotvor voleo da kaže, tako je nezgodno reći *počinilac kontrolisane ludosti*.«

Na pomen njihovog dobrotvora, smejali su se kao deca.

Savršeno sam ga shvatao. Nisam imao ni pitanja niti nedoumica. Jedino sam imao osećaj da moram da se hvatam za svaku don Huanovu reč da bih se ukotvio. U suprotnom moje misli bi žurile pred njim.

Primetio sam da su mi oči usredsređene na njegove usne, kao što su mi uši bile usredsređene na njegove reči. Ali kada sam to jednom shvatio, više nisam mogao da ga pratim. Usredsređenost mi se rasturila. Don Huan je nastavio da priča ali ja ga nisam slušao. Iščuđavao sam se neverovatnim mogućnostima stalnog življenja u povišenoj svesti. Pitao sam se kakva bi bila vrednost opstanka? Da li bi čovek bio sposoban da bolje procenjuje situacije? Da li bi bio brži od običnog čoveka, ili možda i inteligentniji?

Don Huan je iznenada prestao da govori i upitao me o čemu sam razmišljao.

»Ah ti si toliko praktičan«, napomenuo je pošto sam mu rekao svoje sanjarije. »Mislio sam da će u povišenoj svesti tvoj temperament biti daleko umetničkiji, daleko mističkiji.«

Don Huan se okrenuo Vinsenteu i zamolio ga da odgovori na moje pitanje. Vinsente je pročistio grlo i osušio ruke brišući ih o pantalone. Odavao je čist utisak straha od izlaska na scenu. Bilo mi ga je žao. Misli su mi se uskovitlale. I kada sam ga čuo kako muca, jedna predstava mi je eksplodirala u umu —

predstava koju sam uvek imao o stidljivosti svoga oca, o njegovom strahu od ljudi. Ali pre no što sam imao vremena da se predam toj slici, Vinsenteove oči su se zapalile nekakvom čudnom unutrašnjom svetlošću. Napravio je komično ozbiljno lice i zatim progovorio autoritativno i profesionalno.

»Da ti odgovorim na pitanje«, rekao je, »Opstanak u povišenoj svesti nema nikakvu vrednost; inače bi čitava ljudska rasa bila tu. Čovečanstvo je sigurno od toga, jer se tamo tako teško stiže. Postoji, ipak, slabašna mogućnost da jedan običan čovek uđe u takvo stanje. Ako to uradi, on obično uspeva da se zbrka, ponekad nepopravljivo.«

Sva trojica su prasnuli u smeh.

»Vručvi kažu da je povišena svest vrata *namere*«, rekao je don Huan. »I oni je tako i koriste. Razmisli o tome.«

Zurio sam u svakoga od njih ponaosob. Usta su mi bila otvorena, i osećao sam da ću, ukoliko ih tako držim, biti sposoban da možda shvatim tu zagonetku. Sklopio sam oči i dobio odgovor. Osetio sam ga. Nisam ga smislio. Ali nisam mogao da ga izrazim rečima, ma koliko se snažno trudio da to učinim.

»Tako, tako«, rekao je don Huan, »dobio si još jedan odgovor vručve sasvim sam, ali još uvek nemaš dovoljno energije da ga izmeniš i pretvoriš u reči.«

Osećanje koje sam doživljavao bilo je i više nego samo da nisam sposoban da izrazim svoje misli; to je bilo kao da sam oslobodio nešto što sam zaboravio pre mnogo godina: da ne znam šta to osećam jer još nisam naučio da govorim, i da mi stoga nedostaju sredstva da svoja osećanja prevedem u misli.

»Da bi razmišljao i rekao tačno ono što želiš da kažeš zahteva neizrecivu količinu energije«, rekao je don Huan pronikavši u moja osećanja.

Silina mog sanjarenja bila je toliko snažna da sam zaboravio kako je započela. Buljio sam zatečen u don Huana i priznao da nemam pojma šta su oni rekli, ili šta sam ja rekao samo trenutak ranije. Sećao sam se događaja sa kožnim užetom i onoga što mi je don

Huan rekao odmah posle toga, ali nisam mogao da se prisetim osećanja koje me je preplavljivalo samo pre jednog trenutka.

»Ti ideš pogrešnim putem«, rekao je don Huan. »Pokušavaš da upamtiš misli onako kako ih i inače normalno pamtiš, ali ovo je drukčija situacija. Samo sekundu ranije imao si jedno zaprepašćujuće osećanje da znaš nešto sasvim naročito. Takvih se osećanja ne može sećati koristeći se pamćenjem. Moraš ih se prisetiti tako što ćeš da ih *nameravaš*.«

Okrenuo se prema Silviju Manuelu, koji se bio ispružio u fotelji, sa nogama ispod čajnog stočića. Silvio Manuel me je netremice gledao. Oči su mu bile crne, kao dva komada sjajnog opsidijana. Ne mrdnuvši ni jedan mišić, ispustio je prodoran krik ptice.

»*Nameravaj!*« viknuo je. »*Nameravaj! Nameravaj!!!*«

Sa svakim krikom glas mu je postajao sve neljudskiji i sve prodorniji. Kosa na potiljku mi se nakostrešila. Osetio sam da sam se sav naježio. Ali moj um, namesto da se usredsredi na strah koji sam osećao, smesta se prisetio onog osećanja koje sam iskusio. Ali pre nego što sam mogao da se njime u potpunosti nasladim, taj osećaj se razleteo i proširio u nešto drugo. I tada sam shvatio ne samo zbog čega je povišena svest vrata *namere*, već sam takođe shvatio i šta je *namera*. I, iznad svega, shvatio sam da se to osećanje ne može izraziti rečima. To znanje je bilo tu za svakoga. Bilo je tu da bi se osetilo, da bi se koristilo, ali ne da bi se objašnjavalo. Čovek u njega može ući menjajući nivoe svesti, stoga, povišena svest jeste ulaz. Ali čak se ni ulaz ne može objasniti. Čovek jedino može da ga koristi.

Još jedan deo znanja došao mi je tog dana bez ićijeg vođstva: da je prirodno poznavanje *namere* dostupno svakome, ali da zapovedanje pripada onima koji je ispituju.

Tada sam već bio strašno umoran, i nesumnjivo kao rezultat toga, moj katolički odgoj počeo je snažno da utiče na moje reakcije. Za trenutak sam poverovao da je *namera* Bog.

Rekao sam to don Huanu, Vinsentcu i Silviju Manuelu. Oni su se smejali. Vinsente je, i dalje svojim zvaničnim tonom, rekao da nije moguće da je Bog, jer je *namera* sila koja se ne može opisati, a još manje predstaviti.

»Ne budi bezobrazan«, rekao mi je don Huan strogo. »Ne pokušavaj da nešto smišljaš na osnovu tvog prvog i jedinog pokušaja. Sačekaj dok budeš zapovedao svojim znanjem, pa onda odluči šta je šta.«

Prisećanje na četiri načina *traganja* me je iscrplo. Najdramatičnija posledica bila je više nego obična nezainteresovanost. Ne bih se brinuo da sam sad pao mrtav, niti da je don Huan. Nije me brinulo da li ćemo na toj staroj osmatračnici ostati preko noći ili ćemo krenuti kući po najvećem mraku.

Don Huan je bio pun razumevanja. Vodio me je za ruku, kao da sam slep, do velike stene, i pomogao mi je da sednem leđima oslonjen o nju. Preporučio mi je da pustim da me prirodan san povрати u normalno stanje svesti.

4 SILAZAK DUHA

Viđenje duha

Odmah posle okasnelog ručka, dok smo još uvek sedeli za stolom, don Huan je najavio da ćemo nas dvojica ići da noć provedemo u pećini vračeva i da bi trebalo da krenemo. Rekao je da je neophodno da tu ponovo sedim, u potpunoj tami, i da dopustim toj stenovitoj formaciji i *nameri* vračeva da pokrenu moju skupnu tačku.

Počeo sam da ustajem sa stolice ali me je on zastavio. Rekao je da postoji nešto što prvo želi da mi objasni. Ispružio se, stavio noge na sedišta stolice i naslonio u opušten, udoban položaj.

»Kada te malo bolje *vidim*«, rekao je don Huan, »primećujem sve više kako ste ti i moj dobrotvor slični.«

Osećao sam se toliko zastrašen da nisam mogao da ga pustim da nastavi. Rekao sam mu da ne mogu da zamislim kakve su to sličnosti, ali ako je bilo ikakvih — mogućnost za koju nisam smatrao da me u nju treba ponovo uveravati — bilo bi mi drago ako bi mi pričao o njima, da bi mi pružio priliku da ih ispravim ili da ih izbegnem.

Don Huan se smejao sve dok mu suze nisu potekle niz obraze.

»Jedna od tih sličnosti je, da ti kad delaš, delaš dobro«, rekao je, »ali kada razmišljaš, ti se uvek spo-

plićeš. Moj dobrotvor je bio baš takav. Nije razmišljao baš najbolje.«

Upravo kada sam hteo da se branim, da kažem kako nema ništa loše u načinu na koji razmišljam, ulovio sam đavolasti sjaj u njegovim očima. Odustao sam. Don Huan je primetio taj moj zaokret i smejao se pomalo iznenađen. Mora biti da je očekivao suprotno.

»Mislim, na primer, da ti imaš teškoća da shvatiš duh samo kada razmišljaš o njemu«, nastavio je veselo se osmehujući. »Ali kada ti delaš, duh ti se s lakoćom otkriva. Moj dobrotvor je bio takav.«

Pre nego što krenemo u pećinu, ispričaću ti priču o svom dobrotvoru i četvrtom apstraktnom jezgru.

Vračevi veruju da, do samog trenutka kada duh siđe, svako od nas može da ode od njega; ali ne i posle toga.«

Don Huan je namerno zastao da bi me pokretima svojih obrva naterao da razmotrim ono što je upravo rekao.

»Četvrto apstraktno jezgro je pun udar silaska duha«, nastavio je. »Četvrto apstraktno jezgro je čin otkrovenja. Duh nam se otkriva. Vračevi to opisuju kao da duh čeka u zasedi i zatim se spušta na nas, na svoj plen. Vračevi kažu da je silazak duha uvek prikriven. Događa se a ipak se čini da se nikad nije dogodio.«

Postao sam veoma nervozan. Iz tona don Huanovog glasa, osećao sam da me priprema da svakog časa izruči nešto na mene.

Upitao me je da li se sećam trenutka kada se duh spustio na mene započinjući tako moju stalnu vernost apstraktnom.

Nisam imao pojma o čemu to priča.

»Postoji prag koji kada se jednom pređe ne dozvoljava povratak«, rekao je. »Obično, od trenutka kada duh zakuca, potrebne su godine da učenik stigne do tog praga. Ipak, ponekad se do praga stiže gotovo odmah. Slučaj mog dobrotvora je primer za to.«

Don Huan je rekao da svaki vrač treba da jasno upamti prelazak tog praga zato da bi ga to podsećalo na novo stanje njegovih mogućnosti opažanja. Objasnio je da čovek ne mora da bude učenik vračeva da bi stigao

do tog praga, i da je jedina razlika između običnog čoveka i vrača u tome što u tim slučajevima svako ističe drugo. Vrač ističe prelazak tog praga i sećanje na to koristi kao referentnu tačku. Običan čovek ne prelazi prag i daje sve od sebe da sve u vezi sa njim zaboravi.

Rekao sam mu da se ne slažem sa tim stanovištem jer ne mogu da prihvatim to da postoji samo jedan prag koji treba preći.

Don Huan je gledao u nebo, užasavao se i vrteo glavom šaljivo očajavajući. Nastavio sam da se svađam, ne zato što se nisam slagao sa njim, već da bih sebi pojasnio stvari. Ipak sam ubrzo izgubio želju za tim. Najednom sam imao osećaj da klizim kroz tunel.

»Vračevi kažu da se četvrto apstraktno jezgro dešava kada duh prekine naše lance samorefleksije«, rekao je. »Prekidanje naših lanaca je veličanstveno, ali je takođe vrlo nepoželjno, jer niko ne želi da bude slobodan.«

Osećanje da klizim kroz tunel potrajalo je još koji trenutak, a onda mi je sve postalo jasno. I ja sam počeo da se smejem. Čudni uvidi zatočeni u meni eksplodirali su u smeh.

Izgledalo je da mi don Huan čita misli kao da su knjiga.

»Čudnog li osećaja: shvatiti da sve što mislimo, sve što govorimo zavisi od položaja skupne tačke«, primetio je.

I to je bilo tačno ono o čemu sam mislio i čemu sam se smejao.

»Znam da se u ovom trenutku tvoja skupna tačka pokrenula«, nastavio je, »i da si shvatio tajnu naših lanaca. Oni nas zarobljavaju, ali držeći nas prikovane za lagodno mesto samorefleksije, oni nas štite od juriša nepoznatog.«

Bio sam u jednom od onih izuzetnih trenutaka kada mi je sve što je bilo u vezi sa svetom vračeva bilo kristalno jasno. Sve sam shvatao.

»Kada se jednom naši lanci prekinu«, nastavio je don Huan, »više nismo vezani za brige svakodnevnog sveta. I dalje smo u svakodnevnom svetu, ali tu više

ne spadamo. Da bismo tu pripadali, trebalo bi da delimo ljudske brige, a bez lanaca to ne možemo.«

Don Huan je rekao da mu je nagual Elijas objasnio da ono po čemu se razlikujemo od normalnih ljudi jeste da mi delimo jedan metaforični bodež: brigu naše samorefleksije. Tim bodežom režemo sebe i krvarimo; i posao naših lanaca je u tome da nam pruže osećanje kako krvarimo zajedno, da delimo nešto prekrasno: našu ljudskost. Ali ako to proučimo, otkrićemo da krvarimo sami; da ne delimo ništa; da je sve što radimo jedino poigravanje sa podesnim nestvarnim odrazom koji stvara čovek.

»Vračevi više nisu u svetu svakodnevnih događaja«, nastavio je don Huan, »jer se oni više ne mole svojoj samorefleksiji.«

Onda je don Huan započeo priču o svom dobrotvoru i silasku duha. Rekao je da priča započinje odmah pošto je duh zakucao na vrata mladog glumca.

Prekinuo sam don Huana i upitao ga zašto ne prekidno koristi izraze »mladi čovek« ili »mladi glumac« koji se odnose na naguala Hulijana.

»U vreme kada se dešava ova priča, on nije bio nagual«, odvratio je don Huan. »Bio je mladi glumac. U mojoj priči, ne mogu prosto da ga zovem Hulijan, zato što je za mene on uvek bio nagual Hulijan. U znak razlikovanja njegovog besprekornog života, mi uvek dodajemo prefiks nagual imenu naguala.«

Don Duan je nastavio sa svojom pričom. Rekao je da je nagual Elijas zaustavio smrt mladog glumca tako što ga je naveo da se pomeri u povišenu svest, i nakon sati borbe, mladi glumac je ponovo došao svesti. Nagual Elijas nije pomenuo svoje ime, već se predstavio kao profesionalni iscelitelj koji je naišao na tragičnu scenu, gde je dvoje ljudi zamalo umrlo. Pokazao je na mladu ženu, Taliju, ispruženu na zemlji. Mladi čovek se zaprepastio što je vidi da nesvesna leži pokraj njega. Sećao se da je video kako beži. Preplašilo ga je kada je čuo da stari iscelitelj objašnjava da je nesumnjivo Bog kaznio Taliju za njene grehe pogodivši je munjom i nateravši je da izgubi pamet.

»Ali otkud munja kad čak ni kiša nije padala?«, upitao je mladi glumac jedva čujnim glasom. Bio je vidno uzbuđen kada je stari Indijanac odvratio da se Božji putevi ne mogu znati.

Ponovo sam prekinuo don Huana. Interesovalo me je da znam da li je mlada žena zaista pomerila pameću. Podsetio me je da je nagual Elijas njoj zadao snažan udarac u skupnu tačku. Rekao je da ona nije poludela, već da je kao posledica tog udara naizmenično ulazila u povišenu svest i izlazila iz nje nanoseći tako svome zdravlju ozbiljnu pretnju. Nakon divovske borbe, ipak joj je nagual Elijas pomogao da svoju skupnu tačku učvrsti i ona je za stalno ušla u stanje povišene svesti.

Don Huan je napomenuo da su žene sposobne za takve majstorske udare: mogu da trajno zadrže nov položaj svoje skupne tačke. A Talija je bila bez premca. Čim su njeni lanci popucali, ona je smesta sve shvatila i pokorila se nagualovim zamislima.

Don Huan je, pričajući svoju priču, rekao da je nagual Elijas, — koji nije bio samo vrhunski *sanjač* već takođe, i vrhunski *tragač* — bio *video* da je mladi glumac iskvaren i uobražen, ali da se samo čini da je težak i tvrd. Nagual je znao da će ukoliko iznese ideje Boga, greha, kazne, glumčevo religiozno verovanje učiniti da njegovo cinično držanje zamre.

Čim je čuo o Božjoj kazni, glumčeva fasada počela je da se ruši. Počeo je da pokazuje žaljenje, ali nagual ga je smesta prekinuo i snažno je naglasio, da kada je smrt tako blizu, osećanja krivice više nisu važna.

Mladi glumac je pažljivo slušao, ali, iako se osećao vrlo bolestan, nije verovao da je u smrtnoj opasnosti. Mislio je da njegova slabost i nesvestica potiču od gubitka krvi.

Kao da je pročitao misli mladog glumca, nagual mu je objasnio da takvim optimističkim mislima nema mesta, da bi njegovo krvarenje bilo fatalno da nije bilo čepa koji je on kao iscelitelj stvorio.

»Kada sam te udario po leđima, postavio sam čep da zaustavi isticanje tvoje životne snage«, rekao je nagual mladom i skeptičnom glumcu. »Bez tog zadržavanja, neizbežni proces tvoje smrti bi se nastavio. Ako

mi ne veruješ, dokazaću ti to tako što ću drugim udarcem ukloniti taj čep.«

Dok je govorio, nagual Elijas potapšao je mladog glumca po desnoj strani uz grudni koš. Istog trenutka mladi čovek je bljuvao i gušio se. Krv mu je lila na usta dok je nekontrolisano kašljao. Sledeći udar po njegovim leđima zaustavio je mučni bol i bljuvanje. Ali to nije zaustavilo i njegov strah i on se onesvestio.

»Ja mogu celog života da ti kontrolišem smrt«, rekao je nagual kada je mladi glumac ponovo došao svesti. »Koliko dugo ću je kontrolisati zavisi od tebe, od toga koliko verno ćeš se pridržavati svega što ti kažem da radiš.«

Nagual je rekao da prvo što se od mladog čoveka zahteva jeste da leži potpuno nepokretan i da čuti. Ukoliko ne želi da mu čep ispadne, dodao je nagual, mora da se ponaša kao da je izgubio moć kretanja i govora. Najmanji trzaj i najmanja izjava bili bi dovoljni da se njegovo umiranje nastavi.

Mladi glumac nije bio navikao da se povinuje predlozima i zahtevima. Osetio je nalet besa. Čim je počeo da izgovara svoje neslaganje, gorući bol i grčevi ponovo su započeli.

»Drži se toga, i ja ću te izlečiti«, rekao je nagual. »Ponašaj li se kao bolestan, pokvareni imbecil kakav i jesi, i ti ćeš umreti.«

Taj glumac, ponositi mladi čovek, zanemio je od te uvrede. Niko ga nikad nije nazvao slabićem, pokvarenim imbecilom. Hteo je da svoj bes iskali, ali bol je bio toliko ozbiljan da nije mogao da odgovori na uvredu.

»Ako želiš da ti olakšam bolove, moraš slepo da me slušaš«, rekao je nagual zastrašujućom hladnoćom. »Daj mi znak klimanjem. Ali znaj da onog trenutka kada promeniš odluku i počneš da se ponašaš kao besramni moron kakav i jesi, smesta ću izvući taj čep i ostaviti te da crkneš.«

Poslednjim delićem snage glumac je klimnuo u znak saglasnosti. Nagual ga je potapšao po leđima i bol je nestao. Ali zajedno sa užarenim bolom nestalo je još nešto: zamagljenost uma. I onda je mladi glumac

znao sve ne razumevajući ništa. Nagual se ponovo predstavio. Rekao mu je da se zove Elijas, i da je nagual. I glumac je znao šta sve to znači.

Nagual Elijas je tad svoju pažnju preneo na polusvesnu Taliju. Prineo je svoje usne njenom levom uhu i šapnuo joj zapovesti da bi naveo njenu skupnu tačku da se zaustavi u svom lutajućem kretanju. Umirio je njen strah pričajući joj šapatom priče o vračevima koji su prošli kroz to isto krozašta i ona. Kada se dovoljno smirila, predstavio joj se kao nagual Elijas, vrač; a onda je s njom pokušao najtežu stvar u čarobnjaštvu: pokretanje skupne tačke izvan sfere sveta koji znamo.

Don Huan je primetio da izvežbani vračevi mogu da se pomere izvan poznatog sveta, ali da neiskusne osobe to ne mogu. Nagual Elijas je uvek naglašavao da obično ni u snu ne bi pokušao takav podvig, ali da ga je tog dana nešto drugo, a ne njegovo znanje i njegovo htenje, nateralo da dela. Pa ipak, takav manevar je uspeo. Talija se pomerila izvan sveta koji znamo i sigurno se vratila nazad.

Potom je nagual Elijas imao novi uvid. Sedeo je na zemlji između dvoje ljudi ispruženih na zemlji — glumac je bio go, pokriven jedino sakoom naguala Elijasa — i razmatrao je njihovu situaciju. Rekao im je da su oboje, silom prilika upali u zamku koju je postavio sam duh. On sam, nagual, bio je aktivni deo te zamke, pošto je, upoznajući ih u takvom stanju u kakvom ih je upoznao, bio primoran da postane njihov privremeni zaštitnik i da se posluži svojim znanjem vrača kako bi im pomogao. Pošto je njihov privremeni zaštitnik, dužnost mu je da ih upozori da će doći do jedinstvenog praga; i da od njih zavisi, i od svakog ponaosob i skupa, kako da stignu do tog praga stupajući u stanje predavanja ali ne nemara; u stanje pažnje ali ne i potpunog upuštanja. Nije želeo više da im kaže iz straha da će ih zbuniti ili uticati na njihovu odluku. Osećao je da ako oni treba da pređu taj prag, to treba da bude uz njegovu minimalnu pomoć.

Nagual ih je zatim ostavio same na tom usamljenom mestu i otišao do grada da uzme lekovito bilje, prostir-

ke i čebad i da im ih donese. Ideja mu je bila da oni tako sami dosegnu i pređu taj prag.

Dugo vremena je to dvoje mladih ljudi ležalo jedno uz drugo zadubljeno u sopstvene misli. Činjenica da su im se skupne tačke pomerile značila je da mogu da razmišljaju dublje nego obično, ali je takođe značila da su se i brinuli, razmišljali i bojali se isto tako snažno.

Pošto je Talija mogla da govori i bila nešto jača, prekinula je tišinu; upitala je mladog glumca da li se boji. On je potvrdno klimnuo. Osetila je prema njemu veliko sažaljenje i skinula je šal koji je nosila da ga prebaci preko njegovih ramena, i držala ga je za ruku.

Mladi čovek nije se usuđivao da izusti kako se oseća. Strah da se bol ne ponovi ukoliko progovori bio je preveliki i previše živ. Hteo je da joj se izvini; da joj kaže da jedino žali što ju je povredio, i da mu nije važno ako će umreti — pošto je zasigurno znao da neće preživeti taj dan.

Talija je razmišljala o istoj stvari. Rekla je da žali samo zbog jedne stvari: što ga je udarala toliko jako da je privukla njegovu smrt. Sada je bila veoma mirna, osećajući se tako, da joj je to osećanje bilo potpuno nepoznato, jer je vođena svojom velikom silinom uvek bila uzrujana. Rekla mu je da je njena smrt bila vrlo bliska takođe, i da je srećna što će se sve svršiti tog dana.

Mladi glumac, pošto je čuo sopstvene misli koje izgovara Talija, osetio je radost. Tada je osetio nalet energije i on je seo. Nije imao bolove, niti je kašljao. Gutao je velike gutljaje vazduha, što je bilo nešto čega se nije sećao da je ranije činio. Uzeo je devojčinu ruku i oni su počeli da razgovaraju ne izgovarajući reči.

Don Huan je rekao da je baš tada njima došao duh. I oni su *videli*. Bili su ubeđeni katolici, i gledali su viziju nebesa, gde je sve bilo živo i kupalo se u svetlosti. *Videli* su svet čudesnih prizora.

Kada se nagual vratio, bili su iscrpljeni, ali ne i povređeni. Talija je bila bez svesti, ali mladi čovek je uspeo da ostane svestan vrhunskim naporom samokontrole. Navaljivao je da nešto šapne na uvo nagualu.

»Videli smo nebo«, šapnuo je, a suze su mu tekle niz obraze.

»Videli ste i više od toga«, uzravtio je nagual Elijas. »Videli ste duh.«

Don Huan je rekao, da pošto je silazak duha uvek zaogrnut, prirodno je da Talija i mladi glumac nisu mogli da ostanu uz svoju viziju. Uskoro su je zaboravili, kao što bi i svako drugi. Jedinostvenost njihovog iskustva bila je u tome što su bez ikakve vežbe, a da toga i nisu bili svesni, *sanjali zajedno i videli* duh. To što su postigli s takvom lakoćom bilo je za njih neobično.

»To dvoje su zaista bili najizvanrednija bića koja sam ikad upoznao«, rekao je don Huan.

Ja sam, prirodno, hteo da znam nešto više o njima. Ali don Huan nije hteo da mi to dopusti. Rekao je da je to sve o njegovom dobrotvoru i četvrtom apstraktnom jezgru.

Izgleda da se setio nečega što mi nije ispričao i smejao se gromoglasno. Zatim me je potapšao po leđima i rekao mi da je vreme da krenemo prema pećini.

Kada smo stigli na stenoviti greben bio je skoro mrak. Don Huan je žurno seo, u isti položaj kao i prvi put. Bio mi je zdesna, dodirujući me ramenom. Izgleda da je odmah utionuo u stanje duboke opuštenosti, što je mene povuklo u potpunu nepokretnost i ćutanje. Nisam čak mogao da mu čujem disanje. Sklopio sam oči, i on me je gurnuo da me upozori da ih držim otvorene.

Kada se potpuno smračilo, od ogromnog zamora oči su me bolele i svrbele. Konačno, prestao sam da pružam otpor i utionuo sam u najdublji i najcrnji san u kojem sam ikad bio. Pa ipak, nisam u potpunosti zaspa. Osećao sam gustu tamu oko sebe. Imao sam potpuno fizičko osećanje da gazim kroz tamu. Zatim je ona najednom postala crvenkasta, zatim narandžasta, zatim sjajno bela, kao strašno snažna neonska svetlost. Postepeno sam usredsređivao svoju viziju sve dok nisam video da još uvek sedim u istom položaju sa don Huanom — ali više nismo bili u toj pećini. Bili smo na planinskom vrhu odakle se pružao pogled na izvanredne

doline i planine u daljini. Ta prekrasna prerija kupala se u sjaju, kao zracima svetlosti, koje je zračilo samo zemljište. Gde god bih pogledao, video sam poznata obličja: stene, brda, reke, šume ojačane i preobražene vlastitom unutrašnjom vibracijom, njihovim unutrašnjim sjajem. Taj sjaj koji je toliko prijao mojim očima, takođe je bio i u mom sopstvenom biću.

»Pokrenula ti se skupna tačka«, izgledalo je da mi don Huan kaže.

Reči nisu imale zvuka; svejedno, znao sam šta mi je upravo rekao. Moje racionalno reagovanje bilo je da pokušam da objasnim sebi da nemam smetnji da ga čujem kao što ne bih imao da on govori u vakuumu, možda stoga što su mi uši privremeno bile zaglušene isparenjima.

»Uši su ti u redu. Mi smo u drugačijoj stvarnosti svesti«, ponovo se činilo da mi kaže don Huan.

Nisam mogao da govorim. Osećao sam letargiju dubokog sna kako me sprečava da kažem ijednu reč, pa ipak sam bio najbudniji što sam mogao biti.

»Šta se zbiva?«, pomislio sam.

»Pećina je navela tvoju skupnu tačku da se pokrene«, pomislio je don Huan, i ja sam čuo njegove misli kao da su moje sopstvene reči koje izgovaram u sebi.

Osetio sam naređenje koje nije bilo izraženo u obliku misli. Nešto mi je zapovedilo da ponovo gledam preriju.

Dok sam posmatrao čudesan prizor, trake svetlosti počele su da izbijaju iz svega na toj preriji. U početku to je bilo kao eksplozija jednog beskrajnog broja kratkih vlakana, potom su vlakna postala duga kao trakasti strukovi svetlosti, svezani zajedno u svežnjeve vibrirajuće svetlosti koja je sezala u večnost. Nisam zaista imao načina da sebi razumno objasnim šta to vidim, niti da to opišem, izuzev kao trake vibrirajuće svetlosti. Te trake se nisu mešale niti udvajale. Iako su se širile, nastavljale su da se šire u svim pravcima, svaka je bila odvojena, pa ipak sve su bile neraskidivo svezane zajedno.

»Ti *vidiš* Orlova zračenja i silu koja ih drži razdvojenima i koja ih svezuje skupa«, pomislio je don Huan.

U trenu kada sam uhvatio njegovu misao činilo se da te trake svetlosti upijaju svu moju energiju. Umor me je preplavo. Izbrisao je moju viziju i gurnuo me u tamu.

Kada sam ponovo došao svesti, oko mene je bilo nešto vrlo blisko, iako nisam mogao da razlučim šta je to, pa sam pomislio da sam se opet vratio u stanje obične svesti. Don Huan je spavao pored mene, njegovo rame je dodirivalo moje.

Tada sam shvatio da je tama oko nas toliko gusta da čak ne mogu da vidim ni sopstvene ruke. Pomišljao sam da mora da je magla prekrila liticu i ispunila pećinu. Ili su to možda bili čuperci niskih oblaka koji se svake kišne noći spuštaju sa viših planina kao tiha lavina. Pa ipak, uprkos potpunom mraku, nekako sam video da je don Huan otvorio oči čim sam ja došao svesti, iako me nije gledao. Odjednom sam shvatio da to što ga vidim nije posledica svetlosti na mojoj mrežnjači.

Toliko sam bio zaokupljen posmatranjem don Huan na ne gledajući ga da nisam obraćao pažnju na ono što mi je govorio. Konačno je prestao da govori i okrenuo lice prema meni kao da me gleda u oči.

Nakašljao se nekoliko puta da pročisti grlo i počeo da govori veoma tiho. Rekao je da je njegov dobrotvor prilično često dolazio u tu pećinu, ili sa njim ili sa nekim od njegovih učenika, ali mnogo češće sam. U toj pećini njegov dobrotvor je *video* istu preriju koju smo mi upravo *videli*, viziju koja mu je dala ideju da duh opiše kao tok svega.

Don Huan je ponovio da njegov dobrotvor nije bio dobar mislilac. Da je bio, u trenu bi shvatio da je ono što je *video* i opisao kao tok stvari *namera*, sila koja sve prožima. Don Huan je dodao da, ukoliko je njegov dobrotvor ikada postao svestan prirode svog *viđenja*, to nikad nije otkrio. A on sam, pomišlja, da njegov dobrotvor to nikad nije ni znao. Umesto toga, njegov dobrotvor je verovao da je *video* tok stvari,

što je u potpunosti bilo istina, ali ne onako kako je to on mislio.

Don Huan je u vezi sa tim bio toliko nedvosmislen da sam hteo da ga pitam u čemu je bila ta razlika, ali nisam mogao da govorim. Izgledalo je da mi se grlo smrзло. Sedeli smo tu u potpunoj tišini i potpuno nepokretni satima. Ipak nisam osećao nikakvu nelagodnost. Moji mišići se nisu umorili, noge mi se nisu ukočile, leđa me nisu bolela.

Kada je ponovo progovorio, nisam čak ni primetio prelaz, i spremno sam se predao slušanju njegovog glasa. Bio je to melodičan, ritmičan zvuk, koji je iskrasnio iz potpune pomrčine kojom sam bio okružen.

Rekao je da baš u tom trenutku ja nisam u svom normalnom stanju svesti niti sam u povišenoj svesti. Bio sam zaustavljen u zatišju u pomrčini nepercepcije. Moja skupna tačka se pomerila od opažanja svakodnevnog sveta, ali se nije pomerila dovoljno da dosegne i osvetli drugi svežanj energetskih polja. Tačno govoreći, bio sam ulovljen između dve mogućnosti percepcije. To među-stanje, ta uljuljkanost percepcije doseže se zbog uticaja ove pećine, koja je vođena *namerom* vračeva koji su je izdubili.

Don Huan mi je rekao da obratim naročitu pažnju na ono što će sledeće da kaže. Rekao je da su hiljadama godina ranije, uz pomoć *viđenja* vračevi shvatili da je zemlja svesna i da njena svest može da utiče na svest ljudi. Pokušali su da pronađu način da iskoriste uticaj zemlje na ljudsku svest i otkrili da su određene pećine najdelotvornije. Don Huan je rekao da je traženje pećina postalo gotovo celokupni posao tih vračeva i da su u svojim nastojanjima bili u stanju da otkriju različite upotrebe za pećine različitog oblika. Dodao je da je od sveg tog posla jedini značajan rezultat za nas baš ova pećina i njena sposobnost da pomeri skupnu tačku sve dok se ne dosegne uljuljkanost percepcije.

Dok je don Huan govorio imao sam uznemirujuće osećanje da mi se u umu nešto pojašnjava. Nešto je moju svest upućivalo u dug, tesan tunel. Sva navala mojih polu-misli i osećanja moje normalne svesti bili su istisnuti.

Don Huan je bio u potpunosti svestan onoga što mi se dešava. Čuo sam njegov tih kikut zadovoljstva. Rekao je da sad možemo da razgovaramo mnogo lakše i da će naša konverzacija biti mnogo dublja.

U tom trenutku sam se setio mnoštva stvari koje mi je ranije bio objasnio. Na primer, znao sam da sam *sanjao*. U stvari čvrsto sam spavao, pa ipak sam svojom drugom pažnjom bio potpuno svestan sebe — nasuprot svojoj normalnoj svesti. Bio sam siguran da spavam zbog telesnog osećanja i zbog racionalnog zaključka koji se oslanjao na jednu raniju don Huanovu tvrdnju. Upravo sam bio *video* Orlova zračenja, a don Huan je bio rekao da je nemoguće da vračevi podnesu pogled na Orlova zračenja ikako drukčije osim u *sanjanju*, zato mora da sam *sanjao*.

Don Huan je bio objasnio da je univerzum načinjen od energetskih polja koja izmiču opisu i ispitivanju. Rekao je da ona podsećaju na zrake obične svetlosti, izuzev što je svetlost beživotna u poređenju sa Orlovim zračenjima, koja odišu svešću. Nisam nikad, sve do te noći, bio u stanju da ih *vidim* na duže, i ona su se zaista sastojala od žive svetlosti. Don Huan je u prošlosti naglasio da moje znanje i kontrola *namere* nisu prikladni da mogu da podnesem uticaj takvog prizora. Objasnio je da se normalna percepcija javlja kada *namera*, koja je čista energija, osvetli određen broj svetlosnih traka u našoj čahuri, i kad istovremeno zapali i duge produžetke istih tih svetlosnih traka koji se pružaju u večnost, izvan naše čahure. Izuzetna percepcija, *viđenje*, javlja se kada sila *namere* napoji energijom drugo jato energetskih polja i upali ih. Rekao je da, kada se kritičan broj energetskih polja u unutrašnjosti naše svetlosne čahure upali, vrač je u mogućnosti da *vidi* sama energetska polja.

U drugoj prilici don Huan je prepričao racionalna razmatranja starih vračeva. Rekao mi je da su oni, pomoću *viđenja*, shvatili da se svest javlja kada se energetska polja u našoj čahuri *centriraju* sa istim energetskim poljima izvan čahure. I oni su verovali da su otkrili da je *centriranje* izvor svesti.

Ipak, iz tog ispitivanja postalo je očito da ono što su oni nazivali *centriranje* Orlovih zračenja ne objašnjava u potpunosti ono što *vide*. Primetili su da se samo mali broj, od ukupne količine svetlosnih vlakana, u unutrašnjosti čahure, ispunjava energijom, dok ostala ostaju nepromenjena. *Viđenje* ispunjavanja energijom te nekolicine vlakana dovelo je do pogrešnog otkrića. Ta vlakna nisu morala da se *centriraju* da bi se upalila, zato što su ona u unutrašnjosti naše čahure ista kao ona koja su izvan nje. Šta god da je bilo to što ih je ispunjavalo energijom bilo je nezavisna sila. Osećali su da ne mogu da nastave da je nazivaju svešću kao ranije, jer je svest sjaj energetskih polja koja su upaljena. Tako su silu koja pali energetska polja nazvali *volja*.

Don Huan je rekao da su oni, kada im je *viđenje* postalo još profinjenije i delotvornije, shvatili da je *volja* sila koja Orlova zračenja drži razdvojena i da nije odgovorna samo za našu svest, već takođe i za sve ostalo u univerzumu. *Videli* su da ta sila ima totalnu svest i da izbija iz svih energetskih polja koja sačinjavaju univerzum. Onda su odlučili da je mnogo prikladnije ime *namera* nego *volja*. Ipak, vremenom, to ime se pokazalo nepodesnim, jer ne odslikava ogromnu važnost niti živu vezu koju ona ima sa svim živim u univerzumu.

Don Huan je naglasio da je naša velika kolektivna greška što svoje živote živimo ni malo ne poštujući tu vezu. Naši životni ciljevi, naši nepopustljivi interesi, brige, nade, frustracije i strahovi su nam glavni, i zbog samog svakodnevlja nismo svesni da smo povezani i sa svim drugim.

Don Huan je izneo mišljenje da mu hrišćanska ideja izгона iz edenskog vrta izgleda kao alegorija gubljenja nemog znanja, našeg znanja *namere*. Tako je čarobnjaštvo povratak na početak, povratak u raj.

Ostali smo da sedimo u toj pećini možda satima, a možda svega nekoliko trenutaka. Odjednom je don Huan počeo da govori, i neočekivani zvuk njegovog glasa me je uzdrmao. Nisam razumeo šta je rekao. Pročistio sam grlo da bih ga zamolio da ponovi to što

je rekao i taj čin me je sasvim izbacio iz zamišljenosti. Brzo sam shvatio da tama oko mene više nije neprobijna. Mogao sam da govorim. Osećao sam da sam se vratio u normalno stanje svesti.

Mirnim glasom don Huan mi je rekao da sam po prvi put u životu video duh, silu koja prožima univerzum. Naglasio je da *namera* nije nešto što čovek može da koristi ili čemu može da zapoveda ili da bilo kako pomera — pa i pored toga, čovek je može koristiti, naređivati joj i pokretati je po sopstvenoj želji. Ta suprotnost, rekao je, jeste suština čarobnjaštva. Nemoćnost da se to shvati donela je generacijama vračeva nezamisliv bol i jad. Savremeni naguali, da bi izbegli plaćanje te prekomerne cene u bolu, razvili su sistem ponašanja koji se zove način ratnika, ili besprekorno delanje, koje vračeve priprema tako što im uvećava trezvenost i misaonost.

Don Huan je objasnio da su, jednom u dalekoj prošlosti, vračevi bili duboko zainteresovani za opšti spojni beočug koji *namera* ima sa svime. I usmeravajući svoju drugu pažnju na taj beočug, zadobili su ne samo neposredno znanje već i sposobnost da manipulišu tim znanjem i da izvode zaprepašćujuća dela. Ipak, nisu dostigli mir onaj koji je potreban da bi se upravljalo svom tom moći.

Tako su vračevi razumno odlučili da svoju drugu pažnju usmere isključivo na spojni beočug stvorenja koja imaju svest. To je uključivalo sva postojeća organska bića, isto kao i čitav niz onoga što vračevi nazivaju neorganskim bićima, ili saveznicima, koja, kako oni opisuju, imaju svest ali nemaju život, bar ne onako kako mi razumemo život. Ni to rešenje nije bilo uspešno, jer ni ono nije uspelo da im donese slobodu.

U svom narednom suženom pokušaju, vračevi su svoju pažnju usmerili isključivo na beočug koji povezuje ljudska bića s *namerom*. Krajnji rezultat bio je veoma sličan onom predašnjem.

Tada su vračevi smislili poslednje suženje. Svaki vrač će se zanimati samo za svoju ličnu vezu. Ali i to se pokazalo podjednako uzaludno.

Don Huan je rekao da, iako postoje značajne razlike između ta četiri područja interesovanja, sva su bila podjednako podmitljiva. Tako su vračevi na kraju brinuli isključivo o mogućnostima koje ima njihov sopstveni spojni beočug s *namerom* da im dā slobodu da upale unutrašnji organj.

Naglasio je da svi savremeni vračevi moraju da se bore da zadobiju mir uma. Jedan nagual mora posebno teško da se bori, jer on ima više snage, veću komandu nad energetskim poljima koja određuju percepciju, i više vežba i bliskije su mu zamršenosti nemog znanja, koje nije ništa drugo nego neposredan dodir s *namerom*.

Kada se ovako gleda, čarobnjaštvo je izazov da se ponovo uspostavi znanje *namere* i da se ponovo zadobije njegova upotreba a da mu se ne podlegne. A apstraktna jezgra priča vračeva su senke ostvarenja, stepeni naše svesti o *nameri*.

Razumeo sam don Huanovo objašnjenje savršeno jasno. Ali što sam bolje razumevao i što su jasniji postajali njegovi iskazi, veće je bilo moje osećanje gubitka i veća utućenost. U jednom trenutku iskreno sam razmišljao da odmah tu okončam sa svojim životom. Osećao sam da sam proklet. Gotovo u suzama, rekao sam don Huanu da nema smisla da nastavlja da objašnjava, jer sam znao da ću uskoro izgubiti jasnoću uma, i da se kada se vratim u svoju normalnu svest, neću sećati ni da sam išta čuo niti *video*. Moja obična svest nametnuće se jer sam je ponavljao čitavog života, a sa njom i razumna predvidljivost njene logike. Zbog toga sam se osećao proklet. Rekao sam mu da me moja sudbina vređa.

Don Huan je odvratio da čak i u povišenoj svesti napredujem ponavljajući, i da ću ga povremeno gnjaviti opisujući mu svoje napade osećanja bezvrednosti. Rekao je da, ako hoću to da prevaziđem, moram da se borim a ne da se izvinjavam ili da sebe žalim, i da nije važno kakva je naša sudbina dokle god se suočavamo sa njom sa krajnjom rešenošću.

Zbog njegovih reči postao sam blaženo srećan. Ponavljao sam opet i opet, suze su mi tekle niz lice, da

se slažem sa njim. Bio sam tako duboko srećan da sam pomislio kako moji živci popuštaju i izmiču kontroli. Skupio sam svu snagu da tome stanem na kraj i osetio sam umirujući efekat vlastitih mentalnih lomova. Ali dok se to dešavalo, jasnoća mog uma počela je da nestaje. Tiho sam se borio — pokušavajući da budem i manje usredsređen i manje nervozan. Don Huan nije ništa rekao i ostavio me je na miru.

Dok sam uspostavio ravnotežu bila je skoro zora. Don Huan je ustao, protekao ruke iznad glave i istegao mišiće, puckajući zglobovima. Pomogao mi je da ustanem i primetio da sam proveo najprosvetljeniju noć: iskusio sam šta je duh i bio sam sposoban da skupim skrivenu snagu i da uradim nešto što je izgledalo kao smirivanje sopstvenih nerava, ali na jednom višem nivou to je u stvari bilo veoma uspešno, namereno pokretanje moje skupne tačke.

Dao mi je znak da je vreme da krenemo na put da bismo se vratili kući.

Preokret misli

Ušli smo u njegovu kuću oko sedam sati izjutra, taman na doručak. Bio sam izgladneo, ali ne i umoran. Napustili smo pećinu da bismo se spustili u dolinu u zoru. Don Huan je umesto da sledi najkraću stazu, napravio veliki zaobilazak pa smo išli pored reke. Rekao je da treba da dođemo sebi pre nego što stignemo kući.

Odgovorio sam mu da je lepo što kaže »mi« kad sam ja jedini koji nije sređen. Ali on je odvratio da to nije rekao da bi bio ljubazan već zbog ratničke vežbe. Jedan ratnik, rekao je, mora neprestano da bude oprezan zbog surovosti ljudskog ponašanja. Svaki ratnik je magičan i nemilosrdan, odmetnik sa najistančanim ukusom i ponašanjem, čiji je svetovni zadatak da izoštri, a ipak da pruruši svoje oštrice, tako da niko ne može da posumnja u njegovu besprekornost.

Posle doručka, mislio sam da je mudro da malo odspavam, ali don Huan je rekao da nemam vremena za gubljenje. Rekao je da ću vrlo brzo izgubiti i to malo jasnoće koju još imam, a ako odem da spavam izgubiću je svu.

»Čovek ne mora da bude genije da bi shvatio da postoji jedva jedan način da se razgovara o *nameri*«, rekao je brzo, odmeravajući me od glave do pete. »Ali reći ovo što sam rekao ne znači ništa. To je razlog što vračevi toliko polažu na priče vračeva. I oni se nadaju da će jednog dana apstraktna jezgra tih priča imati smisla za slušaoca.«

Razumeo sam šta govori, ali i dalje nisam mogao da shvatim šta je apstraktno jezgro niti šta bi ono trebalo da mi znači. Pokušao sam da o tome razmišljam. Misli su me preplavile. Ideje su mi brzo prolazile kroz um ne dajući mi vremena da porazmislim o njima. Nisam mogao da ih usporim, pa čak ni da ih raspoznam. Najzad, bes me je svladao i lupio sam pesnicom po stolu.

Don Huan se tresao od glave do pete, gušeći se od smeha.

»Radi isto što i sinoć«, terao me je namigujući. »Uspori se.«

Zbog frustriranosti sam postao veoma agresivan. Smesta sam izneo neke besmislene argumente; onda sam shvatio svoju zabludu i izvinio mu se što nisam mogao da se uzdržim.

»Ne izvinjavaj se«, rekao je. »Treba da ti kažem da je razumevanje za kojim žudiš nemoguće u ovom trenutku. Sada ti apstraktna jezgra priča vračeva ništa ne mogu reći. Kasnije, godinama kasnije — videćeš u njima savršen smisao.«

Molio sam don Huana da me ne ostavlja u mraku, da razgovaramo o apstraktnim jezgrima. Uopšte mi nije bilo jasno šta želi da radim sa njima. Uveravao sam ga da moje sadašnje stanje povišene svesti može da bude od velike pomoći i da mi dopusti da shvatim to što objašnjava. Terao sam ga da požuri, jer ne mogu da sigurno koliko će ovo stanje u kojem sam da potraje. Rekao sam mu da ću se uskoro vratiti u svoje normalno

stanje i da ću postati veći idiot nego što sam tad bio. To sam rekao napola u šali. Njegov mi je smeh rekao da je to tako i prihvatio, ali veoma su me uzbudile sopstvene reči. Ogromno osećanje melanholije me je svladalo.

Don Huan me nežno uzeo za ruku, povukao me u udobnu fotelju, i onda seo naspram mene. Nepomično je zurio u moje oči, i za trenutak nisam mogao da izdržim snagu njegovog pogleda.

»Vračevi neprestano *tragaju* za sobom«, rekao je uverljivim glasom, pokušavajući da me umiri zvukom svog glasa.

Hteo sam da kažem da više nisam nervozan i da je to verovatno izazvalo nespavanje, ali mi on nije dopustio da kažem bilo šta.

Uveravao me je da me je već naučio sve što treba znati o *traganju*, ali da još nisam povratio svoje znanje iz dubina povišene svesti gde sam ga uskladištio. Rekao sam mu da me uznemirava osećanje da sam začepljen. Osećao sam da je u meni nešto zaključano, nešto što me je teralo da lupam vratima i da udaram pesnicom po stolu, nešto što me je veoma mučilo i od čega sam bio tako naprasit.

»To osećanje začepljenosti osećaju sva ljudska bića«, rekao je. »Ono nas podseća da postoji naša povezanost sa *namerom*. Kod vračeva je to osećanje još češće, baš zato što je njihov cilj da svoj spojni beočug izoštre sve dok ne mogu da njime raspolazu po želji.

Kada je pritisak njihovog spajnog beočuga suviše jak, oni se opuštaju tako što *tragaju* po sebi.«

»I dalje mislim da ne razumem šta podrazumevaš pod *traganjem*«, rekao sam. »Ali u određenom smislu znam baš tačno šta time hoćeš da kažeš.«

»Kad već znaš nešto, pokušaću da ti to pojasnim«, rekao je. »*Traganje* je veoma jednostavan postupak. *Traganje* je naročito ponašanje koje se odvija po određenim principima. Ono je tajanstveno, skriveno, obmanjujuće ponašanje koje se stvara da zada udarac. I kada *tragaš* po sebi ti u stvari prodrmaš sebe, koristeći sopstveno ponašanje na nemilosrdan i prepreden način.«

Objasnio je da kada je svest vrača zapanjena težinom uložene percepcije, što je bilo upravo ono što mi se dogodilo, najbolji, a možda i jedini lek je da se ideja smrti iskoristi da bi se zadao udar *traganjem*.

»Ideja smrti je stoga od najvećeg značaja u životu vrača«, nastavio je don Huan. »Pokazao sam ti bezbroj stvari u vezi sa smrću da bih te uverio da je to znanje o našem predstojećem i neizbežnom kraju ono što nam pruža trezvenost. Kao obični ljudi najskuplje plaćamo grešku što se prepuštamo osećanju besmrtnosti. To je kao da verujemo, da ako ne razmišljamo o smrti, možemo sebe od nje da zaštitimo.«

»Moraš se složiti, don Huane, da nas nerazmišljanje o smrti svakako štiti od brige zbog nje.«

»Da, to služi toj svrsi«, zaključio je. »Ali ta je svrha za običnog čoveka bezvredna, a za vrača je samo parodija. Bez čistog pogleda na smrt, nema reda, nema usredsređenosti, nema lepote. Vračevi se bore da steknu taj vrhunski uvid kako bi im on omogućio da na najvišem mogućem nivou shvate da nije sigurno da će im se život nastaviti i za jedan tren. To shvatanje daje vračevima hrabrost da budu strpljivi a ipak da delaju, pruža im hrabrost da na sve pristanu ali da ne budu glupi.«

Don Huan je usredsredio svoj pogled na mene. Nasmejao se i zavrteo glavom.

»Da«, nastavio je. »Ideja smrti je jedino što vraču može da da hrabrost. Čudno, zar ne? Ona vračevima daje hrabrost da budu prepredeni ali da ne budu tašti, i iznad svega pruža im hrabrost da budu nemilosrdni ali da ne osećaju samovažnost.«

Ponovo se nasmejao i gurnuo me. Rekao sam mu da sam bio sasvim zastrašen idejom sopstvene smrti, da o njoj neprestano razmišljam, a da mi to sigurno ne uliva hrabrost niti me podstiče da stupim u akciju. Jedino što postajem ciničan i što to izaziva da skliznem u stanje duboke melanholije.

»Tvoj problem je vrlo prost«, rekao je. »Lako se predaješ stvarima. Govorio sam ti da vračevi *tragaju* po sebi da bi razbili moć svojih opsesnutosti. Postoje mnogi načini da čovek *traga* po sebi. Ako ne želiš da

iskoristiš predstavu o svojoj smrti, koristi se pesmama koje mi čitaš da bi *tragao* za sobom.«

»Molim, šta si rekao?«

»Rekao sam ti već da postoje mnogi razlozi zašto volim poeziju«, rekao je. »Pesmama *tragam* po sebi. Slušam, i dok ti čitaš, utrnem svoj unutrašnji dijalog i pustim da se rasprostire moja unutrašnja tišina. Onda kombinacija te pesme i te tišine zadaju udarac.«

Objasnio je da pesnici nesvesno čeznu za svetom vračeva. Pošto oni nisu vračevi na stazi znanja, čežnja je sve što im preostaje.

»Hajde da vidimo da li možeš da osetiš o čemu govorim«, rekao je, pružajući mi knjigu pesama Hose Herostisa.

Otvorio sam gde je bilo obeleženo i on mi je pokazao pesmu koju voli.

*... ta neprestana tvrdoglavost umiranja,
ta živa smrt,
koja ubija, oh Gospode,
tvoje smrtne tvorevine,
u ruži, u kamenju,
u nesavladivim zvezdama
i mesu koje sagoreva,
ko logorska vrata zapaljena pesmom,
kao jedan san,
kao predstojeći rastanak.*

*... i ti sam,
koji si možda umro tamo negde pre večnosti,
a da mi to nismo znali,
taložimo mrve tvog pepela;
tebe koji si još prisutan,
kao zvezda prevarena sopstvenom svetlošću,
kao prazna svetlost bez zvezde
koja stiže do nas
nudeći nam
svoju beskrajnu propast.*

»Kada čujem te reči«, rekao je don Huan kada sam završio čitanje, »osećam da taj čovek *vidi* suštinu

stvari i mogu da *vidim* sa njim. Ne zanima me o čemu je pesma. Mene jedino interesuje osećanje čežnje pesnika. Pozajmljujem njegovu čežnju, i sa njom pozajmljujem lepotu. I čudim se činjenici da on, kao pravi ratnik, rasipa to svojim slušaocima i posmatračima, zadržavajući sebi jedino svoju čežnju. Taj udar, taj šok je *traganje*.«

Bio sam veoma dirnut. Don Huanovo objašnjenje dodirnuo je neku čudnu žicu u meni.

»Da li hoćeš da kažeš, don Huane, da je smrt naš jedini neprijatelj?«, upitao sam ga trenutak kasnije.

»Ne«, rekao je uvereno. »Smrt nije neprijatelj, iako izgleda da jeste. Smrt nas ne uništava, iako mi mislimo da nas uništava.«

»Šta je onda ona, ako nije naš uništitelj?«, upitao sam.

»Vračevi kažu da je smrt jedini vredan protivnik kojeg imamo«, odvratio je. »Smrt nas izaziva. Rođeni smo da prihvatimo taj izazov, bili mi obični ljudi ili vračevi. Vračevi znaju za to, obični ljudi ne znaju.«

»Ja lično bih pre rekao, don Huane, da je život, a ne smrt, naš izazov.«

»Život je proces uz pomoć kojeg nas smrt izaziva«, rekao je. »Smrt je aktivna sila. Život je arena. I u toj areni postoje samo dva takmaca: čovek i smrt.«

»Mislim, don Huane, da smo mi, ljudska bića izazivači«, rekao sam.

»Uopšte nismo«, uzvratio je. »Mi smo pasivni. Razmisli o tome. Ako se pokrećemo, to je samo onda kada osećamo pritisak smrti. Smrt reguliše brzinu našeg delovanja i osećanja i gura nas neumorno dok nas ne slomi i pobedi u borbi, ili pak mi nadržavamo sve mogućnosti i porazimo smrt.

Vračevi poražavaju smrt i smrt priznaje poraz pošto ih pušta da idu slobodno, i više ih nikad ne izaziva.«

»Da li to znači da vračevi postaju besmrtni?«

»Ne. To ne znači to«, odvratio je. »Smrt prestane da nas izaziva, to je sve.«

»Ali šta to znači, don Huane?«, rekao sam.

»To znači da se misao preokrenula u nepojamno«, rekao je.

»Šta je to kolut misli u nepojamno?«, upitao sam nastojeći da ne budem svadljiv. »Problem je u tome što ti i ja ne delimo ista značenja.«

»Ne govoriš istinu«, prekinuo me je don Huan. »Razumeš ti šta ja govorim. Za tebe je traženje objašnjenja šta je to preokret misli u nepojamno, parodija. Ti tačno znaš šta je to.«

»Ne, ne znam«, rekao sam.

A onda sam shvatio da znam, ili još bolje, da sam naslućivao šta je hteo da kaže. Postojao je u meni neki deo mene koji je mogao da nadiđe moju racionalnost i da shvati i objasni, preko nivoa metafore, preokret misli u nepojamno. Problem je bio u tome što neki deo mene nije bio dovoljno snažan da izroni po želji.

Rekao sam sve to don Huanu koji se smejao i primetio da je moja svest kao jo-jo. Ponekad se izdigne na najviši nivo i moja je komanda jednako oštra, dok se drugi put spušta i ja postajem racionalni moron. Ali većinu vremena lebdim negde u bezvrednoj sredini gde nisam ni riba ni orao.

»Preokret misli u nepojamno«, objasnio je pomalo rezignirano, »jeste silazak duha; to je čin probijanja prepreka naše percepcije. To je trenutak u kojem čovekova percepcija dostiže svoje krajnje moći. To je još jedan razlog zbog čega volim pesme. Uzimam ih kao prethodnicu. Ali, kao što sam ti već ranije rekao, pesnici ne znaju tako tačno kao vračevi šta ta prethodnica može da izvrši.

Rano s večeri, don Huan je rekao da treba da raspravljamo o mnogim stvarima i upitao me da li bih išao u šetnju. Bio sam u naročitom stanju uma. Ranije sam primećivao tu čudnu rezervisanost u sebi, koja je dolazila i odlazila. U početku sam mislio da je fizički umor to što mi zamračuje misli. Ali misli su mi bile kristano jasne. Tako sam bio ubeđen da je moja čudna ravnodušnost proizvod pomeranja moje skupne tačke.

Napustili smo kuću i šetkali se okolo po gradskom trgu. Brzo sam upitao don Huana o svojoj ravnodušnosti pre no što je imao priliku da počne o nečem dru-

gom. Objasnio je kao prebacivanje energije. Rekao je da se energija koja se obično koristi da skupnu tačku drži učvršćenu u jednom položaju oslobađa, i usredsređuje se automatski na naš spojni beočug. Uveravao me je da ne postoji tehnika niti manevar da vrač nauči da energiju premešta s jednog mesta na drugo. To je više posledica jednog trenutnog premeštanja koje se odvija na određenom nivou postignute vičnosti.

Upitao sam ga kakav je to nivo vičnosti. Čisto razumevanje, odvratio je. Da bi se postiglo trenutno premeštanje energije, čoveku je potrebna čista veza s *namerom*, a da bi imao čistu vezu treba mu samo da je *namerava* kroz čisto razumevanje.

Prirodno, hteo sam da mi objasni čisto razumevanje. Smejao se i seo na klupu.

»Sada ću ti reći nešto bitno o vračevima i njihovim čarobnjačkim delima«, nastavio je. »Nešto o preokretu njihove misli u nepojamno.«

Rekao je da su neki vračevi pripovedači. Za njih pripovedanje nije samo prethodnica koja ispituje njihove granice opažanja već i njihov put do opažanja, do moći, do duha. Utihnuo je za trenutak, očigledno tražeći odgovarajući primer. Onda me je podsetio da Jaki Indijanci imaju zbirku istorijskih događaja koja se zove »znameniti datumi«. Znao sam da su znameniti datumi usmeni pregled njihove istorije kao naroda kada su ratovali protiv napadača na njihovu domovinu: prvo Španaca, zatim Meksikanaca. Don Huan, koji je i sam Jaki, nedvosmisleno je izjavio da su znameniti datumi popis njihovih poraza i raspada.

»Dakle, šta bi ti rekao«, upitao me je, »pošto si učen čovek, o vračevima pripovedačima koji pričaju izveštaj iz znamenitih datuma — recimo, na primer, priču o Kaliksto Muniju — i menjaju kraj tako da umesto da opišu kako su Kaliksto Munija uhvatili i pogubili španski dželati, što se i jeste dogodilo, on priča priču o Kaliksto Muniju pobunjeniku pobedniku koji je uspeo da oslobodi svoj narod?«

Znao sam priču o Kaliksto Muniju. Bio je Jaki Indijanac koji je, prema znamenitim datumima, dugo godina služio na piratskom brodu u Karibima da bi izučio

strategiju. Onda se vratio u rodnu Sonoru, uspeo da podigne ustanak protiv Španaca i da objavi rat za nezavisnost, da bi ga prevarili, zarobili i pogubili.

Don Huan me je nagovarao da to objasnim. Rekao sam mu da pomišljam da ta promena činjenica onako kako je on opisao može da bude psihološki pronalazak, neka vrsta logike želja vrača pripovedača. Ili možda može da bude lični, idiosinkratski način da se ublaži frustracija. Dodao sam da bih čak takvog vrača pripovedača nazvao rodoljubom jer nije sposoban da prihvati gorki poraz.

Don Huan se smejao dok se nije zagušio.

»Ali to nije slučaj samo sa jednim vračem pripovedačem«, pobunio se. »Oni svi to rade.«

»Onda je to društveno poželjan način da se izraze želje čitavog društva«, uzvratio sam. »Društvo prihvata način da se psihološkog stresa oslobađa kolektivno.«

»Tvoji argumenti su slatkorečivi i uverljivi i razumni«, napomenuo je. »Ali pošto ti je duh mrtav, ne možeš da uvidiš grešku u svojim argumentima.«

Gledao me je kao da me nagovara da shvatim to što je rekao. Nisam imao šta da kažem, i ništa od onoga što sam rekao nije mi izgledalo nevaljano.

»Vrač pripovedač koji menja kraj 'činjeničkog' izveštaja«, rekao je, »radi to pod vođstvom i po predskazanju duha. Zato što on može da manipuliše svojom neuhvatljivom vezom s *namerom*, on stvarno može da menja stvari. Vrač pripovedač daje znak da to *name-rava* tako što skida šešir, stavlja ga na tlo, i okrene ga za trista šezdeset stepeni u pravcu kretanja kazaljki na časovniku. Pod predskazanjem duha taj jednostavan čin potapa ga u sam duh. On je pustio svoju misao da napravi kolut u nepojmljivo.«

Don Huan je podigao ruku iznad glave i u jednom trenutku pokazao nebo iznad horizonta.

»Zato što je njegovo čisto razumevanje prethodnica koja ispituje tu ogromnost tamo«, nastavio je don Huan, »vrač pripovedač zna i bez senke sumnje da se negde, nekako, u toj večnosti, baš u ovom trenutku, duh spušta. Kaliksto Muni je pobednik. On je oslobodio svoj narod. Njegov cilj je prevazišao njegovu ličnost.«

Pokretanje skupne tačke

Nekoliko dana kasnije, don Huan i ja napravili smo izlet do obližnjih planina. Na pola puta uzbrdo seli smo da se odmorimo. Prethodnog dana, don Huan je odlučio da priredi odgovarajući sastanak na kojem je objasnio neke zamršene vidove u vezi sa rukovođenjem svesti. On je obično više voleo da ide na obližnji zapadni venac planina. Ipak, ovog puta, odabrao je planinske vrhove na istoku. Oni su bili mnogo viši i mnogo udaljeniji. Izgledali su zloslutnije, tamnije i masivnije. Ali nisam mogao da razlučim da li je to bio samo moj utisak ili sam nekako upio don Huanovo osećanje prema tim planinama.

Otvorio sam svoj ranac. Žene vidovnjaci iz don Huanove grupe spremile su ga za mene i otkrio sam da su mi spakovale i sira. U jednom trenutku sam se nasekirao, jer iako sam voleo sir, nije mi prijao. Ipak, kada god sam bio u prilici da ga jedem nisam mogao da odbijem.

Don Huan je na to ukazao kao na pravu slabost i zafrkavao me je. Prvo sam bio zbunjen, ali sam shvatio da mi, kada sira nema, on ne nedostaje. Stvar je bila u tome što su praktične šaljivdžije iz don Huanove grupe uvek spremali za mene komadinu sira, koju bih, naravno, na kraju uvek pojeo.

»Smaži ga u jednom navratu«, posavetovao me je don Huan s đavolastim sjajem u očima. »Tako više nećeš morati da se brineš oko njega.«

Možda sam zbog tog njegovog predloga imao želju da ceo komad smažem odjedanput. Don Huan se toliko smejao da sam posumnjao da se sa svojom grupom tajno dogovorio da me natociljaju.

Mnogo ozbiljnije, predložio mi je da noć provedemo tu u brdima i da za dan ili dva odemo na više vrhove. Složio sam se.

Don Huan me povremeno pitao da li se prisećam ičega o četiri načina *traganja*. Priznao sam da sam pokušavao, ali me je pamćenje obmanulo.

»Zar se ne sećaš kada sam te učio prirodi nemilosrdnosti?«, upitao je. »Nemilosrdnosti kao suprotnosti samosažaljenju?«

Nisam mogao da se setim. Izgledalo je da don Huan razmišlja šta će sledeće da kaže. Onda se zaustavio. Uglovi usana su mu se opustili u izraz lažne nemoci. Slegao je ramenima, ustao i brzo prešao kratku razdaljinu do malog zaravnjenog vrha brda.

»Svi vračevi su nemilosrdni«, rekao je, dok smo sedeli na ravnom tlu. »Ali ti to znaš. O tome smo raspravljali nadugačko i naširoko.«

Posle dužeg ćutanja, rekao je da ćemo nastaviti raspravu o apstraktnim jezgrima priča vračeva, ali da on namerava da o tome govori sve manje i manje, jer se bliži vreme kada će od mene zavisiti da ih otkrijem i dozvolim im da pokažu svoje značenje.

»Kao što sam ti već rekao«, rekao je, »to četvrto apstraktno jezgro priča vračeva naziva se silazak duha, ili pokretanje *namerom*. Priča kaže da je, da bi se tajne čarobnjaštva otkrile tom čoveku o kom smo govorili, bilo potrebno da duh siđe na njega. Duh je izabrao trenutak kada je čovek rastrojen, neoprezan i, ne pokazujući sažaljenje, duh je obznanio svoje prisustvo pomerajući sam od sebe skupnu tačku tog čoveka u naročit položaj. Od tada pa nadalje taj položaj vračevi zovu mesto gde prestaje sažaljenje. Na taj način, nemilosrdnost postaje prvi princip čarobnjaštva.

Prvi princip ne treba mešati sa prvim rezultatima školovanja za vrača, koje je zaokretanje između normalne i povišene svesti.«

»Ne razumem šta pokušavaš da mi kažeš«, žalio sam se.

»Hoću da kažem to, da je kod svih učenika pokretanje skupne tačke prvo što im se dešava u čarobnjačkoj praksi«, odvratio je. »Zato je jednostavno prirodno da učenik podrazumeva kako je to prvi princip čarobnjaštva. Ali nije. Nemilosrdnost je prvi princip čarobnjaštva. Ali o tome smo raspravljali ranije. Sad samo pokušavam da ti pomognem da se setiš.«

Mogao sam najiskrenije da kažem da nemam pojma o čemu on to priča, ali sam takođe imao čudnovato osećanje da ipak znam.

»Prizovi u sebi prisećanje kada sam te prvi put učio šta je nemilosrdnost«, požurivao me. »Prisećanje je u vezi sa pokretanjem skupne tačke.«

Čekao je jedan trenutak da vidi da li postupam po njegovom predlogu. Pošto je bilo očigledno da to ne mogu, nastavio je da objašnjava. Rekao je da je, da bi se postiglo nešto tako tajanstveno kao što je zaokret u povišenu svest, potrebno da čovek samo omogući prisustvo duha.

Primetio sam da su njegovi stavovi tog dana ili vrlo mračni, ili sam ja vrlo konfuzan, jer uopšte ne mogu da pratim tok njegovih misli. Oštro je odvratio da moja zbunjenost uopšte nije važna i da je umesto toga jedina važna stvar da shvatim da sam kontakt sa duhom može da proizvede kakvo bilo pokretanje skupne tačke.

»Rekao sam ti da je nagual provodnik duha«, nastavio je. »Pošto čitav život provodi besprekorno iznova određujući svoj spojni beočug s *namerom*, i pošto ima više energije nego običan čovek, on može da dozvoli duhu da se kroz njega izrazi. Tako je prva stvar koju učenik vrač doživljava promena nivoa svesti, promena koju proizvodi samo prisustvo naguala. I da znaš da stvarno ne postoji postupak kojim se pokreće skupna tačka. Duh dodiruje učenika i njegova skupna tačka se kreće. Sve je tako prosto.«

Rekao sam mu da me te tvrdnje uznemiravaju jer su u suprotnosti sa onim što sam bolno iz ličnog iskustva naučio da prihvatim: da je povišena svest izvodljiva kao sofisticiran, iako neobjašnjiv, manevar koji je izvodio don Huan i uz pomoć kojeg je manipulisao moju percepciju. Tokom godina našeg druženja, on me je uvek iznova navodio u povišenu svest udarajući me po leđima. Ukazao sam na tu oprečnost.

Uzvratio je da je udaranje po leđima trik da se odvrati moja pažnja i da se iz mog uma uklone sumnje, a ne istinski postupak kojim se manipuliše moja percepcija. On je to nazvao jednostavnim trikom u odr-

žavanju umerenosti svoje ličnosti. Nastavio je, ali ne sasvim šaljivo, da sam ja imao sreće što je on jednostavan čovek, i što ga ne zanima čudnovato ponašanje. Inače, umesto tih jednostavnih prevara, morao bih da podnosim bizarne rituale pre nego što iz mog uma uklonim sumnje, da bismo duhu dopustili da pokrene moju skupnu tačku.

»Da bismo magiji dozvolili da nas obuzme potrebno je samo da iz svog uma prognamo sumnju«, rekao je. »Kada je sumnja konačno prognana, sve je moguće.«

Podsetio me je na jedan događaj kojem sam prisustvovao pre nekoliko meseci u Meksiko Siti, za koji sam smatrao da je nepojaman sve dok ga on nije objasnio, koristeći se paradigmom vračeva.

Bio sam svedok hirurške operacije koju je izvodio poznati medijum iscelitelj. Jedan moj prijatelj je bio pacijent. Iscelitelj je bila žena koja je zapala u veoma dramatičan trans da bi ga operisala.

Mogao sam da posmatram kako je ona, koristeći kuhinjski nož, otvorila njegovu trbušnu duplju u predelu pupka, izvadila bolesnu jetru, oprala je u kanti sa alkoholom, vratila je nazad i zatvorila otvor pritiskajući ruke na njega, bez i trunke krvi.

U toj polumračnoj sobi bio je veći broj ljudi, svedoka operacije. Neki od njih su izgledali kao zainteresovani posmatrači, kao što sam bio ja. Čini se da su ostali bili isceliteljkinu pomagači.

Posle operacije, razgovarao sam nakratko sa tri posmatrača. Svi su se složili da su videli isto što i ja. Kada sam razgovarao sa svojim prijateljem, pacijentom, ispričao je da je operaciju osetio kao tup, neprekidan bol u želucu i kao osećanje da gori sa desne strane.

Sve sam to ispričao don Huanu i čak sam dodao i jedno cinično objašnjenje. Rekao sam mu da polutama te sobe, po mom mišljenju, savršeno omogućava svakojake varke, što je važno i za unutrašnje organe koji su vađeni iz trbuha i prani u alkoholu. Emocionalni šok koji je izazvao isceliteljkin dramatični trans — koji sam takođe smatrao za prevaru — pomogao je

da se stvori jedna atmosfera gotovo religioznog poverenja.

Don Huan je odmah ukazao da je to cinično mišljenje a ne cinično objašnjenje, pošto ono ne objašnjava činjenicu da je moj prijatelj zaista izlečen. Onda je don Huan ukazao na jedno alternativno objašnjenje koje se temelji na znanju vračeva. Objasnio je da se taj događaj zasniva na činjenici da isceliteljka ima sposobnost da pokrene skupnu tačku određenog broja ljudi u publici. Jedina prevara — ako to uopšte može da se nazove prevara, jeste da broj ljudi u sobi nije smeo preći onaj broj koji je ona mogla da izmanipuliše.

Njen dramatični trans i gluma koja ga je pratila, po njemu su bili, ili dobro smišljen način da se uhvati pažnja prisutnih ili nesvesni manevri koje je nalagao sam duh. Šta god da je bilo od toga dvoga, to su bila najbolja sredstva da isceliteljka stvori jedinstvo misli koje je potrebno da se uklone sumnje iz umova svih prisutnih i da ih navede u povišenu svest.

Kada je prosekla i otvorila telo kuhinjskim nožem i uklonila unutrašnje organe to nije bila, naglasio je don Huan, prevara. To su bili istiniti događaji koji su, zahvaljujući tome što su se odvijali u povišenoj svesti, bili izvan stvarnosti svakodnevne procene.

Upitao sam don Huana kako je isceliteljka mogla da pokrene skupne tačke tih ljudi a da ih ne dodirne. Odgovorio je da je isceliteljka moć, dar ili čudesan podvig, bio u tome da služi kao provodnik duha. Duh je, rekao je on, a ne isceliteljka, pokretao te skupne tačke.

»Objasnio sam ti, iako ti nisi razumeo ni jednu jedinu reč«, nastavio je don Huan, »da su isceliteljka umetnost i moć bili u tome što su otklanjali sumnje iz umova prisutnih. Radeći tako, bila je u mogućnosti da dozvoli duhu da im pokrene skupne tačke. Oni su ušli u stvarnost u kojoj su čuda sasvim obična stvar.«

Nedvosmisleno je izjavio da je ta isceliteljka takođe morala biti i vrač, i ako se napregnem da se setim operacije, setiću se da je sa ljudima oko sebe bila nemilosrdna, a naročito prema pacijentu.

Ponovio sam mu sve čega sam mogao da se setim sa tog skupa. Visina i ton isceliteljkinog jednoličnog ženskog glasa promenili su se umnogome kada je zapala u trans, u hrapav, dubok, muški glas. Taj glas je obznanio da je duh jednog ratnika iz prekolumbijanske ere poseo isceliteljkinu telo. Kada je to obznanjeno, isceliteljkinu ponašanje se sasvim izmenilo. Bila je opsednuta. Bila je očigledno potpuno sigurna u sebe, i nastavila je da operiše sa potpunom sigurnošću i samouverenošću.

»Ja više volim reč ‚nemilosrdnost‘ nego ‚sigurnost‘ ili ‚samouverenost‘«, primetio je don Huan, a zatim nastavio: »Ta isceliteljka je morala da bude nemilosrdna da bi stvorila odgovarajuće okolnosti da se duh uplete.«

Kazao je da su takvi događaji koje je teško objasniti, kao što je bila ta operacija, bili u stvari veoma jednostavni. Postali su složeni zbog našeg insistiranja na razmišljanju. Ukoliko ne razmišljamo, sve dolazi na svoje mesto.

»To je stvarno apsurdno, don Huane«, rekao sam i skoro da sam to i mislio.

Podsetio sam ga da je on od svih svojih učenika tražio da ozbiljno razmišljaju, i da je čak kritikovao svog sopstvenog učitelja što nije bio baš sklon razmišljanju.

»Naravno da tražim da svi oko mene jasno razmišljaju«, rekao je. »I ja objašnjavam, svakome ko hoće da sluša, da je jedini način da se jasno misli da se uopšte ne misli. Bio sam uveren da si ti razumeo tu kontradikciju vračeva.«

Glasno sam se bunio zbog mračnjaštva njegovih iskaza. On se smejao i podsmevao se što moram da se branim. Onda je ponovo objasnio da za vrača postoje dva tipa razmišljanja. Prvo je bilo obično svakodnevno razmišljanje, kojim upravlja svakodnevni položaj skupne tačke. To je zbrkano razmišljanje, koje stvarno ne odgovara njegovim potrebama i koje za sobom ostavlja veliko zamračenje. Drugo je tačno razmišljanje. Ono je funkcionalno, ekonomično, i ne objašnjava svega nekoliko stvari. Don Huan je primetio da je, da bi ovakva

vrsta razmišljanja preovladala, potrebno da se pokrene skupna tačka. Ili bar da se svakodnevni tip razmišljanja zaustavi da bi se skupnoj tački omogućilo da se zaokrene. Tako se pojavljuje kontradikcija koja to uopšte nije.

»Želim da se prisetiš nečega što si učinio ranije«, rekao je. »Želim da se prisetiš jednog naročitog pokretanja tvoje skupne tačke. A da bi to uradio, moraš prestati da razmišljaš onako kako to normalno činiš. Onda će drugi, onaj tip razmišljanja koji ja nazivam jasno mišljenje, preovladati i omogućiti ti da se prisetiš.«

»Ali kako da prestanem da mislim?«, upitao sam iako sam znao šta će da odgovori.

»Tako što ćeš nameravati pokretanje svoje skupne tačke«, rekao je. »Namera je davanje znaka očima.«

Rekao sam don Huanu da mi se um kreće napred-nazad između trenutaka strahovite lucidnosti, kada je sve kristalno jasno, i zapadanja u stalni mentalni zamor za vreme kojeg ne mogu da razumem šta on govori. Pokušao je da mi olakša, objašnjavajući da je tu moju nestabilnost izazvalo blago kolebanje moje skupne tačke, koja se nije ustalila na novom položaju na koji je stigla pre nekoliko godina. Kolebanje je posledica zaostataka osećanja samosažanjenja.

»Koji je to novi položaj, don Huane?« upitao sam.

»Pre nekoliko godina — i baš toga hoću da se prisetiš — tvoja skupna tačka je dosegla mesto gde nema žaljenja«, odvratio je.

»Molim, šta si rekao?« kazao sam.

»Mesto gde prestaje žaljenje je boravište nemilosrdnosti«, rekao je. »Ali ti to sve znaš. Ipak, za sada, dok se ne poprisetiš, recimo da je nemilosrdnost, pošto je naročit položaj skupne tačke, vidljiva u očima vrača. Oči vračeva su briljantne. Što je veći sjaj, to je vrač nemilosrdniji. U ovom trenutku, tvoje oči su tupe.«

Objasnio je da, kada se skupna tačka pomeri na položaj gde prestaje žaljenje, oči počinju da sjaje. Što se čvršće skupna tačka uhvati za svoj novi položaj, to oči više sjaje.

»Pokušaj da se prisetiš onoga što o tome već znaš«, požurivao me je.

Cutao je jedan trenutak, a zatim progovorio ne gledajući me.

»Prisećanje nije isto što i pamćenje«, nastavio je. »Pamćenjem vlada svakodnevni način razmišljanja, dok je prisećanje u zavisnosti od pokretanja skupne tačke. Sažeto ponavljanje sopstvenih života koje rade vračevi, jeste ključ za pokretanje njihovih skupnih tačaka. Vračevi to sažeto ponavljanje svojih života započinju, razmišljanjem, sećajući se najvažnijih činova svojih života. Od samog razmišljanja o njima oni se pokreću, dok stvarno ne budu na mestu događaja. Kada to mogu da rade — da budu na licu mesta događaja — oni su uspešno zaokrenuli svoje skupne tačke na određeno mesto na kojem su se nalazile kada se odigravao događaj. Vraćanje čitavog događaja uz pomoć zaokretanja skupne tačke poznato je kao prisećanje vrača.«

Buljio je u mene jedan trenutak kao da želi da bude siguran da ga slušam.

»Naše skupne tačke se neprestano zaokreću«, objasnio je, »neprimetnim zaokretima. Vračevi veruju da je potrebno, da bi se skupne tačke zaokrenule do određenih mesta, da se uposli *namera*. Pošto ne postoji način da se sazna šta je to *namera*, vračevi svojim očima dopuštaju da joj daju znak.«

»Sve to mi je potpuno neshvatljivo«, rekao sam.

Don Huan je stavio ruku pod glavu i legao na zemlju. Ja sam uradio to isto. Dugo vremena smo ćutali. Vetar je jurio oblake. Od njihovog kretanja skoro da mi je pozlilo. I ta vrtoglavica odjednom se prometnula u poznato osećanje mučnine.

Svaki put kada sam bio sa don Huanom, osećao sam, naročito u onim trenucima odmora i mirovanja, ogromno osećanje očajanja — čežnje za nečim što ne umem da opišem. Kada sam bio sam ili sa drugim ljudima, nikada nisam bio žrtva takvog osećanja. Don Huan je objasnio da je ono što sam osetio i izrazio kao čežnju bilo u stvari iznenadno pokretanje moje skupne tačke.

Kada je don Huan počeo da govori, odjednom me je zvuk njegovog glasa naterao da sednem.

»Moraš da se prisetiš prvog puta kada su ti oči sjale«, rekao je, »zato što se tada po prvi put tvoja skupna tačka našla na mestu gde prestaje žaljenje. Tada te je zaposela nemilosrdnost. Oči vračeva sjaje od nemilosrdnosti, i taj sjaj daje znak *nameri*. Svako mesto na kojem se nađe naša skupna tačka nagoveštava sjaj naših očiju. Pošto oči imaju sopstvenu memoriju, one mogu da dozovu prisećanje na bilo koje mesto, tako što prizivaju određeni sjaj koji je u vezi sa tim položajem.«

Objasnio je da razlog što vračevi tako mnogo naglašavaju sjaj svojih očiju i svoj pogled jeste to što su njihove oči neposredno povezane sa *namerom*. Iako možda zvuči kontradiktorno, istina je da su njihove oči samo u površnoj vezi sa svetom svakodnevnog života. Dublja je njihova veza sa apstraktnim. Nisam mogao da pojmim kako nečije oči mogu da uskladište takvu vrstu informacije i to sam i rekao. Don Huan je odvratio da su ljudske mogućnosti tako ogromne i tajanstvene da su vračevi, umesto da razmišljaju o njima, odabrali da ih iskorišćavaju, ne nadajući se da će ih ikada razumeti.

Upitao sam ga da li na oči običnog čoveka takođe utiče *namera*.

»Naravno!«, uzviknuo je. »Ti sve to znaš. Ali ti to znaš na tako dubokom nivou da je to nemo znanje. Nemaš dovoljno energije da bi to objasnio čak ni sebi.

Obični ljudi znaju isto to o svojim očima, ali oni imaju još manje energije nego ti. Jedina prednost vračeva nad običnim ljudima jeste da oni čuvaju svoju energiju, što tačnije znači, imaju čišći spojni beočug s *namerom*. Prirodno, to takođe znači da oni po želji mogu da se prisećaju, koristeći se sjajem svojih očiju da bi pokrenuli svoje skupne tačke.«

Don Huan je prestao da priča i nepomično je zurio u mene. Jasno sam osećao da njegove oči vode, guraju i vuku nešto neodređeno u meni. Nisam mogao da se odvojim od njegovog pogleda. Njegova usredsređenost bila je toliko jaka da je stvarno u meni izazivala fizički osećaj: osećao sam kao da sam u unutrašnjosti peći. I, potpuno neočekivano, gledao sam unutra. To

je osećanje bilo vrlo slično onome kada se odsutno sanjari, ali ga je pratilo čudno osećanje snažne svesti o sebi i odsustva misli. Savršeno svestan, gledao sam unutra, u ništavilo.

Uz ogromne napore, izvukao sam se iz toga i ustao.

»Šta si mi to učinio, don Huane?«

»Ponekad si sasvim nepodnošljiv«, rekao je. »Tvoje rasipništvo razbešnjava. Tvoja skupna tačka je bila na najboljem mestu da se svega prisetiš, a šta si ti uradio? Dozvolio si da sve propadne da bi me upitao šta sam ti uradio.«

Ćutao je jedan trenutak, a zatim se nasmejao i ponovo seo.

»Ali sekiracija je zaista tvoje najveće postignuće«, dodao je. »Što bih se onda bunio?«

Obojica smo prasnuli u glasan smeh. To je bilo samo naša šala.

Pre više godina, bio sam veoma dirnut i veoma zbunjen ogromnom posvećenošću don Huana da mi pomogne. Nisam mogao ni da zamislim zašto je tako ljubazan prema meni. Bilo je očigledno da mu ni u kom pogledu nisam potreban u životu. Očigledno da u mene nije ulagao. Ali ja sam, kroz bolna životna iskustva, naučio da ništa nije džabe; i pošto nisam bio sposoban da predvidim kakva će biti don Huanova nagrada, osećao sam se strašno nelagodno.

Jednog dana sam otvoreno upitao don Huana, veoma cinično, šta je to što on dobija od našeg druženja. Rekao sam da nisam sposoban da pogodim.

»Ništa što bi ti mogao da shvatiš«, odgovorio je.

Njegov me je odgovor sekirao. Svadljivo sam mu rekao da nisam glup, i da bi bar mogao da pokuša da mi to objasni.

»Pa, mogu samo da kažem, da ti se, iako to možeš da razumeš, to sigurno neće dopasti«, rekao je osmehujući se onako kako se uvek osmehivao kada mi je postavljao neku klopku. »Vidiš, stvarno hoću da te pošteditim.«

Zakačio sam se na to, i navaljivao sam da mi kaže šta ima.

»Da li si siguran da želiš da čuješ istinu?«, upitao je, znajući da ja nikad ne mogu da kažem ne, čak i onda kada bi mi život zavisio od toga.

»Sigurno da želim da čujem, šta god bilo to čime mi mašeš ispred nosa«, rekao sam odsečno.

Počeo je da se smeje kao da je čuo dobar vic; što se on više smejao to sam se ja više sekirao.

»Ne vidim šta je tako smešno«, rekao sam.

»Ponekad ne treba čačkati po osnovnim istinama«, rekao je. »Ovde je osnovna istina kao kamen na dnu velike gomile stvari, kamen temeljac. Ako se žestoko zagledamo u taj kamen na dnu, može da se dogodi da nam se rezultati ne dopadnu. Više bih voleo da to izbegnem.«

Ponovo se smejao. Njegove oči đavolasto su sjajile, kao da me pozivaju da uznastojim na toj temi. I ja sam i dalje navaljivao kako moram da znam o čemu on to govori. Pokušao sam da zvučim mirno ali istrajno.

»Pa ako baš hoćeš«, rekao je kao neko koga su zahtevi nadjačali. »Pre svega, želim da kažem da je sve što radim za tebe besplatno. Ne moraš da plaćaš za to. Kao što znaš, sa tobom sam bio nemilosrdan. I kao što takođe znaš, to što sam bio nemilosrdan nije nikakva investicija. Ne gajim te ja da bi se brinuo o meni kada budem suviše slab. Ali iz našeg druženja ja dobijam nešto neprocenjivo vredno, neku vrstu nagrade što se nemilosrdno odnosim sa onim kamenom temeljcem koji sam ranije pomenuo. I to što ja dobijam je baš ono što ti možda nećeš razumeti niti voleti.«

Stao je i posmatrao me sa đavolastim sjajem u očima.

»Ispričaj mi o tome, don Huane!«, viknuo sam, iznerviran njegovom taktikom odlaganja.

»Hoću da imaš na umu da ti to govorim na tvoje insistiranje«, rekao je, još uvek se smejući.

Ponovo je napravio pauzu. Ja sam se već pušio.

»Ako o meni sudiš po onome kako postupam sa tobom«, rekao je, »moraš priznati da sam uzor strpljenja i doslednosti. Ali ti ne znaš da sam, da bih to postigao, morao da se nemilosrdno borim kao nikad u

životu. Da bih s tobom provodio vreme, morao sam svakodnevno da se preobražavam, da se uzdržavam s najboljim naporima.«

Don Huan je bio u pravu. Nije mi se svidelo to što je rekao. Pokušao sam da mi se to ne primeti na licu i sarkastično sam odvratio.

»Nisam ja toliko loš, don Huane«, rekao sam.

»O jesi, toliko si loš«, rekao je sa ozbiljnim izrazom. »Ti si uskogrud, rasipan, tvrdoglav, nasilan, nestrpljiv, uobražen. Ti si mrzovoljan, nespretn i nezahvalan. Neiscrpno si popustljiv prema sebi. I, što je najgore od svega, imaš uzvišenu predstavu o sebi, a nemaš ništa na osnovu čega bi to imao.

Mogu iskreno da kažem da mi se od samog tvog prisustva plače.«

Hteo sam da se naljutim. Hteo sam da se bunim, da se žalim da nema pravo da tako sa mnom razgovara, ali nisam mogao da izgovorim ni jednu jedinu reč. Bio sam slomljen. Osećao sam da sam zanemeo.

Moj izraz lica, kada sam čuo krajnju istinu, mora da je bio naročit, jer je don Huan prasnuo u takav smeh da sam mislio da će da se uguši.

»Rekao sam ti da ti se neće ni svideti niti da ćeš razumeti«, rekao je. »Razlozi ratnika su veoma prosti, ali njihove finese su krajnje. Retka je prilika da ratnik dobije istinsku šansu da bude besprekoran uprkos svojim osnovnim osećanjima. Ti si mi pružio takvu jedinstvenu priliku. Sam čin slobodnog i besprekornog davanja podmlađuje me i obnavlja moje čudo. To što imam od našeg druženja za mene je stvarno neprocenjiva vrednost. Ja sam tvoj dužnik.«

Oči su mu sjajile dok je zurio u mene, ali ne đavolasto.

Don Huan je počeo da objašnjava šta je uradio.

»Ja sam nagual. Tvoju skupnu tačku ja pomeram sjajem svojih očiju«, rekao je prozaično. »Oči naguala rade to. To nije teško. Konačno, oči svih živih bića mogu da pokrenu tuđe skupne tačke, naročito ako su im oči usredsređene na *nameru*. U normalnim prilikama,

ipak, oči ljudi su usredsređene na svet, tražeći hranu... tražeći sklonište...«

Munuo me je ramenom.

»Tražeći ljubav«, dodao je i prasnuo u glasan smeh.

Don Huan me je stalno zafrkavao zbog mog »traženja ljubavi«. Nikad nije zaboravio naivan odgovor koji sam mu dao jednom kada me je pitao šta ja stvarno tražim od života. Stalno me je navodio da priznam da u životu nemam jasnog cilja, i urlikao je od smeha kada sam rekao da tražim ljubav.

»Dobar lovac hipnotiše očima svoj plen«, nastavio je. »Svojim očima on pokreće skupnu tačku svog plena, a ipak su njegove oči uperene u svet, u potrazi za hranom.«

Upitao sam ga da li vračevi mogu da hipnotišu ljude svojim pogledom. Zakikotao se i rekao da mene u stvari zanima da li mogu da svojim pogledom hipnotišem žene, što proističe iz činjenice da su moje oči uperene na svet, u potrazi za ljubavlju. Dodao je, ozbiljno, da je sigurnosni ventil vračeva bio taj što se vremenom njihove oči usredsređuju na *nameru*, i više ih ne interesuje da hipnotišu bilo koga.

»Ali da bi vračevi koristili sjaj svojih očiju da pokrenu svoju ili tuđu skupnu tačku«, nastavio je, »moraju biti nemilosrdni. Što znači, moraju dobro da poznaju to naročito mesto skupne tačke koje se zove mesto gde prestaje žaljenje. To naročito važi za nagual.«

Rekao je da svaki nagual stvara jedan žig nemilosrdnosti koji je osoben samo za njega. Uzeo je za primer moj slučaj i rekao da ja, zbog svoje nestabilne prirodne konfiguracije, vidovnjacima izgledam kao sfera sjaja koja se ne sastoji od četiri lopte sabijene skupa — što je uobičajen izgled svakog naguala — već kao sfera koja se sastoji od svega tri zbijene lopte. Zbog takvog izgleda, ja automatski skrivam svoju nemilosrdnost iza maske popuštanja i opuštenosti.

»Naguali su vrlo obmanljivi«, nastavio je don Huan. »Oni uvek izgledaju onakvi kakvi nisu, i oni to rade tako potpuno da svi, uključujući i one koji ih najbolje poznaju, veruju njihovom pretvaranju.«

»Stvarno ne razumem kako možeš da kažeš da se ja pretvaram, don Huane«, bunio sam se.

»Ti sebe predstavljaš kao popustiljivog, opuštenog čoveka«, rekao je. »Ti odaješ utisak da si velikodušan, i da si pun sažaljenja. I svi su ubeđeni u tvoju velikodušnost. Čak bi se zakleli da si takav.«

»Ali ja jesam takav!«

Don Huan je udvostručio svoj smeh.

Pravac kojim je razgovor krenuo nije mi bio po volji. Hteo sam da stvari isteram na čistac. Žestoko sam se bunio kako iskreno radim sve što radim, i izazivao sam ga da mi da jedan primer koji bi dokazao drukčije. Rekao je da se nasilno ponašam prema ljudima sa nepredviđenom velikodušnošću, i da im tako dajem lažno osećanje da sam opušten i otvoren. A ja sam se bunio da mi je takva narav da sam otvoren. On se smejao i uzvratio, da ako je stvarno tako, zašto uvek tražim od ljudi, a da to i ne kažem, da budu svesni da ih varam? Dokaz je taj, da kada oni omanu da budu svesni moje smicalice i moju lažnu opuštenost prihvate kao pravu, onda se ja oborim na njih sa zaista pravom nemilosrdnošću koju sam pokušavao da sakrijem.

Njegova objašnjenja su me naterala da se osećam očajan, jer sa njima nisam mogao da se raspravljam. Čutao sam. Nisam hteo da pokažem da sam povređen. Pitao sam se šta ću kada je on ustao i krenuo. Zaustavio sam ga vukući ga za rukav. To je bio nehotičan pokret koji me je prestravio a njega nasmejao. Ponovo je seo, s izrazom iznenađenja na licu.

»Nisam hteo da budem grub«, rekao sam, »ali moram da znam više o tome. To me uznemirava.«

»Navedi svoju skupnu tačku da se pokrene«, poručivao me je. »Već smo raspravljali o nemilosrdnosti ranije. Priseti se!«

Gledao me je istinski iščekujući, iako mora da je video da ničega ne mogu da se prisetim, pa je nastavio da priča o nagualovim osnovama nemilosrdnosti. Rekao je da se njegov sopstveni metod sastoji od potčinjavanja ljudi u naletima prinude i poricanja, skrivenih iza lažljivog razumevanja i umerenosti.

»Šta je sa svim onim objašnjenjima koja si meni davao?« upitao sam. »Zar ona nisu rezultat čiste razumnosti i želje da mi pomogneš da razumem?«

»Ne«, odvratio je. »Ona su rezultat moje nemilosrdnosti.«

Strasno sam se bunio kako je moja želja da razumem čista. Potapšao me je po leđima i objasnio da je moja želja da razumem iskrena, ali da moja velikodušnost nije. Rekao je da naguali svoju nemilosrdnost automatski prikrivaju, čak i protiv svoje volje.

Dok sam slušao njegovo objašnjenje, imao sam u dubini uma izvesno osećanje da smo u određenom trenutku potpuno raspravili koncept nemilosrdnosti.

»Ja nisam razuman čovek«, rekao je gledajući u moje oči. »Samo izgleda da jesam, jer je moja maska tako delotvorna. To što ti vidiš kao razumnost je moj nedostatak žaljenja, jer to i jeste moja nemilosrdnost: potpuni nedostatak žaljenja.«

U tvom slučaju, pošto ti svoj nedostatak žaljenja kriješ iza velikodušnosti, izgledaš opušten i otvoren. Ali u stvari, ti si isto toliko velikodušan koliko sam ja razuman. Mi smo obojica lažni. Obojica smo usavršili umeće da sakrijemo činjenicu da ne osećamo žaljenje.«

Rekao je da je potpuni nedostatak žaljenja njegov dobrotvor sakrivao pod plaštom bezbrižnog, praktičnog šaljivdžije koji je imao neodoljivu potrebu da se našali sa svakim s kim bi došao u dodir.

»Maska mog dobrotvora bila je maska srećnog, opuštenog čoveka, bez i jedne brige u životu«, nastavio je don Huan. »Ali iza svega toga on je bio, kao i svi naguali, hladan kao arktički vetar.«

»Ali ti nisi hladan, don Huane«, rekao sam iskreno.

»Naravno da jesam«, uznastojao je on. »Efekat moje maske je to što ti pruža osećaj topline.«

Počeo je da objašnjava kako se maska naguala Elijasa sastojala od izluđujuće preterane brižnosti oko svih sitnica i tačnosti, što je stvaralo pogrešan utisak pažljivosti i temeljitosti.

Počeo je da opisuje ponašanje naguala Elijasa. Dok je govorio i dalje me je gledao. I možda zato što me je gledao tako pažljivo, nisam mogao da se usredsre-

dim na sve ono što je pričao. Činio sam najviše napore da sredim svoje misli.

Gledao me je još jedan trenutak, a onda ponovo počeo da objašnjava nemilosrdnost, ali meni više nije trebalo njegovo objašnjenje. Rekao sam mu da sam se prisetio onoga što je želeo: prvog puta kada su mi oči sijale. Vrlo rano u svom naukovanju postigao sam — sasvim sam — promenu nivoa sopstvene svesti. Moja skupna tačka je došla u položaj koji se zove mesto gde prestaje žaljenje.

Mesto gde prestaje žaljenje

Don Huan mi je rekao da nema potrebe da razgovaramo o pojedinostima mog prisećanja, bar ne tog trenutka, zato što se razgovorom služi samo da bi se čovek prisetio. Kada se jednom skupna tačka pokrene, čitavo iskustvo se ponovo doživljava. Takođe mi je rekao, da je najbolji način da se osigura potpuno prisećanje, da se šeta uokolo.

I tako smo obojica ustali; hodali smo sasvim lagano i u tišini, po putu koji je vodio prema tim planinama, sve dok se nisam svega prisetio.

Bili smo u predgrađu Gvajmasa, u severnom Meksiku, dolazili smo kolima iz Nogalesa, u Arizoni, kada mi je postalo jasno da sa don Huanom nešto nije u redu. Za poslednjih oko sat vremena bio je neuobičajeno tih i natmuren. Nisam mnogo o tome razmišljao, ali je tada, iznenada, čitavo njegovo telo nekontrolisano zadrhtalo. Brada mu je pala na grudi, kao da mišići vrata više nisu mogli da izdrže težinu glave.

»Da li ti je muka od vožnje, don Huane?«, upitao sam odjednom uzrujan.

Nije odgovorio. Disao je na usta.

Tokom prve polovine naše vožnje, koja je trajala nekoliko časova, osećao se dobro. Razgovarali smo du-

go o svemu i svačemu. Kada smo stali u gradiću Santa Ana da uzmemo benzin, čak je radio sklekovce oslonjen na krov automobila, da bi opustio mišiće ramena.

»Šta nije u redu, don Huane?« upitao sam.

Osetio sam grčeve od napetosti u stomaku. Klonule glave, promrmljao je da želi da ide u jedan restoran i tihim, slabašnim glasom davao mi je jasna uputstva kako da tamo stignem.

Parkirao sam automobil u poprečnoj ulici, jedan blok zgrada od restorana. Kada sam na svojoj strani otvorio vrata automobila uhvatio se za moju ruku čeličnim stiskom. Jedva, i uz moju pomoć, izvukao se iz automobila, preko sedišta za vozača. Kada je stupio na pločnik, uhvatio se za moja ramena obema rukama da bi ispravio leđa. U zloslutnoj tišini, teturali smo se ulicom prema širokoj zgradi u kojoj se taj restoran nalazio.

Don Huan se navalió na moju ruku svom težinom. Disanje mu je bilo toliko ubrzano i telo mu se treslo toliko da sam se uspaničio. Spotakao sam se i morao da se naslonim na zid da bih sprečio da obojica ne padnemo na pločnik. Bio sam toliko napet da nisam mogao da razmišljam. Pogledao sam mu u oči. Bile su mutne. U njima nije bilo uobičajenog sjaja.

Nespretno smo ušli u taj restoran i zabrinuti kelner je dotrčao, kao da je pozvan, da bi pomogao don Huanu.

»Kako se danas osećaš?« viknuo je u don Huanovo uvo.

Praktično je odneo don Huana od vrata do stola, poseo ga u stolicu, i zatim nestao.

»Da li te on poznaje, don Huane?« upitao sam ga kada smo seli.

Ne gledajući me promrmljao je nešto nerazumljivo. Ustao sam i pošao do kuhinje da potražim kelnera koji je bio u poslu.

»Da li vi poznajete onog starca sa kojim sam?« upitao sam kada sam uspeo da ga uhvatim.

»Naravno da ga znam«, rekao je, ponašajući se kao neko ko ima tek toliko strpljenja da odgovori na samo jedno pitanje. »To je starac koji pati od udara.«

Ta izjava mi je pojasnila situaciju. Znao sam da je don Huan pretrpeo udar srednje jačine dok smo se vozili. Nisam mogao ništa da učinim da se to izbegne, ali sam se osećao bespomoćan i uplašen. Osećanje da se najgore još nije dogodilo učinilo je da osetim mučninu u želucu.

Otišao sam natrag do stola i seo u tišini. Odjednom se isti kelner pojavio, noseći dva tanjira svežih račića i dve zdele čorbe od morske kornjače. Pomislio sam, da ili restoran služi samo račiće i čorbu od morske kornjače, ili don Huan jede uvek to isto kada god je ovde.

Kelner je toliko glasno govorio don Huanu da su ga svi mogli čuti i pored žagora ostalih posetilaca.

»Nadam se da ti se sviđa hrana!« viknuo je. »Ako ti trebam samo digni ruku. Odmah dolazim.«

Don Huan je potvrdno klimnuo glavom i kelner je otišao, pošto ga je prethodno srdačno potapšao po ramenu.

Don Huan je proždrljivo jeo, smejući se povremeno sebi u bradu. Bio sam toliko preplašen da mi je i od same pomisli na hranu pripadala muka. Ali onda sam dostigao poznati prag napetosti i što sam se više brinuo postajao sam sve gladniji. Probao sam hranu i video da je neverovatno dobra.

Kad sam jeo, osećao sam se nešto bolje, ali situacija se nije promenila, niti se smanjila moja napetost.

Kada je don Huan završio sa jelom, digao je ruku iznad glave. Istog trenu kelner se pojavio i pružio mi račun.

Platio sam mu i on je don Huanu pomogao da ustane. Držeći ga podruku odveo ga je do izlaza iz restorana. Kelner mu je čak pomogao i napolju, na ulici, i pozeleo mu je iskreno do viđenja.

Jednako mučno smo se odvukli do automobila, don Huan mi se teško oslanjao na ruku, dahtao je i zastajkivao svakih nekoliko metara da dođe do daha. Onaj kelner je stajao na vratima, kao da je hteo da bude siguran da neću pustiti don Huana da padne.

Don Huanu je trebalo punih dva ili tri minuta da bi ušao u automobil.

»Reci mi, šta mogu da uradim za tebe, don Huane?« pitao sam.

»Okreni kola«, naredio je slabašnim, jedva čujnim glasom. »Hoću da idem na drugu stranu grada, u jednu prodavnicu. Oni tamo me takođe znaju. Oni su mi prijatelji.«

Rekao sam mu da nemam pojma o kojoj prodavnici govori. Nesuvislo je mrmljao i razgoropadio se. Lupao je nogama po podu automobila. Durio se i izbalavio svoju košulju. Onda je izgledalo da je za trenutak pri zdravoj pameti. Bio sam izuzetno nervozan, dok sam gledao kako se bori da sredi sopstvene misli. Končno je uspeo da mi kaže kako da stignemo do te prodavnice.

Moja nelagodnost je dostigla vrhunac. Plašio sam se da je udar koji je don Huan doživeo bio mnogo ozbiljniji nego što sam mislio. Hteo sam da ga se otarasim, da ga odvedem njegovoj porodici ili prijateljima, ali nisam znao gde se nalaze. Nisam više znao šta ću. Okrenuo sam automobil i krenuo u suprotnom pravcu i uputio se prema prodavnici za koju je on rekao da je na drugom kraju grada.

Pitao sam se da li da se vratim u restoran da pitam kelnera da li poznaje don Huanovu porodicu. Nado sam se da ga neko iz te prodavnice zna. Što sam više razmišljao o svojoj neprilici, sve mi je više sebe bilo žao. S don Huanom je bilo svršeno. Imao sam strašno osećanje gubitka i propasti. Znao sam da će mi nedostajati, ali osećanje gubitka bilo je neutralizovano osećanjem sekiracije što sam njime opterećen sad kada mu je najgore.

Vozio sam uokolo gotovo čitav sat tražeći tu prodavnicu. Nisam je mogao naći. Don Huan je priznao da je možda pogrešio, da je ta prodavnica možda u nekom drugom gradu. Do tada sam već bio potpuno iscrpljen i nisam imao pojma šta ću sledeće da učinim.

U svom normalnom stanju svesti uvek sam imao čudno osećanje da o njemu znam mnogo više nego što mi je to govorio moj razum. Dakle, pod pritiskom njegovog mentalnog pogoršanja, bio sam siguran, ne zna-

jući kako, da ga njegovi prijatelji čekaju negde u Meksiku, iako nisam znao gde.

Moja iscrpljenost nije bila samo fizička. To je bila mešavina zabrinutosti i krivice. Brinulo me je što sam priteran u ćorsokak sa slabim starcem koji je, koliko sam znao, mogao biti na smrt bolestan. I osećao sam se krivim jer mu nisam odan.

Parkirao sam automobil u blizini dokova. Don Huanu je trebalo skoro deset minuta da bi izašao iz kola. Hodali smo prema okeanu, ali kada smo prišli blizu, don Huan se uzjogunio kao mula i odbio da ide dalje. Promrmljao je da ga voda Gvajmaskog zaliva plaši.

Okrenuo se i odveo me do glavnog trga: do prašnjavog trga bez i jedne klupe. Don Huan je seo na ivičnjak. Prošao je kamion koji je čistio ulicu, čelične četke su se okretale ali nije prskao vodu. Zakašljao sam se od oblaka prašine.

Bio sam toliko uznemiren situacijom u kojoj sam se našao da mi je umom proletela misao da ga ostavim tu gde sedi. Zbunio sam se što uopšte imam takve misli i potapšao sam don Huana po leđima.

»Moraš da se napregneš i da mi kažeš gde da te odvedem«, rekao sam nežno. »Gde hoćeš da idem?«

»Hoću da ideš do đavola!«, odvratio je napuklim, hrapavim glasom.

Kada sam gao čuo da tako sa mnom razgovara pomislio sam da on možda ne pati od srca, već od nekog oštećenja mozga, od kojeg je pomerio pameću i postao nasilan.

Odjednom je ustao i otišao od mene. Primetio sam kako krhko deluje. Ostario je u roku od nekoliko sati. Njegova prirodna snaga je nestala, i ono što sam gledao pred sobom bio je bolestan, veoma bolestan starac.

Potrčao sam da mu pružim ruku. Talas ogromnog sažaljenja me je preplavio. Video sam sebe starog i bolesnog, jedva sposobnog da idem. Jedva sam to podnosio. Bio sam na ivici plača, ne zbog don Huana već zbog sebe. Držao sam ga za ruku i u sebi mu obećao da ću se brinuti o njemu ma šta se desilo.

Bio sam izgubljen u sanjarenju samosažaljenja kada sam osetio silovit udarac, pravo u lice, od kojeg sam

zanemio. Pre no što sam se povratio od iznenađenja, don Huan me je ponovo pljesnuo po zadnjem delu vrata. Stajao je naspram mene drhteći od besa. Usta su mu bila poluotvorena i drhtala su nekontrolisano.

»Ko si ti?« viknuo je iznurenim glasom.

Okrenuo se grupi posmatrača koji su se iskupili za tren oka.

»Ne znam ko je ovaj čovek«, rekao im je. »Pomozite mi. Ja sam usamljeni stari Indijanac. On je stranac i hoće da me ubije. Oni to rade bespomoćnim ljudima, ubijaju ih iz zadovoljstva.«

Začuo se žagor protesta. Nekoliko mladih suvonjavih ljudi gledalo me je preteći.

»Šta to radiš, don Huane?« glasno sam ga upitao. Hteo sam da ubedim gomilu kako sam sa njim.

»Ja te ne poznajem«, viknuo je don Huan. »Ostavi me na miru.«

Okrenuo se gomili tražeći da mu pomognu. Hteo je da me zadrži dok ne dođe policija.

»Držite ga«, navaljivao je. »I neka neko, molim vas, pozove policiju. Znaće šta da rade s njim.«

Zamislilo sam meksički zatvor. Niko neće znati gde se nalazim. Sama ideja da će proći meseci pre nego što neko primeti moj nestanak naterala me je da reagujem opasno brzo. Udario sam prvog mladića koji mi je prišao blizu, a zatim se nadao u paničan beg. Znao sam da trčim za svoj život. Nekoliko mladića je trčalo za mnom.

Pošto sam trčao prema glavnoj ulici, shvatio sam da u gradiću kao što je Gvajmas policajaca u patroli ima posvuda. Nije bilo ni jednog na vidiku, i pre no što sam natrčao na jednog, ušao sam u prvu prodavnicu na koju sam naišao. Pravio sam se da ljubopitljivo razgledam.

Mladi muškarci koji su trčali za mnom bučno su projurili. Brzo sam smislio plan: kupiću što više mogu stvari. Računao sam da me ljudi u radnji smatraju turistom. Zatim sam hteo da zamolim nekog da mi pomogne da stvari ponesem do automobila.

Trebalo mi je prilično vremena da odaberem šta želim. Platilo sam jednom mladom čoveku iz radnje da mi pomogne da ponesem svoje pakete, ali kada sam prišao

bliže svojim kolima, video sam da don Huan stoji oslonjen o njih i da je još uvek okružen ljudima. Govorio je sa policajcem, koji je zapisivao.

Od toga nije bilo koristi. Plan mi je propao. Nije bilo načina da uđem u automobil. Uputio sam onog mladog čoveka da moje pakete ostavi na trotoaru. Rekao sam mu da će uskoro doći moj prijatelj da me odveze u hotel. On je otišao, a ja sam ostao skriven iza paketa koje sam držao ispred lica, izvan pogleda don Huana i ljudi kojima je bio okružen.

Video sam da policajac razgleda registarske tablice Kalifornije na mojim kolima. I to me je načisto ubedilo da sam propao. Optužba ludog starog Indijanca bila je suviše teška. I činjenica da sam pobegao samo je potvrđivala moju krivicu u očima policajaca. Pored toga, smatrao sam da će policajci zanemariti istinu, samo da bi uhapsili stranca.

Stajao sam u ulazu negde oko jedan sat. Policajac je otišao, ali je gomila ostala oko don Huana, koji je vikao i uzbuđeno mahao rukama. Bio sam suviše daleko da bih mogao da čujem šta govori, ali sam mogao da zamislim suštinu njegove žurne, nervozne vike.

Očajnički mi je bio potreban nov plan. Zaključio sam da treba da odem u hotel i tu sačekam nekoliko dana pre nego što priđem svojim kolima. Razmišljao sam da se vratim u onu prodavnicu i da ih zamolim da mi pozovu taksi. Nikad se nisam vozio taksijem u Gvajmasu i nisam imao pojma da li ih uopšte ima. Ali plan mi je ubrzo propao čim sam shvatio da će policija, ukoliko stvarno zna svoj posao, i ako su don Huana ozbiljno shvatili, proveriti sve hotele. Možda su policajci ostavili don Huana baš da bi to uradili.

Druga mogućnost koja mi je pala na pamet bila je da odem na autobusku stanicu i sednem u autobus do bilo kojeg grada na granici. Ili da sednem u bilo koji autobus i da napustim Gvajmas u ma kojem pravcu. Napustio sam i tu ideju odmah. Bio sam siguran da je don Huan dao moje ime policajcu i da je policija verovatno već digla uzbunu u autobuskim kompanijama.

Zahvatila me je slepa panika. Disao sam kratkim udisajima da bih opustio nerve.

Tada sam primetio da gomila oko don Huana počinje da se rastura. Policajac se vratio sa kolegom, i njih dvojica su odšetali dalje lagano niz ulicu. U tom trenutku sam osetio iznenadan nekontrolisan nagon. To je bilo kao da mi je veza tela sa umom bila prekinuta. Pošao sam do svojih kola, noseći sve svoje pakete. Bez i najmanjeg traga straha ili zabrinutosti, otvorio sam prtljažnik, stavio pakete unutra, zatim otvorio vrata sa vozača.

Don Huan je bio na pločniku pored mojih kola, i gledao me odsutno. Pogledao sam ga sa potpuno neuobičajenom hladnoćom. Nikad u svom životu nisam imao takvo osećanje. Nisam osećao mržnju, niti je to bila ljutnja. Nisam se čak ni sekirao zbog njega. To što sam osećao takođe nije bilo ni pomirenost sa neizbežnim niti strpljenje. A sigurno to nije bilo ni ljubaznost. Pre je to bila hladna nezainteresovanost, zastrašujući nedostatak žaljenja. U tom trenutku, nisam se ni najmanje brinuo šta će se dogoditi don Huanu ili meni.

Don Huan je stresao gornji deo tela kao što radi pas kada izađe iz vode. I zatim, kao da je sve to bilo ružan san, ponovo je bio onaj čovek kojeg znam. Brzo je preokrenuo svoj sako. To je bio sako sa dva lica, s jedne strane bež a sa druge crn. Sada je na sebi imao crni sako. Bacio je svoj slamni šešir u automobil, i pažljivo začesljao kosu. Kragnu košulje izvukao je i prebacio preko kragne sakoa, u trenu tako načinivši sebe mladim. Ne rekavši ni reč, pomogao mi je da ostatak paketa potrpam u automobil.

Kad su ona dva policajca ponovo dotrčali do nas duvajući u svoje pištaljke, privučeni bukom otvaranja i zatvaranja vrata na kolima, don Huan im je okretno potrčao u susret. Pažljivo ih je slušao i uveravao ih da nema zašto da se brinu. Objasnio im je da mora da su se sreli sa njegovim ocem, slabim starim Indijancem koji pati od pomračenog uma. Dok im je govorio, otvarao je i zatvarao vrata od automobila kao da proverava brave. Prebacivao je pakete iz prtljažnika na zadnje sedište. Njegova živahnost i mladalačka snaga bili su suprotni od staračkog kretanja od pre nekoliko minuta. Znao sam da se tako ponaša zbog policajaca koji su ga drugačijeg videli pre nekoliko minuta. Da sam bio na

njihovom mestu ni malo ne bih sumnjao da sada gledam sina onog starog Indijanca pomračenog uma.

Don Huan im je rekao ime restorana u kojem poznaju njegovog oca a zatim ih besramno podmitio.

Nisam se trudio da bila šta kažem policajcima. Zbog nečeg sam se osećao grub, hladan, efikasan i tih.

Ušli smo u automobil bez reči. Policajci nisu hteli ništa da me pitaju. Izgledalo je da su suviše umorni čak i da pokušaju. Odvezli smo se.

»Kakvu si to predstavu izveo tamo napolju, don Huane?«, upitao sam, i hladnoća tona sopstvenog glasa me je iznenadila.

»To je bila prva lekcija iz nemilosrdnosti«, rekao je.

Primetio je da me je na putu za Gvajmas upozorio na predstojeću lekciju iz nemilosrdnosti.

Priznao sam da na to nisam obratio pažnju, jer sam mislio da razgovaramo samo da bismo razbili monotoniju vožnje.

»Ja nikad tek tako ne razgovaram«, rekao je odsečno. »Trebalo bi da to već znaš. To što sam ovog popodneva uradio bilo je stvaranje odgovarajuće situacije da bi ti pokrenuo skupnu tačku do određenog mesta gde žaljenje iščekava. To mesto je poznato kao mesto gde prestaje žaljenje.

»Problem koji vračevi moraju da reše«, nastavio je, »jeste da se na mesto gde prestaje žaljenje mora stići samo uz minimalnu pomoć. Nagual se pobrine za scenu, ali učenik je taj koji skupnu tačku natera da se pokrene.

Danas si učinio baš to. Ja sam ti pomogao, možda malo previše dramatično, pokrećući sopstvenu skupnu tačku u određeni položaj zbog kojeg sam postao slabšan i nepredvidljiv starac. Nisam samo glumio starost i slabost. Bio sam star.«

Đavolasti sjaj njegovih očiju govorio mi je da je uživao u tom trenutku.

»Nije bilo sasvim neophodno da to uradim«, nastavio je. »Mogao sam te usmeriti da pokreneš svoju skupnu tačku bez teške taktike. Ali nisam sebi mogao da odolim. Pošto se taj događaj nikad više neće ponoviti, hteo sam da vidim da li mogu ili ne da u istoj meri glumim

kao i moj sopstveni dobrotvor. Veruj mi, iznenadio sam sâm sebe isto toliko koliko mora da sam tebe iznenadio.«

Osetio sam neverovatno olakšanje. Nisam imao problema da shvatim sve što mi je govorio, i nisam imao pitanja, pošto sam sve razumevao i bez njegovog objašnjavanja.

Onda je on rekao nešto što sam već znao, ali nisam mogao da iskažem rečima, jer nisam bio sposoban da pronađem odgovarajuće reči kojima bih to opisao. Rekao je da je sve što vračevi rade učinjeno kao posledica pokretanja njihove skupne tačke, i da takvo kretanje zavisi od količine energije kojom zapovedaju vračevi.

Pomenuo sam don Huanu da sve to znam i još malo više. A on je dodao da u svakom ljudskom biću postoji divovsko, tamno jezero nemog znanja koje svako od nas može da nasluti. Rekao mi je da ja to mogu možda nešto jasnije da naslutim nego običan čovek zato što se nalazim na stazi ratnika. Zatim je rekao da su vračevi jedina bića na zemlji koja namerno odlaze iza tog intuitivnog nivoa zato što se vežbaju u dve transcendentale stvari: prvo, da zamišljaju svoju skupnu tačku, i drugo, da navedu tu skupnu tačku da se pokrene.

Stalno je iznova naglašavao da je najistančanije znanje koje vračevi imaju, naša mogućnost, kao bića koja opažaju, i znanje koje sadrži percepcija koja zavisi od položaja skupne tačke.

U tom trenutku počeo sam da osećam velike teškoće u razumevanju onoga što je govorio, ne zato što sam bio rastrojen ili premoren već zato što je moj um, sam od sebe, počeo da se igra predviđanja njegovih narednih reči. To je bilo kao da je neki neznani deo mene koji se nalazio u meni, pokušavao da bezuspešno pronađe reči da izrazi jednu misao. Dok je don Huan govorio, osećao sam da mogu da predvidim kako će on izraziti moje sopstvene misli. Bio sam uzbuđen kada sam shvatio da on uvek izabira bolje reči nego što bih ja uradio. Ali predviđanje njegovih reči takođe je rasturalo moju usredsređenost.

Naglo sam skrenuo i stao pored puta. I baš tu sam, baš tad, po prvi put u životu postao svestan jasnog znanja dualizma u sebi. Dva očigledno razdvojena

dela bila su nesumnjivo u meni. Jedan je bio izuzetno star, opušten, nezainteresovan. Bio je težak, mračan i u vezi sa svim ostalim. To je bio onaj deo mene koji se nije brinuo, pošto je bio izjednačen sa svime. Uživao je u stvarima ne očekujući ništa. Drugi deo je bio sve-tao, nov, paperjast i uzburkan. Bio je nervozan i brz. Bio je zabrinut za sebe jer je bio nesiguran i ni u čemu nije uživao, jednostavno zato što mu je nedostajala moć da se veže za bilo šta. Bio je usamljen, izložen, ranjiv. To je bio onaj deo kojim sam gledao u svet.

Tim delom sam slobodno gledao uokolo. Gde god da sam pogledao video sam prostrane obrađene njive. I taj nesigurni, paperjasti i zabrinuti deo mene nalazio se između ponosa zbog čovekove marljivosti i tuge zbog toga što vidi da je veličanstvena prastara pustinja Sonore pretvorena u uredan pejzaž brazda i povrtarskog bilja.

Stari, mračni deo mene nije se brinuo. I ta dva dela su počela da se raspravljaju. Paperjasti deo želeo je da se teški deo zabrine, a teški deo je želeo da onaj drugi prestane da se brine i da uživa.

»Zašto si stao?«, upitao me je don Huan.

Njegov je glas izazvao reakciju, ali bilo bi netačno ako bi se reklo da sam to bio ja koji je reagovao. Kao da je zvuk njegovog glasa očvrsnuo paperjasti deo, i odjednom sam to opet bio onaj stari ja.

Opisao sam don Huanu spoznaju koju sam upravo doživeo o svom dualizmu. Kada je on počeo da je opisuje terminima položaja skupne tačke izgubio sam svoju čvrstinu. Paperjasti deo je postao isto onako paperjast kao što je bio kada sam primetio svoj dualizam, i ponovo sam znao šta je to što don Huan objašnjava.

Rekao je da, kada se skupna tačka pomeri i dođe na mesto gde prestaje žaljenje, slabi položaj racionalnosti i zdrave pameti. Osećanje koje sam imao o starijoj, mračnoj, nemoj strani bilo je pogled na prethodnicu razuma.

»Tačno znam to što govoriš«, rekao sam mu. »Znam veliki broj stvari, ali ne mogu da govorim o tome što znam. Ne znam kako da počnem.«

»To sam ti već pominjao«, rekao je. »To što ti proživljavaš i što nazivaš dualizmom jeste pogled iz drugog položaja tvoje skupne tačke. Iz tog položaja ti možeš da osetiš stariju stranu čoveka. A ono što ta starija strana zna zove se nemo znanje. To je znanje koje ne može da se ispriča.«

»Zašto ne može?« upitao sam.

»Zato što je, da bi ga ispričao, potrebno da koristiš neuobičajenu količinu energije«, odgovorio je. »Sada ti nemaš te vrste energije za trošenje.«

Nemo znanje je nešto što svi imamo«, nastavio je. »To je nešto što svime vlada, što ima potpuno znanje o svemu. Ali to ne može da razmišlja, pa tako ne može ni da govori o tome što zna.«

Vračevi veruju da kada čovek postane svestan da zna, i kada želi da svesno zna to što zna, on gubi iz vida to što zna. To nemo znanje, koje ti ne možeš da opišeš, jeste naravno *namera* — duh, apstraktno. Čovekova zabluda je u tome što je želeo da to zna neposredno, onako kako zna svakodnevni život. Što više to želi, to utoliko više *prolazi*. *Gubi.*

»Ali šta to znači rečeno običnim rečima, don Huan?«, upitao sam.

»To znači da se čovek odrekao nemog znanja u korist sveta razuma«, odgovorio je. »Što se on više drži sveta razuma, to više *namera* postaje efemerna.«

Pokrenuo sam automobil i vozili smo se u tišini. Don Huan nije pokušavao da mi govori kuda da vozim niti mi je govorio kako da vozim — što je često činio kako bi ugrozio moju samovažnost. Nije mi bilo jasno kuda idem, pa ipak, nešto u meni je znalo. Dozvolio sam da taj deo prevlada.

Vrlo kasno uveče stigli smo u veliku kuću koju je grupa don Huanovih vračeva imala na selu u državi Sinaloa u severozapadnom Meksiku. Činilo se da putovanje uopšte nije bilo dugo. Nisam se mogao setiti pojedinosti naše vožnje. Sve što sam o tome znao bilo je da nismo razgovarali.

Izgledalo je da je kuća prazna. Nije bilo znakova da tu žive ljudi. Ipak, znao sam da su don Huanovi pri-

jatelji u kući. Osećao sam njihovo prisustvo a da ih stvarno nisam ni video.

Don Huan je zapalio petrolejku i mi smo seli za masivan sto. Izgledalo je da se don Huan sprema da jede. Pitao sam se šta da kažem ili da uradim, kada je jedna žena nečujno ušla i spustila veliki poslužavnik pun hrane na sto. Nisam očekivao da se ona pojavi, i kada je ona iz tame iskoračila u svetlost kao da se materijalizovala ni iz čega, nehotice sam uzdrhtao.

»Ne boj se, to sam ja, Karmela«, rekla je i nestala, ponovo je progutala tama.

Ostao sam poluotvorenih usta spreman da kriknem. Don Huan se toliko smejao da sam znao kako mora da ga svi u kući čuju. Napola sam očekivao da se pojave, ali nikog nije bilo.

Pokušao sam da jedem, ali nisam bio gladan. Počeo sam da razmišljam o toj ženi. Nisam je poznavao. To jest, skoro da sam je znao, ali nisam mogao da nateram svoje sećanje na nju, da se probije kroz maglu koja mi je zaklanjala misli. Borio sam se da izbistrim svoj um. Osećao sam da je za to potrebno previše energije i odustao sam.

Gotovo istog trena kada sam prestao da razmišljam o njoj, počeo sam da osećam čudnovatu napetost od koje sam sav utrnulo. Prvo sam mislio da su tamna, velika kuća i tišina u njoj i oko nje delovali obeshrabrujuće. Ali je onda moje mučenje naraslo do neverovatne veličine, već čim sam čuo lavež pasa u daljini. Za trenutak sam pomišljao da će mi telo eksplodirati. Don Huan se brzo umešao. Priskočio je do mesta gde sam sedeo i gurao mi je leđa dok nije puklo. Pritisak na mojim leđima doneo mi je trenutno olakšanje.

Kada sam se smirio, shvatio sam da sam, zajedno s osećanjem napetosti koje me je skoro progutalo, izgubio i jasan osećaj da sve znam. Više nisam mogao da predvidim kako će don Huan objasniti ono što sam i sam znao.

Onda je don Huan započeo naročito objašnjenje. Prvo je rekao da je vrsta napetosti koja je mnome ovladala brzinom požara bilo iznenadno pokretanje moje skupne tačke, izazvano iznenadnom pojavom Kar-

mele, i mojim neizbežnim naporima da svoju skupnu tačku pokrenem do mesta gde ću biti sposoban da je u potpunosti prepoznam.

Posavetovao me je da se naviknem na ideju povratnih napada iste te vrste napetosti, pošto će moja skupna tačka nastaviti da se kreće.

»Svako kretanje skupne tačke jednako je umiranju«, rekao je. »Sve se veze u nama prekidaju, i zatim ponovo uspostavljaju s izvorom daleko veće snage. To pojačanje energije oseća se kao napetost koja ubija.«

»Šta treba da radim kada se to dogodi?« upitao sam.

»Ništa«, rekao je. »Prosto čekaj. Takvi prilivi energije će proći. Opasno je kad ne znaš šta ti se dešava. Kada to znaš, više nema prave opasnosti.«

Zatim je govorio o čoveku iz davnina. Rekao je da je čovek iz davnina znao, i to najneposrednije, šta da radi i kako to najbolje da radi. Ali, pošto mu je išlo tako dobro, počeo je da razvija osećanje sebičnosti, koje mu je pružalo osećaj da može da predvidi i planira postupke koje je hteo da izvede. I tako se pojavila ideja individualnog »ja«; jednog individualnog ja koje je počelo da vlada čovekovom prirodom i obimom njegovih dela.

Kako je osećanje individualnog ja jačalo, čovek je gubio svoju prirodnu vezu sa nemim znanjem. Savremeni čovek, pošto je baštinik tog razvoja, postaje bespomoćan jer je uklonjen od izvora svega, tako da je sve što može da izrazi, njegovo očajanje, i to nasilnim i ciničnim delima samorazaranja. Don Huan je naglasio da je razlog za čovekov cinizam i očajanje ono malo nemog znanja što je u njemu ostalo, koje radi dve stvari: prvo, pruža čoveku mogućnost da nazre svoju vezu sa izvorom svega; i drugo, čini da čovek oseti da bez te veze nema nade da se smiri, da se zadovolji, da postigne.

Pomislio sam da sam don Huana uhvatio u protivrečnosti. Ukazao sam mu na to da je jednom rekao da je rat prirodno stanje ratnika, a da mir to nije.

»Tako je«, priznao je. »Ali rat, za ratnika, ne znači dela individualne ili grupne gluposti niti nečovečnog nasilja. Rat je, za ratnika, totalna borba protiv individualnog ja koje je čoveka lišilo njegove moći.«

Zatim je don Huan rekao da je došlo vreme da dalje razgovaramo o nemilosrdnosti — tom najosnovnijem preduslovu čarobnjaštva. Objasnio je da su vračevi otkrili da svako pokretanje skupne tačke znači kretanje od prekomerne zabrinutosti za individualno ja koje je žig savremenog čoveka. Nastavio je i rekao da vračevi veruju da je položaj skupne tačke to što od savremenog čoveka pravi ubilačkog egoistu, koji je potpuno posvećen svojoj slici o sebi. Pošto je izgubio nadu da će se ikada vratiti izvoru svega, čovek traži utehu u svojoj sebičnosti. I radeći tako, uspeo je da svoju skupnu tačku učvrsti baš na onom mestu gde ovekovečuje svoju sliku o sebi. Otud se može reći da svako kretanje skupne tačke od njenog uobičajenog položaja završava pokretanjem čoveka od slike o sebi i njene prateće okolnosti: samovažnosti.

Don Huan je samovažnost opisao kao ^{sila} ~~sliku~~ koja proizvodi čovekovu sliku o sebi. Ponovio je da je to sila koja skupnu tačku drži učvršćenu tamo gde se nalazi. Zbog toga, ratnici ulažu napore koji su usmereni na svrgavanje samovažnosti. I sve što vračevi rade usmereno je na taj cilj.

Objasnio je da su vračevi razotkrili tu samovažnost i videli da je ona samosažaljenje preruseno u nešto drugo.

»Zvuči nemoguće, ali to je tako«, rekao je. »Samosažaljenje je pravi neprijatelj i izvor čovekove bede. Bez izvesnog stepena sažaljenja prema sebi samom, čovek sebi ne bi mogao da dopusti da bude toliko samovažan kao što jeste. Dakle, kada se jednom angažuje sila samovažnosti, ona razvija sopstveni impuls. I baš je ta naoko nezavisna priroda samovažnosti to što pruža pogrešno osećanje vrednosti.«

Njegovo objašnjenje, za koje bih u normalnim uslovima smatrao da je nerazumljivo, izgledalo mi je u potpunosti ubedljivo. Ali zbog te dualnosti u sebi koja se još uvek odražavala, izgledalo mi je nešto jednostavnije. Izgledalo je kao da don Huan svoje misli i reči usmerava ka određenom cilju. A ta meta sam bio ja, u svom normalnom stanju svesti.

Nastavio je svoje objašnjavanje, govoreći da su vračevi u potpunosti uvereni da mi pomeranjem svojih skupnih tačaka sa njihovog uobičajenog položaja postizemo takvo stanje koje se jedino može nazvati nemilosrdnost. Vračevi znaju, uz pomoć svojih praktičnih dela, da čim se skupne tačke pokrenu, njihova samovažnost se zgužva. Bez uobičajenog položaja njihove skupne tačke, njihova slika o sebi više nema podršku. A bez žestoke usredsređenosti na tu sliku o sebi, oni gube svoje samosažaljenje, i sa njim i samovažnost. Vračevi su stoga u pravu kada kažu da je samovažnost samo preruseno samosažaljenje.

Zatim je moje iskustvo tog popodneva počeo da objašnjava postupno. Rekao je da nagual u svojoj ulozi vođe i učitelja mora da se ponaša najdelotvornije, ali istovremeno i najbesprekornije. Pošto mu nije bilo moguće da svoja dela racionalno planira, nagual uvek pušta da duh odluči kojim će pravcem krenuti. Na primer, rekao je da nije planirao da uradi ono što je uradio dok mu duh nije dao znak, vrlo rano izjutra dok smo doručkovali u Nogalesu. Požurivao me je da se prisetim tog događaja i da mu kažem čega se sećam.

Prisetio sam se da sam za vreme doručka bio jako zbunjen jer mi se don Huan podsmevao.

»Misli malo na kelnericu«, saletao me je don Huan.

»Jedino mogu da se setim da je bila gruba.«

»Ali, šta je radila?« navaljivao je. »Šta je radila dok je čekala da naručimo?«

Nakon kratke pauze, setio sam se da je ona bila mlada žena grubog izgleda koja mi je dobacila jelovnik i stajala tamo, skoro me dodirujući, nemo zahtevajući da požurim i naručim.

Dok je čekala, nestrpljivo je svojom velikom nogom lupkala po podu, podigla je i prikačila svoju dugu crnu kosu. Primetno se promenila. Izgledala je privlačnije, zrelije. Iskreno sam se iznenadio njenoj promeni. U stvari, zbog toga sam i prevideo njeno ružno ponašanje.

»To je bilo znamenje«, rekao je don Huan. »Čvrstina i preobražaj bili su ukazanja duha.«

Rekao je da je prvo što je tog jutra kao nagual uradio, bilo da mi kaže kakve su mu namere. O toj

stvari rekao mi je jednostavnim rečima, ali na skriven način, da će mi dati lekciju iz nemilosrdnosti.

»Da li se sad sećaš?« upitao je. »Razgovarao sam sa kelnericom i sa jednom starom gospođom za susednim stolom.«

Pošto me tako vodio, setio sam se da je don Huan praktično oćijukao sa jednom starom gospođom i kelnericom ružnog ponašanja. Dugo je sa njima razgovarao dok sam ja jeo. Pričao im je idiotski smešne viceve o ucenjivanju i podmićivanju u vladi i šale o farmerima u gradu. Zatim je upitao kelnericu da li je Amerikan-ka. Odgovorila je odrečno i smejala se na to pitanje. Don Huan je rekao da je to dobro, pošto sam ja Meksiko-Amerikanac u potrazi za ljubavlju. I mogao bih da počnem odmah tu, čim pojedem ovaj dobar doručak.

Žene su se smejale. Mislio sam da se smeju što sam ja toliko zbunjen. Don Huan im je rekao ozbiljnim tonom da sam ja došao u Meksiko da se oženim. Pitao ih je da li znaju neku časnu, skromnu, čednu ženu koja želi da se uda i koja nema velike zahteve u pitanju muške lepote. Za sebe je izjavio da zvanično govori u moje ime.

Žene su se smejale vrlo glasno. Bio sam istinski ojađen. Don Huan se okrenuo kelnerici i upitao je da li bi se udala za mene. Ona je rekla da je već verena. Gledala me je kao da je don Huana uzimala za ozbiljno.

»Što ga ne pustiš da sam govori?« upitala je stara dama don Huana.

»Zato što ima govornu manu«, rekao je on. »Stravično muca.«

Kelnerica je rekla da sam bio savršeno normalan kada sam naručivao hranu.

»Oh! Ti dobro primećuješ stvari«, rekao je don Huan. »Samo kada naručuje hranu on može da govori kao sav ostali svet. Stalno mu iznova govorim da, ako hoće da nauči normalno da govori, mora da bude nemilosrdan. Ovde sam ga doveo da mu dam neke lekcije iz nemilosrdnosti.«

»Jadan čovek«, rekla je stara žena.

»Pa, bolje da krenemo, ako hoćemo da danas pro-nađemo ljubav za njega«, rekao je don Huan i ustao da krene.

»Da li to ozbiljno mislite u vezi sa brakom«, rekla je mlada kelnerica don Huanu.

»Sto posto«, odvratio je. »Pomoći ću m^u da dobije ono što mu je potrebno da bi mogao da pređe granicu i stigne na mesto gde prestaje žaljenje.«

Mislio sam da don Huan ili brak ili SAD naziva mestom gde prestaje žaljenje. Smejao sam se toj metafori i na trenutak užasno zamucio, što je žene prestravilo i don Huana nateralo da se histerično smeje.

»Obavezno je bilo da ti tada otkrijem šta hoću«, rekao je don Huan nastavljajući svoje objašnjenje. »To sam i učinio, ali ti je potpuno promaklo, kao što je i trebalo da bude.«

Rekao je da je, od trenutka kada se duh ispoljio, svaki korak koji je vodio ka zadovoljavajućem izvršenju išao veoma lako. I moja skupna tačka je stigla do mesta gde prestaje žaljenje, kada je, zbog šoka od njegovog preobražaja, bila naterana da napusti svoje uobičajeno mesto samorefleksije.

»Položaj samorefleksije«, nastavio je don Huan, »primorava skupnu tačku da skupi svet lažnog sažaljenja, ali u stvari prave okrutnosti i samocentriranosti. U tom svetu, jedini pravi osećaji su oni koji pogoduju onome ko ih oseća.«

»Za vraća, nemilosrdnost nije okrutnost. Nemilosrdnost je suprotna od samosažaljenja ili samovažnosti. Nemilosrdnost je trezvenost.

5 ZAHTEVI NAMERE

Razbijanje ogledala samorefleksije

Proveli smo jednu noć na mestu gde sam se prisetio svog iskustva iz Gvajmasa. Tokom te noći, pošto je moja skupna tačka bila neučvršćena, don Huan mi je pomogao da je stavim u nove položaje, što se smesta izbrisalo iz sećanja.

Narednog dana nisam bio sposoban da se setim šta se dogodilo niti šta sam opažao; pored svega toga, imao sam žestoko osećanje da sam doživeo čudnovata iskustva. Don Huan se složio da se moja skupna tačka pokrenula iznad njegovih očekivanja, pa ipak je odbio da mi bar i nagovesti šta sam učinio. Jedino je napomenuo da ću se jednog dana svega prisetiti.

Oko podne smo nastavili da se uspinjemo u planine. Do kasno popodne nastavili smo da hodamo u tišini ne zaustavljajući se. Dok smo se lagano uspinjali jednom blagom strminom planinskog grebena, don Huan je iznenada progovorio. Nisam razumeo ništa od onog što je govorio. Ponavljao je to sve dok nisam shvatio da želi da se zaustavi na prostranom grebenu koji se video sa mesta na kojem smo se nalazili. Govorio mi je da će nas tamo štititi od vetra veliko kamenje i veliko gusto žbunje.

»Kaži mi koje će mesto na tom grebenu biti najbolje za nas da na njemu ostanemo čitavu noć?«, upitao me je.

Ranije, dok smo se uspinjali, bio sam ugledao gotovo neprimetnu izbočinu. Na površini planine izgledala je kao tamna zakrpa. Spazio sam je načas, letimično. Sad, kada je don Huan tražio moje mišljenje, otkrio sam mrlju još veće tame, gotovo crnu, na južnoj strani te litice. Tamna litica i gotovo crno mesto na njoj, nisu izazivali ni osećanje straha niti napetosti. Osećao sam da mi se ta litica dopada. A crna tačka na njoj dopadala mi se još više.

»Ono mesto tamo je vrlo mračno, ali meni se dopada«, rekao sam kada smo stigli na taj greben.

On se složio da je to mesto najbolje da se ostane celu noć. Rekao je da ono ima poseban nivo energije, i da se njemu takođe dopada njegova ugodna tama.

Išli smo prema nekim isturenim stenama. Don Huan je raščistio jedan deo tla kraj velikih oblutaka i seli smo oslonivši leđa o njih.

Rekao sam mu da, na jednoj strani, mislim da sam imao sreće da odaberem baš to mesto, ali da, s druge strane, ne mogu da pređem preko činjenice da sam ga uočio svojim očima.

»Ne bih rekao da si ga opazio isključivo svojim očima«, rekao je. »To je malo složnije.«

»Šta time hoćeš da kažeš, don Huane?« upitao sam.

»Mislim da ti imaš mogućnosti kojih još uvek nisi svestan«, odvratio je. »Pošto si ti sasvim nepromišljen, možeš da misliš da je sve što opažaš prosto obična čulna percepcija.«

Rekao je da me, ukoliko mu ne verujem, čika da ponovo siđem u podnožje planine i da potvrdim to što govori. Predviđao je da će mi biti nemoguće da tamnu izbočinu uočim samo gledanjem.

Vatreno sam rekao da nemam razloga da sumnjam u njega. Nisam želeo da silazim niz tu planinu.

Navaljivao je da siđemo. Mislio sam da to radi samo da bi me gnjavio. Unervozio sam se, međutim i pomislio da je možda ozbiljan. Smejao se toliko glasno da se gušio.

Primetio je da sve životinje u svojoj okolini mogu da otkriju područja koja imaju poseban nivo energije. Većina životinja se takvih mesta plaši i izbegava ih.

Izuzetak su planinski lav i kojoti, koji na takvim mestima leže i čak spavaju kada god naiđu na njih. Ali, jedino vračevi namerno tragaju za takvim mestima zbog njihovih efekata.

Upitao sam ga kakvi su to efekti. Rekao je da takva mesta zadaju neprimetne udare osnaživanjem energije, i dodao da obični ljudi koji žive u prirodi mogu da ih otkriju, iako ne znaju da su ih našli i čak nisu svesni njihovih efekata.

»Kako oni znaju da su ih pronašli?« upitao sam.

»Oni to nikad ne znaju«, odgovorio je. »Vračevi su, posmatrajući puteve putnika pešaka, odmah primetili da se ljudi uvek umore i da se uvek odmaraju na tim mestima sa pozitivnim nivoom energije. Ako, s druge strane, prolaze kroz područje sa štetnim energetskim nabojem, unervozе se i žure. Ako ih upitaš o tome, reći će ti da kroz taj predeo žure jer se osećaju puni energije. Ali u stvari je suprotno — jedino mesto koje im daje energiju je ono mesto na kojem se osećaju umorni.«

Rekao je da su vračevi sposobni da takva mesta nađu opazajući čitavim telom najmanje talase energije u svojoj okolini. Vračevi uvećavaju energiju, izvlačeći je iz skraćanja svoje samorefleksije, i ona tako njihovim čulima pruža veći obim percepcije.

»Pokušavao sam da ti pojasnim da je jedini vredan pravac delovanja, bilo vrača bilo običnog čoveka, da odoli da se bavi svojom slikom o sebi«, nastavio je. »Cilj naguala je da kod svog učenika razbije njegovo ogledalo samorefleksije.«

Dodao je da je svaki učenik slučaj za sebe, i da nagual mora da pusti duh da odluči o pojedinostima.

»Svako od nas je u različitom stepenu vezan za svoju samorefleksiju«, nastavio je. »I ta privlačnost oseća se kao potreba. Na primer, pre nego što sam zakoračio na stazu znanja, moj život je bio beskrajna potreba. I godinama pošto me je nagual Hulijan uzeo pod svoje krilo, bio sam jednako željan svega, ako ne i više.«

Ali ima primera ljudi, vračeva i običnih ljudi, kojima niko nije potreban. Oni dobijaju mir, sklad, radost i znanje neposredno od duha. Njima nisu potrebni posrednici. Tebi i meni je drukčije. Ja sam tvoj posrednik

i nagual Hulijan je bio moj. Posrednici, osim što stvaraju minimalnu priliku — svest o ^{svom} ~~nameri~~, pomažu da se razbije čovekovo ogledalo samorefleksije.

»Jedina stvarna pomoć koju si ikada dobio od mene je to da sam napadao tvoju samorefleksiju. Da toga nije bilo, ti bi samo gubio vreme. To je jedina stvarna pomoć koju si dobio od mene.«

»Ti si me, don Huane, naučio više od bilo koga drugog u čitavom mom životu«, bunio sam se.

»Naučio sam te razne stvari da bih ti skrenuo pažnju«, rekao je. »Ti bi se, ipak, zakleo da je to učenje bilo važniji deo. Nije. Uputstva su od vrlo malog značaja. Vračevi smatraju da je pokretanje skupne tačke jedino što je važno. A to pokretanje, kao što dobro znaš, zavisi od uvećane energije a ne od uputstava.«

Zatim je izneo jedno nedosledno mišljenje. Rekao je da svako ljudsko biće koje postupa po određenom sledu postupaka može da nauči da pokrene svoju skupnu tačku.

Ukazao sam da protivreči sebi. Meni je sled postupaka značio uputstva; označavao mi je procedure.

»U svetu vračeva postoje samo protivrečnosti termina«, odgovorio je. »U praksi nema protivrečnosti. Sled postupaka o kojem ja govorim potiče iz činjenice da je čovek svestan. Da bi bio svestan te činjenice potreban ti je nagual. Zato mi kažemo da nagual stvara minimalnu priliku, ali da ta minimalna prilika nije uputstvo, kao ono uputstvo koje ti je potrebno da bi radio sa mašinom. Minimalna prilika sastoji se u tome da postaneš svestan duha.«

Objasnio je da je taj naročiti sled na koji je on mislio odgovoran što je čovek svestan da je samovažnost sila koja skupnu tačku drži učvršćenu. Kada se samovažnost smanji, energija koja je za nju potrebna više se ne troši. Ta uvećana energija onda služi kao odskočna daska koja ispaljuje skupnu tačku smesta i bez prethodnog razmišljanja, na jedno nepojamno putovanje.

Kada se skupna tačka jednom pokrenula, samo to kretanje znači i kretanje od samorefleksije, a to, zauzvrat, omogućava čist spojni beočug s duhom. Primetio

je da je, pored svega, na prvom mestu samorefleksija to što je čoveka isključilo od duha.

»Kao što sam ti već rekao«, nastavio je don Huan, »čarobnjaštvo je putovanje povratka. Pobednički, mi se vraćamo duhu, pošto smo sišli u pakao. I iz pakla donosimo trofeje. Razumevanje je jedan od naših trofeja.«

Rekao sam mu da mi njegov sled izgleda vrlo jednostavno kada on o tome govori, ali kada ja pokušam da ga ostvarim u praksi nalazim da je sasvim suprotan od lakoće i jednostavnosti.

»Naša teškoća u tom jednostavnom napredovanju«, rekao je, »jeste to što većina nas ne želi da prihvati kako nam je tako malo potrebno da bismo nastavili. Mi smo prilagođeni da očekujemo uputstva, podučavanje, vodiče, vođe. A kada nam kažu da nam niko ne treba, ne verujemo. Postajemo uznemireni, potom nepoverljivi, i konačno ljuti i razočarani. Ako nam je potrebna pomoć, ne radi se o metodi već o isticanju. Ako neko učini da postanemo svesni da je potrebno da smanjimo svoju samovažnost, to je stvarna pomoć.«

»Vračevi kažu da nam niko nije potreban da bi nas uverio da je svet beskrajno složeniji od naših najluđih maštarija. Pa, zašto smo onda tako zavisni? Zašto žudimo da nas neko vodi kada to možemo da ostvarimo sami? Veliko pitanje, a?«

Don Huan nije više ništa rekao. Očito, želeo je da se udubim u to pitanje. Ali meni su na umu bile druge brige. Moje prisećanje uzdrimalo je neke osnove za koje sam smatrao da su nepromenljive, i bilo mi je očajnički potrebno da ih on ponovo definiše. Prekinuo sam dugu tišinu i iskazao svoju zabrinutost. Rekao sam da sam prihvatio da je moguće da zaboravim čitave događaje, od početka do kraja, ukoliko su se odigrali u povišenoj svesti. Sve do tog dana u potpunosti sam se sećao svega što sam radio pod njegovim vođstvom u svom normalnom stanju svesti. Pa ipak, to da smo doručkovali u Nogalesu nije postojalo u mom umu pre no što sam ga se prisetio. A taj događaj je naprosto morao da se odigra u svetu svakodnevnih zbivanja.

»Zaboravljaš nešto suštinsko, rekao je. »Dovoljno je samo prisustvo naguala da se skupna tačka pokrene.

Sve vreme sam se šalio sa tobom u vezi sa udarom naguala. Udarac između plećaka koji sam ti zadavao samo je služio da te umiri. Služio je samo da otkloni tvoje sumnje. Vračevi fizički dodir koriste samo kao udar za telo. On ne radi ništa drugo osim što učeniku kojim se manipuliše pruža sigurnost.«

»Pa ko onda pokreće skupnu tačku, don Huane?« upitao sam.

»Duh to radi«, odgovorio je tonom nekoga ko je na ivici da izgubi strpljenje.

Izgledalo je da se preračunava, potom se nasmejao i zavrteo glavom u znak neodobravanja.

»Teško mi je da to prihvatim«, rekao sam. »Mojim umom zapoveda zakon uzroka i posledice.«

Dobio je jedan od svojih uobičajenih napada neobjašnjivog smeha — neobjašnjivog sa moje tačke gledišta, naravno. Mora da sam izgledao nasekiran. Spustio mi je ruku na rame.

»Smejem se ovako povremeno zato što si ti zao-stao«, rekao je. »Odgovor na sva tvoja pitanja gleda te pravo u oči a ti ga ne vidiš. Mislim da je zaostalost tvoje prokletstvo.«

Oči su mu bile toliko sjajne, potpuno ludačke i đavolaste da sam se na kraju i sam smejaao.

»Do iznemoglosti sam te uveravao da kod vračeva ne postoje procedure«, nastavio je. »Nema metoda niti postupnosti. Jedina važna stvar je kretanje skupne tačke. A ni jedan postupak ga ne može izazvati. To je efekat koji se odigrava sam od sebe.«

Gurnuo me je kao da mi ispravlja ramena, i zatim je buljio u mene, zureći pravo u moje oči. Pažnja mi je bila prikovana za njegove reči.

»Da vidimo kako si to razumeo«, rekao je. »Upravo sam rekao da se pokretanje skupne tačke dešava samo od sebe. Ali sam takođe rekao da samo prisustvo naguala pokreće skupnu tačku njegovog učenika i da način na koji nagual prurušava svoju nemilosrdnost ili pomaže ili ometa to pokretanje. Kako bi ti razrešio tu protivrečnost?«

Priznao sam da sam baš hteo da ga upitam o toj protivrečnosti jer sam je bio svestan, ali da nisam mogao čak ni da razmišljam o njenom rešenju.

»Šta si ti onda?«, upitao je.

»Ja sam student antropologije, pokušavam da shvatim šta rade vračevi«, rekao sam.

Moja tvrdnja u suštini nije bila sasvim istinita, ali nije bila ni laž.

Don Huan se nekontrolisano smejao.

»Suviše je kasno za to«, rekao je. »Tvoja skupna tačka se već pokrenula. A baš taj pokret je ono što od čoveka pravi vrača.«

Izjavio je da ono što izgleda kao protivrečnost u stvari su dve strane istog novčića. Nagual skupnu tačku mami u pokret tako što pomaže da se uništi ogledalo samorefleksije. Ali to je sve što može nagual. Pravi pokretač je duh, apstraktno; nešto što se ne može ni videti ni osetiti; nešto za šta se čini da ne može postojati a što ipak postoji. Zbog toga, vračevi kažu kako se skupna tačka pomera sama od sebe. Ili kažu da je nagual pomera. Nagual, pošto je provodnik duha, može da to izrazi svojim delima.

Gledao sam upitno u don Huana.

»Nagual pomera skupnu tačku, pa ipak nije on taj koji je pomera«, rekao je don Huan. »Ili bi možda bilo bolje da se kaže da se duh izražava u skladu sa besprekornošću naguala. Duh može da pokrene skupnu tačku a za to je potrebno samo prisustvo besprekornog naguala.«

Rekao je da hoće da pojasni tu stvar, jer ukoliko se ona pogrešno shvati, vodi naguala natrag u samovažnost i na taj način ga uništava.

Promenio je temu i rekao da, pošto duh nema vidljivu suštinu, vračevi se radije pozabave naročitim slučajevima i načinima uz pomoć kojih mogu da razbiju ogledalo samorefleksije.

Don Huan je primetio da je u tom području važno da se shvati praktična vrednost tih različitih načina kojima naguali skrivaju svoju nemilosrdnost. Rekao je da, na primer, moja maska velikodušnosti odgovara odnosima s ljudima na jednom plićem nivou, ali je besko-

risna kod razbijanja njihove samorefleksije, jer me primorava da od njih tražim da donose gotovo nemoguće odluke. Ja od njih očekujem da u svet vračeva uskoče bez ikakve pripreme.

»Odluka kao što je takav skok mora da se priprema«, nastavio je. »A da bi se za nju pripremio, svaka vrsta maske za nagualovu nemilosrdnost je dobra, osim maske velikodušnosti.«

Možda zato što sam očajnički verovao da sam stvarno velikodušan, njegove primedbe na moje ponašanje obnovile su ono strašno osećanje krivice. Uveravao me je da nemam čega da se stidim, i da je jedina nepoželjna posledica ta da moja lažna velikodušnost nije ostvarivala uspešnu prevaru.

Po njegovom mišljenju, rekao je, iako ja po mnogo čemu podsećam na njegovog dobrotvora, moja maska velikodušnosti je suviše prosta, suviše očigledna da bi mi kao učitelju koristila. Maska razumnosti, kao što je njegova, sasvim je delotvorna u stvaranju povoljne atmosfere da se pokrene skupna tačka. Njegovi učenici potpuno veruju njegovoj lažnoj razumnosti. U stvari, ona ih toliko nadahnjuje da on lako može da ih prevari naprežući ih do bilo kog stepena.

»To što ti se desilo onog dana u Gvajmasu je primer kako nagualova maskirana nemilosrdnost razbija samorefleksiju«, nastavio je. »Moja maska je bila tvoj slom. Ti si, kao i svi oko mene, verovao mojoj razumnosti. I, naravno, iznad svega si očekivao da se razumnost nastavi.«

Kada sam te suočio ne samo sa senilnim ponašanjem slabog starca, već sa tim starcem glavom, tvoj um otišao je u krajnost u naporu da popravi moj kontinuitet i tvoju samorefleksiju. I onda si sebi rekao kako mora da sam doživeo napad.

Konačno, kada je postalo nemoguće da veruješ u kontinuitet moje razumnosti, tvoje ogledalo je počelo da se lomi. Od te tačke pa nadalje, zaokretanje tvoje skupne tačke bilo je samo pitanje vremena. Jedina stvar koja nije bila sigurna bila je da li će ona otići do mesta na kojem prestaje žaljenje.«

Mora da sam don Huanu delovao sumnjičavo, jer je objasnio da je svet naše samorefleksije dosta klimav i da ga na okupu drži nekoliko ključnih ideja koje služe kao osnovni poredak. Kada te ideje omanu, osnovni poredak prestaje da funkcioniše.

»Koje su te ključne ideje, don Huane?« upitao sam.

»U tvom slučaju, baš u onom naročitom trenutku, kao i u slučaju publike isceliteljke o kojoj smo razgovarali, kontinuitet je ključna ideja«, odgovorio je.

»Šta je kontinuitet?« upitao sam.

»Ideja da smo mi čvrst komad«, rekao je. »U našim umovima, naš svet podržava sigurnost da smo nepromenljivi. Mi možemo da prihvatimo da se naše ponašanje može promeniti, ali ideja da smo savitljivi do te mere da možemo promeniti svoju pojavu, do te mere da možemo postati neko drugi, nije deo osnovnog poretka naše samorefleksije. Kada god vrač prekine taj poredak, zaustavlja se svet razuma.«

Hteo sam da ga pitam da li je prekidanje individualnog kontinuiteta dovoljan uzrok da se skupna tačka pokrene. Izgleda da je predvideo moje pitanje. Rekao je da je taj prekid samo omekšivač. Nagualova nemilosrdnost je pokretač skupne tačke.

Zatim je svoje postupke tog popodneva u Guajmasu uporedio sa postupcima isceliteljke o kojoj smo prethodno razgovarali. Rekao je da je ta isceliteljka razbila samorefleksiju ljudi u publici nizom dela za koje oni nisu imali *odgovarajuće* u svojim svakodnevnim životima — dramatičnom opsednutošću duha, izmenom glasova, otvaranjem pacijentovog tela rasecanjem. Čim je prekinut kontinuitet ideje koju su imali o sebi, njihove skupne tačke bile su spremne da se pokrenu.

Podsetio me je da mi je u prošlosti opisao koncepciju zaustavljanja sveta. Rekao je tada da je zaustavljanje sveta bilo neophodno vraču kao što je meni čitanje i pisanje. Ono se sastojalo od uvođenja neskladnog elementa u tkivo svakodnevnog ponašanja u svrhu kolebanja glatkog toka svakodnevnih događaja — događaja koje je u našem umu popisao naš razum.

Taj element nesklada naziva se »ne-radi«, ili suprotno od delanja. »Delanje« je bilo šta što je deo celine za koju imamo saznajno objašnjenje. Ne-radi je jedan element koji nije ubeležen u celinu.

»Vračevi, pošto su *tragači*, do savršenstva shvataju ljudsko ponašanje«, rekao je. Oni, na primer, znaju da su ljudska bića stvorenja koja popisuju. Poznavanje ulaza i izlaza u određenom popisu jeste ono što od čoveka pravi učenika ili stručnjaka na određenom polju.

»Vračevi znaju da, kada popis obične osobe omane, ta osoba ili uveća svoj popis ili svet njene samorefleksije zanemoća. Obična osoba hoće da nove stavke priključi svom inventaru ukoliko nisu u suprotnosti sa osnovnim poretom tog popisa. Ali ako su te stavke oprečne tom poretku, um te osobe kolabira. Taj popis je um. Vračevi s tim računaju kada pokušavaju da razbiju ogledalo samorefleksije.«

Objasnio je da je onog dana pažljivo odabrao sredstva za svoje delanje kako bi prekinuo moj kontinuitet. Polako se preobražavao dok zaista nije postao nemoćni starac, i onda me je, da bi ojačao prekid mog kontinuiteta, odveo u restoran gde su ga poznavali kao starca.

Prekinuo sam ga. Postao sam svestan protivrečnosti koju ranije nisam primećivao. Jednom je bio rekao da je razlog njegovog preobražaja bilo to što je želeo da sazna kako je to biti star. Ta prilika bila je povoljna i neponovljiva. Shvatio sam da taj stav znači da on ranije nije bio star. Ipak, u tom restoranu su ga poznavali kao nemoćnog starca koji pati od udara.

»Nagualova nemilosrdnost ima mnogo aspekata«, rekao je. »Ona je kao alatka koja se prilagođava za različite upotrebe. Nemilosrdnost je stanje postojanja. To je nivo *namere* koji postiže nagual.

»Nagual je koristi da svoju skupnu tačku ili tačku svojih učenika namami u pokret. Ili se njome koristi da bi *tragao*. Tog dana sam počeo kao *tragač*, praveći se da sam star, i završio sam kao istinski slab, nemoćan starac. Moja nemilosrdnost, vođena mojim očima, naterala je moju skupnu tačku da se pokrene.

Iako sam u tom restoranu bio mnogo puta pre toga kao star, bolestan čovek, samo sam *tragao*, samo glu-

meći da sam star. Nikad pre tog dana moja skupna tačka nije se pokrenula do mesta starosti i senilnosti.»

Rekao je da su, čim je *nameravao* da bude star, njegove oči izgubile sjaj i da sam ja to smesta primetio. Uzbuna mi se videla na celom licu. Gubitak sjaja njegovih očiju bio je posledica što je svoje oči koristio da *namerava* položaj starog čoveka. I čim je njegova skupna tačka stigla u taj položaj, on je mogao da ostari i po izgledu, ponašanju i osećanju.

Tražio sam da mi pojasni ideju *nameravanja* očima. Imao sam mutno osećanje da to znam, pa ipak nisam čak ni za sebe mogao da izrazim to što znam.

»Jedini način da se o tome nešto kaže jeste da se kaže da se *namera namerava* očima«, rekao je. »Ja znam da je to tako. Pa ipak, baš kao i ti, ne umem da ukazem na to što znam. Vračevi baš ovu određenu teškoću razrešavaju tako što prihvataju nešto što je izuzetno očigledno: ljudska bića su beskrajno složenija i tajanstvenija od naših najluđih maštarija.«

Ustrajao sam da ni najmanje nije pojasnio tu stvar.

»Sve što mogu da kažem, jeste da oči to mogu«, rekao je odsečno. »Ne znam kako, ali one to rade. One pozivaju *nameru* nečim neobjašnjivim što sadrže, nečim u svom sjaju. Vračevi kažu da se *ničta* doživljava očima a ne razumom.«

Odbio je da doda bilo šta i hteo je da se vratimo objašnjavanju onoga čega sam se prisetio. Rekao je da su, kada je jednom njegova skupna tačka stigla na mesto koje ga je načinilo stvarno starim, sumnje u potpunosti uklonjene iz mog uma. Ali zahvaljujući činjenici da se toliko ponosim što sam superracionalan, smesta sam učinio sve da objasnim njegov preobražaj.

»Stalno sam ti ponavljao da je prevelika razumnost hendikep«, rekao je. »Ljudska bića imaju veoma snažno osećanje za magiju. Mi smo deo tajanstva. Razumnost nas samo pokriva. Ako zagrebemo površinu, ispod nje ćemo naći vraća. Ipak, neki od nas imaju velike teškoće da zađu u taj nivo ispod površine; drugi to rade s potpunom lakoćom. U tom pogledu ti i ja smo vrlo slični — obojica smo morali da se zlopatimo pre nego što se oslobodimo naše samorefleksije.«

Objasnio sam mu da je, za mene, ostanak uz moju razumnost uvek bilo pitanje od životnog značaja. A još i više onda kada sam doživeo iskustva iz njegovog sveta.

Primetio je da je onog dana u Gvajmasu moja razumnost za njega bila velika prepreka. Od samog početka morao je da se služi svim sredstvima da bi je potkopao. Zbog toga je počeo da snažno pritiska ruke na moja ramena i da me skoro obara svojom težinom. Taj otvoreni fizički manevar bio je prvi udarac mom telu. I to je, zajedno sa mojim strahom koji je izazvao nedostatak njegovog kontinuiteta, probilo moju racionalnost.

»Ali probijanje tvoje racionalnosti nije bilo dovoljno«, nastavio je don Huan. »Znao sam da ako tvoja skupna tačka treba da stigne na mesto gde prestaje žaljenje, treba da slomim svaki trag svog kontinuiteta. To je bilo onda kada sam stvarno posenilio, kad sam te naterao da trčiš po celom gradu i konačno se naljutio na tebe i udario te.

Bio si potresen, ali si bio na putu da se ponovo povратиš kada sam tvome ogledalu slike o sebi samome zadao ono što je trebalo da bude konačni udar. Oglasio sam krvavo ubistvo. Nisam očekivao da ćeš pobeći. Zaboravio sam na tvoje izlive nasilnosti.«

Rekao je da je, uprkos mojoj taktici oporavljanja na licu mesta, moja skupna tačka došla na mesto gde prestaje žaljenje kada sam se razjario zbog njegovog senilnog ponašanja. Ili je možda bilo baš suprotno: razbesneo sam se zato što je moja skupna tačka stigla na mesto gde prestaje žaljenje. To i nije stvarno važno. Važno je da je ona stigla tamo.

Kada je stigla na to mesto, moje se ponašanje vidno izmenilo. Postao sam hladan i proračunat i nezabrinut za ličnu sigurnost.

Upitao sam don Huana da li je on to sve *video*. Nisam se sećao da sam mu sve to pričao. Odgovorio je da je, da bi znao šta osećam, morao samo da se seti sebe i da se seti šta je on sam doživeo.

Istakao je da se moja skupna tačka učvrstila na svom novom položaju kada se on vratio u svoje nor-

malno stanje. Do tada je moje uverenje o njegovom normalnom kontinuitetu doživelo takvu očiglednu promenu da taj kontinuitet više nije funkcionisao kao njegova kohezivna sila. I baš u tom trenutku, sa svog novog položaja, moja skupna tačka omogućila mi je da sazdam novu vrstu kontinuiteta, takvog koji se izražavao u čudnoj, nepristrasnoj čvrstini — čvrstini koja je postala moj normalan način ponašanja otad pa nadalje.

»Kontinuitet je tako važna stvar u našim životima da se, ukoliko se prekine, odmah obnavlja«, nastavio je. »U slučaju vračeva, dakle, kad njihova skupna tačka stigne na mesto gde prestaje žaljenje, kontinuitet više nikad nije isti.

Pošto si ti po prirodi spor, još nisi primetio da si od onog dana u Gvajmasu, između ostalog, postao sposoban da prihvatiš svaku vrstu diskontinuiteta takvog kakav je, — naravno, nakon borbe sa svojim razumom.«

Oči su mu se sjajile i osmehivale.

»Takođe si tog dana postigao zamaskiranu nemilosrdnost«, nastavio je. »Maska ti nije bila tako dobra kao što je sad, naravno, ali tada si dobio osnove onoga što je kasnije postalo tvoja maska velikodušnosti.«

Pokušao sam da se pobunim. Nije mi se dopadala ideja prikrivene nemilosrdnosti kako god da je on iznosio.

»Ne koristi svoju masku sa mnom«, rekao je smejući se. »Sačuvaj je za nekog boljeg: za nekog ko te ne zna.«

Požurivao me je da se prisetim trenutka kada se tačno pojavila ta maska.

»Odmah, čim si osetio da te obuzima taj ledeni gnev«, nastavio je, »morao si da ga zamaskiraš. Ti se nisi šalio u vezi sa tim kao što bi moj dobrotvor učinio. Nisi ni pokušao da u vezi s tim zvučiš razumno, kao što bih ja. Nisi se pretvarao kako te to zanima, što bi uradio nagual Elijas. To su tri maske naguala koje znam. A šta si ti uradio? Hladno si odšetao do svojih kola i dao polovinu svojih paketa onom momku koji ti je pomogao da ih doneseš.«

Do tog trenutka zaista se nisam sećao da mi je neko pomogao da nosim pakete. Rekao sam don Huanu da sam video svetla kako mi igraju pred očima i da sam mislio da ih vidim zato što sam nošen ledenim besom bio na samoj ivici da se onesvestim.

»Nisi bio na ivici da se onesvestiš«, odgovorio je don Huan. Bio si na ivici da uđeš u stanje *sanjanja* i da *vidiš* duh sasvim sam, kao Talija i moj dobrotvor.«

Rekao sam don Huanu da me nije velikodušnost naterala da poklonim one pakete već ledeni bes. Morao sam da uradim nešto da bih se smirio i to je bilo prvo što mi je palo na um.

»Ali to je baš to što ti kažem. Tvoja velikodušnost nije istinska«, uzvratio je i počeo da se smeje mom zaprepašćenju.

Karta za besprekornost

Dok je don Huan govorio o razbijanju ogledala samorefleksije pao je mrak. Rekao sam mu da sam potpuno iscrpen, i da treba da odustanemo od daljeg putovanja i da se vratimo kući, ali je on naglasio da moramo koristiti svaki minut vremena koje nam je na raspolaganju da ponovo pregledamo priče vračeva ili da se prisetimo tako što ćemo navesti svoju skupnu tačku da se pokrene što je moguće više puta.

Bio sam raspoložen da se žalim. Rekao sam da stanje dubokog zamora kao što je moje može samo da stvori nesigurnost i nedostatak uverenja.

»Tvoja se nesigurnost može očekivati«, rekao je don Huan uvereno. »Konačno, ti imaš posla s novom vrstom kontinuiteta. Potrebno je vreme da se čovek navikne na to. Ratnici provode godine u predvorju pakla gde nisu ni obični ljudi niti su vračevi.«

»Šta sa njima na kraju biva?« upitao sam. »Da li oni biraju na koju će stranu?«

»Ne. Oni nemaju izbora«, odgovorio je. »Svi oni na kraju postaju svesni onoga što već jesu: vračevi. Teškoća je u tome što je ogledalo samorefleksije izuzetno moćno i što svoje žrtve ostavlja na miru samo posle surove borbe.«

Prestao je da priča i izgledao je udubljen u misli. Telo mu se ukrutilo kao što sam viđao i ranije kada god je zapadao u ono što sam ja nazivao sanjarenjem, a što je on opisivao kao trenutke u kojima se njegova skupna tačka kretala i on je bio sposoban da se priseća.

»Ispricaću ti priču o vračevoj karti za besprekornost«, rekao je iznenada, nakon nekih tridesetak minuta potpune tišine. »Ispricaću ti priču o svojoj smrti.«

Počeo je da priča šta se s njim desilo kad je stigao u Durango još uvek prerušen u žensko odelo, posle jednomesečnog puta kroz centralni Meksiko. Rekao je da ga je stari Belisario odveo pravo u jednu hacijendu da ga sakrije od čudovišnog čoveka koji ga je pratio.

Čim je stigao, don Huan se — vrlo odvažno, uprkos svojoj uzdržanoj prirodi — upoznao sa svima u kući. Tu je bilo sedam divnih žena i jedan čudan nedruštven čovek koji nije prozborio ni reči. Don Huan je ushitio te ljupke žene pričajući im kako je sve čudovišni čovek pokušavao da ga uhvati. One su iznad svega bile očarane odelom u koje se prurio i koje je još uvek nosio na sebi, i pričom koja je uz to išla. Nikad im nije bilo dosta priče o tom putovanju, i sve one su ga savetovale kako da usavrši znanje koje je tada stekao. Don Huana je iznenađivala njihova staloznost i uverenost, koje su mu izgledale neverovatne.

Tih sedam žena bile su izvanredne i činile su ga srećnim. Voleo ih je i verovao im. Prema njemu su se odnosile sa poštovanjem i razumevanjem. Ali nešto u njihovim očima mu je govorilo da ispod spoljašnje ljupkosti postoji zastrašujuća hladnoća, povučenost u koju nikad neće moći da prodre.

Pomislio je da su te snažne i prelepe žene, pošto su bile tako opuštene i nisu obraćale pažnju na formal-

nosti, morale biti raskalašne žene. Pa ipak, bilo mu je jasno da to nisu.

Ostavili su don Huana samog da tumara po imanju. Bio je zapanjen velikom gospodskom kućom i njenim posedom. Nikad nije video nešto tako. To je bila stara kolonijalna kuća, opasana visokim zidom sa svih strana. Imala je balkone sa saksijama s cvećem i ogromno drveće s voćem koje je stvaralo senku, privatnost, tišinu.

Imala je velike sobe i na donjem spratu prozračne hodnike oko dvorišta. Na gornjem spratu postojale su tajanstvene spavaće sobe, gde don Huanu nije bilo dopušteno da ulazi.

Tokom sledećih dana don Huana je zaprepastilo veliko interesovanje koje su žene pokazivale za njegovo blagostanje. Sve su radile za njega. Izgledalo je da samo čekaju da im nešto kaže pa da to urade. Nikada ranije ljudi prema njemu nisu bili tako ljubazni. Ali, takođe se nikada ranije nije osećao ni toliko usamljen. Stalno je bio u društvu lepih, čudnih žena, pa ipak, nikada nije bio toliko sam.

Don Huan je verovao da njegovo osećanje usamljenosti potiče otud što nije sposoban da predvidi ponašanje tih žena niti da sazna njihova istinska osećanja. Znao je samo ono što su mu govorile o sebi.

Nekoliko dana po njegovom dolasku, žena koja je izgleda bila njihov predvodnik dala mu je novo novcijato muško odelo i rekla mu da više nije neophodno da bude prerušen u ženu, jer, gde god da se taj čudovišni čovek nalazio, sada ga nije bilo nigde na vidiku. Rekla mu je da može slobodno da ide kuda god hoće.

Don Huan je molio da vidi Belisarija, koga nije video od dana kad su stigli. Žena je rekla da je Belisario otišao. Ipak, kazao je tom prilikom da don Huan može da ostane u kući koliko god želi — ali samo ako je u opasnosti.

Don Huan je izjavio da je u smrtnoj opasnosti. Tokom tih nekoliko dana u kući, neprestano je viđao čudovište, koje se stalno šunjalo po obrađenim poljima oko kuće. Žena mu nije verovala i nabusito mu je rekla da je loš glumac, da se pretvara da vidi čudovište da

bi ga oni primili. Rekla mu je da njihova kuća nije mesto za dangube. Izjavila je da su oni ozbiljni ljudi koji vrlo teško rade i da ne mogu da dopuste sebi da nekoga besplatno hrane.

Don Huan se uvredio. Istrčao je iz kuće, ali kada je ugledao čudovišnog čoveka kako se krije iza ukrasnog žbunja koje je raslo s obe strane staze, strah mu je smesta zamenio ljutnju.

Pobegao je nazad u kuću i molio ženu da ga pusti da ostane. Obećao je da će raditi kao zemljoradnik bez nadnice samo da ostane na hacijendi.

Složila se, ali da don Huan prihvati dva uslova: da ništa ne pita, i da radi tačno ono što mu se kaže ne tražeći nikakva objašnjenja. Upozorila ga je da će njegov ostanak u kući, ako prekrši ova pravila, biti u opasnosti.

»Ostao sam u toj kući a da nisam bio zadovoljan«, nastavio je don Huan. »Nije mi se dopadalo da prihvatim njene uslove, ali sam znao da je čudovišni čovek napolju. U kući sam bio bezbedan. Znao sam da se čudovišni čovek uvek zaustavlja kod jedne nevidljive granice koja je okruživala kuću na udaljenosti od nekih stotinakardi. U tom krugu bio sam siguran. Koliko sam mogao da shvatim, postojalo je nešto u vezi s tom kućom što je sprečavalo čudovišnog čoveka da se približi, i to je bilo jedino do čega mi je bilo stalo.

Takođe sam shvatio da se kada su ljudi iz kuće bili u blizini, čudovište nikad nije pojavilo.«

Posle nekoliko nedelja i pošto se prilike nisu promenile, ponovo se pojavio mladi čovek za koga je don Huan verovao da je živio u kući čudovišta prerušen u starog Belisarija. Rekao je don Huanu da je upravo stigao, da se zove Hulijan i da je hacijenda njegova.

Don Huan ga je prirodno upitao u vezi s njegovim prerušavanjem. Ali taj mladi čovek, gledajući ga u oči bez i najmanje ustručavanja, porekao je da zna bilo šta o prerušavanju.

»Kako možeš da stojiš tu u mojoj rođenoj kući i da pričaš takve budalaštine«, vikao je na don Huana. »Za šta ti mene smatraš?«

»Ali ti si Belisario, zar nisi?« navaljivao je don Huan.

»Ne«, rekao je mladi čovek. »Belisario je star čovek. Ja sam Hulijan i ja sam mlad. Zar ne vidiš?«

Don Huan je pokorno priznao da nije bio sasvim uveren da je to bilo prerušavanje i smesta je shvatio apsurdnost svog stava. Ako starost nije bila prerušavanje, onda je bila preobražaj, a to je bilo još apsurdnije.

Don Huanova zbunjenost je svakog trenutka sve više rasla. Upitao je za čudovište i mladi čovek je odgovorio da nema pojma o čemu on priča. Priznao je da je don Huana sigurno nešto uplašilo, inače mu stari Belisario ne bi pružio utočište. Ali iz kakvog se god razloga don Huan skrivao, to je bilo njegova lična stvar.

Don Huan je bio ponižen ledenim tonom svog domaćina i njegovim ponašanjem. Rizikujući da ga razbesni, don Huan ga je podsetio da su se već sreli. Njegov domaćin je odgovorio da ga do tog dana nikad nije video, ali da poštuje Belisarijeve želje jer se osećao dužnim da tako čini.

Mladi čovek je dodao da ne samo da je on vlasnik kuće već i da je odgovoran za svaku osobu u kući, uključujući i don Huana, koji je, s obzirom na činjenicu da se među njima skriva, postao kućni zatvorenik. Ako se don Huanu to ne sviđa slobodan je da ide i da vidi šta će s tim čudovištem koje niko drugi ne može da vidi.

Pre bio kakve odluke, don Huan je razumno odlučio da upita šta znači to da je zatvorenik u kući.

Mladi čovek je odveo don Huana u deo kuće koji se gradio i rekao mu da on simbolično predstavlja njegov život i njegova dela. Bio je nedovršen. Konstrukcija je u toku, ali postoje šanse da nikad ne bude završena.

»Ti si jedan od elemenata te nedovršene konstrukcije«, rekao je don Huanu. »Recimo da si ti greda koja će držati krov. Dok je ne stavimo na njeno mesto i dok ne stavimo krov povrhu nje, ne znamo da li će izdržati težinu. Majstor tesar kaže da hoće. Ja sam taj majstor tesar.«

To metaforično objašnjenje ništa nije značilo don Huanu, koji je želeo da zna šta se od njega očekuje da radi.

Mladi čovek je pokušao drugačiji prilaz. »Ja sam nagual«, objasnio je. »Ja donosim slobodu. Ja sam vođa ljudi u ovoj kući. I ti si u toj kući, i zato si njen deo, sviđalo ti se to ili ne.«

Don Huan ga je gledao zbunjeno ne znajući šta da kaže.

»Ja sam nagual Hulijan«, rekao je njegov domaćin osmehujući se. »Bez mog učešća, nema puta u slobodu.«

Don Huan i dalje nije razumeo. Ali je počeo da se brine za svoju sigurnost, s obzirom na očigledno pomerenu čovekovu pamet. Bio je toliko zabrinut zbog neočekivanog razvoja događaja da čak nije bio zainteresovan ni zbog upotrebe reči nagual. Znao je da nagual znači vrač, pa ipak nije u potpunosti shvatao to što su govorile reči naguala Hulijana. Ili je možda, nekako, savršeno razumeo, iako njegov svestan um nije.

Mladi čovek je zurio u njega za trenutak i zatim rekao da je pravi posao don Huana da bude njegov lični sluga i pomoćnik. Neće biti plaćen za to, osim što će dobiti izvanrednu sobu i hranu. Povremeno će za don Huana biti drugih manjih poslova, poslova koji zahtevaju naročitu pažnju. Moraće ili da sam obavi te poslove ili da pazi da budu urađeni. Za tu naročitu službu dobijaće male iznose novaca koji će se stavljati na stranu i koje će čuvati ostali članovi domaćinstva. Tako će, ako ikad bude hteo da ode, imati sumicu gotovog novca da mu se nađe.

Mladi čovek je naglasio da don Huan ne treba sebe da smatra zatvorenikom, ali da će, ako ostane, morati da radi. I čak važniji od rada su tri zahteva koje će morati da ispuni. Mora se ozbiljno napregnuti da nauči sve što ga uče žene. Njegovo ponašanje prema svim članovima domaćinstva mora biti primerno, što znači da svakodnevno mora preispitivati svoje držanje i ponašanje prema njima. I, u neposrednom razgovoru treba da se mladom čoveku obraća sa nagual, a kada govori o njemu, da govori kao o nagualu Hulijanu.

Don Huan je gundajući prihvatio te uslove. Ali iako se stalno, kao i obično, durio i ponašao kao zaostao, brzo je naučio da radi. Jedino nije razumeo šta se od njega očekuje u vezi sa držanjem i ponašanjem. I čak, iako to pitanje uopšte nije pominjao, bio je uveren da ga lažu i da ga iskorišćavaju.

Kako je njegova zaostalost rasla, zapao je u stalno durenje i jedva da je sa bilo kim razgovarao.

Baš tada je nagual Hulijan skupio sve članove svog domaćinstva i objasnio im da, iako mu je strašno potreban pomoćnik, pristaje da se povinuje njihovoj odluci. Ako se njima ne sviđa glupo i neprivlačno ponašanje njegovog novog pomoćnika, imaju pravo da to i kažu. Ako se većini ne dopada ponašanje don Huana, taj mladić će morati da ode i da vidi šta će s onim što ga čeka napolju ma šta to bilo, bilo to čudovište ili njegova sopstvena izmišljotina.

Zatim ga je nagual Hulijan odveo pred kuću i čikao da im pokaže čudovišnog čoveka. Don Huan ga je pokazao, ali ga niko drugi nije video. Don Huan je uzbuđeno trčao od jedne osobe do druge, tvrdeći da je čudovište tu, moleći ih da mu pomognu. Nisu primećivali njegove molbe i rekli su mu da je lud.

Tada je nagual Hulijan stavio sudbinu don Huana na glasanje. Slegao je ramenima i otišao. Onaj nedruštveni čovek nije se pridružio glasanju. Sve žene su govorile protiv don Huanovog ostanka. Govorile su da je naprosto previše glup i loše čudi. U žaru rasprave, ipak, nagual Hulijan je potpuno promenio svoj stav i postao je don Huanov branilac. Rekao je da žene možda pogrešno sude o jednom mladiću, da on možda nije lud i da možda stvarno vidi to čudovište. Rekao je da je možda njegova glupost rezultat njegovih briga. I nastala je velika prepirka. Čudi su se razbuktale, i uskoro su žene vikale na naguala.

Don Huan je čuo raspravu ali se nije brinuo. Znao je da će ga izbaciti i da će ga taj čudovišni čovek sigurno uhvatiti i odvesti u ropstvo. U potpunoj bespomoćnosti, počeo je da jeca.

Njegov očaj i njegove suze uticali su na neke od žena. Vođa žena je predložila nešto drugo: vreme od

tri probne nedelje u kojem će žene svakodnevno ocenjivati don Huanov stav i ponašanje. Upozorila je don Huana da će, ukoliko za to vreme bude ijedna ma i najmanja primedba na njegovo ponašanje, biti sigurno izbačen napolje.

Don Huan je pričao kako ga je nagual Hulijan očinski poveo na stranu i nastavio da mu uvećava stravu. Šapnuo je don Huanu da on zasigurno zna da ne samo da čudovište postoji već i da tumara po posedu. Pa ipak, zbog određenih prethodnih dogovora sa tim ženama nije to mogao da im otkrije, nije mu dozvoljeno da ženama kaže to što zna. Navaljivao je na don Huana da prestane da pokazuje svoju tvrdoglavu, glupu ličnost i da se pretvara kako je suprotno od toga.

»Pravi se da si srećan i zadovoljan«, rekao je don Huanu. »Ako to ne budeš radio, žene će te isterati napolje. I sama ta mogućnost trebalo bi da bude dovoljna da te uplaši. Iskoristi strah kao pravu pokretačku snagu. To je još jedino što imaš.«

Svako oklevanje ili promišljanje koje je don Huan možda imao smesta su se razvejali pri pogledu na čudovišnog čoveka. Dok je čudovište nestrpljivo čekalo kod nevidljive linije, izgledalo je kao da zna koliko je nesiguran don Huanov položaj. Kao da je čudovište bilo strahovito gladno i napeto zbog očekivanog pira.

Nagual mu je još više uvećao strah.

»Da sam ja ti«, rekao je don Huanu. »ponašao bih se kao anđeo. Radio bih sve onako kako te žene od mene očekuju, sve dok me čuvaju od te paklene zveri.«

»Znači ti vidiš čudovište?« upitao je don Huan.

»Naravno da ga vidim«, odgovorio je. »I takođe vidim da će te, ako odeš, ili ako te te žene izbace, čudovište uhvatiti i baciti u lance. To će ti svakako promeniti ponašanje. Robovi nemaju drugog izbora nego da se lepo ponašaju prema svojim gospodarima. Kažu da je bol koji može da nanese takvo čudovište gori od svega.«

Don Huan je znao da mu je jedina nada da bude što može ljubazniji. Osećanje da će pasti u šake tom čudovišnom čoveku bilo je zaista moćna psihološka sila.

Don Huan mi je rekao da je zbog nekakvog kaprica sopstvene prirode bio grub samo prema ženama; nikad se nije loše ponašao u prisustvu naguala Hulijana. Iz nekog razloga koji don Huan nije mogao da odredi, nagual Hulijan nije bio neko koga je mogao da pokuša da privuče ni svesno niti nesvesno.

Drugi član tog domaćinstva, nedruštveni čovek, don Huanu nije bio važan. Don Huan je o njemu stvorio mišljenje onog trenutka kada ga je upoznao i otpisao ga. Mislio je da je taj čovek slab, lenj i da su ga te lepe žene nadvladale. Kasnije, kada je postao svestan nagualove ličnosti, znao je da je taj čovek sasvim bačen u senku, zasenjen sjajem svih ostalih.

Kako je vreme proticalo, priroda vođstva i autoriteta među njima postajala je sve jasnija don Huanu. Bio je iznenađen i na izvestan način ushićen kada je shvatio da niko nije bolji od drugih. Neki od njih su mogli da rade stvari za koje su drugi bili nesposobni, ali zbog toga nisu bili nadmoćniji. Bili su jednostavno drugačiji. Ipak, najvažnije odluke o svemu donosio je nagual Hulijan automatski, i očigledno je veoma uživao da svoje odluke izražava u obliku gadnih šala koje je na svima primenjivao.

Među njima je takođe bila jedna tajanstvena žena. Obračali su joj se sa Talija, žena nagual. Niko nije rekao don Huanu ko je ona, niti šta znači nagual žena. Ipak, bilo mu je jasno da je jedna od sedam žena Talija. O njoj su razgovarali toliko da se don Huan izuzetno zainteresovao. Postavljao je tako mnogo pitanja da mu je žena koja je bila vođa ostalih žena rekla da će ga naučiti da čita i piše da bi bolje mogao da iskoristi svoje deduktivne sposobnosti. Rekla je da mora naučiti da zapisuje stvari, a ne da ih prepušta pamćenju. Na taj način će sakupiti veliku zbirku činjenica o Taliji, činjenica koje treba da čita i proučava sve dok mu istina ne bude očita.

Verovatno, raspoznajući ciničan odgovor koji mu je bio na pameti, rekla je da, iako se možda čini da je to apsurdan napor da se otkrije ko je Talija, to je i jedan od najtežih i najvrednijih zadataka kojeg čovek uopšte može da se poduhvati.

To je, rekla je, zabavni deo. Dodala je ozbiljnije da je obavezno da don Huan nauči osnove vođenja knjiga kako bi pomogao nagualu da upravlja posedom.

Odmah je počela da mu svakoga dana drži časove i za godinu dana don Huan je toliko opsežno i brzo napredovao da je mogao da čita, piše i da vodi računске knjige.

Sve je izgledalo tako glatko da nije ni primetio da se promenio, a najznačajnija promena je bila promena njegove izdvojenosti. Što se njega ticalo, imao je utisak da se u kući ništa ne događa, prosto zato što nije bio u stanju da se poistoveti sa članovima domaćinstva. Ti ljudi su bili ogledala koja nisu sadržala slike.

»Skrivao sam se u toj kući skoro tri godine«, nastavio je don Huan. »Za to vreme desilo mi se bezbroj stvari, ali ja nisam smatrao da su stvarno važne. Ili sam bar odlučio da smatram kako su nevažne. Smatrao sam da sam se tokom te tri godine samo krio, drhtao od straha i radio kao mazga.«

Don Huan se nasmejao i rekao mi da se u jednom trenutku, na navaljivanje naguala Hulijana, složio da uči za vrača da bi mogao da se oslobodi straha koji ga je obuzimao svaki put kada bi video čudovište kako budno motri. Ali, iako mu je nagual Hulijan puno govorio, izgledalo je da ga više zanima da se sa njim sprda. Tako je verovao da je pošteno i na mestu ako bi se reklo da nije naučio ništa što bi imalo i najmanje veze sa vračevima, prosto zato što je bilo očito da niko u toj kući ne zna niti praktikuje čarobnjaštvo.

Ipak, jednog dana, našao se kako besciljno korača prema nevidljivoj liniji koja je zadržavala čudovište na odstojanju. Čudovišni čovek je, kao i obično naravno, nadgledao kuću. Ali tog dana, umesto da okrene leđa i pobegne da u kući nađe utočište, don Huan je nastavio da korača. Neverovatan priliv energije naterao ga je da ide napred i da ne brine za sopstvenu sigurnost.

Osećanje potpune izdvojenosti dopustilo mu je da se suoči sa čudovištem koje ga je terorizalo toliko godina. Don Huan je očekivao da se čudovište zatetura prema njemu i da ga zgrabi za vrat, ali ta misao u njemu više nije izazivala stravu. Sa udaljenosti od ne-

koliko inča zurio je jedan trenutak u čudovišnog čoveka a zatim prekoračio liniju. I čudovište ga nije napalo, kao što se don Huan uvek plašio da će učiniti, već je postalo mutno. Izgubilo je jasnoću i pretvorilo se u maglovitu belinu, u jedva primetan oblačak magle.

Don Huan je išao napred prema toj magli, a ona se gubila kao u strahu. Gonio je taj pramen magle preko polja sve dok nije znao da od čudovišta ništa nije ostalo. Onda je znao da ga nikad nije ni bilo. Ipak, nije mogao da objasni čega se to plašio. Imao je mutno osećanje da, iako tačno zna šta je čudovište, nešto sprečava da o tome razmišlja. Odmah je pomislio da taj pokvarenjak, nagual Hulijan, tačno zna šta se dešava. Don Huan nije hteo da dopusti da nagual Hulijan sa njim tek tako zbija takve šale.

Pre no što se suočio s njim, don Huan je sebi priuštio zadovoljstvo da se sam, bez pratnje prošetava po čitavom imanju. Nikad ranije to nije mogao da uradi. Kada god je morao da ide preko te nevidljive linije, pratio ga je jedan član domaćinstva. To je ozbiljno ograničilo njegovu pokretljivost. Dva ili tri puta pokušao je da ide bez pratnje, i shvatio da rizikuje da ga ruke tog čudovišnog stvorenja unište.

Ispunjen čudnom snagom, don Huan je otišao u kuću, ali umesto da slavi svoju novu slobodu i moć, skupio je čitavo domaćinstvo i ljutito zahtevao da mu objasne svoje laži. Optuživao ih je što je za njih radio kao rob, jer su ga prevarili strahom od nepostojećeg čudovišta.

Žene su se smejale kao da im govori najsmešnju šalu. Samo je izgledalo da se nagual Hulijan kaje, naročito kada je don Huan, glasom prozukulim od ozlojeđenosti, opisao tri godine neprekidnog straha. Nagual Hulijan je bio slomljen i počeo je otvoreno da jeca, a don Huan je zahtevao izvinjenje što je tako besramno eksploatisan.

»Ali rekli smo ti da čudovište ne postoji«, kazala je jedna od žena.

Don Huan je gledao naguala Hulijana koji se krotko šćućurio.

»On zna da je čudovište postojalo«, viknuo je don Huan, upirući optužujuće prstom u naguala.

Ali istog trenutka je bio svestan da priča besmislice, jer mu je nagual Hulijan već rekao da čudovište ne postoji.

»To čudovište ne postoji«, ispravio se don Huan, drhteći od besa. »To je bila jedna od njegovih podvala.«

Nagual Hulijan se, nekontrolisano plačući, izvinio don Huanu, dok su žene urlale od smeha. Don Huan ih nikad nije video da se tako glasno smeju.

»Sve vreme ste znali da nema nikakvog čudovišta. Lagali ste me«, optužio je naguala Hulijana, koji je, sa rukama na očima ispunjenim suzama, priznao svoju krivicu.

»Sigurno je, lagao sam te«, promrmljao je. »Nikad nije bilo nikakvog čudovišta. To što si video kao čudovište bilo je prosto jedan energetski talas. Tvoj ga je strah pretvorio u čudovište.«

»Ti si mi rekao da će me to čudovište proždrti. Kako si tako mogao da me lažeš?« vikao je don Huan na njega.

»To da će te proždrti to čudovište bilo je simbolično«, blago je uzvratio nagual Hulijan. »Tvoj pravi neprijatelj je tvoja glupost. Ti si u smrtnoj opasnosti da te sad proždere to čudovište.«

Don Huan je povikao kako više nema ništa sa takvim smešnim izjavama. I navaljivao je da ga razuvere kako više nema nikakvih ograničenja što se tiče njegove slobode da ode.

»Možeš da ideš kada god poželiš«, srdačno je rekao nagual Hulijan.

»Hoćeš da kažeš da mogu da idem sad odmah?« upitao je don Huan.

»Da li to želiš?« upitao je nagual.

»Naravno, želim da odem sa ovog jadnog mesta i od ove grupe jadnih lažovčina koji tu žive«, povikao je don Huan.

Nagual Hulijan je naredio da se don Huanu isplati njegova ušteđevina, i sjajnih očiju poželeo mu je sreću, napredak i mudrost.

Žene nisu želele da se oprostite s njim. Zurile su u njega dok nije pognuo glavu da bi izbegao pogled njihovih gorućih očiju.

Don Huan je strpao novac u džep i ne osvrćući se izašao napolje, srećan što se njegovo teško iskušenje okončalo. Spolja je svet za njega bio pun pitanja. Žudeo je za njim. U toj kući je bio uklonjen iz njega. Bio je mlad, snažan. Imao je novac u džepu i bio je žudan života.

Napustio ih je ne rekavši im ni hvala. Njegov bes, kojeg je obuzdavao, njegov dugotrajan strah, konačno je mogao da se pokaže. Čak je bio naučio i da ih voli — i sad se osećao izdanim. Hteo je da pobegne što je dalje mogao od tog mesta.

U gradu je imao prvi neprijatan susret. Putovanje je bilo vrlo teško i vrlo skupo. Naučio je da, ukoliko želi da najednom napusti taj grad, neće biti u mogućnosti da bira odredište, ali da može da sačeka slučajne goniče mazgi u prolazu koji su spremni da ga prime. Nekoliko dana kasnije krenuo je sa poznatim goničem prema luci Macatlan.

»Iako mi je u to vreme bilo svega dvadeset tri godine«, kazao je don Huan, »osećao sam kao da sam proživio čitav život. Seks je bio jedino što nisam iskusio. Nagual Hulijan mi je već rekao da mi je činjenica što nisam bio sa ženom pružala snagu da izdržim, i da on ima još malo vremena da sve sredi pre nego što me svet uzme pod svoje.«

»Šta je time hteo da kaže, don Huane?«, upitao sam.

»Hteo je da kaže da pojma nisam imao o paklu koji me je čekao«, odgovorio je don Huan, »i da ima vrlo malo vremena da sredi moje barikade, moje tihe zaštitnike.«

»Šta je to tihi zaštitnik, don Huane?« upitao sam.

»To je spasilac«, rekao je. »Tihi zaštitnik je talas neobjašnjive energije koji ratniku dolazi kada ništa drugo ne pomaže.«

Moj dobrotvor je znao kojim će pravcem krenuti moj život kada više ne budem bio pod njegovim uticajem. Tako se on borio da mi da što je moguće više

vračevskih opcija. Te opcije vračeva bile su moji tihi zaštitnici.«

»Šta su opcije vračeva?« upitao sam.

»Položaji skupne tačke«, odgovorio je, »beskonačan broj položaja u koje skupna tačka može da stigne. U svakom pojedinom od tih površinskih ili dubinskih zaokreta, vrač može da ojača svoj novi kontinuitet.«

Ponovio je kako je sve što je iskusio ili sa dobrotvorom ili pod njegovim vođstvom bilo rezultat ili trenutnog ili značajnog zaokreta njegove skupne tačke. Njegov dobrotvor ga je naveo da iskusi bezbroj opcija vračeva, mnogo više nego što bi bilo potrebno, jer je znao da će sudbina don Huana biti da bude pozvan da objasni šta su vračevi i šta oni čine.

»Efekat tih zaokreta skupne tačke je kumulativan«, nastavio je. »Razmišljam da li ti to razumeš ili ne. To nagomilavanje je na kraju radilo u moju korist.

Ubrzo pošto sam došao u dodir s nagualom, moja skupna tačka se pokrenula tako duboko da sam bio sposoban da *vidim*. *Video* sam energetsko polje kao čudovište. I tačka je nastavila da se kreće sve dok to čudovište nisam *video* kao ono što je stvarno bilo: jedno energetsko polje. Uspeo sam da *vidim* a da to nisam znao. Mislio sam da ništa nisam uradio, da ništa nisam naučio. Bio sam neverovatno glup.«

»Bio si suviše mlad, don Huane«, rekao sam. »Nisi mogao drugačije.«

Smejao se. Bio je na samoj ivici da mi odgovori, ali je izgledalo da je promenio mišljenje. Slegao je ramenima i nastavio da priča.

Don Huan je rekao da je, kada je stigao u Macatlan, bio praktično sezonski gonič mazgi, i da je dobio ponudu za stalni posao da goni karavan mazgi. Bio je vrlo zadovoljan tim dogovorom. Ideja da će putovati između Duranga i Macatlana prijala mu je beskrajno. Dve stvari su ga ipak brinule: prvo, da još nije bio sa ženom, i drugo, strašno neobjašnjivo osećanje da ide prema severu. Nije znao zašto. Znao je samo da ga negde na severu nešto čeka. To osećanje ga je tako snažno pritiskalo da ga je na kraju nateralo da odbije

sigurnost stalnog posla kako bi mogao da putuje na sever.

Njegova velika snaga i nova i neizmerna veština omogućavali su mu da nalazi posao i tamo gde ga nije bilo, dok je nastavljao da putuje prema severu prema državi Sinaloa. I tu se njegovo putovanje završilo. Upoznao je mladu udovicu, koja je kao i on bila Jaki Indijanac, a bila je udata za čoveka kome je don Huan bio dužnik.

Odlučio je da taj dug otplati tako što će udovici i njenoj deci pomoći, pa se, a da toga nije ni bio svestan, našao u ulozi muža i oca.

Vlastita odgovornost navalila mu je na pleća veliki teret. Izgubio je svoju slobodu kretanja i čak i potrebu da ide dalje na sever. Ipak, osećao je da mu je taj gubitak nadoknađen velikom i čistom ljubavlju prema toj ženi i njenoj deci.

»Doživio sam trenutke uzvišene sreće kao muž i otac«, rekao je don Huan. »Ali baš u tim trenucima primetio sam da je nešto strašno pogrešno. Shvatio sam da sam izgubio osećanje nepristupačnosti i povučenosti koje sam stekao tokom boravka u kući naguala Hulijana. Sada sam se poistovećivao sa ljudima koji su me okruživali.«

Don Huan je rekao da mu je trebala godina dana neumoljivog nagrizanja da izgubi svaki trag nove ličnosti koju je stekao u nagualovoj kući. Počeo je sa čistom pa ipak povučenom ljubavlju prema toj ženi i njenoj deci. Ta bestrasna naklonost dopuštala mu je da igra ulogu muža i oca svim silama i sa zadovoljstvom. Kako je vreme proticalo, njegova povučena naklonost pretvorila se u očajničku strast koja je učinila da izgubi svoju efektivnost.

Bio je nestao njegov osećaj nepristupačnosti, koji je bio ono što mu je davalo moć da voli. Bez te nepristupačnosti imao je samo svetovne potrebe, oćajanje i beznade: te određene odlike sveta svakodnevnog života. Takođe je nestalo i njegove preduzimljivosti. Tokom onih godina u nagualovoj kući, poprimio je dinamičnost koja mu je dobrodošla kada je ostao sam.

Ali najiscrpljujući bol bio je nestanak njegove fizičke energije. Jednog dana postao je potpuno nepokretan a da u stvari i nije bio bolestan. Nije osećao bol. Nije se plašio. Kao da je njegovo telo shvatilo da će on postići mir i tišinu koji su mu tako očajnički bili potrebni samo ukoliko prestane da se kreće.

Dok je bespomoćno ležao u krevetu, ništa nije radio osim što je razmišljao. I shvatio je da je promašio zato što nije imao apstraktnu svrhu. Znao je da su oni ljudi u nagualovoj kući bili izuzetni zbog toga što su težili za slobodom kao za svojom apstraktnom svrhom. Nije razumeo šta je sloboda, ali je znao da je suprotno od njegovih neposrednih potreba.

Nedostatak apstraktne svrhe toliko ga je onesposobio i oslabio da nije bio u stanju da spase svoju usvojenu porodicu iz bede bez dna. Zauzvrat, oni su njega povukli nazad u strašni jad, tugu i očajanje koje je i sam poznavao pre nego što je sreo naguala.

Dok je prebirao svoj život, postao je svestan da jedino u vreme koje je proveo u kući naguala nije bio siromašan i nije imao neposrednih potreba. Siromaštvo je bilo stanje postojanja koje se nije popravljalo kada su ga njegove neposredne potrebe nadjačale.

Po prvi put otkad je ustreljen i ranjen pre toliko godina, don Huan je u potpunosti shvatio da je nagual Hulijan stvarno bio nagual, vođa i njegov dobrotvor. Shvatio je šta je njegov dobrotvor mislio kada mu je rekao da nema slobode bez intervencije naguala. Sada u umu don Huana više nije bilo ni trunčice sumnje da su njegov dobrotvor i svi članovi domaćinstva njegovog dobrotvora bili vračevi. Ali tada je don Huan shvatio sa najboljom jasnoćom da je odbacio priliku da bude sa njima.

Kada je pritisak njegove fizičke nesposobnosti postao nepodnošljiv, njegova se oduzetost okončala isto onako tajanstveno kao što je i počela. Jednog dana je jednostavno ustao iz kreveta i pošao na rad. Ali sreća mu se nije poboljšala. Jedva je sastavljao kraj sa krajem.

Prošla je još jedna godina. Nije napredovao, ali jednu je stvar obavio uspešnije nego što je očekivao:

sažeto je ponovio čitav svoj život. Zatim je shvatio zašto je voleo i zašto nije mogao da napusti tu decu, i zašto nije mogao da ostane sa njima, ali takođe je shvatio i zašto nije mogao da dela ni na ovaj ni na onaj način.

Don Huan je znao da je stigao u ćorsokak, i da je umreti kao ratnik bilo još jedino delo u saglasnosti sa onim što je naučio u kući svoga dobrotvora. Tako je svake večeri, nakon znuravajućeg dana teškog rada i besmislenog dirinčenja, strpljivo iščekivao svoju smrt.

Don Huan ih je savetovao istim rečima kojim je i njega savetovao nagual.

»Nemoj to želiti«, govorio je njegov dobrotvor. »Samo čekaj dok ne dođe. Ne pokušavaj da zamisliš na šta smrt liči. Samo budi tu da te zahvati njen tok.«

To vreme koje su provodili u miru ojačalo ih je mentalno, ali njihova fizički ispijena tela svedočila su o tome da gube bitku.

Ipak, jednog dana, don Huan je pomislio da je njegova sreća počela da se menja. Našao je privremeni posao sa grupom radnika na farmi za vreme žetve. Ali je duh za njega imao drugi plan. Nekoliko dana pošto je počeo da radi, neko mu je ukrao šešir. Nije bio u mogućnosti da kupi novi ali je morao da radi pod suncem koje je pržilo.

Napravio je improvizovanu zaštitu pokrivši glavu krpama ili pregrštima slame. Njegovi drugovi radnici počeli su da mu se smeju i da ga zadevaju. Nije ih zarezivao. U poređenju sa životima ono troje ljudi koji su zavisili od njegovog rada, to kako je on izgledao za njega je imalo malo značaja. Ali ti ljudi nisu prestajali. Vikali su i smejali se sve dok predradnik, plašeći se da se ne pobune, nije otpustio don Huana.

Divljački bes preplavio je don Huanovo osećanje trezvenosti i opreznosti. Znao je da je to pogrešno. On je imao moralno pravo. Ispustio je leden krik, zgrabio jednog od tih ljudi, podigao ga iznad glave, želeći da mu slomi kičmu. Ali pomislio je na onu gladnu decu. Pomislio je na njihova smirena mala tela dok su sa njim sedela iz noći u noć čekajući smrt. Spustio je tog čoveka na zemlju i otišao.

Don Huan je rekao da je seo na sinor tog polja gde su ljudi radili, i sve očajanje koje se u njemu skupljalo konačno je eksplodiralo. To je bio tihi gnev, ali ne na te ljude oko njega. Gnevio se na sebe. Ljutio se sve dok nije istrošio sav bes.

»Sedeo sam tamo pred očima svih tih ljudi i počeo da jecam«, nastavio je don Huan. »Gledali su me kao da sam lud, što stvarno i jesam bio, ali me baš bilo briga. Nisam se brinuo.

Tom predradniku me je bilo žao i došao je da me posavetuje. Mislio je da plaćem zbog sebe. Nije ni slučajno mogao da zna da plaćem zbog duha.«

Don Huan je rekao da mu je tihi zaštitnik došao pošto je ispucao bes. Bio je u obliku jednog ogromnog dotoka energije koji ga je ispunio čistim osećanjem bliske smrti. Znao je da neće imati vremena da ponovo vidi svoju usvojenu porodicu. Glasno im se izvinio što nije imao potrebne snage i mudrosti da ih izbavi iz tog pakla u kojem su živeli na zemlji.

Radnici sa farme nastavili su da mu se smeju i da ga zadevaju. Jedva da ih je čuo. Suze su mu se kotrljale na grudi dok je govorio i zahvaljivao se duhu što ga je doveo na stazu naguala, pružajući mu nezastuženu priliku da bude slobodan. Čuo je povike ljudi koje nije razumeo. Čuo je kako viču i vređaju ga, ali to je dopiralo iz njega samog. Imali su pravo da mu se podsmevaju. Bio je na portalu večnosti a da toga nije ni bio svestan.

»Shvatio sam kako je u pravu bio moj dobrotvor«, rekao je don Huan. »Moja glupost je bila čudovište i ona me je već proždrala. Istog trena kada sam to pomislio, znao sam da je sve što sam mogao da kažem ili učinim bilo beskorisno. Propustio sam priliku. Sada sam samo služio za sprdnju tim ljudima. Duh ni slučajno nije mogao da se brine za moje očajanje. Bilo nas je previše — ljudi sa našim privatnim jadnim paklovima, koji smo glupi rođeni — da bi duh na nas obratio pažnju.

»Kleknuo sam i okrenuo se prema jugoistoku. Ponovo sam zahvalio svom dobrotvoru i rekao sam duhu da se stidim. Toliko stidim. I sa poslednjim dahom

rekao sam zbogom svetu koji je mogao da bude predivno mesto da sam bio mudar. Tada me je prekrrio ogroman talas. Prvo sam ga osetio. Zatim sam ga čuo i konačno sam ga video kako dolazi po mene sa jugoistoka, preko polja. Poneo me je i njegova tama me je prekrila. I svetlost mog života je otišla. To je bio kraj mog pakla. Konačno sam bio mrtav! Konačno sam bio slobodan!«

Priča don Huana me je potpuno opustošila. Ignoriso sam sve moje napore da o njoj razgovaramo. Rekao je da ćemo u drugoj prilici razgovarati o tome. Zahtevao je da umesto toga nastavimo sa onim zbog čega smo ovde i došli: da objasnimo umeće svesti.

Nekoliko dana kasnije, kada smo silazili sa planina, iznenada je počeo da govori o svojoj priči. Seli smo da se odmorimo. Zapravo, ja sam morao da se zaustavim da dođem do daha. Don Huan se čak nije ni zaduivao.

Objasnio je da svaki vrač, da bi u potpunosti bio siguran u vezi sa svojim postupcima, ili u vezi sa svojim položajem u svetu vračeva, ili da bi bio sposoban da u potpunosti razumno prihvati svoj novi kontinuitet, mora da poništi svoj stari život. Samo tada će njegovi postupci imati potrebnu sigurnost da ojačaju ravnotežu, slabost i nestabilnost svog novog kontinuiteta.

»Vračevi vidovnjaci savremenog doba zovu taj proces poništavanja karta za besprekornost, ili vračeva simbolična ali konačna smrt«, rekao je don Huan. »I na tom polju u Sinaloji, ja sam dobio svoju kartu za besprekornost. Tamo sam umro. Slabost mog novog kontinuiteta stajala me je života.«

»Ali, da li si umro, don Huane, ili si se samo onesvestio?«, upitao sam, trudeći se da ne zvučim cinično.

»Umro sam na tom polju«, rekao je. »Osetio sam kako moja svest izlazi iz mene i ploi prema Orlu. Ali, pošto sam besprekorno skraćeno ponovio svoj život, Oreo nije progutao moju svest. Oreo me je ispljunuo. Pošto mi je telo bilo mrtvo u tom polju Oreo

nije hteo da me pusti u slobodu. To je bilo kao da mi je rekao da se vratim i ponovo pokušam.

»Spustio sam se iz tamnih visina i došao u svetlosti zemlje. I tu sam se našao u plitkom grobu na ivici tog polja pokriven kamenjem i prašinom.«

Don Huan je rekao da je odmah znao šta da radi. Pošto se otkopao i uredio grob da izgleda kao da je još u njemu, zbrisao je. Osećao je da je snažan i odlučan. Znao je da treba da se vrati u kuću svoga dobrotvora. Ali, pre no što je krenuo na taj put povratka, želeo je da vidi svoju porodicu i da im objasni da je vrač i da zbog toga ne može da ostane sa njima. Hteo je da svoj pad objasni kao neznanje o tome da vračevi nikad ne mogu da sagrade most kojim će se povezati sa ljudima iz sveta. Ali, ukoliko ljudi žele to, oni moraju da izgrade mostove da bi se pridružili vračevima.

»Otišao sam kući«, nastavio je don Huan, »ali kuća je bila prazna. Prepadnuti susedi su mi rekli da su radnici sa farme dolazili ranije sa vestima kako sam umro na radu, i moja žena i njena deca su otišli.«

»Koliko dugo si bio mrtav, don Huane?« upitao sam.

»Očito, ceo dan«, rekao je.

Smešak je igrao na don Huanovim usnama. Oči su mu bile kao od svetlucavog obsidijana. Posmatrao je moje reagovanje, čekajući moje komentare.

»Šta se dogodilo sa tvojom porodicom?« upitao sam.

»Ah, pitanje osećajnog čoveka«, primetio je. »Za trenutak sam pomislio da ćeš da pitaš u vezi sa mojom smrću!«

Priznao sam da sam baš to hteo, ali sam znao da ga vidi dok se formulisalo u mom umu, i baš sam nasuprot tome upitao nešto drugo. Nisam to rekao kao šalu, ali njega je nateralo na smeh.

»Moja porodica je nestala tog dana«, rekao je. »Moja je žena umela da preživi. Morala je to da zna u uslovima u kakvima smo živeli. Pošto sam ja čekao svoju smrt, ona je poverovala da sam dobio što sam tražio. Tu nije više imala šta da radi, i tako je otišla.

»Deca su mi nedostajala i težio sam se misliti da mi sudbina nije bila da budem sa njima. Ipak, vračevi imaju jednu naročitu sklonost. Oni žive isključivo u sumraku osećanja koje najbolje opisuju reči »pa ipak...«. Kada se oko njih sve ruši, vračevi prihvataju da je situacija užasna, i zatim odmah uzmiču u sumrak tog »pa ipak...«.

To sam učinio sa svojim osećanjima prema toj ženi i deci. Sa velikom disciplinovanosti — naročito što se tiče najstarijeg dečaka — oni su ukratko ponovili svoje živote sa mnom. Samo duh može da odluči o ishodu takve ljubavi.«

Podsetio me je da me je naučio kako se ratnici ponašaju u takvim situacijama. Čine najviše što mogu, i zatim bez kajanja i žaljenja opuštaju se i prepuštaju duhu da odluči o ishodu.

»Kakva je bila odluka duha, don Huane?« upitao sam.

Posmatrao me je ne odgovarajući. Znao sam da je u potpunosti svestan moje motivisanosti da mu postavim takvo pitanje. Ja sam doživeo sličnu ljubav i sličan gubitak.

»Odluka duha je još jedno osnovno jezgro«, rekao je. »Priče vračeva su izgrađene oko njega. Razgovaraćemo o toj naročitoj odluci kada budemo raspravljali to osnovno jezgro.

Pa, zar nisi hteo da me pitaš nešto o mojoj smrti?«

»Ako su mislili da si mrtav, zašto plitak grob?« upitao sam. »Zbog čega nisu iskopali pravi grob i sahranili te?«

»To već više liči na tebe«, rekao je smejući se. »I sam sam se to pitao i shvatio sam da su ti radnici bili pobožni ljudi. Ja sam bio hrišćanin. Hrišćani se ne sahranjuju tek tako, niti se ostavljaju da istrunu kao psi. Mislim da su čekali da dođe moja porodica, identifikuje telo i da ga sahrani na odgovarajući način. Ali moja porodica nikad nije došla.«

»Da li si išao i tražio ih, don Huane?« upitao sam.

»Ne. Vračevi nikad nikog ne traže«, odgovorio je. »A ja sam bio vrač. Platilo sam životom grešku što ni-

sam znao da sam vrač, i da se vračevi nikada nikome ne približavaju.

»Od tog dana pa nadalje, samo sam prihvatao društvo ili brigu ljudi ili ratnika koji su mrtvi, kao ja.«

Don Huan je rekao da se vratio u kuću svog dobrotvora, gde su svi odmah znali šta je otkrio. I ponašali su se prema njemu kao da nikad nije ni odlazio.

Nagual Hulijan je primetio da je, zbog njegove osobite prirode, don Huanu bilo potrebno dugo vremena da umre.

»Moj dobrotvor mi je tada rekao da je vračeva karta za besprekornost njegova smrt«, nastavio je don Huan. »Rekao je da je on sam platio svojim životom kartu za slobodu, kao i svi drugi iz njegovog domaćinstva. I da smo sada jednaki po tome što smo mrtvi.«

»Da li sam i ja takođe mrtav, don Huane?« upitao sam.

»Ti si mrtav«, rekao je. »Velika prevara vračeva, pak, u tome je što su svesni da su mrtvi. Njihova karta za besprekornost mora biti zavijena u svest. U tom zamotuljku, kažu vračevi, njihova karta je u uslovima kovanja.

Tokom šezdeset godina, ja svoju kujem.«

6 RUKOVANJE NAMEROM

Treća tačka

Don Huan me je često sa svojim ostalim učenicima vodio na kratka putovanja do obližnjeg zapadnog planinskog venca. U tim prilikama odlazili smo u zoru, a kasno popodne kretali nazad. Izabrao sam da idem s don Huanom. Njegova blizina me je uvek umirivala i opuštala; ali njegovi kolebljivi učenici uvek su u meni izazivali suprotan efekat: s njima sam se osećao veoma umoran.

U povratku s planina, don Huan i ja smo jednom zastali pre nego što smo stigli u ravnicu. Napad duboke melanholijske spopao me je za tako kratko vreme i tako snažno da je sve što sam mogao da učinim bilo da sednem. Tada sam, postupajući po savetu don Huana, legao na stomak, na vrh velikog oblog kamena.

Ostali učenici su mi se podsmehnuli i nastavili hod. Čuo sam kako se njihov smeh i dreka utišavaju dok su se udaljavali. Don Huan me je požurivao da se opustim i da dopustim svojoj skupnoj tački, za koju je rekao da se pokrenula, da se smesti u novi položaj.

»Ne brini se«, posavetovao me je. »Uskoro ćeš osetiti neku vrstu trzaja, ili tapšanje po leđima, kao da te neko dodiruje. Tada će ti biti dobro.«

Čin nepokretnog ležanja na kamenu, i iščekivanje da me neko šljapne po ramenu, podstakli su spontano prisećanje toliko snažno i jasno da nisam primetio udarac koji sam očekivao. Bio sam ipak siguran da

sam ga primio, jer je moja melanholija nestala zaista smesta.

Brzo sam don Huanu opisao ono čega sam se prisetio. Predložio je da ostanem na tom kamenu i da pokrenem svoju skupnu tačku nazad, na isto ono mesto na kojem je bila kada sam iskusio događaj koga sam se prisetio.

»Pronađi svaku pojedinost«, upozorio me je.

To se dogodilo pre mnogo godina. U to vreme smo don Huan i ja boravili u državi Čiuvauva u severnom Meksiku, na pustim visovima. Često sam sa njim odlazio tamo, jer je ta oblast bila bogata lekovitim biljem koje je on sakupljao. S antropološke tačke gledišta ta oblast je bila veoma zanimljiva. Arheolozi su nedavno pronašli ostatke nečega za šta su smatrali da je veliko, pristorijsko naselje. Pretpostavljali su da je to trgovačko naselje, strateški smešteno u prirodnom prolazu, bilo središte trgovine na trgovačkom putu koji je povezivao jugozapad Amerike sa severnim Meksikom i centralnom Amerikom.

Nekoliko puta sam bio na tom pustom visu i sve više sam bivao uveren da su arheolozi bili u pravu da je to prirodan prolaz. Naravno, držao sam don Huanu predavanja o uticaju tog prolaza u preistorijskom prenosu kulturnih obeležja na kontinent Severne Amerike. U to vreme snažno sam se interesovao da vraćanje američkog jugozapada, Meksika i Centralne Amerike objasnim kao sistem verovanja koji se prenosio duž trgovinskih puteva i koji je služio da se, na izvesnom apstraktnom nivou, stvori izvestan prekolumbijski-pan-indijanizam.

Don Huan se, prirodno, gromoglasno smejaao svaki put kada sam iznosio svoje teorije.

Događaj kojeg sam se prisetio započeo je sredinom popodneva. Pošto smo don Huan i ja prikupili dva mala džaka nekog izuzetno retkog lekovitog bilja, on je napravio predah i seo na vrh nekog velikog kamenja. Ali, pre nego što smo krenuli nazad na mesto gde sam bio ostavio svoj automobil, don Huan je navaljivao da razgovaramo o umeću *traganja*. Rekao je

da vreme zalaska sunca najbolje odgovara za objašnjavanje njegovih zamršenosti, ali da prvo da bih razumeo, treba da stupim u povišenu svest.

Tražio sam da mi, pre nego što učini bilo šta, ponovo objasni šta je zapravo povišena svest.

Don Huan je, pokazujući veliko strpljenje, objasnio povišenu svest terminima pokretanja skupne tačke. Dok je on govorio, shvatio sam koliko su moji zahtevi lakrdijaški. Znao sam sve o čemu je govorio. Primetio sam da mi zaista nisu potrebna nikakva objašnjenja, a on je rekao da objašnjenja nikad nisu uzaludna, jer se utiskuju u nas da bismo ih mogli koristiti odmah ili kasnije, ili da nam pomognu da se pripremimo za doseganje nemog znanja.

Kada sam ga zamolio da o nemom znanju govori sa više pojedinosti, brzo je odgovorio da je nemo znanje opšti položaj skupne tačke, koji je nekada davno bio prirodan položaj čoveka, ali da se, iz razloga koje je nemoguće ustanoviti, čovekova skupna tačka pomerila sa tog naročitog mesta i zauzela drugo koje se zove »razum«.

Don Huan je napomenuo da nije svako ljudsko biće predstavnik tog novog položaja. Skupne tačke većine nas nisu postavljene tačno na samom položaju razuma, već u neposrednoj blizini. Slično je bilo i sa nemim znanjem: nije ni tačka svakog ljudskog bića bila tačno na tom položaju.

Takođe je rekao da je »mesto gde prestaje milosrđe«, pošto je bilo još jedno od mesta skupne tačke, bilo prethodnica nemog znanja, a da je još jedan položaj skupne tačke zvan »mesto brige«, bio prethodnica razuma.

Nisam našao ništa nejasno u ovim tajanstvenim primedbama. Meni su se one same objašnjavale. Shvatao sam sve što je govorio dok sam čekao udarac po plećima koji mi je omogućavao da stupim u povišenu svest. Ali udarca nije bilo i ja sam i dalje razumevao ono što je govorio a da zaista nisam bio svestan da ista shvatam. Osećanje lakoće, primanje svega zdravo za gotovo, što je priličilo mojoj normalnoj svesti,

ostalo je sa mnom i ja nisam ispitivao svoju sposobnost razumevanja.

Don Huan me je netremice posmatrao i predložio mi da licem prema dole legnem na vrh oblog kamena s rukama i nogama raširenim kao u žabe.

Ležao sam tu oko desetak minuta, potpuno opušten, gotovo zaspao, dok me iz mog dremeža nije prodrimalo blago, prigušeno šuštavo režanje. Podigao sam glavu, pogledao gore, i kosa mi se nakostrešila. Ogroman, crni jaguar čučao je na jednom kamenu, na svega desetak stopa od mene, baš iznad mesta gde je sedeo don Huan. Taj jaguar je, pokazujući očnjake, piljio pravo u mene. Izgledalo je da se sprema da skoči na mene.

»Ne mrdaj!« naredio mi je tiho don Huan. »I ne gledaj ga u oči. Zuri u njegov nos i ne treptaj. Život ti zavisi od tog pogleda.«

Cinio sam šta mi je rekao. Jaguar i ja piljili smo jedan u drugog za trenutak dok se don Huan nije umešao bacajući svoj šešir poput frizbija na jaguarovu glavu. Jaguar je odskočio kako bi izbegao pogodak i don Huan je pustio glasan dug prodoran zvižduk. Zatim je vikao iz sveg glasa i dva ili tri puta je pljesnuo šakama. To je zvučalo kao prigušeni pucnji puške.

Don Huan mi je znacima objasnio da siđem sa kamena i da mu se pridružim. Obojica smo vikali i pljeskali šakama dok on nije zaključio da smo dovoljno poplašili jaguara i oterali ga dovoljno daleko.

Telo mi je drhtalo, pa ipak se nisam plašio. Rekao sam don Huanu da me nije najviše uplašilo iznenadno režanje mačke niti njen pogled već sigurnost da jaguar zuri u mene davno pre nego što sam ga čuo i podigao glavu.

Don Huan nije rekao ni reči o tom iskustvu. Duboko se zamislio. Kada sam počeo da ga zapitkujem da li je video jaguara pre mene, učinio je zapovednički pokret da me učutka. Izgledalo mi je da mu je nelagodno i da je čak zbunjen.

Posle trenutka tišine, don Huan mi je pokazao da krenem da hodam. On je išao napred. Udaljivali smo se od tog kamenja, krivudajući brzim trčecim korakom kroz šiprag.

Posle otprilike pola sata, stigli smo na čistinu u šipražju, gde smo stali da se na trenutak odmorimo. Nismo progovorili ni reči i ja sam žudeo da saznam šta don Huan misli.

»Zašto ovako hodamo?« upitao sam. »Zar ne bi bilo bolje da brzo odemo najkraćim putem?«

»Ne!«, rekao je odlučno. »To nikako ne bi valjalo. Ono je jaguar mužjak. Gladan je i poći će za nama.«

»To je razlog više da odavde brzo odemo«, naveljivao sam.

»Nije to tako jednostavno«, rekao je. »Tog jaguara ne opterećuje razum. On tačno zna šta treba da radi da bi nas se dokopao. I, sigurno je, kao što ti ja sad ovo govorim, da on može da nam čita misli.«

»Kako to misliš, da jaguar može da nam čita misli?« upitao sam.

»Ta tvrdnja nije metafora«, rekao je. »Mislim to što sam rekao. Velike životinje kao što je ta imaju sposobnost da čitaju misli. I to ne da ih pogađaju. Hoću da kažem da one sve znaju neposredno.«

»Šta bismo onda mogli da učinimo?« upitao sam ga istinski uzbuđen.

»Razum nas tera da se opredelimo za ono što se našem umu čini valjano«, rekao je. »Na primer, tvoj razum ti je već rekao da trčiš što brže možeš u pravoj liniji. Ali tvoj razum je propustio da zaključi da bismo morali da trčimo oko šest milja pre nego što stignemo u bezbednost tvojih kola. I jaguar će nas prestići. Preseći će nam put i sačekaće nas na mestu koje mu najbolje odgovara da nas zaskoči.«

Bolje ali manje racionalno rešenje jeste da trčimo u cik-cak.«

»Otkud znaš da je tako bolje don Huane?« upitao sam.

»Znam to jer je moj spojni beočug veoma čist«, odgovorio je. »To jest, moja skupna tačka je u položaju nemog znanja. Otud, ja mogu da razaznam da je to jedan gladan jaguar, ali da još nikad nije jeo ljude. I on je zbunjen našim postupcima. Ako sada idemo cik-cak, jaguar će morati da se napregne da bi nas predvideo.«

»Ima li kakvog drugog izbora osim trčanja u krivudavoj liniji?«, upitao sam.

»Ima mnogo racionalnih izbora«, rekao je. »Ali mi nemamo svu opremu koja nam je potrebna da bismo pribegli razumnom izboru. Na primer, možemo se držati visova, ali bi nam bila potrebna puška da to ostvarimo.

Moramo se suočiti sa mogućnostima jaguara. Te mogućnosti nalaže nemo znanje. Moramo da radimo šta nam nemo znanje nalaže, bez obzira kako nam ne-razumno to izgledalo.«

Počeo je da trči krivudavo. Sledio sam ga, tik uz njega, ali nisam bio uveren da će nas takvo trčanje spasti. Zahvatio me zakasneli paničan strah. Pomisao na mračan, nerazgovetan obris ogromne mačke zao-kupljala me je.

Pustinjski čestar sastojao se od visokog, čvornov-og žbunja, koje je raslo na razdaljini od četiri do pet stopa. Nedostatak kiša na pustinjskoj visoravni nije dopuštalo rast bilja sa debelim lišćem niti žbunovit gustiš. Pa ipak vizuelni efekat čestara ostavljao je uti-sak gustiša i neprohodnosti.

Don Huan se kretao izuzetno hitro i ja sam ga pratio što sam bolje umeo. Upozorio me je da pripazim gde gazim i da pravim manje buke. Rekao je da nas zvuk grančica koje se lome pod mojim korakom savr-šeno odaje.

Namerno sam pokušao da gazim u stope don Hua-novih tragova kako bih izbegao lomljenje suvih gran-čica. Krivudali smo tako stotinak jardi pre no što sam ugledao ogromnu tamnu masu jaguara ne dalje od tridesetak stopa od mene.

Povikao sam iz sveg glasa. Ne zaustavljajući se, don Huan se okrenuo dovoljno brzo da vidi veliku mačku kako nestaje iz vidokruga. Don Huan je ponovo pro-dorno zviznuo i nastavio da tapše dlanovima, oponaša-jući zvuk prigušenih pucnjeva.

Veoma tiho, rekao mi je da mačke ne vole da idu uzbrdo i da ćemo mi zato preći, najvećom brzinom, preko široke jaruge, nekoliko jardi sa moje desne strane.

Dao je znak da krenemo i mi smo se obrušili kroz žbunje što smo brže mogli. Sleteli smo niz jednu stra-nu jaruge, stigli u podnožje, ustrčali uz drugu stranu. Odatle smo imali čist pregled kosine, dna jaruge, i uz-višice na kojoj smo se ranije nalazili. Don Huan je pro-šaputao da jaguar prati naš miris, i da ćemo, ako bu-demo imali sreće, moći da ga vidimo kako se kreće dnom jaruge, po našem tragu.

Uporno zureći u jarugu ispod nas, nestrpljivo sam očekivao da ugledam životinju. Ali je nisam video. Već sam pomišljao da je možda jaguar pobegao, kada sam začuo zastrašujuće režanje u šipragu odmah iza nas. Sledio sam se od spoznaje da je don Huan bio u pravu. Da bi stigao tamo gde je, jaguar nam je morao pro-čitati misli i preći jarugu pre nas.

Ne prozborivši ni jednu jedinu reč, don Huan je potrčao zadivljujućom brzinom. Ja sam ga pratio i dosta dugo smo krivudali. Kada smo zastali da se odmorimo, bio sam sasvim bez daha.

Ipak, strah što nas jaguar prati, nije me sprečio da se divim don Huanovom izvanrednom fizičkom ju-naštvu. Trčao je kao da je mladić. Počeo sam da mu pričam kako me podseća na nekog iz mog detinjstva ko me je duboko zadivio svojom sposobnošću trčanja, ali mi je on dao znak da ućutim. Pažljivo je osluškivao, a i ja sam.

Čuo sam tiho šuškanje u gustišu, odmah ispred nas. A onda se na trenutak pojavila crna silueta jaguara na jednom mestu u šipragu, nekih pedeset jardi od nas.

Don Huan je slegao ramenima i pokazao u pravcu životinje.

»Čini se kao da nećemo uspeti da ga se otresemo«, rekao je sa izrazom nezadovoljstva. »Hajde da hodamo mirno kao da smo u lepoj šetnji u parku, i ti mi ispričaj tu priču iz tvog detinjstva. Ovo je pravo vreme i ovo su prave okolnosti za to. Jaguar nas prati proždrljivog apetita, a ti se prisećaj svoje prošlosti: to je savršen ne-rad kada te prati jaguar.«

Glasno se nasmejao. Ali, kada sam mu rekao da sam sasvim izgubio interesovanje da pričam priču, smeh mu se udvostručio.

»Sada me kažnjavaš zato što nisam hteo da te slušam, zar ne?« upitao je.

A ja sam, naravno, počeo da se branim. Rekao sam mu da mu je optužba potpuno apsurdna. Zaista sam izgubio nit te priče.

»Ako vrač nema samovažnosti, on ne daje ni pišljiva boba za to što je izgubio nit priče«, rekao je s đavolastim sjajem u očima. »Pošto u tebi nije ostalo nimalo samovažnosti, treba sad da ispričaš svoju priču. Ispričaj je duhu, jaguaru, i meni kao da uopšte nisi izgubio nit.«

Hteo sam da mu kažem da mi se ne povinuje njegovim željama, jer je priča suviše glupa a okolnosti su zapanjujuće. Hteo sam da odaberem odgovarajuće okolnosti za to, neki drugi put, kao što je i on odabirao za svoje priče.

Pre nego što sam izgovorio svoje mišljenje on mi je odgovorio.

»Obojica, i jaguar i ja možemo da čitamo misli«, rekao je smešeci se. »Ako ja odabiram odgovarajuće okolnosti i vreme za moje priče vračeva, to je zato što su one za obučavanje i ja iz njih želim da izvučem maksimalno dejstvo.«

Dao mi je znak da pođem. Išli smo lagano, rame uz rame. Rekao sam da se divim njegovom trčanju i snazi, i da je malčice samovažnosti ostalo u srži mog divljenja, jer sebe smatram dobrim trkačem. Tada sam mu ispričao priču iz detinjstva koje sam se setio kada sam video kako dobro trči.

Rekao sam mu da sam kao dečak igrao fudbal i da sam trčao izuzetno dobro. U stvari, bio sam toliko živ i brz da sam osećao kako mogu da počinim bilo kakvo obešenjaštvo i da ostanem nekažnjen, jer sam mogao da trčim brže od bilo koga ko bi me jurio, naročito od starog policajca koji je pešice patrolirao ulicama mog rodnog grada. Ako bih razbio uličnu svetiljku ili nešto slično tome, sve što je trebalo da uradim bilo je da se nadam u beg i bio sam siguran.

Ali jednog dana, a da ja to nisam znao, stare policajce su zamenile nove policijske snage koje su prošle vojničku obuku. Kobni trenutak je nastupio kada sam

razlupao izlog na radnji i pobegao, uveren da je moja brzina moj čuvar sigurnosti. Mladi policajac nadao se za mnomo. Trčao sam kao nikad pre, ali od toga nije bilo nikakve koristi. Taj policajac, inače istaknuti centarfor policijskog fudbalskog tima, imao je više snage i bio je daleko brži nego što je moje telo desetogodišnjaka moglo da uzmogne. Uhvatio me je i ritao celim putem do radnje s razbijenim izlogom. Svaki svoj šut je imenovao veoma prepredeno, kao da trenira na fudbalskom igralištu. Nije me povredio, samo me je preplašio muštrajući me, pa ipak je moje veliko poniženje bilo pomešano s divljenjem desetogodišnjaka prema njegovom uspehu i njegovom talentu fudbalera.

Rekao sam don Huanu da sam isto to osetio i sa njim tog dana. Trčao je brže od mene uprkos razlici u našim godinama i činjenici da imam svoju staru sklonost za brzinska bekstva.

Takođe sam mu rekao da sam godinama sanjao isti san, u kojem sam trčao tako brzo da mladi policajac više nije mogao da me prestigne.

»Tvoja priča je mnogo važnija nego što sam mislio«, primetio je don Huan. »Mislio sam da će to biti priča o tome kako te šljepka tvoja mamica.«

Način na koji je naglašavao reči učinio je njegovu izjavu veoma smešnom i vrlo podsmešljivom. Dodao je da je u određenim trenucima duh a ne naš razum to što odlučuje o našim pričama. Ovo je bio jedan od takvih trenutaka. Duh je u mom umu ispalio ovu određenu priču, nesumnjivo zato što se ta priča ticala moje nerazorive samovažnosti. Rekao je da je buktinja gneva i poniženja gorela u meni godinama i da su moja osećanja poraza i obeshrabrenosti još uvek ne-taknuta.

»Psiholog bi imao uspešan dan sa tvojom pričom i njenim sadašnjim kontekstom«, nastavio je. »U tvom umu ja mora da sam identifikovan s mladim policajcem koji je slomio tvoju predstavu o nepobedivosti.«

Sada kada je on to pomenuo, morao sam da priznam da sam se baš tako osećao, iako svesno to nikad ne bih pomislio a još manje izgovorio tako nešto.

Išli smo u tišini. Toliko me je dirnulo njegovo poređenje da sam sasvim zaboravio jaguara koji nas prati, sve dok me divlji urlik nije podsetio u kakvoj se situaciji nalazimo.

Don Huan mi je naložio da skačem po dugim, niskim granama žbunja i da odlomim nekoliko i da od njih napravim neku vrstu duge metle. On je učinio isto. Dok smo trčali, njima smo podizali oblake prašine, drljajući i udarajući po suvom peskovitom tlu.

»To bi trebalo da zabrine jaguara«, rekao je kada smo ponovo zastali da dođemo do daha. Preostalo nam je još nekoliko sati dnevne svetlosti. Noću je jaguar nepobediv, zato je bolje da odmah potrčimo pravo prema onim stenovitim brdima.«

Pokazao je prema nekim udaljenim brdima, otprilike pola milje na jug.

»Treba da idemo prema istoku«, rekao sam. »Ta brda su suviše daleko prema jugu. Ako idemo na tu stranu nikad nećemo doći do mojih kola.«

»Do tvojih kola danas nećemo stići u svakom slučaju«, rekao je mirno. »A najverovatnije ni sutra. Ko može da tvrdi da ćemo do njih ikad stići?«

Osetio sam udar straha, a onda je mnome ovladao čudan mir. Rekao sam don Huanu da se nadam, ako već smrt treba da me snađe u pustinjском čestaru, da će bar biti bezbolno.

»Ne brini se«, rekao je. »Smrt je bolna samo ako se događa u krevetu, u bolesti. U borbi za život ne osećaš bol. Ako išta osećaš, to je uzbuđenje.«

Kazao je da je jedna od najvećih razlika između civilizovanog čoveka i vračeva način na koji im smrt dolazi. Samo sa vračevima ratnicima smrt je fina i mila. Mogu da budu smrtno ranjeni a da i dalje ne osećaju bol. A što je još čudnovatije, smrt čeka onoliko dugo koliko je vračevima potrebno.

»Najveća razlika između običnog čoveka i vračeva je u tome što vrač zapoveda svojom smrću sopstvenom brzinom«, nastavio je don Huan. »Ako do toga dođe, jaguar neće pojesti mene. Poješće tebe jer ti nemaš tu brzinu da zadrži tvoju smrt.«

Tada se raspričao o zamršenostima ideja vračeva, ideja brzine i smrti. Rekao je da u svetu svakodnevnog života naša reč ili naše odluke mogu vrlo lako da se promene. Jedina nepromenljiva stvar u našem životu jeste smrt. S druge strane, u svetu vračeva, prirodna smrt se može otkazati, ali ne i reč vračeva. U svetu vračeva odluke se mogu menjati ili ponovo donositi. Kada su jednom donesene, ostaju zauvek.«

Rekao sam mu da njegovi toliko upečatljivi stavovi ne mogu da me ubede da se smrt može opozvati. I on je još jednom objasnio ono što je već jednom učinio. Rekao je da vidovnjaku ljudska bića izgledaju ili kao duguljasta ili sferična svetlosna masa sačinjena od bezbroj nepokretnih pa ipak vibrantnih energetskih polja, i da su jedino vračevi sposobni da tim sferama statičnog sjaja uliju pokret. U hiljaditom deliću sekunde, oni mogu da pokrenu svoju skupnu tačku u bilo koje mesto njihove svetlosne mase. Taj pokret i brzina kojom je izveden povlači za sobom trenutnu promenu percepcije jednog potpuno drugačijeg univerzuma. Ili, oni mogu da pokreću svoje skupne tačke preko čitavog polja svetlosne energije, bez zaustavljanja. Sila stvorena takvim pokretom toliko je snažna da u trenu guta svu svetlosnu masu.

Rekao je da ako baš u ovom trenutku na nas padne odron kamenja, on bi mogao da izbegne prirodne posledice smrti nesrećnim slučajem. Koristeći se brzinom kojom bi se pokretala njegova skupna tačka mogao bi da pređe u drugi univerzum ili da učini da ga spali unutrašnji oganj, u trenu jedne sekunde. Ja bih, s druge strane, umro prirodno, zgromljen stenjem, pošto mojoj skupnoj tački nedostaje brzina da bi me izvukla.

Rekao sam kako mi izgleda da su vračevi pronašli alternativni način umiranja, što nije isto što i odlaganje smrti. On je odgovorio da je samo rekao da vračevi zapovedaju svojom smrću. Oni umiru samo onda kad moraju.

Iako nisam sumnjao u ono što je govorio, nastavio sam da postavljam pitanja, skoro kao da se igram. Ali dok je on govorio, misli i neučvršćena sećanja o drugim

opaženim univerzumima plovili su mi po umu kao na platnu.

Rekao sam don Huanu da su mi na umu čudne misli. Nasmejao se i preporučio mi da se držim jaguara, jer je toliko stvaran da jedino može biti istinsko ispoljenje duha.

Ideja o tome koliko je životinja stvarna naterala me je da se stresem. »Zar ne bi bilo bolje da promenimo pravac, umesto da idemo pravo prema tim brdima?« pitao sam.

Mislio sam da bismo kod jaguara stvorili određenu zabunu takvom neočekivanom promenom.

»Prekasno je za promenu pravca«, rekao je don Huan. »Taj jaguar već zna da mi nemamo gde drugde da idemo osim u brda.«

»To ne može biti istina, don Huane!« uzviknuo sam.

»Zašto da ne?« upitao je.

Rekao sam mu da, iako sam proverio sposobnost te životinje da uvek bude jedan korak ispred nas, ne mogu sasvim prihvatiti da jaguar može predvideti i promisliti kuda mi želimo da idemo.

»U zabludi si zato što o moći jaguara razmišljaš u terminima njegove sposobnosti da stvari promišlja«, rekao je. »On ne može da misli. On samo zna.«

Don Huan je rekao da je naš manevar dizanja prašine služio da zbuni jaguara pružajući njegovim čulima doživljaj nečega što nama ništa ne znači. Mi ne možemo da razvijemo stvarno osećanje dizanja prašine, iako naši životi zavise od toga.

»Stvarno ne razumem šta govoriš«, požalio sam se.

Napetost je kod mene uzimala danak. Bilo mi je jako teško da se usredsredim.

Don Huan je objasnio da su ljudska osećanja kao tople i hladne struje vazduha i da ih zver lako može otkriti. Mi ih odašiljemo, jaguar ih prima. Kakva god osećanja da imamo, ona će stići do jaguara. Ili, još bolje, jaguar može da očita svako osećanje koje u nama ima istoriju upotrebe. U slučaju manevra dizanja prašine, osećanje u vezi s njim bilo je tako neobično da je u onome koji prima moglo da stvori jedino vakuum.

»Sledeći manevar koji bi nemo znanje moglo da naredi moglo bi biti da šutiramo prašinu«, rekao je don Huan.

Gledao me je jedan trenutak kao da čeka moju reakciju.

»Sada ćemo ići veoma opušteno«, rekao je. »I ti ćeš da vučeš noge po prašini kao da si div visok deset stopa.«

Mora da sam imao glup izraz lica. Telo don Huana treslo se od smeha.

Digni oblak prašine svojim nogama«, naredio mi je. »Oseti da si ogroman i težak.«

Pokušao sam to i istog trenu sam imao osećaj masivnosti. Šaljivim tonom komentarisao sam kako je njegova moć sugestije neverovatna. Stvarno sam se osećao divovski i razjaren. Uveravao me je da moje osećanje veličine nije nikako proizvod njegove sugestije, već je posledica pokretanja moje skupne tačke.

Rekao je da su ljudi iz davnina postali legendarni, jer su pomoću nemog znanja znali da se pomeranjem skupne tačke zadobija moć. U smanjenom obliku vračevi su opet došli do te stare moći. Pokretom svojih skupnih tačaka oni mogu da manipulišu svojim osećanjima i da menjaju stvari. Ja sam menjao stvari tako što sam se osećao veliki i razjaren. Osećanja koja se tako zbivaju nazivaju se *namera*.

»Tvoja skupna tačka već se poprilično pomerila«, nastavio je. »Sada si u položaju ili da izgubiš to postignuće ili da navedeš svoju skupnu tačku da se pomeri iza tog mesta na kojem se sada nalazi.«

Rekao je da je verovatno svako ljudsko biće u uslovima normalnog življenja imalo bar jednom priliku da se probije van obaveza uobičajenosti. Naglasio je da ne misli na društvene konvencije, već na konvencije koje sputavaju našu percepciju. Jedan trenutak ushićenja dovoljan je da pokrene našu skupnu tačku i da raskine naše konvencije. Tako, takođe, jedan trenutak straha, slabog zdravlja, besa ili povreda. Ali, obično, kada god imamo priliku da pokrenemo naše skupne tačke, mi se uplašimo. U igru ulazi naše religiozno, akademsko, društveno nasleđe. Oni obezbeđuju naš siguran po-

vratak stadu; povratak naših skupnih tačaka na položaje propisane za normalan život.

Rekao mi je da su svi mistici i duhovni učitelji uradili baš to: njihove skupne tačke su se pokrenule, bilo sistematskom obukom bilo slučajno, do izvesne tačke; i onda su se vratili u normalno stanje, zajedno s uspomenom koje se sećaju čitavog života.

»Ti možeš biti veoma bogobojažljiv, dobar dečko«, nastavio je, »i zaboraviti na prvobitno pokretanje tvoje skupne tačke. Ili možeš da guraš preko ograničenja razuma. Ti si još uvek unutar tih ograničenja.«

Znao sam o čemu priča, pa ipak je u meni bilo čudno oklevanje zbog kojeg sam bio kolebljiv.

Don Huan je i dalje dokazivao. Rekao je da je prosečan čovek, nemoćan da nađe energiju da bi percipirao van svojih svakodnevnih ograničenja, nazvao oblast izuzetne percepcije čarobnjaštvom, mađijama, đavoljim poslom, pa se povukao od nje i prestao da je dalje proučava.

»Ali ti to više ne možeš da uradiš«, nastavio je don Huan. »Ti nisi religiozan, i suviše si ljubopitljiv da bi bilo šta odbacio olako. Jedino što te sad može zaustaviti jeste kukavičluk.

Okreni sve onako kako zaista jeste: apstraktno, duh, nagual. Nema vradžbina, zla, niti đavola. Postoji samo opažanje.«

Shvatio sam ga. Ali nisam tačno mogao da odredim šta je hteo da uradim.

Gledao sam don Huana, tražeći reči koje bi najbolje odgovarale. Činilo se da sam ušao u izuzetno delotvoran sastav uma i da nisam želeo da protračim ni jednu jedinu reč.

»Budi ogroman«, zapovedio mi je smešeći se. »Otarasi se razuma.«

Tada sam tačno znao na šta je mislio. U stvari znao sam da mogu uvećati jačinu osećanja veličine i razjarenosti sve dok zaista ne postanem div, koji obleće oko žbunja, koje sam video svud oko nas.

Pokušao sam da izrazim te svoje misli ali sam ubrzo odustao. Postao sam svestan da don Huan zna sve što mislim, i očigledno još mnogo, mnogo više.

A onda mi se dogodilo nešto neobično. Moći mog razuma prestale su da funkcionišu. Doslovno, osećao sam kao da me je prekrilo tamno ćebe i zamračilo mi misli. I ja sam napustio svoj razum, prepuštajući se kao neko ko nema ni jednu jedinu brigu na svetu. Bio sam uveren da, ukoliko želim da odagnam taj prekrivač koji zamračuje, treba samo da osetim kako ga probijam.

U tom stanju osećao sam se pokrenutim, stavljenim u pokret. Nešto me je navodilo da se fizički krećem od jednog mesta do drugog. Nisam osećao nikakav umor. Brzina i lakoća kojom sam se kretao ushićivali su me.

Nisam osećao da koračam; nisam ni leteo. Kao da sam sa velikom lakoćom prenošen. Moji pokreti su postajali isprekidani i trapavi samo onda kada sam pokušavao da o njima razmišljam. Kada sam u njima uživao ne razmišljajući, zapadao sam u jedinstveno stanje fizičkog ushićenja za koje ne postoji poređenje. Ako sam u životu imao trenutaka takvog fizičkog zadovoljstva, mora da su bili tako kratkotrajni da nisu ostali upamćeni. Ipak, kada sam doživeo tu ekstazu osetio sam nejasno prepoznavanje, kao da sam je jednom upoznao pa zaboravio.

Razveseljenje kretanjem kroz šiprag bilo je tako snažno da je sve ostalo prestalo. Jedino što je za mene postojalo bili su ti trenuci ushićenja i zatim trenuci kada sam se zaustavljao i nalazio sebe suočenog sa šipragom.

Ali još neobjašnjivije je bilo potpuno telesno osećanje da se probijam preko žbunja, osećanje koje sam imao od trenutka kada sam krenuo.

U jednom trenutku, jasno sam video figuru jaguara pred sobom. Trčao je što je brže mogao. Osetio sam da pokušava da izbegne bodlje kaktusa. Izuzetno je pažljivo gledao gde staje.

Osetio sam ogromnu potrebu da potrčim za jagurom i da ga uplašim da izgubi opreznost. Znao sam da bi se ubo na te bodlje. Misao je buknuła u mom zanemalom umu — pomislio sam da bi jaguar bio mnogo opasniji ukoliko bi bio ranjen bodljama. Ta

je misao imala iste posledice kao da me je neko probudio iz sna.

Kada sam postao svestan da moje razmišljanje ponovo funkcioniše, video sam da se nalazim u podnožju visokih stenovitih brda. Pogledao sam uokolo. Don Huan je bio na nekoliko metara. Izgledao je iscrpljen. Bio je bleđ i disao je vrlo teško.

»Šta se desilo, don Huane?« upitao sam pošto sam pročistio grlo.

»Ti meni kaži šta se desilo«, jedva je izgovorio dok je pokušavao da dođe do daha.

Rekao sam mu šta sam osetio. Onda sam shvatio da skoro mogu da vidim vrh planine u ravni očiju. Bilo je ostalo još vrlo malo dnevne svetlosti, što je značilo da sam trčao, ili hodao, više od dva sata.

Upitao sam don Huana da mi objasni tu vremensku protivrečnost. Rekao je da se moja skupna tačka pomerila preko mesta gde prestaje žaljenje do mesta nemog znanja, ali da mi još uvek nedostaje energija da je sam manipulišem. To da je sam manipulišem znači da imam dovoljno energije da se po volji krećem između razuma i nemog znanja. Dodao je da ukoliko vrač ima dovoljno energije — ili čak i kad nema dovoljno energije a potreban mu je zaokret jer je u pitanju život i smrt — on može da se koleba između razuma i nemog znanja.

Zaključio je u vezi sa mnom da sam zbog ozbiljnosti situacije dopustio da mi duh pokrene skupnu tačku. Rezultat toga je moje zapadanje u nemo znanje. Prirodno, obim mog opažanja povećao se, što mi je pružilo osećanje veličine, i da se probijam iznad žbunja.

U to vreme, zbog mog akademskog vežbanja, bio sam strasno zainteresovan za prihvatanje na osnovu saglasnosti. Upitao sam ga jedno standardno pitanje iz tih dana.

»Da je neko iz UCLA Antropološkog Odela posmatrao, da li bi me video kao džina koji se lomata po žbunju?«

»Stvarno ne znam«, rekao je don Huan. »To se može otkriti ako pokreneš svoju skupnu tačku kada si na Katedri za antropologiju.«

»Pokušao sam«, rekao sam. »Ali ništa se nije desilo. Izgleda da mi je potrebno da ti budeš negde u blizini da bi se bilo šta dogodilo.«

»Znači da ti to nije bilo pitanje života i smrti«, rekao je. »Da jeste, ti bi sasvim sam pokrenuo svoju skupnu tačku.«

»Ali da li bi ljudi videli ono što ja vidim kada pokrenem svoju skupnu tačku?« navaljivao sam.

»Ne, pošto njihove skupne tačke ne bi bile na istom položaju kao tvoja«, odgovorio je.

»Onda, don Huane, da li sam ja sanjao jaguara?« upitao sam. »Da li se sve to dogodilo samo u mojoj glavi?«

»Ne sasvim«, rekao je. »Ta velika mačka je stvarna. Prešao si milje a nisi čak ni umoran. Ako sumnjaš pogledaj svoje cipele. Pune su bodlji od kaktusa. Znači da si se kretao, prolazio iznad šipraga. A u isto vreme i nisi. Zavisí da li je čovekova skupna tačka u položaju razuma ili u položaju nemog znanja.«

Shvatao sam sve što je govorio dok je govorio, ali sam nisam mogao da ponovim ni jedan deo toga. Niti sam mogao da odredim šta je to bilo što sam već znao, niti zašto mi to toliko znači.

Režanje jaguara vratilo me u stvarnost neposredne opasnosti. Ugledao sam nakratko tamno telo jaguara kako brzo napreduje uzbrdo nekih tridesetak jardi nama zdesna.

»Šta ćemo da radimo, don Huane?« upitao sam, znajući da i on takođe vidi životinju kako se kreće pred nama.

Nastavićemo da se penjemo do samog vrha i tu ćemo potražiti utočište«, rekao je hladno.

Zatim je dodao, kao da ga na ovom svetu baš ništa ne zabrinjava, da sam izgubio dragoceno vreme prepuštajući se zadovoljstvu što sam iznad šipraga. Umesto da idem prema sigurnosti tih brda koja je pokazao, ja sam skrenuo prema višim planinama na istoku.

»Moramo stići do te padine pre jaguara, inače nemamo šanse«, rekao je, pokazujući na obližnju uspravnu površinu pri samom vrhu planine.

Okrenuo sam se nadesno i ugledao jaguara kako skače s kamena na kamen. Pokušavao je očigledno da nas odseče.

»Hajdemo, don Huanel!« viknuo sam nervozno.

Don Huan se smešio. Izgledalo je da uživa u mom strahu i nestrpljenju. Išli smo što smo brže mogli i stalno se uspinjali. Pokušao sam da ne obraćam pažnju na tamno obličje jaguara koje se povremeno pojavljivalo malo ispred nas i uvek nama zdesna.

Sva trojica smo stigli u podnožje litice istovremeno. Jaguar nam je bio nekih dvadesetak jardi zdesna. Skakao je i pokušavao da se popenje uz liticu, ali je padao. Zid od stene bio je suviše strm.

Don Huan je vikao da ne gubim vreme gledajući jaguara jer će jurnuti čim odustane od pokušaja da se popne. Već čim je don Huan to izrekao životinja je jurnula.

Nije bilo vremena za dalje nagovaranje. Zagrebao sam uz stenoviti zid praćen don Huanom. Kreštav urlik frustrirane zveri začuo se odmah pored moje desne pete. Pokrenut silinom straha uzleteo sam uz glatku strminu kao da sam muva.

Stigao sam na vrh pre don Huana, koji je zastao da bi se smejaao.

Siguran na vrhu grebena, imao sam više vremena da razmišljam o onome što mi se desilo. Don Huan nije želeo ni o čemu da raspravlja. Kazao je kako na ovom stupnju mog razvoja svako kretanje moje skupne tačke i dalje može biti misterija. Moj izazov na početku školovanja bio je, rekao je, da zadobijem postignuća, a ne da ih razumno promišljam — i da će u jednom trenutku sve to za mene imati smisla.

Rekao sam mu da u tom trenutku za mene sve ima smisla. Ali on je tvrdio da prvo moram da umem da objasnim znanje pre nego što izjavim da mi ono ima smisla. Tvrdio je da je, da bi pokretanje skupne tačke za mene imalo smisla, potrebno da imam energiju kako bih se kolebao između položaja razuma i položaja nemog znanja.

Ćutao je neko vreme, prelazeći mi čitavim telom pogledom. Onda je izgledalo da se predomislio, nasmejao se i ponovo počeo da priča.

»Danas si stigao do mesta nemog znanja«, rekao je na kraju.

Objasnio je da se tog popodneva moja skupna tačka pomerila sasvim sama, bez njegove pomoći. *Nameravao* sam to pokretanje manipulišući svoje osećanje ogromnosti, i pošto sam to radio moja skupna tačka je došla u položaj nemog znanja.

Veoma me je interesovalo da čujem kako će don Huan objasniti moje iskustvo. Rekao je da je jedini način da se o opažanju koje se postiže u položaju nemog znanja govori, da se to nazove »ovde i ovde«. Objasnio je da je, kada sam mu rekao da sam osetio kako se krećem iznad pustinjskog čestara, trebalo da dodam da sam *video* pustinjsko tlo i vrhove žbunja u isto vreme. Ili, da sam bio na mestu gde sam stajao i istovremeno na mestu gde je bio jaguar. Tako sam bio sposoban da primetim kako pažljivo gazi da bi izbegao bodlje kaktusa. Drugim rečima, umesto da opažam normalno ovde i tamo, opažao sam »ovde i ovde«.

Njegova objašnjenja su me zastrašila. Bio je u pravu. To mu nisam pomenuo, niti sam sebi priznavao da sam odjednom bio na dva mesta. Ne bih se usuđivao da razmišljam na taj način, da nije bilo njegovih komentara.

Ponovio je da mi je potrebno više vremena i više energije da shvatim smisao svega toga. Bio sam suviše nov; još uvek mi je bio potreban nadzor. Na primer, dok sam se lomatao preko žbunja morao je da natera svoju skupnu tačku da brzo oscilira između položaja razuma i položaja nemog znanja da bi mogao da se brine o meni. I to ga je iscrpelo.

»Reci mi jednu stvar«, rekao sam, ispitujući njegovu razumnost. »Taj jaguar je bio čudniji nego što ti hoćeš da priznaš, zar nije? Jaguari nisu deo pustinjskog sveta ovog područja. Pume jesu, ali ne i jaguari. Kako to objašnjavaš?«

Pre nego što je odgovorio, namrštio se. Odjednom je postao vrlo ozbiljan.

»Mislim da je baš ovaj jaguar potvrda tvoje antropološke teorije«, rekao je ozbiljnim tonom. »Očigledno, taj jaguar je sledio onaj poznati trgovački put koji Čiuau povezuje sa Centralnom Amerikom.«

Don Huan se smejao toliko snažno da je njegov smeh odjekivao u planinama. Taj odjek me je uznemirio više nego sam jaguar. Pa ipak nije odjek bio taj koji me je uznemirio, već činjenica da nikad nisam čuo odjek noću. Odjeci su, u mom umu, bili povezani samo s danom.

Trebalo mi je nekoliko sati da se prisetim svih detalja svog iskustva s jaguarom. Za to vreme, don Huan nije razgovarao sa mnom. Jednostavno se naslonio na stenu i sedečki zaspao. Posle nekog vremena više nisam ni primećivao da je tu, i konačno sam zaspao.

Probudio me je bol u vilici. Spavao sam s licem pritisnutim uz stenu. U trenutku kada sam otvorio oči, pokušao sam da skliznem niz veliki kamen na kojem sam sedeo, ali sam izgubio ravnotežu i bučno pao na svoje mesto. Don Huan se pojavio iza nekog žbunja baš na vreme da mi se nasmeje.

Već je bilo kasno i pitao sam se da li ćemo imati vremena da siđemo u dolinu pre nego što padne mrak. Don Huan je slegao ramenima i nije izgledao zabrinut. Seo je pored mene.

Pitao sam ga da li želi da čuje pojedinosti mog prisećanja. Rekao je da, što se njega tiče, nema ništa protiv, a ipak ni nije postavio ni jedno pitanje. Mislio sam da me pušta da sam počnem, pa sam mu rekao da postoje tri tačke koje za mene imaju velik značaj. Prvo je bilo to što je govorio o nemom znanju; drugo da sam pokrenuo svoju skupnu tačku koristeći *nameru*; i poslednja stvar, da sam u povišenu svest ušao ne tražeći udarac između plećaka.

»*Nameravanje* pokretanja tvoje skupne tačke bilo je tvoje najveće postignuće«, rekao je don Huan. »Ali postignuće je nešto lično. To je neophodno, ali nije važno. To nije ono za čim tragaju vračevi.«

Mislio sam da znam šta je hteo. Rekao sam mu da nisam u potpunosti zaboravio taj događaj. Ono što

je sa mnom ostalo u mojoj normalnoj svesti, bilo je da je taj planinski lav, puma — pošto nisam mogao da prihvatim pomisao da je to jaguar — jurio za nama uz planinu, i da me je don Huan pitao da li se osećam uvređen zbog napada velike mačke. Uveravao sam ga da je apsurdno da se osećam uvređenim, a on mi je rekao da isto tako treba da se osećam u vezi sa napadima mojih drugova. Trebalo bi da se zaštitim ili da im se sklonim s puta, ali da se pri tom ne osećam da sam moralno zgrešio.

»To nije ostatak o kojem sam ja govorio«, rekao je smejući se. »Ideja apstraktnog, duha, jedini je ostatak koji je važan. Ideja ličnog ja ionako nema nikakve vrednosti. Ti još uvek sebe i svoja lična osećanja stavljáš na prvo mesto. Svaki put kada sam imao priliku, davao sam ti mogućnost da shvatiš potrebu za apstraktnim. Ti si uvek verovao da ja mislim na apstraktno mišljenje. Ne. Apstraktno znači da učiniš sebe prijemčivim za duh tako što ćeš ga biti svestan.«

Rekao je da je jedna od najdramatičnijih stvari u vezi sa ljudskim stanjem ta grozna veza između gluposti i samorefleksije.

Glupost je to što nas tera da odbacimo sve što nije u skladu sa očekivanjima naše samorefleksije. Na primer, kao obični ljudi, mi smo slepi za vrhunski deo znanja koji je dostupan ljudskim bićima: za postojanje skupne tačke i činjenicu da se ona može pokrenuti.

»Za razumnog čoveka je nezamislivo da postoji jedna nevidljiva tačka u kojoj se skuplja opažanje«, nastavio je. »A još nezamislivije je da ta tačka nije u mozgu, što bi nejasno mogao očekivati ukoliko bi se bavljao mišlju o njenom postojanju.«

Dodao je da je za razumnog čoveka postojano držanje vlastite slike o sebi osigurano njegovim beskrajnim neznanjem. On, na primer, ne zna činjenicu da čarobnjaštvo nije bajanje i podvala, već da je sloboda da se opaža svet ne samo zdravo za gotovo već i sve ostalo što je čoveku dostižno.

»Tu je glupost običnog čoveka najopasnija«, nastavio je. »On se plaši vračeva. Drhti na samu pomisao o slobodi. A sloboda mu je nadohvat ruke. Zove se treća

tačka. I može se dostići lako kao što se skupna tačka može navesti da se pokrene.»

»Ali ti sam si mi rekao da je pokretanje skupne tačke tako teško da je pravi podvig«, pobunio sam se.

»I jeste«, uveravao me je. »To je još jedna protivrečnost vračeva: veoma je teško, pa ipak je to najlakša stvar na svetu. Već sam ti rekao da jaka groznica može da pokrene skupnu tačku. Glad ili strah ili ljubav ili mržnja mogu to; takođe misticizam, a jednako i *nepokolebljiva namera*, koja je najomiljeniji metod vračeva.«

Upitao sam ga da ponovo objasni šta je *nepokolebljiva namera*. Rekao je da je to jedna vrsta usmerenosti koju izvode ljudska bića; jedna izuzetno dobro određena svrha koju ne ometa ni jedan suprotan interes niti želja; *nepokolebljiva namera* je takođe sila, koja se rađa kada se skupna tačka zadržava na mestu koje joj nije uobičajeno.

Don Huan je zatim naveo značajnu razliku — koja me je svih ovih godina zavodila — između kretanja i zaokretanja skupne tačke. Kretanje, rekao je, jeste velika promena položaja, toliko velika da skupna tačka čak stiže do drugih energetske traka u našoj celokupnoj svetlosnoj masi energetske polja. Svaki energetski pojas predstavlja opažanje sasvim različitog univerzuma. Zaokretanje, pak, jeste malo pomeranje u samom pojasu energetske polja koji opažamo kao svet svakodnevnog života.

Nastavio je da priča kako vračevi *nepokolebljivu nameru* vide kao katalizator koji pokreće njihove nepromenljive odluke, ili kao suprotno od toga: njihove nepromenljive odluke su katalizator koji njihove skupne tačke pokreće do novih položaja, do položaja koji zauzvrät stvaraju *nepokolebljivu nameru*.

Mora da sam izgledao zbunjen. Don Huan se smejao i rekao da je pokušaj da se razumno objasni metaforički opis vračeva beskoristan kao i pokušaj da se promisli nemo znanje. Dodao je da je problem sa rečima u tome što ga svaki pokušaj pojednostavlivanja opisa vračeva, čini samo još završenijim.

Nagovarao sam ga da mi to pojasni kako god zna. Bunio sam se da šta god da kaže, na primer o trećoj

tački, može samo da pojednostavi stvar, jer iako ja znam sve o tome, to me još uvek zbunjuje.

»Svet svakodnevnog života sastoji se od dve referentne tačke«, rekao je. »Imamo na primer ovde i tamo, unutra i spolja, gore i dole, dobro i zlo, i tako dalje i tako dalje. Tako, istinu govoreći, naše je opažanje naših života dvodimenzionalno. Ništa od onoga što opažamo da radimo nema dubinu.«

Protivio sam se što on meša nivoe. Rekao sam mu da mogu da prihvatim njegovu definiciju percepcije kao sposobnost živih bića da svojim čulima predosete polja energije koja odabiraju njihove skupne tačke — jednu vrlo nategnutu definiciju po mojim akademskim standardima, ali takvu da, u tom trenutku, izgleda ubedljivo. Ipak, ne mogu da zamislim šta je to dubina, niti šta bi ona mogla biti. Pobunio sam se protiv toga da je moguće da on govori o tumačenjima — o razrađivanju našeg osnovnog opažanja.

»Jedan vrač opaža svoja dela sa dubinom«, rekao je. »Njegovi postupci su za njega trodimenzionalni. Imaju treću referentnu tačku.«

»Kako može da postoji treća referentna tačka?«, upitao sam sa primesom sekiracije.

»Naše referentne tačke pre svega se postižu našim osećajem opažanja«, rekao je. »Naša čula opažaju i razlikuju ono što je neposredno od onog što nije. Koristeći se tom osnovnom razlikom mi izvodimo ostalo.

Da bi dostigao treću referentnu tačku čovek mora da istovremeno opaža dva mesta.«

Prisećajući se, zapao sam u čudno raspoloženje — kao da sam to iskustvo doživeo pre nekoliko minuta. Odjednom sam bio svestan nečega što mi je ranije potpuno promaklo. Pod nadzorom don Huana, ranije sam dva puta doživeo razdvojeno opažanje, ali sada sam ga po prvi put sasvim sam ostvario.

Razmišljajući o svom prisećanju, takođe sam shvatio da su moja čulna iskustva bila mnogo složenija nego što sam to u početku mislio. U vreme kada sam se lomatao iznad žbunja, bio sam svestan — bez reči i čak bez misli — da je to što sam na dva mesta, ili »ovde i ovde« kako je to nazivao don Huan, izrazilo

moje opažanje odmah i u potpunosti na oba mesta. Ali sam takođe bio svestan da je mojoj dvostrukoj percepciji nedostajala jasnoća normalne percepcije.

Don Huan je objasnio da normalno opažanje ima jednu osu. »Ovde i tamo« su parametri te ose, i mi smo naklonjeni jasnoći toga »ovde«. Rekao je da se u normalnom opažanju samo »ovde« opaža u potpunosti, odmah i neposredno. Drugoj referenci »tamo« nedostaje trenutačnost. Ona se zaključuje, dedukuje, očekuje, čak i podrazumeva, ali se ne doživljava neposredno svim čulima. Kada odjednom opažamo dva mesta, potpuna jasnost se gubi, ali se zadobija istovremeno opažanje »tamo«.

»Ali, don Huane, onda sam ja bio u pravu kada sam svoje opažanje opisao kao važan deo svog iskustva«, rekao sam.

»Ne, nisi«, rekao je. »Ono što si ti doživeo imalo je za tebe životnu važnost, jer je otvorilo put prema nemom znanju, ali važniji deo je bio jaguar. Taj jaguar je stvarno bio ispoljenje duha.

»Ta velika mačka stigla je neprimetno niotkuda. I mogla je da svrši s nama isto tako lako kao što ja to kažem. Taj jaguar je bio izraz magije. Da njega nije bilo ti ne bi bio ushićen, ne bi ništa naučio, niti shvatio.«

»Ali da li je to bio pravi jaguar?« upitao sam.

»Možeš da se kladiš da je bio stvaran!«

Don Huan je primetio da bi za običnog čoveka ta mačka bila zastrašujuća čudovišnost. Običnom čoveku bi bilo teško da razumno objasni šta taj jaguar traži u Čiuauu, tako daleko od tropske prašume. Ali jedan vrač, pošto ima spojni beočug s *namerom*, vidi da je jaguar sredstvo za opažanje — ne čudovišnost, već izvor strahopoštovanja.

Bilo je mnogo pitanja koja sam hteo da postavim, a ipak sam znao odgovore pre no što sam izrekao pitanja. Neko vreme sam sledio tok sopstvenih pitanja i odgovora, dok konačno nisam shvatio da nije važno što nemo znam te odgovore; pitanja moraju biti izrečena da bi imala kakvu bilo vrednost.

Izrekao sam prvo pitanje koje mi je palo na pamet. Pitao sam don Huana da objasni nešto što mi je izgledalo kao protivrečnost. Izjavio je da jedino duh može da pokrene skupnu tačku. Ali zatim je rekao da su moja osećanja, pretvorena u *nameru* pokrenula moju skupnu tačku.

»Jedino vračevi mogu da svoja osećanja pretvore u *nameru*«, rekao je. »*Namera* je duh, pa je tako duh taj koji im pokreće skupne tačke.

»Onaj deo svega toga koji nas zavodi«, rekao je, »jeste to što kažem da jedino vračevi znaju za duh, da je *namera* izuzetno u domenu vračeva. To uopšte nije istina, ali praktično je tako. Pravo stanje jeste da su vračevi više svesni svoje veze s duhom nego obični ljudi i streme da je manipulišu. To je sve. Već sam ti rekao, spojni beočug s *namerom* je sveopšta odlika koju ima sve postojeće.«

Dva ili tri puta činilo se da don Huan započinje da doda još nešto. Kolebao se, očigledno birajući reči. Konačno je rekao da je biti na dva mesta u isto vreme kamen koji vračevi koriste da bi obeležili trenutak kada skupna tačka stigne na mesto nemog znanja. Razdvojenost percepcija, postiže se ličnim sredstvima, i zove se slobodno kretanje skupne tačke.

Uveravao me je da svaki nagual stalno radi sve što je u njegovoj moći da ohrabri to slobodno kretanje skupnih tačaka svojih učenika. Taj svesrdni napor tajno se zove »posezanje za trećom tačkom.«

»Najteži vid tog nagualovog znanja«, nastavio je don Huan, »i svakako ključni deo njegovog zadatka jeste to posezanje za trećom tačkom — nagual *namerava* to slobodno kretanje, a duh nagualu pruža sredstva da bi ga ostvario. Nikad nisam *nameravao* ništa slično dok se ti nisi pojavio. Zato, nikada nisam bio dovoljno zahvalan za velike napore mog dobrotvora da to *namerava* za mene.

Koliko god je teško naugalu da *namerava* slobodno kretanje za svog učenika«, nastavio je don Huan, »to nije ništa u poređenju sa teškoćama učenika da razumeju šta to nagual radi. Gledaj samo kako se ti boriš! Isto se i meni dogodilo. Najčešće sam ostajao u

uverenju da je lukavstvo duha, jednostavno lukavstvo naguala Hulijana.

Kasnije sam shvatio da mu dugujem svoj život i blagostanje«, nastavio je don Huan. »Sada znam da mu dugujem beskrajno više od toga. Pošto ne mogu da počnem da opisujem šta mu stvarno dugujem, više volim da kažem da me je nagovorio na treću referentnu tačku.

Treća referentna tačka je sloboda percepcije; ona je *namera*; to je duh; preokret misli u čudesno; to je čin posezanja izvan naših granica i dodirivanje nezamislivog.«

Dva jednosmerna mosta

Don Huan i ja smo sedeli za stolom u kuhinji. Bilo je rano izjutra. Upravo smo se bili vratili iz planina, gde smo proveli noć pošto sam se prisetio svog iskustva sa jaguarom. Prisjećanje na svoju razdvojenu percepciju gurnulo me je u stanje euforije, koje je don Huan kao i obično iskoristio da me gurne u još čulnih iskustava kojih nisam bio sposoban da se prisetim. Ipak, moja euforija nije nestala.

»Otkriti mogućnost da se bude odjednom na dva mesta vrlo je uzbudljivo za um«, rekao je. »Pošto su naši umovi naša razumnost, a naša razumnost je naša samorefleksija, sve što je izvan naše samorefleksije, ili nas užasava ili nas privlači, zavisno od toga kakve smo osobe.«

Gledao me je nepomično, a zatim se nasmešio kao da se upravo setio nečeg novog.

»Ili nas užasava i privlači u istoj meri«, rekao je, »a čini se da je baš takav slučaj s nama obojicom.«

Rekao sam mu da kod mene nije u pitanju to da li me užasava ili privlači moje iskustvo, već je reč o

tome da sam zastrašen ogromnošću mogućnosti razdvojene percepcije.

»Ne mogu da kažem da ne verujem da sam bio na dva mesta odjednom«, rekao sam. »Ne mogu da poreknem svoje iskustvo, a ipak mislim da me toliko plaši da moj um odbija da ga prihvati kao činjenicu.«

»Ti i ja smo ljudi koji postaju zaokupljeni takvim stvarima, i zatim o njima sve zaboravljamo«, primetio je i nasmejao se. »Ti i ja smo vrlo slični.«

Sad je na mene bio red da se smejem. Znao sam da mi se podsmeva. Pa ipak je zračio tolikom iskrenošću da sam hteo da verujem da govori istinu.

Rekao sam mu da sam, od njegovih učenika, jedino ja naučio da njegove izjave da je jednak sa nama ne uzimam previše ozbiljno. Rekao sam da sam ga video kako svakom od učenika govori najiskrenijim tonom: »Ti i ja smo takve budale. Mi smo tako slični!« I bio sam uvek iznova prestravljen kada bih shvatio da mu veruju.

»Ti nisi kao ijedan od nas, don Huane«, rekao sam. »Ti si ogledalo koje ne odbljeskuje naše odraze. Ti si već izvan našeg dohvata.«

»Ovo čega si ti svedok jeste rezultat borbe čitavog života«, rekao je. »Ti gledaš vrača koji je konačno naučio da sledi planove duha, ali to je sve.

Već sam ti na razne načine opisao različita stanja kroz koja prolazi ratnik na stazi znanja«, nastavio je. »U terminima njegove veze s *namerom*, ratnik prolazi kroz četiri stanja. Prvo je kada ima zadržalu, nepouzdanu vezu s *namerom*. Drugo je kada uspe da je očisti. Treće je kada nauči da njome manipuliše. I četvrto je kada nauči da prihvati planove apstraktnog.«

Don Huan je naglasio da ga njegova postignuća ne čine suštinski različitim. Samo ga čine mnogo dovitljivijim; tako znači da se on nije šalio kada je meni i svojim ostalim učenicima govorio da je poput nas.

»Ja u potpunosti shvatam krozašta ti prolaziš«, nastavio je. »Kada ti se smejem, ja se u stvari smejem sebi kada sam bio na tvom mestu. Ja sam se, takođe,

držao sveta svakodnevnog života. Hvatao sam se za njega i rukama i nogama. Sve mi je govorilo da se pustim, ali ja nisam mogao. Baš kao i ti, ja sam verovao u ono što je moj um podrazumevao, a nisam imao razloga da tako radim. Ja više nisam bio običan čovek. .

Moj tadašnji problem je tvoj sadašnji problem. Impuls običnog sveta držao me je, i ja sam nastavljao da se ponašam kao običan čovek. Očajnički sam se držao svoje klimave razumske građevine. Nemoj i ti da radiš to isto.«

»Ne držim se ja ni za kakve strukture; one se drže mene«, rekao sam, i to ga je nasmejalo.

Rekao sam mu da ga savršeno razumem, ali da bez obzira na to koliko snažno pokušavao, nisam sposoban da nastavim kao što bi trebalo da to učini vrač.

Rekao sam da je moj nedostatak u svetu vračeva to što s njim nisam blizak. U tom svetu prema svemu moram da se odnosim na jedan nov način, što je bes-krajno teže jer ima vrlo malo veze sa mojim svakodnev-nim kontinuitetom.

Opisao je naročite probleme vračeva kao dvostru-ke. Jedno je nemogućnost da obnove uzdrmani konti-nuitet; drugo je nemogućnost da koriste kontinuitet koji im nalaže novi položaj njihovih skupnih tački. Taj novi kontinuitet je uvek vrlo slab, suviše nestabilan, i ne pruža im potrebnu sigurnost da bi delali kao da su u svetu svakodnevnog života.

»Kako vračevi rešavaju taj problem?« upitao sam.

»Niko od nas ništa ne rešava«, odgovorio je. »Duh to radi za nas ili ne radi. Ako radi, vrač zatiče sebe kako dela u svetu vračeva, ali i ne znajući kako. To je razlog zbog kojeg sam iz dana u dan, od kada sam te našao, navaljivao da je besprekornost jedino važna. Vrač živi besprekornim životom, i izgleda da to dovodi do rešenja. Zašto? To niko ne zna.«

Don Huan je za trenutak ostao miran. A zatim je, kao da sam je izgovorio, prokomentarisao misao koju sam imao. Razmišljao sam o tome da me besprekor-nost uvek navodi da razmišljam o religioznom moralu.

»Besprekornost, kao što sam ti toliko puta rekao, nije moralisanje«, rekao je. »Samo podseća na morali-sanje. Besprekornost je jednostavno najbolja upotreba našeg nivoa energije. Prirodno, ona zahteva štedljivost, razmišljanje, jednostavnost, nevinost; i iznad svega, ona traži nedostatak samorefleksije. Sve to zvuči kao uput-stvo za monaški život, ali nije to.

Vračevi kažu da, da bi se zapovedalo duhu, a time misle na pokretanje njihovih skupnih tačaka, čovek zahteva energiju. Jedino što čuva energiju za nas jeste naša besprekornost.«

Don Huan je napomenuo da mi ne moramo biti učenici vračeva da bismo pokrenuli svoje skupne tačke. Ponekad, zahvaljujući prirodnim iako dramatičnim okol-nostima, kao što je rat, siromaštvo, stres, zamor, bol, bespomoćnost, čovekova skupna tačka pravi određeno kretanje. Kada bi ljudi koji su se našli u takvim okol-nostima bili sposobni da usvoje ideologiju vračeva, re-kao je don Huan, oni bi bili spremni da do najviše tačke doteraju to prirodno pokretanje bez ikakvih problema. I oni bi tražili i našli izuzetne stvari, umesto da rade ono što ljudi rade u takvim okolnostima: žude za povratkom u normalnost.

»Kada se pokretanje skupne tačke dovede do naj-više tačke«, nastavio je, »i običan čovek i učenik vra-čeva postaju vračevi, pošto se uvećavanjem tog kreta-nja kontinuitet nepovratno prekida.«

»Kako ti to kretanje uvećavaš do najviše tačke?« upitao sam.

»Smanjivanjem samorefleksije«, odvratio je. »Po-kretanje čovekove skupne tačke ili razbijanje kontinui-teta u stvari i nije tako teško. Teško je imati energiju. Ako čovek ima energije, kada se jednom skupna tačka pokrene, mogu se tražiti nepojamne stvari.«

Don Huan je objasnio da je čovekova neprilika u tome što on intuitivno zna za svoje skrivene zalihe, ali se ne usuđuje da ih koristi. Zbog toga vračevi kažu da je nezgoda ljudi to što je prag između njihove gluposti i neznanja. Rekao je da je čoveku sada više nego ikad potrebno da nauči nove ideje koje isključivo imaju veze sa njegovim unutrašnjim svetom — ideje

vračeva a ne društvene ideje, ideje koje su u vezi sa čovekovim suočenjem sa nepoznatim, suočavanjem sa njegovom sopstvenom smrću. Sada, više od bilo čega drugog, njemu je potrebno da nauči tajne skupne tačke.

Bez uvoda, i ne prestajući da razmišlja, don Huan je počeo da mi priča jednu priču vračeva. Rekao je da je tokom cele jedne godine bio jedina mlada osoba u kući naguala Hulijana. Bio je toliko samoživ da nije čak ni primetio kada je početkom naredne godine njegov dobrotvor doveo tri mlada muškarca i četiri mlade žene da žive u kući. Što se ticalo don Huana, tih sedam osoba, koje su stigle u kuću svako ponaosob tokom dva ili tri meseca, bili su prosto sluge i zato nisu bili važni. Jedan od tih mladih muškaraca čak je postao njegov pomoćnik.

Don Huan je bio ubeđen da je nagual Hulijan namamio i nagovorio te ljude da dođu i rade za njega bez ikakve nadoknade. I on bi ih žalio da nije slepog poverenja i bolesne odanosti prema svakome i svemu u tom domaćinstvu.

Osećao je kako su oni rođene sluge i da nema ništa da im kaže. Ipak je bio obavezan da se s njima sprijatelji i da ih savetuje, ne zato što je to želeo, već zato što je to zahtevao nagual kao deo njegovog posla. Pošto su oni tražili njegov savet, bio je prožet dirljivošću i dramom njihovih životnih priča.

Tajno je čestitao sebi što je bolji od njih. Tajno je osećao da je pametniji od svih njih zajedno. Hvalio im se da može da predvidi nagualove manevre, iako nije mogao da se zakune da ih razume. I smeja se njihovim glupavim pokušajima da budu od pomoći. Smatrao je da su sluge i rekao im je u lice da ih profesionalni tiranin nemilosrdno iskorišćava.

Ali razbešnjavala ga je okolnost da su te četiri žene navaljivale na naguala Hulijana i učinile bi sve da mu ugrade. Don Huan je potražio usamljenost u radu, u koji je utočio da bi zaboravio svoj bes, ili bi satima čitao knjige koje je nagual Hulijan imao u kući. Čitanje mu je postalo strast. Kada je čitao, svi su pazili da ga ne uznemiravaju, osim naguala Hulijana, koji je uživao u tome da ga nikad ne pušta na miru. Stalno je

terao don Huana da se sprijatelji sa mladim muškarcima i ženama. Stalno mu je ponavljao da su svi oni, uključujući i don Huana, njegovi učenici čarobnjaštva. Don Huan je bio uveren da nagual Hulijan ne zna ništa o čarobnjaštvu, pa ga je zavilavao, slušajući ga ali mu nikad ne verujući.

Nagual Hulijan je bio zbunjen nedostatkom vere kod don Huana. Jednostavno je nastavio kao da mu don Huan veruje, i sakupio je sve učenike da bi im dao upustva. Povremeno ih je vodio na izlete u obližnje planine koji su trajali čitavu noć. Na većini tih izleta nagual bi ih ostavio same, nasukane u tim neravnim planinama, a don Huan je bio odgovoran za sve.

Objašnjenje za ta putovanja bilo je da u samoći, u divljini, mogu da otkriju duh. Ali oni to nikad nisu činili. Ipak, nagual Hulijan je toliko ustrajavao na neophodnosti poznavanja duha da je don Huan postao opsednut da sazna šta je to duh.

Za vreme jednog od tih noćnih izleta, nagual Hulijan je terao don Huana da ide i traži duh, čak i ako ga ne shvata.

»Naravno, on je mislio jedino što nagual može da misli: pokretanje skupne tačke«, rekao je don Huan. »Ali on je to rekao onako kako je mislio da će i za mene imati smisla: pođi za duhom.«

Mislio sam da priča besmilice. U to vreme sam već stvorio svoje mišljenje i uverenje i kada sam bio uveren da je duh ono što je nama poznato kao skup crta ličnosti, volja, suština, snaga. I verovao sam da ne moram da ih tražim. Već ih sve imam.

»Nagual Hulijan je tvrdio da se duh ne može izraziti, da čovek čak ne može ni da ga oseti, a kamoli da o njemu govori. Čovek jedino može da se u njega uveri, rekao je, saznajući za njegovo prisustvo. Ja sam odvratio slično kao i ti: čovek ne može da se uveri u nešto što ne postoji.«

Don Huan mi je rekao da se toliko svađao sa nagualom da mu je ovaj konačno obećao, pred čitavim domaćinstvom, da će mu odjednom pokazati ne samo šta je duh, već i kako da ga definiše. Takođe je obećao

da će da sakupi jedno ogromno društvo, čak će pozvati i komšije, da proslave don Huanovu lekciju.

Don Huan je dodao da su se u to vreme, pre meksičke revolucije, nagual Hulijan i sedam žena iz njegove grupe predstavljali kao dobrostojeći vlasnici velike hacijende. Niko nije ni sumnjao u njih, naročito ne u naguala Hulijana, bogatog i naočitog zemljoposjednika koji je ostavio iskrene želje za karijerom sveštenika da bi se brinuo za svojih sedam neudatih sestara.

Jednog dana, u sezoni kiša, nagual Hulijan je najavio da će, čim kiše prestanu, napraviti ogromnu zabavu kao što je i obećao don Huanu. I jednog nedeljnog popodneva okupio je čitavo domaćinstvo na nasipu reke, koja je bila nadošla od velikih kiša. Nagual Hulijan je jahao svoga konja, dok je don Huan s poštovanjem tapkao za njim, što su praktikovali za slučaj da sretnu nekog od svojih suseda; koliko su susedi znali, don Huan je bio lični sluga zemljoposjednika.

Nagual je za njihov izlet odabrao jednu zaravan uz samu reku. Žene su pripremile hranu i piće. Nagual je čak doveo grupu muzičara iz grada. Bila je to velika zabava, došli su i peoni sa hacijende, susedi, pa čak i stranci u prolazu koji su se slivali ovamo da se pridruže zabavi.

Svi su jeli i pili do mile volje. Nagual je igrao sa svim ženama, pevao i recitovao poeziju. Pričao je šale, i uz pomoć žena, izvodio skečeve na sveopšte zadovoljstvo.

U datom trenu, nagual Hulijan je upitao da li neko od prisutnih, naročito od učenika, želi da podeli don Huanov nauk. Svi su odbili. Svi su bili svesni nagualove oštre taktike. Onda je on upitao don Huana da li je siguran da želi da sazna šta je duh.

Don Huan nije mogao da kaže ne. Jednostavno nije mogao da se povuče. Obznanio je da spremniji ne može biti. Nagual ga je odveo do iverice razbesnele reke i rekao mu da klekne. Nagual je započeo dugu pesmu koja je probudila moć vetra i planina i zamolio je moć reke da posavetuje don Huana.

Njegovo značajno pevanje ispunjeno rečima bez poštovanja nateralo je sve prisutne na smeh. Kada je završio, rekao je don Huanu da ustane zatvorenih očiju. Onda je učenika uzeo u naručje, kao da je dete, i bacio ga u nabujalu vodu, vičući: »Ne mrzi reku, za Boga miloga!«

Sećanje na taj događaj ispunilo je don Huana grohotnim smehom. U drugim okolnostima, možda bih i ja smatrao da je to smešno. Ipak, ovog puta, priča me je strahovito uznemirila

»Trebalo je da vidiš lica tih ljudi«, nastavio je don Huan. »Načas sam spazio njihov užas dok sam kroz vazduh padao prema reci. Niko nije očekivao da će taj đavolski nagual učiniti takvu stvar.«

Don Huan je rekao da je mislio kako je to kraj njegovog života. Nije bio dobar plivač, i dok je tonuo ka dnu reke proklinjao je sebe što je dopustio da mu se to dogodi. Bio je toliko ljut da nije imao vremena za paniku. Mogao je da misli samo o tome da nađe izlaz i da ne umre u ledenoj reci, od ruke tog bezdušnog čoveka.

Noge su mu dodirnule dno i on se odbacio uvis. To nije bila duboka reka, ali je visoka voda prilično produbila. Struja je bila brza, i nosila ga je dok je plivao kao pas, pokušavajući da ne dopusti da ga snažna struja baca na sve strane.

Struja ga je daleko nosila. I dok ga je nosila i dok se naprezao da ne podlegne, zapao je u čudno stanje uma. Znao je u čemu greši. Bio je vrlo ljut čovek i njegov prigušeni bes terao ga je da se bori sa svima i da mrzi sve oko sebe. Ali nije mogao da mrzi reku niti da se bori sa njom, niti da sa njom bude nestrpljiv, niti da se na nju gnevi, što je bilo njegovo normalno ponašanje za sve i svakog u njegovom životu. Sa rekom je samo mogao da sledi njen tok.

Don Huan je tvrdio da je to jednostavno shvatanje i pomirenje s tim izazvalo izvrtnje vrednosti, da se tako izrazi, i on je iskusio slobodno kretanje svoje skupne tačke. Odjednom, a da nikako nije bio svestan šta se događa, umesto da ga vuče nabujala voda, don Huan je osetio kako trči duž nasipa. Trčao je tako

brzo da nije imao vremena da misli. Vukla ga je strahovita sila, terajući ga da trči preko stabala palog drveća, kao da to nije bilo drveće.

Pošto je dosta dugo tako očajnički trčao, don Huan je bacio brz pogled na crvenkastu bujicu. I video je sebe kako ga struja nosi i prevrće. Ništa ga u njegovom iskustvu nije pripremalo za taj trenutak. Tada je znao, bez uplitanja njegovog misaonog procesa, da je odjednom na dva mesta. I u jednom od njih, u zahuktaloj reci, bio je bespomoćan.

Sva se njegova energija usmerila na to da se spase.

I ne razmišljajući o tome, počeo je da se udaljava od rečne obale. Bila mu je potrebna sva snaga i odlučnost da se pomakne nekoliko centimetara pri svakom koraku. Osećao se kao da vuče drvo. Kretao se toliko sporo da mu je trebala čitava večnost da odmakne nekoliko jardi.

Taj napor je za njega bio previše. Odjednom više nije trčao; padao je u dubok bunar. Kada je udario u vodu, njena hladnoća naterala ga je da krikne. A onda je ponovo bio u reci, nosila ga je struja. Strah što se ponovo našao u nabujaloj vodi bio je toliko veliki da je jedino mogao da svim svojim snagama želi da bude siguran i miran na obali reke. I odmah je bio ponovo tamo, trčeći vratolomnom brzinom, paralelno s rekam ali na udajenosti od nje.

Dok je trčao gledao je u zahuktalu vodu i video sebe kako se bori da ostane na površini. Hteo je da vikne naređenje; hteo je da sebi naredi da pliva pod uglom, ali nije imao glasa. Njegova patnja zbog onog njegovog dela koji je bio u vodi bila je zapanjujuća. Bila je kao most između dva Huana Matusa. Istog trena našao se u vodi, kako pliva pod uglom prema rečnom nasipu.

To neverovatno osećanje izmenjivanja dva mesta bilo je dovoljno da odstrani strah. Više se nije brinuo za svoju sudbinu. Slobodno je naizmenično plivao rekom i trčao nasipom. Ali šta god da je radio, stalno je išao ulevo, trčao od reke ili zamahivao prema levoj obali.

Izašao je na levu obalu reke oko pet milja nizvodno. Tu je morao da sačeka, našavši utočište u čestaru, preko nedelju dana. Čekao je da voda opadne da bi mogao da pregazi, ali je takođe čekao da ga prođe strah i da ponovo bude ceo.

Don Huan je rekao da se tada dogodilo da je snažna emocija koju je osećao boreći se za život izazvala pokretanje njegove skupne tačke tačno na mesto nemog znanja. Pošto nikada nije obraćao pažnju na ono što mu je nagual Hulijan govorio o skupnoj tački, nije imao pojma šta mu se to dešava. Bio je prestravljen na samu pomisao da nikad više možda neće biti normalan. Ali on je ispitao svoju razdvojenu percepciju, otkrio je njene praktične strane i našao da mu se dopada. Bio je udvostručen danima. Mogao je da u potpunosti bude jedan ili drugi. Ili je mogao da bude obojica u isto vreme. Kada je bio oboje, sve je postajalo mutno i ni jedno biće nije bilo delotvorno, pa je tu mogućnost napustio. Ali neslućene mogućnosti mu je stvaralo da bude jedan ili drugi.

Dok se oporavljao u žbunju, ustanovio je da je jedno od njegovih bića bilo mnogo prilagodljivije od drugog i da je velike udaljenosti moglo da pređe u treptaju oka i da pronađe hranu ili najbolje mesto da se skriva. To je biće jednom otišlo do nagualove kuće da vidi da li oni brinu za njega.

Čuo je kako mladi ljudi plaču za njim, i to ga je vrlo iznenadilo. Ostao bi tamo ko zna koliko dugo, posmatrajući ih, jer ga je oduševljavala ideja da sazna šta misle o njemu, ali ga je nagual Hulijan uhvatio i svršio s tim.

Jedino tada se zaista plašio naguala. Don Huan je čuo naguala kako mu kaže da prestane s tim. Pojavio se iznenada tamnocrn objekat u obliku zvona ogromne težine i snage. Zgrabio je don Huana. Don Huan nije znao za šta ga je nagual zgrabio, ali to ga je bolelo na najnezgodniji način. Bio je to oštar bol koji je osećao u trbuhu i predelu prepona.

»Smesta sam se našao na obali reke«, rekao je don Huan, smejući se. »Ustao sam, pregazio opalu vodu i krenuo pešice kući.«

Onda je napravio pauzu i upitao me šta mislim o njegovoj priči. I ja sam mu rekao da me je zaprepastila.

»Mogao si da se udaviš u toj vodi«, rekao sam gotovo vičući. »Kakvu ti je groznu stvar uradio. Taj nagual Hulijan mora da je bio lud!«

»Stani malo«, pobunio se don Huan. »Nagual Hulijan je možda bio đavolast, ali nije bio lud. Uradio je što je morao da uradi, jer je bio u ulozi naguala i učitelja. Istina je da sam mogao da umrem. Ali to je rizik koji svi moramo da preuzmemo. I tebe samog lako je mogao da pojede jaguar, ili si mogao da umreš od svih onih stvari koje sam ti ja radio. Nagual Hulijan je bio hrabar i svemu je naređivao i svega se prihvatao direktno. S njim nije bilo vrludanja po žbunju, niti izveštačenih reči.«

Insistirao sam da se, iako su te lekcije imale vrednosti, još uvek čini da su metodi naguala Hulijana bili mračni i preterani. Priznao sam don Huanu da me je sve što sam čuo o nagualu Hulijanu toliko uznemiravalo da sam o njemu stvorio najgoru sliku.

»Mislim da se ti plašiš da ću te ja jednog od ovih dana baciti u reku ili te naterati da nosiš žensku odeću«, rekao je i počeo da se smeje. »Zato ti se nagual Hulijan ne dopada.«

Priznao sam da je u pravu, a on me je uveravao da nema nameru da podražava metode svog dobrotvora, pošto oni kod njega ne deluju. On je, rekao je za sebe, podjednako nemilosrdan, ali nije toliko praktičan kao nagual Hulijan.

»U ono vreme«, nastavio je don Huan, »meni se nije dopadala njegova umetnost, i svakako da nisam voleo ono što mi je radio, ali sada, kada god na to pomislim, još mu se više divim zbog izvanrednog i neposrednog načina na koji me je stavio u položaj nemog znanja.«

Don Huan je rekao da je zbog grozote svog iskustva potpuno zaboravio čudovišnog čoveka. Stigao je bez pratnje skoro do vrata kuće naguala Hulijana, onda se predomislio i umesto tamo pošao kod naguala Eli-

jasa tražeći usamljenost. I nagual Elisas mu je objasnio duboku doslednost postupaka naguala Hulijana.

Nagual Elisas je jedva suzdržao svoje uzbuđenje kada je čuo don Huanovu priču. Vatrečno je objasnio don Huanu da je njegov nagual vrhunski *tragač*, da je uvek praktičan. On je neprekidno tragao za pragmatičkim pogledima i rešenjima. Njegovo ponašanje tog dana kod reke bilo je remek-delo *traganja*. Manipulisao je i uticao na sve. Čini se kao da je čak i reka bila pod njegovom komandom.

Nagual Elisas je rekao da je don Huanu dok ga je nosila struja, dok se borio za sopstveni život, reka pomogla da shvati šta je duh. I zahvaljujući tom razumevanju, don Huan je imao mogućnost da direktno stupi u nemo znanje.

Don Huan je rekao da je, pošto je bio nezreo mladić, saslušao naguala Elisasa ne razumevajući ni reči, ali je bio dirnut iskrenim divljenjem prema nagualovoj žestini.

Prvo je nagual Elisas objasnio don Huanu da zvuk i značenje reči imaju za *tragače* vrhunsku vrednost. Reči su kod njih korišćene da otvore šta god da je bilo zatvoreno. *Tragači* su, zato, prvo morali da izraze svoj cilj, pre nego što pokušaju da ga dosegnu. Ali oni na početku nisu mogli da otkriju svoj pravi cilj, tako da su stvari izražavali pažljivo kako bi sakrili glavni udar.

Nagual Elisas je taj čin nazvao buđenjem *namere*. Objasnio je don Huanu da je nagual Hulijan probudio *nameru* nedvosmisleno potvrđujući pred celim svojim domaćinstvom da će, jednim potezom, pokazati don Huanu šta je duh i kako da ga definiše. To je bilo potpuno besmisleno, pošto je nagual Hulijan znao da nema načina da se duh definiše. Ono što je on pokušavao da uradi, naravno, bilo je da don Huana postavi u položaj nemog znanja.

Pošto je izrekao to što je prikrilo njegov pravi cilj, nagual Hulijan je skupio što je više ljudi mogao, i tako od njih napravio svoje i namerne i slučajne saučesnike. Svi su oni znali za njegov izrečeni cilj, ali baš niko od njih nije znao šta on stvarno ima na umu.

Verovanje naguala Elijasa da će njegovo objašnjenje prodrmati don Huana iz njegovog nemogućeg stanja pobunjenosti i nezainteresovanosti bilo je potpuno pogrešno. Ipak, nagual je strpljivo nastavio da mu objašnjava da je, dok se borio sa strujom u reci, dostigao treću tačku.

Stari nagual objasnio je položaj nemog znanja kao treću tačku zato što je, da bi se do njega stiglo, potrebno da se prođe druga tačka, mesto gde prestaje žaljenje.

Rekao je da je don Huanova skupna tačka zadobila potrebnu fluidnost da bude dvostruk, što mu je dopustilo da bude i na položaju razuma i u položaju nemog znanja, ili naizmenično ili istovremeno u oba.

Nagual je rekao don Huanu da je to što je postigao bilo izvanredno. Čak je zagrlio don Huana kao da je dete. I nije mogao da prestane da priča o tome kako je don Huan, iako ništa nije znao — ili možda baš zato što ništa nije znao — preusmerio svu svoju energiju iz jednog mesta u drugo. To je nagualu značilo da don Huanova skupna tačka ima najpovoljniju, prirodnu fluidnost.

Rekao je don Huanu da svako ljudsko biće ima sposobnost za tu fluidnost. Ipak, kod većine nas ona je uskladištena i mi je gotovo nikad ne koristimo, osim u retkim prilikama koje stvaraju vračevi, takvim kakvo je bilo iskustvo koje je upravo doživeo, ili u dramatičnim prirodnim okolnostima, kao što je borba na život i smrt.

Don Huan je slušao zapanjen ledenim zvukom nagulovog glasa. Kada je obratio pažnju, mogao je da prati sve što je čovek govorio, što je bilo nešto što nikada nije uspevao sa nagualom Hulijanom.

Stari nagual se vratio na objašnjavanje da je ljudskost na prvom mestu razum, ali da nije skupna tačka svih ljudskih bića tačno u položaju razuma. Oni koji se nalaze tačno u tom položaju su prave vođe čovečanstva. Najveći deo vremena oni su nepoznati ljudi, čiji genije uvežbava njihov razum.

Nagual je rekao da je postojalo drugo vreme, kada je čovečanstvo bilo u trećoj tački, koja je tada, naravno,

bila prva tačka. Ali nakon toga, čovečanstvo se pomerilo u položaj razuma.

Kada je nemo znanje bilo prva tačka preovladavali su isti uslovi. Nije ni skupna tačka svakog pojedinca bila tačno na tom mestu. To znači da su prave vođe čovečanstva uvek bili onih nekoliko ljudskih bića čije su se skupne tačke zadesile ili tačno u položaju razuma ili u položaju nemog znanja. Ostatak čovečanstva, rekao je stari nagual don Huanu, samo je publika. U naše vreme, oni su ljubavnici razuma. U prošlosti, oni su bili ljubavnici nemog znanja. Oni su bili ti koji su se divili i pevali ode herojima tih dvaju položaja.

Nagual je tvrdio da je čovečanstvo veći deo svoje istorije provelo u položaju nemog znanja, i da to objašnjava njegovu veliku čežnju za njim.

Don Huan je upitao starog naguala šta mu je tačno nagual Hulijan uradio. Njegovo pitanje zvučalo je mnogo zrelije i inteligentnije nego što je on stvarno mislio. Nagual Elijas je odgovorio terminima koji su don Huanu u to vreme bili potpuno nerazumljivi. Rekao je da je nagual Hulijan poučavao don Huana, mameći njegovu skupnu tačku do položaja razuma, tako da bi mogao da bude mislilac, umesto da bude neuk ali emocionalno zabrinut deo publike koja voli mirna dela razuma. I istovremeno, nagual je poučavao don Huana da bude istinski apstraktan vrač, umesto da bude deo mračne i neznačke publike ljubavnika nepoznatog.

Nagual Elijas je uveravao don Huana da samo ljudska bića koja su uzori razuma mogu da pokrenu svoje skupne tačke lako i da postanu uzori nemog znanja. Rekao je da samo oni koji su tačno na jednom od ta dva položaja mogu jasno da vide drugi položaj, i da je baš na taj način nastalo doba razuma. Položaj razuma se jasno video iz položaja nemog znanja.

Stari nagual je rekao don Huanu da se taj jednosmerni most od nemog znanja do razuma naziva »briga«. To jest, to označava brigu koju pravi ljudi od nemog znanja imaju u vezi sa izvorom svega što znaju. A drugi jednosmerni most, od razuma do nemog znanja, naziva se »čisto razumevanje«. To je spoznaja koja

ljudima od razuma govori da je razum samo jedno ostrvo u beskrajnom moru ostrva.

Nagual je dodao da ljudska bića kod kojih oba jednosmerna mosta rade jesu vračevi, u neposrednoj vezi sa duhom, vitalnom silom koja omogućava oba ova položaja. Ukazao je don Huanu na to da je sve što mu je nagual Hulijan radio tog dana kod reke bilo predstava, ne za publiku sastavljenu od ljudi, već za duh, za silu koja ga posmatra. Šepurio se razuzdano i zabavljao se i zabavljao sve, naročito moć kojoj se obraćao.

Don Huan je rekao da ga je nagual Elijas uveravao da duh samo sluša kada govornik govori gestovima. Ali gestovi ne znače znake niti pokrete tela, već dela prave posvećenosti, dela darežljivosti, i humora. Kao gest za duh, vračevi uzimaju najbolje od sebe i to nemo nude apstraktnom.

Nameravanje pojavnosti

Don Huan je želeo da još jednom, pre nego što ja krenem kući, odemo na izlet u planine, ali nikada tamo nismo otišli. Umesto toga zamolio me je da ga odvezem do grada. Trebalo je da se tamo sretne sa nekim ljudima.

Uz put je govorio o svemu samo ne o *nameri*. Taj predah mi je dobro došao.

Popodne, pošto se pobrinuo oko svog posla, seli smo na njegovu omiljenu klupu na trgu. To mesto je bilo pusto. Bio sam veoma umoran i pospan. Ali onda, sasvim neočekivano, oporavio sam se. Um mi je postao kristalno jasan.

Don Huan je odmah primetio tu promenu i smejao se mojem iznenađenju. Pokupio je misao pravo iz mog uma; ili sam možda ja pokupio tu misao iz njegovog uma.

»Ukoliko razmišljaš o životu u vidu časova umesto godina, naši životi su beskrajno dugi«, rekao je. »Čak i ukoliko razmišljaš u vidu dana, on je još uvek neodredljivo dug.«

»To je baš bilo ono o čemu sam razmišljao.«

Rekao mi je da vračevi svoje živote broje na sate, i da je za vrača moguće da u jednom satu proživi odgovarajuću žestinu čitavog normalnog života. Ta žestina je prednost kada u pokretanju skupne tačke dođe do uskladištavanja informacija.

Tražio sam da mi to malo podrobnije objasni. Pre mnogo vremena, pošto je bilo nezgodno hvatati beleške tokom razgovora, preporučio mi je da sve informacije koje sam sakupio o svetu vračeva čuvam čvrsto povezane, ne na papiru niti u svom umu, već u pokretanju svoje skupne tačke.

»Skupna tačka, čak i u najmanjem zaokretu, stvara potpuno izolovano ostrvo percepcije«, rekao je don Huan. »Informacija se, u obliku složenog iskustva svesti, može uskladištiti u njemu.«

»Ali kako se informacija može čuvati u nečemu tako maglovitom?« upitao sam.

»Um je podjednako maglovit, pa ipak mu ti veruješ zato što si s njim blizak«, uzvratilo je. »Ti još uvek nemaš istu bliskost sa pokretanjem skupne tačke, ali to ti je isto.«

»Hteo sam da pitam, kako se informacija uskladišti?« insistirao sam.

»Informacija se čuva u samom iskustvu«, objasnio je. »Kasnije, kada vrač pokrene svoju skupnu tačku tačno na ono mesto gde je tada bila, on oslobađa čitavo to iskustvo. To vračevo prisećanje jeste mogućnost da se povrate sve informacije koje se čuvaju u pokretanju skupne tačke.

»Žestina je neposredni proizvod kretanja skupne tačke«, nastavio je. »Na primer, ti ove trenutke proživljavaš žešće nego što bi ih inače normalno proživljavao, ti skladištiš žestinu na taj način. Jednog dana oslobodićeš ovaj trenutak tako što ćeš svoju skupnu tačku navesti tačno na ovo mesto na kojem se sad nalazi. To je način na koji vračevi čuvaju informacije.«

Rekao sam don Huanu da mi se to snažno prisećanje koje sam doživeo u prošlih nekoliko dana jednostavno dogodilo, bez nekog mog naročitog mentalnog naprezanja kojeg bih bio svestan.

»Kako čovek može namerno da se priseti?« upitao sam.

»Žestina, pošto je jedna osobina *namere*, prirodno je povezana sa sjajem vračevih očiju«, objasnio je. »Da bi se prisetili tih izolovanih ostrva opažanja, potrebno je da vračevi samo *nameravaju* određeni sjaj svojih očiju koji je povezan sa onim položajem skupne tačke u koji žele da se vrate. Ali, to sam ti već objasnio.«

Mora da sam izgledao zbunjen. Don Huan me je posmatrao sa ozbiljnim izrazom lica. Dva ili tri puta sam zaustio da postavim pitanje, ali nisam mogao da formulišem svoje misli.

»Pošto je tempo te žestine brži od normalnog«, rekao je don Huan, »u nekoliko sati jedan vrač može da proživi ono što odgovara normalnom životnom veku. Njegova skupna tačka, zaokrećući se u nepoznate položaje, oduzima više energije nego obično. Taj dodatni protok energije naziva se žestina.«

Savršeno jasno sam shvatio to što mi je govorio, i moja racionalnost se kolebala pod uticajem ogromnosti onoga što je to značilo.

Don Huan me je nepomično gledao, a zatim upozorio da se čuvam reakcije koja je tipična muka vračeva — frustrirajuće želje da se iskustvo vrača objasni ubedljivo i razumno.

»Iskustvo vrača je tako čudnovato«, nastavio je don Huan, »da vračevi smatraju da je to intelektualna vežba, i koriste se njime da bi *tragali* za sobom. Njihov adut kao *tragača* je, dakle, što oni ostaju oštro svesni da mi opažamo i da to opažanje ima više mogućnosti nego što um može da pojmi.«

Kao jedini komentar izneo sam samo svoju zebnju zbog čudnovatih mogućnosti ljudske svesti.

»Da bi se zaštitili od te ogromnosti«, rekao je don Huan, »vračevi su naučili da sačuvaju savršenu mešavinu nemilosrdnosti, prepredenosti, strpljenja i ljubaznosti. Te četiri osnove su nerazdvojivo skupa spletene.

Vračevi ih odgajaju tako što ih *nameravaju*. Te osnove su, prirodno, položaji skupne tačke.«

Nastavio je da priča kako je svako delo koje izvodi vrač po definiciji izvedeno po ta četiri principa. Tako je, može se reći, svako delovanje svakog vrača slobodno i po osmišljenosti i u izvođenju i poseduje naročitu mešavinu te četiri osnove *traganja*.

»Vračevi koriste ta četiri načina *traganja* kao vodiče«, nastavio je. »To su četiri različita sklopa uma, četiri različite vrste žestine koje vračevi mogu da koriste da bi svoje skupne tačke podstakli da se pokrenu do određenih položaja.«

Iznenada je postao uznemiren. Upitao sam ga da li ga je moje insistiranje da o tome razgovaramo uznemirilo.

»Samo sam razmišljao o tome kako nas naša razumnost stavlja između čekića i nakovnja«, rekao je. »Mi želimo da razmišljamo, da pitamo, da pronademo. A nema načina da se to uradi iz položaja vračeva discipline. Čarobnjaštvo je čin dohvaćanja položaja nemog znanja, a nemo znanje se ne može promišljati. Samo se može iskusiti.«

Nasmejavao se, oči su mu se sjajile kao dve tačke svetlosti. Rekao je da su vračevi, u nastojanju da se zaštite od zastrašujućih efekata nemog znanja, razvili umetnost *traganja*. *Traganje* pokreće skupnu tačku vrlo malo ali stalno, i na taj način daje vračevima vremena, a time i mogućnost da sebe podupru.

»U samoj umetnosti *traganja*«, nastavio je don Huan, »postoji jedna tehnika koju vračevi vrlo mnogo koriste: kontrolisana ludost. Vračevi smatraju da se jedino kontrolisanom ludošću mogu odnositi prema sebi — u stanju proširene svesti i opažanja — i prema svima i svemu u svetu svakodnevnih događaja.«

Don Huan je kontrolisanu ludost objasnio kao umetnost obmanjivanja i pretvaranja u potpunu udubljenost u ono što se trenutno radi — tako dobrog pretvaranja da to niko ne može razlikovati od prave udubljenosti. Kontrolisana ludost nije u potpunosti prevara već jedan istančan, umetnički način odvojenosti od svega dok se istovremeno ostaje sastavni deo svega.

»Kontrolisana ludost je umetnost«, nastavio je don Huan. »Jedna vrlo dosadna umetnost, i vrlo teška da se nauči. Mnogi vračevi nemaju čuvstva za nju, ne zato što u samoj toj umetnosti ima nešto loše već zato što traži mnogo energije da bi se izvežbala.«

Don Huan je priznao da je savesno izvodi, iako mu se to naročito ne dopada, možda zbog toga što je njegov dobrotvor bio tako vešt u njoj. Ili možda zato što njegova ličnost — za koju je rekao da je u osnovi neiskrena i sitničava — jednostavno nije imala okretnosti da vežba kontrolisanu ludost.

Gledao sam ga iznenađeno. Prestao je da priča i nepomično me posmatrao đavolastim očima.

»Za vreme dok ne dođemo do čarobnjaštva, naša se ličnost već oformila«, rekao je i slegao ramenima u znak pomirenosti s tim, »i sve što možemo je da izvodimo kontrolisanu ludost i da se sebi smejemo.«

Preplavilo me je saživljavanje s njim i uveravao sam ga da za mene ni na koji način nije ni sitničav niti neiskren.

»Ali to je u osnovi moje ličnosti«, tvrdio je on.

A ja sam tvrdio da nije.

»Tragači koji izvode kontrolisanu ludost veruju da se, kad je reč o ličnosti, čitava ljudska rasa može podeliti u tri grupe«, rekao je, i nasmejao se onako kako se uvek smejao kada mi je postavljao neku zamku.

»To je apsurdno«, pobunio sam se. »Ljudsko ponašanje je suviše složeno da bi se tako jednostavno podelilo.«

»Tragači kažu da mi nismo toliko složeni koliko mislimo da jesmo«, rekao je, »i da svi mi spadamo u te tri grupe.«

Smejao sam se od nervoze. Obično bih takvu tvrdnju shvatio kao šalu, ali ovog puta, pošto mi je um bio izuzetno bistar i moje misli bile su pronicljive, osećao sam da je odista ozbiljan.

»Da li si ozbiljan?«, upitao sam što sam ljubaznije mogao.

»Sasvim ozbiljan«, odvratio je i počeo da se smeje.

Kasnije sam se malo opustio. A on je nastavio da objašnjava *tragički* sistem klasifikacije. Rekao je da

su ljudi iz prve grupe savršeni sekretari, pomoćnici, sa-druzi. Oni imaju fluidnu ličnost, ali njihova fluidnost nije im na korist. Oni su ipak uslužni, brižni, potpuno domaći, snalažljivi u svojim granicama, šaljivi, lepo vaspitani, ljubazni, delikatni. Drugim rečima, oni su najfiniji ljudi koje čovek može sresti, ali imaju jednu veliku manu: ništa ne mogu sami. Njima je uvek potreban neko ko će da ih usmeri. S takvim usmerenjem, bez obzira koliko napeto i u suprotnosti sa njima bilo, oni su čudesni. Ali sami, oni ginu.

Ljudi iz druge grupe uopšte nisu ljubazni. Oni su sitničavi, osvetoljubivi, zavidni, ljubomorni, egocentrični. Oni govore isključivo o sebi i obično traže da se ljudi povinuju njihovim normama. Uvek imaju inicijativu, čak i onda kada im to nije prijatno. Svaka ih situacija u potpunosti zaokuplja i nikada se ne opuštaju. Nesigurni su i nikad nisu zadovoljni; što su nesigurniji, to su neprijatniji. Njihova fatalna greška je u tome što su spremni da ubiju da bi postali vođe.

U trećoj grupi su ljudi koji nisu ni ljubazni niti neprijatni. Nikome ne služe niti se ikome nameću. Nezainteresovani su. Oni imaju visoko mišljenje o sebi, koje stvaraju samo iz sanjarenja i priželjkivanja. I ako su po bilo čemu izuzetni, to je što čekaju da se stvari dogode. Oni čekaju da ih neko otkrije i pokori i imaju čudesnu lakoću da stvore iluziju kako obećavaju mnoge stvari, koje stalno obećavaju da izvedu ali nikad ne ispune, pošto, u stvari, ne mogu ništa.

Don Huan je rekao da on lično sasvim sigurno spada u drugu grupu. Onda mi je predložio da sebe negde smestim, a ja sam začegrtao. Don Huan je praktično bio na tlu, presamićen od smeha.

Opet me je terao da se odredim i ja sam protiv svoje volje predložio kako sam možda mešavina sve tri.

»Nemoj meni prodavati te mešane gluposti«, rekao je i dalje se smejući. »Mi smo jednostavna bića, svako od nas je jedan od ta tri tipa. I kako se meni čini, ti spadaš u drugu grupu. Tragači ih nazivaju isprdcima.«

Počeo sam da se bunim kako je to ponižavajući način klasifikacije. Ali sam se zaustavio baš kada sam hteo da nastavim dugom tiradom. Umesto toga, kazao

sam da, ukoliko postoje samo tri grupe ličnosti, svi smo mi uhvaćeni u te tri kategorije bez nade da se promenimo ili iskupimo.

Složio se da stvari stoje baš tako. Izuzev što postoji avenija iskupljenja. Vračevi su davno otkrili da je samo naša lična samorefleksija deo jedne od tih grupa.

»Problem je što sebe uzimamo preozbiljno«, rekao je. »U koju god grupu da spada naša samorefleksija to je važno samo za našu samovažnost. Ako nemamo samovažnosti, uopšte nije važno kojoj grupi pripadamo.

»Ja ću uvek biti isprdak«, nastavio je tresući se od smeha. »A i ti ćeš. Ali ja sam isprdak koji sebe ne uzima preozbiljno, dok ti to još uvek radiš.«

Bio sam ogorčen. Hteo sam da se svađam s njim, ali nisam mogao da skupim energiju za to.

Na pustom trgu, njegov smeh je odjekivao jezivo.

Promenio je temu razgovora i brzo nabrojao osnovna jezgra o kojima smo ranije raspravljali: ispoljenje duha, kucanje duha, varanje duha, silazak duha, zahtevi *namere*, i rukovanje *namerom*. Ponavljao ih je kao da mom umu pruža priliku da ih potpuno upamti. A onda je sažeto istakao sve što mi je o njima govorio. To je bilo kao da me je promišljeno navodio da sve te podatke sačuvam u žestini tog trenutka.

Primetio sam da su mi osnovna jezgra još uvek tajanstvena. Plašio sam se za svoju sposobnost da ih razumem. Izgledalo mi je kao da će napustiti tu temu, a ja njeno značenje uopšte nisam shvatio.

Insistirao sam da mu postavim još pitanja u vezi sa apstraktnim jezgrima.

Izgledalo je da procenjuje to što sam rekao, a zatim je mirno potvrdio klimanjem glave.

»To područje je takođe i meni bilo teško«, rekao je. »I ja sam, takođe, postavljao mnoga pitanja. Ja sam možda malčice bio egocentričniji od tebe. I vrlo neprijatan. Gundanje je bilo jedini način na koji sam umeo da pitam. Ti lično si više agresivni inkvizitor. Na kraju, i ti i ja smo, naravno, podjednako dosadni, ali iz različitih razloga.

Don Huan je našoj raspravi o osnovnim jezgrima dodao samo još jednu stvar pre nego što je promenio temu razgovora: da se ona veoma sporo razotkrivaju, čudnovato se pokazujući i povlačeći.

»Ne mogu više toliko da ponavljam da svaki čovek čija se skupna tačka pomerila može da je pomeri još dalje«, započeo je. »I jedini razlog zbog kojeg nam je potreban učitelj jeste da nas nemilosrdno podstiče. Inače je naša prirodna reakcija da se zaustavimo da bismo sebi čestitali što pokrivamo tako mnogo tla.«

Rekao je da smo obojica dobri primeri gadne osobine da se prema sebi odnosimo popustljivo. Na sreću, njegov dobrotvor, koji je bio čudesan *tragač*, nije ga štedeo.

Don Huan je rekao da ga je tokom njihovih noćnih izleta u divljinu nagual Hulijan opširno poučavao o prirodi samovažnosti i pokretanju skupne tačke. Za naguala Hulijana, samovažnost je bila čudovište sa tri hiljade glava. I čovek je mogao da se suoči s njim i da ga uništi na bilo koji od tri načina. Prvi način je bio da odseca jednu po jednu glavu; drugi način je dostizanje tog tajanstvenog stanja koje se naziva položaj gde prestaje žaljenje, koje uništava čudovište tako što ga lagano izglednjuje; i treći je način da se za trenutno uništenje tog čudovišta sa tri hiljade glava plati čovekovom simboličnom smrću.

Nagual Hulijan je bio za treću mogućnost. Ali je rekao don Huanu da može da se smatra srećnikom ako dobije priliku da bira. Zato što obično duh odlučuje kojim će putem vrač krenuti, i dužnost vrača je da tako i postupi.

Don Huan je rekao da je, kao što je on vodio mene, njegov dobrotvor vodio njega da odseče tri hiljade glava samovažnosti, jednu po jednu, ali da su rezultati bili sasvim drugačiji. Dok sam ja odgovarao sasvim dobro, on uopšte nije odgovarao.

»Ja sam bio u naročitoj situaciji«, nastavio je. »Od onog trenutka kada me je moj dobrotvor *video* kako ležim na putu sa rupom od metka u plećima, znao je da sam ja novi nagual. U skladu s tim je i delao i pokrenuo je moju skupnu tačku čim je moje zdravlje to dopustilo.

I ja sam s velikom lakoćom video energetska polja u obličju čudovišnog čovaka. Ali taj podvig, umesto da pomogne kao što je i trebalo, sprečio je bilo kakvo dalje pokretanje moje skupne tačke. I dok su se skupne tačke drugih učenika stalno pokretale, moja je ostala učvršćena na nivou mogućnosti da *vidim* to čudovište.»

»Ali zar ti tvoj dobrotvor nije rekao šta se događa?«, upitao sam istinski zbunjen tim nepotrebnim komplikacijama.

»Moj dobrotvor nije verovao u prenošenje znanja«, rekao je don Huan. »On je mislio da tako stečeno znanje nije delotvorno. Da ga nigde nema kada je čoveku stvarno potrebno. S druge strane, ukoliko se znanje samo predočava, osoba koja je zainteresovana uvek može naći načina da to znanje potraži.«

Don Huan je rekao da je razlika između njegovog metoda podučavanja i metoda njegovog dobrotvora bila u tome što je on sam verovao da čovek treba da ima slobodu izbora. Njegov dobrotvor nije verovao u to.

»Da li ti je učitelj tvoga dobrotvora, nagual Elijas rekao šta se dešava?« insistirao sam.

»Pokušao je«, rekao je don Huan i uzdahnuo, »ali ja sam stvarno bio nemoguć. Ja sam sve znao. Jednostavno sam pustio da mi ta dva čoveka pričaju pravo u uvo, ali nikad nisam slušao ništa od onoga što su mi govorili.«

Da bi ga izbavio iz tog ćorsokaka, nagual Hulijan je odlučio da natera don Huana da izvede slobodno kretanje skupne tačke, ali ovoga puta na drugačiji način.

Prekinuo sam ga da bih ga upitao da li se to dogodilo pre njegovog doživljaja u reci. Don Huanove priče nisu imale hronološki red, onakav kakav bi se meni dopao.

»To se dogodilo nekoliko meseci posle toga«, odgovorio je. »I nemoj slučajno da pomisliš da sam, zato što sam doživeo tu razdvojenu percepciju, postao imalo drukčiji; da sam postao mudriji ili trezveniji. Ništa se slično nije desilo.«

»Razmotri ono što se tebi desilo«, nastavio je. »Ne samo da sam ti uvek iznova slamao kontinuitet, pokidao ga u dronjke, a pogledaj se; još uvek se ponašaš kao da

si nedirnut. To je vrhunsko postignuće magije, *nameravanja*.

I ja sam bio isti takav. Neko vreme bih se teturao pod uticajem onoga što sam doživeo, a onda bih to zaboravio, snažno svezao krajeve kao da ništa nije bilo. Zbog toga je moj dobrotvor verovao da mi stvarno možemo da se promenimo samo ukoliko umremo.«

Vraćajući se svojoj priči, don Huan je rekao da se nagual poslužio Tulijem, tim nedruštvenim članom svojega domaćinstva, da bi njegovom psihološkom kontinuitetu zadao novi razorni udar.

Don Huan je rekao da se svi učenici, uključujući tu i sebe samog, nisu slagali ni u čemu osim u tome da je Tulio podli mali arogantni čovek. Mrzeli su Tulija, jer ih je on ili izbegavao ili ih je odbijao. Prema njima se ponašao s takvim prezirom da su se osećali kao đubre. Svi su bili uvereni da Tulio nikad s njima ne razgovara zato što nema šta da kaže i da je njegov najveći nedostatak, njegova arogantna povučenost, bila maska za njegovu plašljivost.

Ipak, uprkos svojoj neprijatnoj ličnosti, uprkos razočaranju svih učenika, Tulio je imao neprikladan uticaj u domaćinstvu — naročito na naguala Hulijana, koji je, kako se činilo, obigravao oko njega.

Jednog jutra nagual Hulijan je poslao sve učenike na celodnevni radni izlazak u grad. Jedino je ostao u kući, pored starijih članova domaćinstva, don Huan.

Oko podne nagual Hulijan je pošao u svoju radnu sobu da napravi dnevni obračun poslova. Dok je ulazio, neočekivano je pozvao don Huana da mu pomogne oko računanja. Don Huan je počeo da gleda priznanice i uskoro je uvideo da je, da bi mogao da nastavi, potrebno da mu Tulio, koji je bio nadzornik imanja, da neke informacije koje je zaboravio da ubeleži u knjige.

Nagual Hulijan je bio izuzetno ljut na Tulijevo nadzorništvo, što je don Huana radovalo. Nagual je nestrpljivo naložio don Huanu da pronađe Tulija, koji je bio u poljima i nadgledao radnike, i da ga pozove da dođe u radnu sobu.

Don Huan je, zlurad i na samu pomisao da će nasekirati Tulija, otrčao pola milje do polja, naravno u dru-

štvu jednog pomoćnog radnika koji ga je štitio od onog čudovišnog čoveka. Našao je Tulija kako, kao i uvek, nadgleda radnike iz daljine. Don Huan je bio primetio da Tulio ne voli da dolazi u neposredan dodir sa ljudima i da ih uvek posmatra poizdalje.

Zadihanim glasom i preterano zapovednim tonom, don Huan je zahtevao da Tulio pođe s njim u kuću jer su nagualu potrebne njegove usluge. Tulio je, jedva čujnim glasom, odvratio da je tog trenutka prezauzet, ali da će za sat vremena biti slobodan i da će doći.

Don Huan je insistirao, znajući da će Tulija mrzeti da se gnjavi s njim i da će ga otpustiti jednostavno pokretom glave. Bio je šokiran kada je Tulio počeo da se izdire na njega govoreći bezobrazluke. To toliko nije ličilo na Tulija da su čak i radnici u polju prestali da rade i z gledali se upitno. Don Huan je bio siguran da oni nikada nisu čuli Tulija da podigne glas, a još manje da više nepristojnosti. Njegovo sopstveno iznenađenje je bilo toliko da se nervozno smeškao, što je Tulija naljutilo do krajnjih granica. Čak je kamenom gađao prestravljenog don Huana, koji je pobjegao.

Don Huan i njegov pratilac smesta su požurili kući. Na ulaznim vratima zatekli su Tulija. Tiho je razgovarao i smeja se s nekima od žena. Po običaju je okrenuo glavu, ignorišući don Huana. Don Huan je ljutito počeo da ga prekoreva što tu čereta kada ga nagual čeka u svojoj radnoj sobi. Tulio i žene gledali su don Huana kao da je poludeo.

Ali tog dana Tulio nije ličio na sebe. Smesta se razdrao na don Huana da začepi prokletu gubicu i da gleda svoja posla. Drečao je i optužio don Huana da pokušava da ga ocrni kod naguala Hulijana.

Žene su svoje zaprepašćenje pokazivale tako što su glasno huktale i gledale don Huana sa osudom. Pokušale su da smire Tulija. Don Huan je naredio Tuliju da ode u radnu sobu naguala i da mu objasni račune. Tulio ga je poslao dođavola.

Don Huan je drhtao od besa. Jednostavna dužnost da pita za račune pretvorila se u košmar. Ipak se obuzdao. Žene su ga nepomično posmatrale, što ga je još više razbesnelo. Besan u sebi, odjurio je do nagualove

radne sobe. Tulio i žene su se vratili razgovoru i tihom smehu kao da su uživali u nekoj svojoj privatnoj šali.

Iznenađenje don Huana bilo je potpuno kada je ušao u radnu sobu i našao Tulija kako sedi za nagualovim radnim stolom zanesen svodenjem računa. Don Huan je uz najveće napore obuzdao svoj bes. Nasmešio se Tuliju. Više nije osećao potrebu da mu se suprotstavlja. Odjednom je shvatio da nagual Hulijan koristi Tulija da njega isproba, da vidi da li će izgubiti strpljenje. Nije hteo da mu pruži to zadovoljstvo.

Ne dižući glavu sa svojih računa, Tulio je rekao da, ukoliko don Huan traži naguala Hulijana, verovatno ga može naći na drugom kraju kuće.

Don Huan je otrčao na drugi kraj kuće i našao naguala Hulijana kako šeta oko dvorišta sa Tulijom. Izgledalo je da je nagual zaokupljen razgovorom s njim. Tulio je nežno povukao naguala za rukav i tiho rekao da mu je pomoćnik stigao.

Nagual je neposredno objasnio don Huanu sve u vezi s računima na kojima je radio. To je bilo dugo, detaljno i celovito objašnjenje. Rekao je da sve što don Huan treba da uradi jeste da donese iz njegove radne sobe knjigu s obračunima, tako da bi mogli da to uknjiže i daju Tuliju da potpiše.

Don Huan nije mogao da shvati šta se dešava. Detaljno objašnjenje i nagualov ton su sve sveli na nivo svakodnevnih događaja. Tulio je nestrpljivo naredio don Huanu da požuri i donese knjigu, pošto ima posla. Mora da ide, jer je potreban na drugom mestu.

Do tada se don Huan već pomirio s tim da se sa njim tera sprdnja. Znao je da nagual nešto hoće; u očima mu je bio taj čudni pogled koji je don Huan uvek dovodio u vezu s njegovim zverskim šalama. Osim toga, Tulio je tog dana govorio više nego za čitave dve godine koliko je don Huan u kući.

Ne izustivši ni reči, don Huan se vratio u radnu sobu. I kao što je i očekivao, Tulio je tamo stigao pre njega. Sedeo je u uglu za stolom, čekajući don Huana, nestrpljivo lupkajući u pod potpeticom svoje čizme. Uzeo je glavnu knjigu koju je don Huan tražio, pružio mu je, i rekao mu da ide.

Uprkos tome što je bio spreman na to, don Huan se zabezeknuo. Zurio je u tog čoveka, koji je postao ljut i vređao ga. Don Huan je morao da se bori da ne prasne. Nastavio je da u sebi ponavlja kako to mora biti ispitivanje njegovog ponašanja. Nametala mu se misao da će, ukoliko padne na ispit, biti izbačen iz kuće.

Usred tog nemira, još uvek je imao dovoljno pri-sebnosti da se čudi brzini kojom je Tulio uspevao da uvek bude jedan korak ispred njega.

Don Huan je bio siguran da će ga Tulio čekati sa nagualom. Ipak, kada ga je video tamo, iako nije bio iznenađen, nije mogao da veruje. Trčao je kroz celu kuću, i to najkraćim putem. Nije bilo puta kojim je Tulio mogao trčati brže od njega. Štaviše, ukoliko bi Tulio trčao, morao bi da trči odmah uz don Huana.

Nagual Hulijan je uzeo knjigu računa od don Huana na izgled nezainteresovano. Izračunao je; Tulio je potpisao. Zatim su nastavili da razgovaraju o računima, ne obraćajući pažnju na don Huana čije su oči bile uprte u Tulija. Don Huan je želeo da otkrije na kakvu su ga to probu stavili. To je moralo biti ispit njegovog držanja, mislio je. Konačno, u kući, njegovo držanje je uvek bilo predmet razgovora.

Nagual je otpustio don Huana, govoreći da želi da ostane nasamo s Tulijom da bi razgovarali o poslu. Don Huan je odmah pošao kod žena da vidi šta će one reći o njegovoj čudnovatoj situaciji. Prešao je desetak metara kada je sreo dve žene i Tulija, sve troje zaokupljenih vrlo živim razgovorom. Video ih je pre no što su oni videli njega, pa je otrčao do naguala. Tulio je bio tu, razgovarao je s nagualom.

Neverovatna sumnja se javila u umu don Huana. Otrčao je do radne sobe; Tulio je bio zadubljen u vođenje knjiga i nije čak ni primetio don Huana. Don Huan ga je upitao šta se to dešava. Ovog puta je Tulio bio onaj stari: nije ni odgovorio niti je pogledao don Huana.

Don Huan je tog trenutka pomislio nešto neshvatljivo. Otrčao je do štale, osedlao dva konja i zamolio svog jutrošnjeg pratioca da mu se ponovo pridruži. Odgalopirali su do mesta gde su ranije našli Tulija. Bio je

na istom onom mestu gde su ga ostavili. Nije razgovarao sa don Huanom. Slegnuo je ramenima i okrenuo glavu kada ga je don Huan ispitivao.

Don Huan i njegov pratilac su odgalopirali do kuće. Ostavio je čoveka da se pobrine za konje i utrčao u kuću. Tulio je ručao sa ženama. I Tulio je takođe razgovarao sa nagualom. I Tulio je takođe radio obračune.

Don Huan je seo i osetio kako ga obliva ledeni znoj straha. Znao je da ga nagual Hulijan isprobava jednom od svojih grozomornih šala. Razmišljao je da ima tri mogućnosti da dela. Mogao je da se ponaša kao da se ništa neobično ne dešava; mogao je da sam prozre o čemu se radi; ili, pošto je nagual u njegov um urezao kako je tu da objasni sve što don Huan želi, mogao je da se suoči s nagualom i da zatraži objašnjenje.

Odlučio je da upita. Otišao je kod naguala i upitao ga šta mu to rade. Nagual je u tom trenu bio sam, i još uvek se bavio računima. Odložio je knjigu računa na stranu i nasmešio se don Huanu. Rekao je da su dvadeset jedno ne-radi, koje je naučio don Huana, sredstva kojima se mogu odseći tri hiljade glava samovažnosti, ali da ta sredstva kod don Huana uopšte nisu delovala. Zato je on pokušao da na drugi način uništi njegovu samovažnost, što je značilo da stavi don Huana u položaj koji se zove mesto gde prestaje žaljenje.

Don Huan je bio uveren da je nagual Hulijan načisto poludeo. Kada ga je čuo kako govori o svim tim ne-radi ili o čudovištu sa tri hiljade glava ili o mestu gde prestaje žaljenje, don Huan se skoro sažalio na njega.

Nagual Hulijan je vrlo mirno uputio don Huana da ode do barake u kojoj je stajao alat koja se nalazila iza kuće i da kaže Tuliju da dođe.

Don Huan je uzdahnuo i svim silama se trudio da ne prasne u smeh. Postupci naguala bili su isuviše jasni. Don Huan je znao da nagual želi da nastavi test koristeći se Tulijom.

Don Huan je prestao da priča i upitao me šta mislim o Tulijovom ponašanju. Rekao sam da, na osnovu onoga što znam o svetu vračeva, mogu da kažem da je Tulio bio vrač i da je nekako svoju skupnu tačku pome-

rao vrlo istančano da bi kod don Huana stvorio utisak da je na četiri mesta istovremeno.

»Pa šta misliš da sam našao u toj baraci?« upitao je don Huan cereći se.

»Rekao bih da si ili našao Tulija ili nisi našao nikoga«, odgovorio sam.

»Ali da se bilo šta od toga dvoga dogodilo ne bi bio uzdrman moj kontinuitet«, rekao je don Huan.

Pokušao sam da zamislim mračne stvari i pretpostavio sam da je možda pronašao Tulijovo *sanjajuće telo*. Podsetio sam don Huana da je i on sam nešto slično priredio meni sa jednim od članova njegovog društva vračeva.

»Ne«, uzvratilo je don Huan. »Šta sam tamo našao bilo je šala kakva nema premca u stvarnosti. A ipak, nije bilo bizarno; nije bilo ništa što ne bi pripadalo ovom svetu. Šta misliš šta je to bilo?«

Rekao sam don Huanu da mrzim zagonetke. Rekao sam mu da pored svih mračnih stvari koje me je naveo da doživim, mogu samo da smišljam još veća mračnija, a pošto to nije bilo u pitanju predajem se.

»Kada sam ušao u tu baraku bio sam spreman da vidim kako se Tulio krije«, rekao je don Huan. »Bio sam siguran da je sledeći deo tog testa igra skrivanja koja treba da me razbesni. Tulio treba da me izludi skrivajući se u toj šupi.

Ali se nije dogodilo ništa od onoga za šta sam se bio pripremio. Ušao sam u tu šupu i našao četiri Tulija.«

»Kako to misliš, četiri Tulija?« upitao sam.

»U toj šupi su bila četiri čoveka«, odgovorio je don Huan. »I svi su bili Tulio. Možeš li da zamisliš moje iznenađenje? Svi su sedeli u istom položaju, sa prekrštenim nogama, čvrsto priljubljenim jedna uz drugu. Gledao sam u njih, a onda sam pobegao vrišteći.

»Čim sam izašao kroz ta vrata moj dobrotvor me je čvrsto pribio uz zemlju. I onda sam, istinski prestravljen, video četiri Tulija kako izlaze iz šupe i idu prema meni. Vrištao sam i vrištao dok su me Tuliji boli prstima kao da me napadaju velike ptičurine. Vrištao sam dok nisam osetio da u meni nešto popušta i dok nisam zapao u stanje vrhunske nezainteresovanosti.

Nikad u celom svom životu nisam osetio nešto tako izuzetno. Rasterao sam Tulije i ustao. Samo su me gicalali. Pošao sam pravo do naguala i zatražio da mi objasni tu četvoricu ljudi.«

Nagual Hulijan je don Huanu objasnio da su ta četiri čoveka uzori *traganja*. Njihova imena je smislio njegov učitelj nagual Alijas, koji je kao vežbu kontrolisane ludosti uzeo španske brojeve *uno, dos, tres, cuatro*, i dodao im ime Tulio, i na taj način dobio imena Tuluno, Tulido, Tultre i Tulikvatro.

Nagual Hulijan je svakog od njih ponaosob predstavio don Huanu. Četvorica ljudi su stajali u vrsti. Don Huan se suočio sa svakim i klimnuo mu glavom i svaki od njih je njemu klimnuo. Nagual je rekao da su ta četvorica *tragači* tako izuzetno talentovani, što i sam don Huan može da potvrdi, da je besmisleno hvaliti ih. Tuliji su trijumf naguala Elijasa; oni su bili sušta nenametljivost. Bili su tako izvanredni *tragači* da je, praktično, samo jedan od njih postojao. Iako su ih ljudi viđali i imali posla sa njima svakodnevno, niko osim članova domaćinstva nije znao da ima četiri Tulija.

Don Huan je savršeno jasno shvatao sve što je nagual Hulijan govorio o tom čoveku. Zbog neuobičajene bistrine znao je da je dostigao položaj gde prestaje žaljenje. I sasvim sam je shvatio da je mesto gde prestaje žaljenje položaj skupne tačke, položaj koji nepovratno odstranjuje samosažaljenje. Ali don Huan je takođe znao da su njegov uvid i njegova mudrost izuzetno prolazni. Neizbežno, njegova skupna tačka će se vratiti na mesto sa kojeg je krenula.

Kada je nagual upitao don Huana da li ima nekih pitanja, on je shvatio da je bolje da dobro pripazi na nagualovo objašnjenje nego da razmišlja o sopstvenim predumišljanjima.

Don Huan je želeo da zna kako su Tuliji stvarali utisak da postoji samo jedna osoba. Izuzetno ga je to interesovalo, jer je, posmatrajući ih tako zajedno, shvatio da u stvari i nisu baš tako slični. Imali su istu odeću. Bili su približno iste visine, godina, i građe. Ali to je bilo sve što im je bilo zajedničko. Pa ipak, i dok ih

je tako gledao, mogao je da se zakune da postoji samo jedan Tulio.

Nagual Hulijan je objasnio da su ljudske oči obučene da se usredsrede samo na najočiglednije delove svega, i da su ti istaknuti delovi unapred poznati. Tako je umetnost *tragača* bila u tome da stvore utisak prikazujući odlike koje su odabrali, one odlike za koje su znali da će ih oči posmatrača sigurno uočiti. Tako umetnički naglašavajući određene utiske, *tragači* su sposobni da kod posmatrača stvore nenametljiv utisak o onome što njihove oči opažaju.

Nagual Hulijan je rekao da su, kada je don Huan stigao odeven u žensko odelo, žene njegovog društva bile oduševljene i da su se otvoreno smejale. Ali čovek koji je bio sa njima, desilo se da je to bio Tulitre, smesta je snabdeo don Huana izgledom prvog Tulija. Napola je okrenuo glavu da skrije svoje lice, slegnuo je ramenima prezrivo, kao da ga sve to zamara, i otišao — da bi se za sebe smejao — dok su žene ojačavale taj prvi utisak ponašajući se uplašeno i skoro ljutito zbog nedruštvenosti tog čoveka.

Od tog trenutka pa nadalje, koji god se Tulio zatekao pored don Huana ojačavao je taj utisak, usavršavajući ga sve dok oči don Huana nisu mogle da vide ništa drugo osim onoga što mu je ponuđeno.

Zatim je govorio Tuliuno i rekao da im je trebalo oko tri meseca vrlo pažljivog i stalnog delanja da don Huana zaslepe za sve drugo osim za ono što su hteli da očekuju. Posle tri meseca, njegovo slepilo je bilo toliko izraženo da Tuliji više nisu čak ni pazili. U kući su se normalno ponašali. Čak su prestali da nose ista odelu, i don Huan nije primetio razliku.

Kada su drugi učenici dovođeni u kuću, Tuliji su sve morali da počnu iz početka. Ovog puta izazov je bio veliki, pošto je bilo mnogo učenika i bili su prepredeni.

Don Huan je upitao Tuliuna o samoj pojavi Tulija. Tuliuno je odgovorio da je nagual Elijasova uzdržana pojava bila suština kontrolisane ludosti, i *tragači* su stvorili tu pojavu *nameravajući* je, više nego što su je stvarali uz pomoć određenih pomagala. Pomagala stva-

raju veštačke pojave koje očima deluju lažno. U tom smislu, *nameravanje* pojavnosti je isključivo jedna vežba za *tragače*.

Sledeći je govorio Tulitre. Rekao je da su se pojavnosti tražile od duha. Pojavnosti su se tražile, i snažno se prizivale; nikada se nisu nalazile racionalno. Pojavnost Tulija trebalo je da bude prizvana od duha. I da bi to olakšao, nagual Elijas ih je svu četvoricu zatvorio u zabačenu malu sobu za skladištenje, i tu im je duh govorio. Prvo im je duh rekao da treba da *nameravaju* svoju jedinstvenost. Posle četiri nedelje potpune izolacije, postigli su jedinstvenost.

Nagual Elijas je rekao da ih je *namera* združila i da su sada dostigli sigurnost da njihova individualnost neće biti primećena. Sada je trebalo da prizivaju pojavnost koju treba da vide posmatrača. I bacili su se na posao, prizivajući *nameru* za Tulijovu pojavnost koju je don Huan video. Morali su vrlo teško da rade da bi to usavršili. Pod uticajem svog učitelja, usredsredili su se na sve detalje koji će ga učiniti savršenim.

Četiri Tulija pokazali su don Huanu najočiglednije osobine Tulija. To su bili: vrlo izražena arogancija i prezir; naglo okretanje glave nadesno kao zbog ljutnje; zaokreti gornjeg dela tela kao da ramenom pokušava da sakrije levu polovinu lica; ljutito odmahivanje rukom preko čela kao da sklanja kosu i hod živahne ali nestrppljive osobe koja je previše nervozna da bi se mogla odlučiti na koju će stranu.

Don Huan je rekao da su te pojedinosti ponašanja stvorile, uz tuce drugih, nezaboravan lik Tulija. U stvari, on je bio u toj meri nezaboravan da je, da bi predstavio Tulija don Huanu ili drugim učenicima kao na pozornici, svaki od četvorice ljudi morao samo da nagovesti pokrete, i don Huan i učenici bi automatski dodali ostalo.

Don Huan je rekao da je zbog ogromne doslednosti izloženog, Tulio za njega i ostale bio suština odvratnog čoveka. A ipak, ako bi potražili duboko u sebi, shvatili bi da je Tulio očaravajući. Bio je spretan, tajanstven, i odavao je, namerno ili nenamerno, utisak senke.

Don Huan je upitao Tuliuna kako su dozivali *nameru*. Tuliuno je objasnio da *tragači nameru* dozivaju glasno. Obično se *namera* doziva u maloj, mračnoj, izolovanoj sobi. Jedna sveća se postavi na crn sto a plamen joj je svega nekoliko santimetara od očiju; tada se izgovara reč *namera* polako; izgovara se jasno i glasno onoliko puta koliko čovek oseća da je potrebno. Visina glasa penje se i pada bez ijedne misli.

Tuliuno je naglasio da je neophodan deo čina dozivanja *namere* potpuna usredsređenost na ono što se *namerava*. U njihovom slučaju usredsređenost je bila na njihovoj jedinstvenosti i Tulijovoj pojavnosti. Pošto ih je *namera* združila, još uvek im je trebalo nekoliko godina da izgrade sigurnost da će njihovo jedinstvo i Tulijova pojava delovati realno posmatračima.

Upitao sam don Huana šta on misli o njihovom načinu dozivanja *namere*. I on je rekao da je njegov dobrotvor, kao i nagual Eljas, ritualima poklanjao nešto više pažnje nego on sam, i zato su oni više voleli opremu kao što su sveće, tamni ormari i crni stolovi.

Nemarno sam primetio kako me strašno privlače rituali. Rituali su mi izgledali suštinski za usredsređivanje nečije pažnje. Don Huan je moju primedbu ozbiljno prihvatio. Rekao je da je *video* da moje telo, kao energetsko polje, ima oblik za koji je znao da su ga svi vračevi iz davnine žudno tražili kod drugih: jedna sjajna površina u gornjem delu svetlosne čahure. Taj sjaj je povezan sa dovrtljivošću i sklonošću za mračnjaštvo. Crni vračevi tih vremena uživali su da ukrote to žuđeno obličje i da ga privuku na čovekovu tamnu stranu.

»To dakle znači da u čoveku postoji zlo«, rekao sam pobedonosno. »Ti to stalno poričeš. Ti stalno govoriš da zlo ne postoji, da jedino postoji moć.«

I sâm sam se iznenadio ovom tiradom. U jednom trenu, sve moje katoličko nasleđe pojavilo se i Princ Tame se pojavio veći od života.

Don Huan se smejao dok se nije zakašljao.

»Naravno da u nama postoji tamna strana«, rekao je. »Mi okrutno ubijamo, zar ne? Spaljujemo ljude u ime Boga. Uništavamo sebe, uništavamo život na ovoj planeti; mi uništavamo Zemlju. A zatim oblačimo odore

i Gospod nam govori neposredno. A šta nam Gospod kaže? On nam kaže da budemo dobri momci ili će nas kazniti. Gospod nam preti već stolicima i to nam nije važno. Ne zato što smo zli, već zato što smo glupi. Da, čovek ima tamnu stranu, i ona se zove glupost.«

Nisam više ništa rekao, već sam mu u sebi čestitao i sa zadovoljstvom sam mislio da je don Huan moćan polemičar. Ponovo je smisao svojih sopstvenih reči izokrenuo protiv mene.

Posle kraće pauze, don Huan je objasnio da u istoj meri u kojoj ritual tera običnog čoveka da gradi ogromne katedrale koje su spomenici samovažnosti, ritual takođe primorava vračeve da stvaraju građevine morbidnosti i opsesije. Kao rezultat toga, dužnost svakog naguala je da vodi svest tako da preleti do apstraktnog, ne zadržavajući se i ne zalažući sebe.

»Šta hoćeš da kažeš don Huane, pod tim zadržavanjem i hipotekom?« upitao sam.

»Ritual može da nam ulovi pažnju bolje nego bilo šta drugo što mi pada na pamet«, rekao je, »ali on takođe traži i vrlo visoku cenu. Visoka cena je morbidnost, a morbidnost ima najveće pravo zadržavanja i najveću hipoteku na našu svest.«

Don Huan je rekao da je ljudska svest kao jedna velika kuća naseljena duhovima. Svest svakodnevnog života zapečaćena je u jednoj sobi te ogromne kuće, čitavog života. U tu sobu ulazimo kroz magični otvor: rođenje. I izlazimo kroz drugi sličan magičan otvor: smrt.

Vračevi su, dakle, sposobni da ipak pronađu još jedan otvor i mogu da napuste zakatančenu sobu za života. To je vrhunsko postignuće. Ali njihov zapanjujući podvig jeste taj da, kada napuste tu zatvorenu sobu, oni se opredeljuju za slobodu. Oni odlučuju da tu zaposednutu ogromnu kuću sasvim napuste, umesto da se izgube u njenim drugim delovima.

Morbidnost je protivteža onom prilivu energije koja je svesti potrebna da bi se domogla slobode. Zbog nje, vračevi gube svoj put i bivaju uhvaćeni u tamnim i zamršenim sporednim putevima nepoznatog.

Upitao sam don Huana da li je kod Tulija bilo ikakve morbidnosti.

»Čudnovatost nije morbidnost«, odgovorio je. »Tuliji su bili izvođači koje je vodio lično duh.«

»Koji je bio razlog naguala Elijasa da uvežba Tulije tako kako ih je uvežbao?« upitao sam.

Don Huan je buljio u mene i glasno se nasmejao. U tom trenu, svetlosti na trgu su se upalile. Ustao je sa svoje omiljene klupe i pomazio je dlanom, kao da je kućni ljubimac.

»Sloboda«, rekao je. »Želeo je da ih oslobodi opažajnih konvencija. I naučio ih je da budu umetnici. *Traganje* je umetnost. Za vraća, pošto on nije ni pokrovitelj niti prodavac umetnosti, jedina važna stvar u vezi sa radom na njegovoj umetnosti jeste da se ona može ostvariti.«

Stajali smo pored klupe, posmatrajući kako večernji šetači mile uokolo. Priča o četiri Tulija ostavila je u meni nekakvo zloslutno osećanje. Don Huan je predložio da se vratim kući; duga vožnja do L. A., rekao je, pružiće mojoj skupnoj tački predah od svih tih pokretanja koja je izvela u proteklih nekoliko dana.

»Društvo naguala je vrlo zamorno«, nastavio je. »Ono izaziva čudan zamor; može čak i da naškodi.«

Uveravao sam ga da uopšte nisam umoran, i da mi je njegovo društvo sve samo ne zamorno. U stvari, njegovo društvo me je privlačilo kao narkotik — bez njega nisam mogao da radim. To je zvučalo kao da mu laskam, ali sam stvarno mislio to što sam govorio.

Prošli smo oko trga tri ili četiri puta u potpunoj tišini.

»Idi kući i razmisli o osnovnim jezgrima priča vraćeva«, rekao je don Huan sa prizvukom konačnosti u glasu. »Ili još bolje, ne razmišljaj o njima, već navedi svoju skupnu tačku da se pomeri do mesta nemog znanja. Pokretanje skupne tačke je sve, ali ne znači ništa ukoliko nije trezven, kontrolisan pokret. Zato, zatvori vrata samorefleksije. Budi besprekoran i imaćeš energije da dostigneš mesto nemog znanja.«

MOĆ METAFORE

Kada sam 1974. godine priređivao i prevodio odlomke iz Kastanedine druge knjige¹ za Radio-Beograd 202, u nameri da zainteresujem čitaoce i izdavače za Kastanedine knjige, nisam pretpostavio da ću se četrnaest godina kasnije naći u ulozi pisca pogovora njegovih Sabranih dela.

Ove godine Kastaneda i njegov izdavač bi trebalo da proslave jubilej: dvadeset godina od izlaska njegove prve knjige. Za ovih dvadeset godina Kastanedine knjige su privukle pažnju širokog kruga čitalaca i predstavljaju jedan od poznatijih fenomena nove ezotere.²

¹ Radi jednostavnijeg navođenja ponekad se neću pozivati na naslove Kastanedinih knjiga nego na redosled u izlaženju: prva knjiga — *Učenje don Huana* (1968); druga knjiga — *Odvojena stvarnost* (1971); treća knjiga — *Put u Ištlan* (1972); četvrta knjiga — *Priče o moći* (1974); peta knjiga — *Drugi krug moći* (1977); šesta knjiga — *Orlov dar* (1981); sedma knjiga — *Unutrašnji oganj* (1984); osma knjiga — *Moć tišine* (1987).

² O starom i novom okultizmu vredna zapažanja je izneo Kenet Minogju u tekstu »Guru« (»Treći program Radio-Beograda«, jesen 1983). U mojoj podeli reč »ezotera« ima šire značenje od okultizma.

Nova ezotera je veoma široko područje unutar kojeg posebno mesto zauzimaju knjige-izveštaji o »saznanjima«, »uvidima«, »porukama« i »savetima«, avanturama kao i tegobama i »moćima« koje autori stižu ili spoznaju na svom »putu«. Autori ovih knjiga najrazličitijih su zanimanja: mađioničari (Uri Geler), elektrotehničari (Andrija Puharić), glumice (Širli Meklejn), pisci (Džejn Roberts), antropolozi (Karlos Kastaneda) ili ljudi neodređenih zanimanja (Lobsang Rampa). Njihovi učitelji, vodiči ili gurui su različite osobe. Uri Geler i Andrija Puharić su poruke dobijali od vanzemaljaca (na kasetama koje bi kasnije nastajale). Širli Meklejn je imala različite učitelje, dok Džejn Roberts dobija poruke u transu od Seta, koji nije živ, nije duh pokojnika, niti bog, nego entitet sa nekog međuplana. To je, otprilike, bio i status mahatmi sa kojima su pojedini teozofi saobraćali pre stotinak godina, na osnovu čega su nastala *Pisma tibetanskih mudraca* (Beograd, 1986).

Vidimo da je nova ezotera bitno proširila »komunikacijske mogućnosti«. Dok su ranije spiritisti, okultisti i verski reformatori saobraćali sa pokojnicima, bogovima, anđelima ili đavolima, sada su se pridružili vanzemaljci i astralni entiteti. Pre desetak godina Orijana Falači je napisala knjigu *Pismo nerođenom detetu*, a sada je to nadmašeno tako što je jedna (buduća) majka uspostavila komunikaciju sa fetusom (M. D. Coudris, *Mama čujem te...*, Beograd, 1987). Vidimo da se krug zatvara: nerođeni, pokojni, ovaj plan, onaj plan — ne kaže se badava da je ovo vek komunikacija. Zanimljivo je, pri tom, da je fetus pun saveta roditeljima da poboljšaju međusobnu komunikaciju. Mali guru kao da time izražava osnovnu srazmeru: što manje odgovora ljudi nalaze u vlastitoj kulturi i manje vremena i razumevanja imaju za one koji ih okružuju, to više odgovora i komunikacije traže na drugoj strani.

Lobsang Rampa i Kastaneda tvrde da su imali žive vodiče: Rampa — lamu Mingjar Dondrupa, a Kastaneda — indijanskog vraća don Huana.

Po pravilu, pisci ovih knjiga imaju komercijalne biografije, pravljene onako kako se prave biografije filmskih zvezda, koje imaju neke ili nikakve veze sa pravim biografijama. Uloge među ljudima iz medija su podeljene — jedni doprinose toj ličnoj mitologiji, a drugi nastoje da je razobliče.

Čovek bez biografije

Kada je reč o biografiji, Kastaneda je odabrao originalno rešenje i opredelio se za neku vrstu negativnog mita: umesto da lansira neku poluizmišljenu biografiju, on nastoji da zatre svaku činjenicu o sebi, ili da uz ono što je već poznato dâ neki drugačiji ili suprotan podatak.³ I ne samo da zatire tragove o svojoj prošlosti nego i zabranjuje da ga fotografišu ili snimaju njegove retke javne nastupe (vidi: J. Galović, K. Kastaneda govori o učenju don Huana, »Delo« 1985/5). Kastaneda kaže da ovo drugo čini jer mu je don Huan rekao da čovek gubi energiju kada ga fotografišu ili snimaju na magnetofon, a potiranje biografije — dosećaju se čitaoci — jeste u skladu (opet) sa don Huanovim savetom o brisanju biografije, izloženom u drugoj glavi *Put u Ištlan*.

Iz antropoloških studija je poznato da je fotografisanje »divljaka« često bilo rizično, jer su oni to doživljavali kao neku posebnu vradžbinu ili napad na sebe. Međutim, ni »divljaci« više nisu kao nekad — danas antropolozi relativno lako dolaze do dokumentacionog

³ Ono što je Ričard de Mil do sada ustanovio jeste to da je Kastaneda rođen negde u Južnoj Americi (između 1925/35. godine), da je došao u SAD 1951. godine, da je diplomirao antropologiju na Kalifornijskom univerzitetu u Los Anđelesu 1962. godine i da mu je 1973. godine prihvaćen kao doktorat rukopis koji je pre toga objavljen pod naslovom *Put u Ištlan*. Ostalo je nejasno, ili sporno.

materijala čak i među opakim glavosečama, vudu-vračevima itd. Kastaneda je u prvoj glavi *Put u Ištlan* ponudio alibi za nedostatak dokumentarnog materijala o don Huanu. Don Huan je, navodno, uslovio njihov rad time da ga Kastaneda ne slika i ne snima. Vođenje beležaka mu je dozvoljavao, ali se s njim stalno sprdao zbog toga, kao i sa pisanjem knjiga uopšte, sve do poslednje knjige. Tu Kastaneda (u »Uvodu«) tvrdi da se odlučio na pisanje knjiga baš po nalogu don Huana, a i inače »nije znao šta bi« sa gomilama beležaka koje je skupio tokom desetogodišnjeg šegrtovanja. Neobično je, s druge strane, što, kada su počela osporavanja autentičnosti njegovih knjiga, Kastaneda nije javnosti predočio bar jednu hrpu iz tih gomila, jer su osporavanja znatnim delom bila zasnivana baš na tome što nije predočio beleške sa terena, koje su uobičajene u radu antropologa. Još je neobičnije to što don Huan — koji, prema opisu, nije bio čovek sličan glavosečama iz Amazonije, koji ne znaju šta su foto-aparat i magnetofon, ili se boje da bi njihovu sliku neko mogao da »uvrača« — nije dozvolio korišćenje tih uređaja, već je želeo i naložio Kastanedi (u početku njihovog druženja) da napiše knjigu. Na tu nelogičnost Kastaneda odgovara posredno, tvrdeći da mu je don Huan naložio da knjigu napiše »primenom vraćanja«, tako što će vizualizovati svoja iskustva a potom videti tekst u svom sanjanju (»Uvod«, *Moć tišine*). Međutim, čitalac ostaje u nedoumici: čemu te posebne veštine ako već postoji »gomila beležaka«, koje bi bile dovoljne čak i osobi bez talenta da napiše knjigu.⁴

⁴ U američkom izdavaštvu postoji posebna kategorija ljudi koji se bave doterivanjem ili književnom obradom sirove građe za koju izdavač veruje da će biti dobro prodavana. »Slučaj don Huan« je zanimljiv još po jednom paradoksu. U književnosti je bilo slučajeva da neka osoba — prepoznajući sebe u nekom od književnih likova — povede sudski spor smatrajući da je pisac nju opisao bez njene dozvole ili bez naknade. Spor oko don Huana predstavlja suprotan slučaj: autor tvrdi da je u pitanju stvarna osoba, a drugi to osporavaju.

Na Kastanedinom tragu

U svoje dve knjige⁵ Ričard de Mil je detaljno istražio pitanja koja se nameću povodom Kastanedinog biografijskog i autentičnosti njegovih knjiga. Njegov zaključak je da je don Huan književni lik, a Kastanedinu knjige lepa književnost. Ono što se tiče antropologije i mistike u njima, preuzeto je iz drugih knjiga. Problemom plagiranja De Mil se posebno bavio u drugoj knjizi, *Prilozi o don Huanu* (*The Don Juan Papers*, 1980).⁶ U zaključnom poglavlju De Mil je sačinio neku vrstu glosara (*Alleglossary*) u kome je naveo koje bi knjige, odnosno pisci, mogli biti izvori Kastanedinih pojmova i tema. Na primer, Aleksandra Dejvid Nil (u knjizi *Magija i misterije Tibeta*) i lama Anagarika Govinda (u knjizi *Put belog oblaka*) govore o brzom trčanju u transu po mraku i neravnom terenu. Nije samo reč o tome da Kastaneda preuzima ovu temu u četрнаestoj glavi *Put u Ištlan* (što bi se moglo tumačiti analogijama između lamaističkih i indijanskih veština), nego je i opisuje istim sklopovima reči.

Nekima se činilo da su ovakve sličnosti i podudaranja dokaz autentičnosti — da don Huan govori ono

⁵ U knjizi *Kastanedin putovanje* (*Castaneda's Journey*, 1976) Ričard de Mil je sistematizovao svoje sumnje u autentičnost Kastanedinih knjiga, tvrdeći da su one duhovita, šaljiva podvala (*hoax*), a ne štetna podvala (*fraud*) — mi bismo rekli: čivija, a ne podvala. Ipak, De Mil nadalje dovodi u sumnju tu šaljivost zbog dve okolnosti: što je Kastaneda podvalio profesorima da mu priznaju roman kao doktorsku tezu iz antropologije, a čitaocima podvaljuje navodeći ih da veruju kako čitaju o mudrostima indijanskog vrača, a reč je o Kastanedinim kompilacijama i specifičnim plagijatima. Zanimljiv osvrt na osporavanja autentičnosti Kastanedinih knjiga čitalac može naći i u pogovoru Mirka Magaraševića prvom izdanju *Put u Ištlan*, »Prosveta«, Beograd, 1981), str. 349—355.

⁶ Iz te knjige ja sam priredio neke odlomke za časopis »Treći program Radio-Beograd« (jesen 1983), a potom su ti i još neki drugi odlomci objavljeni pod naslovom *Postoji li don Huan?* (Narodna knjiga, Beograd, 1985).

što se može naći i na drugim stranama.⁷ Drugi su isticali da takve podudarnosti govore suprotno: da je pojedine opise i shvatanja Kastaneda pokupio sa raznih strana (ne navodeći izvore) i utkao ih u svoje romane o tobožnjem »učenju« indijanskog vraća. Otuda — ističu oni — onaj koji bi poredio ideje iz njegovih knjiga sa nekim drugim izvorima, ne bi napisao komparativističku studiju, nego, zapravo, listu Kastanedinih pozajmica ili inspiracija.

Na primer, don Huan često govori o čoveku kao svetlećem jajetu. Početkom ovog veka ta tema se javlja u zapadnoj ezoteri u učenju o auri, posebno kod Lidbitera [Ch. Leadbeater: *Man Invisible and Visible (Vidljivi i nevidljivi čovek)*] i Etkinsona (poznatijeg kao Yogi Ramacharaka), a u novoj ezoteri podgrejana je Kirlijanovom fotografijom. Poredeći citate, De Mil zaključuje da je Kastaneda ideju preuzeo od Ramačarake. Slične primere De Mil navodi i za mnoge druge poznate epizode iz Kastanedinih knjiga, kao što je don Henarovo prelaženje preko vodopada, koje je pre njega opisao jedan drugi antropolog, Piter Furst.

Istraživanja koja je De Mil sproveo (na primer, poređenje različitih iskustava sa drogom u pojedinim knjigama) zahtevaju prilično strpljenje od čitaoca. Zbog toga je zanimljivije ukazati na neke nesaglasnosti opštijeg, načelnog karaktera. Dakle, ovde ćemo zanemariti »sitnice« na koje su ukazivali pojedini etnolozi i antropolozi, kao Hans Sebald, ističući faktografske greške u Kastanedinim knjigama, koje se odnose na klimatske, biološke i geološke karakteristike podneblja u kome su, navodno, boravili on i don Huan.

Jedna od opštih crta Kastanedinih knjiga jeste menjanje osnovne teme. Na primer, u prve dve knjige halucinogeni se koriste kao pomoćno sredstvo za učenja dok se kasnije povlače iz upotrebe, što se poklapalo sa vladajućom modom droge u vreme kada su prve dve

⁷Tako je, na primer, jedan od onih koji su ozbiljno shvatili Kastaneda napisao komparativnu studiju u kojoj je poredio učenja don Huana s učenjima budističke škole madhyamaka (M. Mac Dowell: *A Comparative Study of the Teachings of Don Huan and Madhyamaka Buddhism*, Delhi 1986).

knjige napisane, odnosno sa kasnijim opadanjem očekivanja od droga. Kako »u modu« ulaze izmenjena stanja svesti, transpersonalna psihologija, eksperimenti lateralizacije (u vezi sa funkcijama leve i desne hemisfere mozga), feminizam itd., tako i don Huan, odnosno Kastaneda, »menja ploču«, uvodeći slične teme u svoje knjige (na primer, u *Orlovom daru* žena nagual praktično preuzima don Huanovu ulogu). Za jedne je to, opet, bio dokaz da don Huan, odnosno Kastaneda, govore prave stvari, za druge je ta saglasnost sa trendovima bila dokaz da te knjige nemaju veze s indijanskim vraćem nego da ih Kastaneda piše i uštima sa »hitovima sezone«.

Drugo opšte zapažanje tiče se protivrečnosti između nekih Kastanedinih knjiga, posebno prve i treće. De Mil je isticao da *Učenja don Huana* i *Put u Ištlan* pokazuju zapanjujuća neslaganja u sadržaju, a odnose se na isti, početni period Karlosovog šegrtovanja kod don Huana (1961/62. godina). Ispada, kaže De Mil, kao da smo suočeni sa dva Karlosa koji su živeli i šegrtovali u isto vreme i na istom mestu kod don Huana, ali su ga razumeli na različite načine, te su i napisali dve različite knjige. U prvoj don Huanovo poučavanje uključuje upotrebu droga, a u drugoj ne, iako su iskustva kojima se teži i koja se javljaju podjednako neobična. Kastaneda na nekoliko mesta daje posredan odgovor na to, tvrdeći da je primena droga bila potrebna u njegovom slučaju, a i to samo na početku.

Ali, raskorak nije samo u metodologiji nego i u sadržaju iskustava. De Mil uočava da je, recimo, Karlos broj 2 (tj., pisac *Put u Ištlan*) bio podučavan viđenju 28. decembra 1961, a Karlos broj 1 (pisac *Odvojene stvarnosti*) 2. aprila 1968.

Zainteresovan ovim primedbama, istražio sam prvu i treću knjigu, u kojima još postoji datiranje. Pažnju sam usredsredio na nešto što je De Mil previdio: da nađem iste datume u obadve knjige i uporedim kako su opisana zbivanja iz istog dana u prvoj (*Učenja don Huana*) i trećoj knjizi (*Put u Ištlan*). Na svoje čuđenje ustanovio sam neke neobične činjenice.

Različita učenja u istom danu

1) Prva činjenica ticala se *početka* Karlosovog šegrtovanja. U »Uvodu« prve knjige Kastaneda veli da je don Huana upoznao u leto 1960, i da je prošlo godinu dana od tada do trenutka kada ga je prihvatio kao šegrta, juna 1961. U prvoj glavi kaže da beleške sa prve sesije nose datum 23. jun 1961. i da je tada otpočelo poučavanje. Nema sumnje, važan datum za Kastaneda i one koji drže do don Huanovih učenja. Kastaneda dodaje da je pre toga nekoliko puta video don Huana, ali samo kao posmatrača.

Međutim, u trećoj knjizi ta slika se menja. Vidimo da beleške počinju 17. decembra 1960, i da je prva lekcija — ako ne računamo jedan vic i nekoliko zgoda od 17. decembra — bila održana 22. decembra 1960 (a ne 23. juna 1961, kao u prvoj knjizi!). Tog dana don Huan je govorio o brisanju biografije (»lične istorije«), što će Kastaneda u izvesnom vidu doista i sprovesti. Od vremena te prve lekcije iz druge glave do 23. juna (»zvaničnog« početka šegrtovanja iz prve knjige), Kastaneda će dobiti još tri važne pouke (28. decembra 1960, 25. januara i 11. aprila 1961, 3, 4. i 5. glava *Put u Iš-tlan*). Tek posle toga dolazimo do 23. juna 1961, koji se u trećoj knjizi ne spominje kao početak šegrtovanja nego je samo jedna od lekcija (u glavi 6). Prema tekstu iz prve knjige, taj dan je bio posvećen dijalogu kojim je don Huan hteo da sazna prave motive Karlosovog interesovanja za peyotl. Prema trećoj knjizi, reč je bila o rezimiranju prethodnih lekcija i o proveru Karlosovih radiestezijskih sposobnosti: zadatak da pronađe »povoljna« i »nepovoljna« mesta ispred don Huanovih vrata.

To je jedan od ukupno sedam datuma koji se pojavljuju u obadve knjige (ostalih šest su 17. avgust i 3. septembar 1961. i 8, 12, 14. i 15. april 1962. godine). Ti datumi nam ukazuju na drugu činjenicu koju De Mil i ostali nisu zapazili: da Kastaneda *različito* opisuje događaje, odnosno pouke koje vezuje za *iste* dane!

2) Sedamnaestog avgusta 1961 (prema opisu iz prve knjige) don Huan i Kastaneda su raspravljali o tome da li da Karlos nastavi svoje šegrtovanje: Karlos se koleba, don Huan mu kaže da istraje. U trećoj knjizi tog dana don Huan upućuje Karlosa u važan deo obuke — u realnost sanjanja — koje se i kasnije često spominje, sa malo drugačijom metodologijom. Da nema datuma ne bi se nikad reklo da je reč o istom danu. A možda to govori i da nije reč o dnevničkim beleškama?

3) Zatim 3. septembar 1961. U prvoj knjizi počinje se od popodneva. Naši junaci ga provode otkopavajući koren jedne halucinogene biljke. U trećoj knjizi opis počinje od Karlosovog buđenja. Vodila se rasprava o planinskom lavu sa kojim se Karlos suočio noć pre toga, o odlučnosti ratnika i neodlučnosti Karlosa. Nema reči o halucinogenima.

4) Osmi april 1962. je u prvoj knjizi posvećen objašnjenju: da je čovek znanja onaj koji je kadar da nadvlada svoja četiri prirodna neprijatelja. O tim neprijateljima se, inače, detaljnije govori u belešci od 15. aprila.

U trećoj knjizi (14. glava) 8. aprila se govori o smrti kao poslednjem svedoku, zatim je reč o ratnikovom lovu na moć. Čovek znanja se spominje samo jednom kao onaj koji istrajno otkriva tajne lične moći. Potom, don Huan odvodi Kastaneda na »moćno mesto«. U nastavku sledi dramatizacija koja je uzbudljiva i značajna za kontekst »učenja«. Ako se opisano zbivanje zaista odigralo toga dana, teško da bi ga Kastaneda — sa ili bez halucinogena — izostavio iz prve knjige i sveo na bezazlen dijalog.

5) Sledeći značajan datum je 12. april. U prvoj knjizi tada se odvija jedan nevažan dijalog o Meskalitu. U trećoj knjizi je, opet, opisano zbivanje važnije nego u prvoj knjizi.

6) U prvoj knjizi 14. aprilu je posvećeno pola strane, naime mali dijalog o Meskalitu. U trećoj knjizi (16. glava) posvećeno mu je deset strana i opširno je izložen postupak oko nalaženja kristala koji ima razno-liku primenu u radnjama vrača, kao i susret sa četvoricom šegrta.

7) Sada dolazimo do 15. aprila. U prvoj knjizi toga datuma su data objašnjenja za četiri neprijatelja čoveka znanja: strah, jasnoća, moć i starost. U trećoj knjizi o tome nema reči. U njoj su izložena učenja o knjizi moći i *činjenju*, činocima opažanja koji su uslovljeni kulturom i ličnom biografijom. Čovek znanja je kadar da ih raskine *nečinjenjem*, tj. negacijom prvog kruga i uobličenjem drugog kruga moći.

Književnost ili antropologija

Posle svega moglo bi se reći kao što su neki i rekli: nije bitno da li su ove knjige zaista zasnovane na antropološkom istraživanju na terenu i na učenjima jednog određenog indijanskog vrača, ili su plod čitanja knjiga, kompilacije i književne imaginacije — bitno je da vrše pozitivan uticaj na ljude i skreću pažnju šireg kruga ljudi na antropologiju. De Mil i neki drugi odbacuju taj stav iz dva razloga. Prvi je što se Kastaneda nije zadržao na tome da stvori jedan lik, nego se opredelio za akademski status, čime je svoje knjige podvrgao naučnim kriterijumima i kritici. To znači da on više ne može reći: autentičnost mojih knjiga je moja stvar i stvar mojih čitalaca — ko hoće neka veruje, ko neće, ne mora. Drugo, čak i da nije optirao za naučni status svojih štiva, moglo bi se reći da je svojim čitaocima podvalio ako je don Huana izmislio, jer je stalno iznova isticao da su sve njegove knjige izveštaji o šegrtovanju. Izmišljen, ili ne — don Huan nije samo figura; on ima određenu komercijalnu vrednost. Mnogima bi ono što on »kaže« bilo manje zanimljivo da to isto govori neki doktor antropologije, kao što bi mnogima bila nezanimljiva domišljanja nekog Engleza o Tibetu, ali su im zanimljivi tobožnji opisi »pravog« lame o »otvaranju trećeg oka.« Bilo da ih shvatimo kao izveštaje ili kao dela književne imaginacije, u svakom slučaju ne bi mnogo toga u njima trebalo shvatiti bukvalno. Ne samo

zato što indijanski vračevi i njihovi šegrti ne skaču u ponore niti lame sebi buše rupe na čelu za »treće oko«⁸ nego i stoga što ni druge ideje ne treba shvatiti doslovno.

Ali, bilo bi nepravедno i ako ne bismo rekli čime se to Kastaneda štiva odvajaju od onih vodopada štamparske boje u kojima se svet svakodnevno kupuje, truje i davi, od svih onih krimića, ljubića, pornića, naučne fantastike i različitih »autentičnih« zapisa iz područja nove ezotere, koji postižu bestsellerske tiraže kao i Kastanedinе knjige.

Najkraće rečeno, to je životna mudrost koju Kastaneda uspeva da uobliči i izrazi kroz jedan broj metafora »don Huanovog učenja«. Istina, ta mudrost nema podjednaku snagu u svim knjigama. Kao da ima jednu uzlaznu liniju zaključno sa četvrtom knjigom, a zatim ponire i ustupa pred nekim okultnim zgodama. Ali, toj mudrosti ne smeta, niti je dovodi u sumnju, po svoj prilici s pravom osporena autentičnost Kastanedinih »izveštaja«.

Vrsta učenja

Kastaneda je svojim čitaocima ponudio neku vrstu nade: da se svet i život ne svode na sivilo svakodnevice (8. glava *Put u Ištlan*), da ima »krugova moći« (6. glava *Drugog kruga moći*) ili »mehurova opažanja« (treće poglavlje trećeg dela *Priče o moći*) koji, nam omogućuju da se otvorimo za neke druge perspektive i saznanja, da možda možemo izaći nakraj sa situacijama ili ljudima koji nas kinje, tako što ćemo primeniti taktiku

⁸ Ideja o »trećem oku« podrazumeva da je to »duhovno oko«, te bi njegovo »otvaranje« fizičkim zahvatima na glavi bio jedan od (očajnih) primera bukvalnosti. Oni koji su Lirija shvatili doslovno postali su narkomani, a oni koji su Kastanedu shvatili doslovno preoralu su severni Meksiko u potrazi za don Huanom. Ljudi koji su skloni bukvalnom poimanju u stvarima duha, postaju napast kada se dokopaju moći (ponekad ta moć potiče od same njihove brojnosti).

kao spram dostojnih protivnika (17. glava *Putu u Ištlan*), ili sitnih mučitelja (2. glava *Unutrašnji oganj*). Kroz dinamiku para Karlos — don Huan čitalac je u prilici da suoči dve strane vlastite ličnosti — pitača raspetog strepnjama, koji je zatečen i u nedoumici pred velikim činjenicama života, i starog mudraca, koji zna odgovore na zagonetke života, koji se oseća gospodarem svoje sudbine, a istovremeno ume da prihvati vlastite granice. Ako to imamo u vidu, onda ćemo bolje razumeti dokle stvarno seže spor: oko Kastanedinih knjiga i dve strane antropologije: akademsku i egzistencijalnu, etnografsku i alegorijsku. Dokazi da su don Huan i njegova učenja književna, alegorijska tvorina, a ne etnografska, naučna činjenica, ne dovode u sumnju vrednost njihovog značenja koje smo gore oortali. S druge strane, njihovo egzistencijalno značenje i metaforička vrednost ne potvrđuju njihovu istinitost u naučnom smislu (što neke Kastanedine »pristalice« ne shvataju). To takođe znači da je izlišno i nastojanje da se etnografija i alegorija objedine, kako to hoće Valter Goldšmit u prvoj rečenici svog predgovora za *Učenje don Huana*.

U nekom trenutku čitalac mora da se zapita: šta je don Huan i gde spada njegovo učenje? Kastaneda najčešće kaže da je tu posredi put vrača (čarobnjaka, *sorcerer*), nekad govori o putu znanja, a nekad o putu ratnika. Od knjige *Priče o moći* pojam naguala postaje značajniji i sve češće se govori o nagualu, a ređe o vraču, pa u poslednjoj knjizi Kastaneda čak govori o »nagualizmu«, a »ratnik« dospeva pod znake navoda. Na više mesta Kastaneda opravdava ove neodređenosti. U »Uvodu« *Putu u Ištlan* kaže da to što je don Huan Indijanac iz plemena Jaki ne znači da je njegovo znanje (vračanja) poznato Jaki-Indijancima ili da ga oni upražnjavaju. Kastaneda ga naziva vračem, jer »on« sebe tako zove. Kastaneda don Huana ne naziva šamanom, ali neki su opise iz njegovih knjiga nazivali šamanizmom.

Prema Elijadeu (*Šamanizam*, Matica srpska, Novi Sad 1986) i Harneru (M. Harner: *The Way of the Shaman*, New York 1980), u većini tradicija postojala je

jasna razlika između šamana i vrača⁹ (*sorcerer*, *brujo*). Šaman se bavio uticanjem na vremenske prilike, imao udela u ritualima vezanim za lov i lečio, a vrač je imao negativnu ulogu (crna magija), obično je živio izvan zajednice i često bio omražen. Istina, i šamani su se nekad poduhvatali crne magije. Što se tiče ratnika, njegov »put« je bio zaseban — različit i od jednog i od drugog, a isto važi i za lovca. Don Huan bi se mogao smatrati lovcem ili ratnikom samo figurativno. Šaman ne bi mogao biti jer ne leči, a vrač nije, jer »ne baca uroke«. Znači da bi mogao biti samo »čovjek znanja« ili »nagual«. Na ovom poslednjem se posebno insistira u poslednjih nekoliko knjiga, dok se u prve tri knjige ta reč uopšte ne pojavljuje. U četvrtoj knjizi ona se uvodi i objašnjava, ali pri tom joj se uopšte ne daje značenje koje dobija u petoj knjizi: vodič, učitelj, čovek koji obučava druge (ono što se drugde naziva guru), u ovom slučaju don Huan.

Metafore učenja

Glavna metafora koju Kastaneda postepeno razvija, počevši od četvrte knjige, kada uvodi par tonal-nagual, jeste dvojstvo. Tonal je ono čime svi raspolažemo, a pristup nagualu omogućuje učenje. Tu se spominje samo jedno učenje — ono koje je namenjeno izmenjenom stanju svesti i koje se odnosi na odvojenu stvarnost naguala. U »Uvodu« poslednje knjige ističe se da postoje »učenja za desnu stranu«, koja se prenose pri

⁹ U slovenskoj tradiciji reč vrač (vračara) zapravo odgovara značenju reči šaman (u ruskom i danas »vrač« znači »lekar«). Dakle, vrači i vračare su se često bavili lečenjem, proricanjem itd. Ali, kao i šamani, nekad su pomagali i u ostvarenju zlih namera, što znači da su preuzimali i ulogu vešća i veštica. U srednjem veku sve ove kategorije su potpale pod odredbu »veštičarenja« zbog nastojanja da se suzbiju ostaci prehršćanskih verovanja, ali i sujeverje i crna magija.

običnom stanju svesti, i »učenja za levu stranu«, koja se prenose u stanju povišene svesnosti.

U prvoj knjizi dvojstvo se javlja u vidu razlike između uobičajenog stanja svesti i svesti izmenjene halucinogenima. U drugoj knjizi ističe se razlika između »viđenja« (*seeing*) i »gledanja« (*looking*), kao dva različita načina opažanja, kao i razlika između obične stvarnosti (na koju se odnosi »gledanje«) i odvojene stvarnosti (na koju se odnosi »viđenje«). Ovde se viđenje još povezuje sa pušenjem psihotropne smeše. U trećoj knjizi don Huan i don Henaro pomažu Karlosu da *ne-činjenjem zaustavi svet*, tj. da prekine s onim svetom o kome su mu govorili od rođenja i tako raskine prsten moći koji ga vezuje uz običnu realnost, nekom vrstom pomaka u opažanju, postignutog meditativnim, ili čarobnjačkim, ali ne halucinogenim sredstvima.

Peta, šesta i sedma knjiga proširuju don Huanovo društvo čarobnjaka. Time se razbija skladnost koju su imale prethodne knjige, a vodeća tema iz prethodnih knjiga biva zatrpata drugim materijalom, tek tu i tamo dolazeći do izražaja (odvajanje sluha od vida itd.). Tako, u *Orlovom daru* nalazimo telepatsko sanjanje, učenje o levoj i desnoj strani, akumulaciju i primenu energije (ki), doživljavanje i nadvladavanje straha od smrti. S jedne strane se ističe veza između normalne svesti, desne strane, tonala i prve pažnje, a na drugoj, povezanost stanja povišene svesti, leve strane, naguala i druge pažnje.

Umesto halucinogena i Henarovih vragolija, šegrti sada bivaju uvedeni u stanje povišene svesti šljepkanjem po leđima, a izvedeni iz njega istim ili sličnim udarcem u rebra s leve strane.

U knjizi *Unutrašnji oganj* javlja se nova metafora: skupna tačka. Ona se čas predstavlja kao središte energije, a čas kao fokus opažanja (mnogi će u tome poznati centar kua iz aikidoa). Metafora »unutrašnjeg ognja« kao da obećava u naslovu knjige ono što nije ispunjeno u tekstu koji sledi. Neki će pomisliti na životnu vatru, a drugi na kundalini, moć kojom jogin prenosi sebe u onostranu ravan apsorbujući energije života i sažičujući planove iz ove ravni. Kastaneda izbe-

gava ove asocijacije, kao i analogije sa šamanističkom tradicijom »čarobne toplote«, ili »unutrašnje vatre«. Umesto toga, vidimo da je ova metafora bliža svedočanstvima nove ezotere o ljudima koji su iznenada nestali u vatri bez spoljnog uzroka.

Ovladavanje svesnošću, namerom, traganjem i sanjanjem, kojima su posvećene poslednje četiri knjige, baca u drugi plan metafore iz *Puti u Ištlan* kao što su poništavanje samovažnosti, prihvatanje smrti kao savetnika, preuzimanje odgovornosti, izlazak iz rutine i prihvatanje određenosti poslednje bitke.

Tokom čitanja prvih nekoliko Kastanedinih knjiga čitaocu se nameće prećutna pretpostavka da don Huan ne sprema Karlosa za to da i on živi u kolibi na ivici pustinje, nego za život u ambijentu i sa ljudima sa kojima je živio pre šegrtovanja. Međutim, prema knjigama koje slede, vidimo da se scenario šegrtovanja stalno ponavlja, što doprinosi fiktivnom karakteru priče.¹⁰ Da je u pitanju zbiljsko šegrtovanje i »spremanje za nešto«, priča bi se morala nastaviti izvan polaznog okvira. Ali, vidimo da je u ovom slučaju to isto kao kada bismo pitali šta je bilo sa junacima neke drame pošto je zavesa pala. Na nju se zato ne mogu primeniti one Lao-Ceove maksime:

»Onom koji zna kada da prestane ne preti opasnost.

(...)

Kad završiš svoje delo, povuci se.

Takav je nebeski tao.«

Dušan Pajin

¹⁰ U jednom trenutku Kastanedinе knjige poprimaju karakter TV-serije: čitalac ima osećanje da je štivo izgubilo unutarnju meru i da će se produkcija nastaviti dok bude bilo kupaca.

SADRŽAJ

Predgovor	5
Uvod	7
1. ISPOLJAVANJE DUHA	
Prvo apstraktno jezgro	19
Besprekornost naguala Elijasa	28
2. KUCANJE DUHA	
Apstraktno	40
Poslednje zavođenje naguala Hulijana	53
3. VARANJE DUHA	
Čišćenje beočuga duhom	63
Četiri načina traganja	77
4. SILAZAK DUHA	
Viđenje duha	94
Preokret misli	110
Pokretanje skupne tačke	119
Mesto gde prestaje žaljenje	134
5. ZAHTEVI NAMERE	
Razbijanje ogledala samorefleksije	152
Karta za besprekornost	165
6. RUKOVANJE NAMEROM	
Treća tačka	187
Dva jednosmerna mosta	212
Nameravanje pojavnosti	226
Pogovor Dušana Pajina	247

Karlos Kastaneda

MOC TIŠINE

SABRANA DELA KARLOSA KASTANEDE

Glavni i odgovorni urednik

Dimitrije Tasić

Urednici

Ljiljana Lapčević

Ljubiša Jeremić

Rajko Petrov Nogo

Jovan Radulović

Recenzent

Miloš Komadina

Lektor

Ilija Moljković

Likovna oprema

Bojana Komadina

Radivoje Đurović

Tehnički urednik

Vukosava Šibalić

Korektura BIGZ-a

Izdavač

RO Beogradski izdavačko-grafički zavod

Beograd, Bulevar vojvode Mišića 17

Generalni direktor

Dobrosav Petrović

Za izdavača

Antun Martić

Stampa

RO Beogradski izdavačko-grafički zavod

Beograd, Bulevar vojvode Mišića 17

Tiraž: 5.000

Beograd, 1988.

YU ISBN 86-13-00312-5 I—VIII

YU ISBN 86-13-00315-X